

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAFİYE EROL'UN ESERLERİNDE
TASAVVUFİ TERİMLER

YÜKSEK LİSANS

HAZIRLAYAN
FATİH BALLI

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEVDA KAMAN

BARTIN - 2019

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SAFİYE EROL'UN ESERLERİNDE TASAVVUFİ TERİMLER

YÜKSEK LİSANS

HAZIRLAYAN

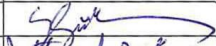

Fatih BALLI

DANIŞMAN

Dr. Öğretim Üyesi Sevda KAMAN

2008

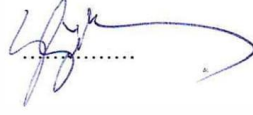
“Bu tez 10.12.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirligi /
Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	İMZA
Dr. Öğretim Üyesi Sevda KAMAN	
Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE	
Dr. Öğretim Üyesi Anıl ÇELİK	

KABUL VE ONAY

Öğrenci Fatih BALLI tarafınan hazırlanan *Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufi Terimler* başlıklı bu çalışma, 10/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/ oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğretim Üyesi Sevda KAMAN
(Danışman)

Üye :Prof. Dr. Hacı İbrahim Delice

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Anıl ÇELİK

Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ....../....../.... Tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr.Metin SABAN
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğretim Üyesi Sevda KAMAN danışmanlığında hazırlamış olduğum *Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufî Terimler* adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

10/09/2019

Fatih BALLI

ÖN SÖZ

Safiye Erol, altmış iki yıllık hayatına çok şeyler sığdırmayı başarmış değerli bir kalemdir. Doğu ve Batı kültürüne olan hâkimiyeti, hayatı sorgulayan kimliği, kadın konusundaki hassasiyetleri ve tasavvufa olan yetkinliği yazarın dikkat çekici yanlarıdır.

Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufî Terimler adlı çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tasavvufun tanımı, kökeni, gayesi, tarihsel gelişimi ve Türklerde tasavvuf; ikinci bölümde, Safiye Erol'un hayatı, edebi kişiliği ve eserleri hakkında açıklamalar yapılmıştır. Üçüncü bölümde, Safiye Erol'un eserlerinde tespit edilen tasavvufî terimler alfabetik olarak sıralanmış, terimlerin geçtiği sayfalar belirtilmiş ve terimlere örnek birer cümle verilmiş; eserlerde tespit edilen terimlerin tematik sınıflandırılması yapılmıştır. Sonuç bölümünde ise eserlerde tespit edilen terimlerin değerlendirilmesi yer almaktadır.

Bu çalışmada, öncelikle beni Safiye Erol ile tanıştıran ve tez konumu belirlemede bana yardımcı olan ilk danışmanım saygıdeğer Dr. Nevnihal BAYAR'a, çalışmalarım boyunca bana daima destek olan, yol gösteren, manevi destekleriyle, ilgisini ve zamanını benden esirgemeyen kıymetli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sevda KAMAN'a, çalışmamı yaparken tez yazım sürecinin zorluklarını birlikte üstlendiğimiz, umutsuzluğa kapıldığım zamanlarda başarabileceğime inanmamı sağlayan, hayat arkadaşım olduğu gibi çalışma arkadaşım olan kıymetli eşim Eda Elif BALLI'ya, çalışma vakitlerinde bana gösterdiği sabır için oğlum Yavuz Selim Ballı'ya, hayatımın her anında beni destekleyen ve üzerimde en fazla emeği olan annem Satiye BALLI'ya, babam Aydın BALLI'ya, kardeşlerim Hatice, Bilal ve Cemil BALLI'ya, manevi desteklemlerini yakından hissettiğim ikinci ailem; Şaban, İlker, İrem Nur ve Zeynep Betül BAKIROĞLU 'na teşekkür ederim.

Fatih BALLI

Bartın, 2019

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufi Terimler

Fatih BALLI

Bartın Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sevda KAMAN

Bartın- 2019, Sayfa: VIII+170

Safiye Erol (1902-1964) kırk yılını yazı dünyasına adanmış; ölümünden sonra değeri anlaşılmış; çeviri, hikâye, roman, makale, deneme, fıkra ve çeşitli düşünce yazılarıyla edebiyata hizmet etmiş üretken bir yazardır. Sanat ve dünya görüşlerini baba yadigârı kalemiyle samimi, akıcı ve cesur bir şekilde ifade etmiştir.

Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufi Terimler adlı çalışmada amaç, Safiye Erol'un tasavvufa olan hâkimiyetini eserlerindeki tasavvufi terimler üzerinden gösterebilmektir. Çalışmada Safiye Erol'un eserleri ve yazarla ilgili kaynaklar belirlenerek araştırmalar yapılmış, eserlerdeki tasavvufi terimler tespit edilmiş, eserlere ait tasavvufi terimler sözlükleri oluşturulmuş; tespit edilen tasavvufi terimlerin tematik sınıflandırılması yapılmış ve elde edilen veriler sonuç bölümünde değerlendirilmiştir.

Çalışmada incelenen eserlerden hareketle yazarın tasavvufi düşüncesi eserlerinde bazen açıkça, bazen de hissettirerek verdiği tespit edilmiş; yazarın eserlerinde tarikat ve tekke adabını genellikle rehber kişiler vasıtasıyla aktardığı görülmüştür. Ayrıca Safiye Erol'un eserlerinde tasavvufla birlikte, İslam dinine, din büyüklerine fazlaca yer verdiği; hayata baktığı pencerelerden birinin tasavvuf olduğu, bu sebeple tasavvufla ilgisi olmayan durumlarda bile tasavvufi terimleri kullanmayı tercih ettiği görülmüştür. Araştırmanın sonucunda; Safiye Erol'un incelenen yedi eserinde 300 tasavvufi terim ve tasavvufi terim özelliği gösteren 14 özel isim kullandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelime: Safiye Erol; tasavvuf; tasavvufi terimler.

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

Sufism Terms in Safiye Erol's Works

Fatih BALLI

Bartın University

Social Sciences Institute

Turkish Language and Literature Department

Thesis Advisor: Assistant Professor Sevda KAMAN

Bartın- 2019, Page: VIII+170

Safiye Erol (1902-1964) devoted forty years to the world of writing; after her death, the value was understood. She is a prolific writer who has served literature with translations, stories, novels, articles, essays, jokes and various writings of thought. She expressed her art and world views in a sincere, fluent and brave way with her father's pen.

The aim of the work named “ Sufism Terms in Safiye Erol's Works” is to show the dominance of Safiye Erol in Sufism through Sufism terms in her works. In this study, the works of Safiye Erol and the sources related to the author were determined and the researches were made, the mystical terms in the works were determined and the dictionaries of the mystical terms were created. thematic classification of the mystical terms was determined and the obtained data were evaluated in the conclusion section.

Based on the works examined in the study, it has been found that the author sometimes gives the Sufi thought in her works clearly and sometimes by making people feel it, and it is seen that the author gives the orders of the sect and the Islamic monastery in her works through guide people In addition, in the works of Safiye Erol, it was found that Islam religion and Islamic elders were given too much space with Sufism. One of the windows that Safiye Erol looked at life was sufism and therefore she preferred to use Sufi terms even in situations that had nothing to do with Sufism. As a result of the research; In seven of Safiye Erol's works, 300 Sufism terms and 14 specific names that have the characteristics of Sufism were identified.

Key words: Safiye Erol; sufism; sufism terms.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR DİZİNİ.....	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
1. TASAVVUF	4
1. 1. Tasavvuf Nedir?	4
1. 2. Tasavvufun Kökeni	5
1. 3. Tasavvufun Gayesi	5
1. 4. Tasavvufun Tarihsel Gelişimi ve Türklerde Tasavvuf	6
1.5. Tasavvufi Terim	8
2. SAFİYE EROL	10
2. 1. Safiye Erol'un Hayatı	10
2. 2. Safiye Erol'un Edebî Kişiliği.....	18
2. 3. Safiye Erol'un Eserleri	23
2. 4. Safiye Erol İle İlgili Kitaplar, Edebiyat Tarihleri ve Akademik Çalışmalar.....	24
3. SAFİYE EROL'UN ESERLERİNDE TASAVVUFİ TERİMLER.....	27
3. 1. Makaleler Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Terimler.....	28
3. 2. Çölde Biten Rahmet Ağacı Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Terimler.....	57
3. 3. Kadıköyü'nün Romanı Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Terimler	74
3. 4. Ülker Fırtınası Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Terimler.....	82
3. 5. Ciğerdelen Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Terimler	94
3. 6. Dineyri Papazı Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Kelimeler	114
3. 7. Leylak Mevsimi Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Terimler.....	127
3. 8. Eserlerde Yer Alan Tasavvufi Terimlerin Tablosu.....	131
3. 9. Eserlerde Yer Alan Tasavvufi Özel İsimler.....	137
3.10. Safiye Erol'un Eserlerinde Geçen Tasavvufi Terimlerin Tematik Tasnifi...144	
SONUÇ	163
KAYNAKLAR	167
ÖZGEÇMİŞ ve İLETİŞİM BİLGİLERİ	170

TABLO DİZİNİ

Tablo	Sayfa
No	No

Tablo 1: Eserlerde Yer Alan Tasavvufi Terimlerin Tablosu.....	131
Tablo 2: Eserlerde Yer Alan Tasavvufi Özel İsimler Tablosu.....	137
Tablo 3: Eserlerde Yer Alan Tasavvufi Terimlerin ve Özel İsimlerin Sayıları...163	
Tablo 4: : Tasavvufi Terimlerin Tematik Dağılımı.....	165

KISALTMALAR

Ar. : Arapça

bk. : Bakınız

C : Ciğerdelen

ÇBRA : Çölde Biten Rahmet Ağacı

DP : Dineyri Papazı

Far. : Farsça

KR : Kadıköyü'nün Romanı

LM : Leylak Mevsimi

M : Makaleler

s. : Sayfa

ÜF : Ülker Fırtınası

GİRİŞ

Tasavvuf, insanların iç muhasebesidir. Tasavvufta amaç, kişinin kendini tanıyarak nefsinin kontrol altına almak ve Allah'ı tanımaktır. Tasavvuf, içsel bir süreç olarak ifade edilse de insanların maddi ve manevi hayatlarını bazen direkt bazen dolaylı olarak etkilemektedir.

Safiye Erol, Cumhuriyet Dönemi'nin değeri sonradan anlaşılmış önemli yazarlarından biridir. Trakya'da başladığı dünya yolculuğuna, eğitim için gittiği Almanya'da devam etmiş ve eğitimlerini tamamladıktan sonra hiç vakit kaybetmeden vatanına olan hizmetini yapmak için geri dönmüştür. Safiye Erol, ailesinden aldığı maddi ve manevi kültür birikimini, Almanya'da bulunduğu sürede daha da zenginleştirmiştir. Doğu ve Batı kültürünü çok güzel şekilde harmanlayarak kendine çok geniş ve zengin bir düşünce dünyası oluşturmuştur. Doğu, Batı, Hint, felsefe, Türk, İslam, din, tasavvuf gibi pek çok alana ilgisi olan yazarın bu alanlardaki düşüncelerine eserlerinde ve düşünce yazılarında rastlamaktayız. *Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufî Terimler* adlı bu çalışmada yazarın tasavvuf yönü incelenmiştir. Tasavvuf, kısaca manevi dünyamızda yapılan bir yolculuk olarak ifade edilebilir. Safiye Erol'un tasavvufa olan aşinalığı bir Bektaşî dervişi olan annesi Emine İkbâl Hanım'dan gelmektedir. Daha sonra arkadaşları vesilesiyle tanıştığı Ken'an Rıfâî'nin onun hayatına dokunmasıyla Safiye Erol, hayatı gönül gözüyle görüp yaşamıştır. Yazar, annesinden gördüğü tasavvuf düşüncesini, hocası Ken'an Rıfâî ile daha derinden yaşayarak ileri seviyelere çıkarmıştır. Buna bağlı olarak Safiye Erol'un eserlerinde tasavvuf düşüncesinin izlerine sıkça rastlanmaktadır.

Araştırmanın Konusu

Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufî Terimler adlı çalışmanın konusu, adı geçen yazarın; *Makaleler*, *Çölde Biten Rahmet Ağacı*, *Kadıköyü'nün Romanı*, *Ülker Fırtınası*, *Ciğerdelen*, *Dineyri Papazı*, *Leylak Mevsimi* adlı eserlerinde yer alan tasavvufî terimlerin incelenmesi olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmamızdaki amaç; Safiye Erol'un tasavvufa olan hâkimiyetini eserlerindeki tasavvufî terimler üzerinde gösterebilmektir.

Yapılan bu çalışma, Safiye Erol'un tasavvufa bakış açısını anlayabilmek ve bu bakış açısını eserlerinde nasıl ifade ettiğini göstermesi ve eserlerin tasavvufi terimlerini barındıran sözlük içermesi bakımından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufi Terimler adlı çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Yapılan çalışmada genel olarak dokümantasyon yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle Safiye Erol ve tasavvuf ile ilgili kaynaklar incelenmiştir. Kaynak taramalarından sonra yazar, tasavvuf ve eserlerle ilgili bilgiler derlenmiştir.

Araştırmanın birinci bölümünde tasavvuf nedir?, tasavvufun amacı, tasavvufun kökeni, tasavvufun tarihsel gelişimi ve Türklerde tasavvuf başlıklarıyla ilgili açıklamalar yapılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde; Safiye Erol'un hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve Safiye Erol ile ilgili kitaplar, akademik çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde; Safiye Erol'un eserlerinde yer alan tasavvufi terimler incelenmiştir. Eserlerin özetleri verildikten sonra eserlerde tespit edilen terimler alfabetik olarak sıralandırılmış, terimin kökeni, terimin anlamı, geçtiği sayfalar ve son olarak da terime örnek bir cümle verilerek esere ait tasavvufi terimler sözlükleri oluşturulmuştur. Araştırmada yer alan terimler Safiye Erol'un yedi eserinden tespit edilmiştir. Terimler tespit edilirken terimin tasavvufla ilişkisi ön planda tutulmuştur. Tasavvufi terimlerin kökenleri ve anlamları tespit edilirken *Türkçe Sözlük (TDK)*, Ethem Cebecioğlu'na ait olan *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük (Kubbealtı Lugatı)* ve Süleyman Uludağ'ın kaleme aldığı *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü* kaynak olarak kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini Safiye Erol'dur. Örnekleme ise Safiye Erol'un tasavvufi yönünü yansıtmaya açısından önem arz eden aşağıda ismi verilen yedi eseridir. "*Ken'an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*" isimli eser, Safiye Erol'un arkadaşları Nezihe Araz, Samiha Ayverdi, Sofi Huri ile birlikte kaleme aldığı bir eser olduğundan çalışma kapsamına alınmamıştır.

1. *Makaleler (M)*, (Safiye Erol, *Makaleler*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, Mart 2010, 456 s.)

2. *Çölde Biten Rahmet Ağacı* (ÇBRA), (Safiye Erol, *Çölde Biten Rahmet Ağacı*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, Şubat 2013, 110 s.)

3. *Kadıköyü'nün Romanı* (KR), (Safiye Erol, *Kadıköyü'nün Romanı*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, Kasım 2015, 264 s.)

4. *Ülker Fırtınası* (ÜF), (Safiye Erol, *Ülker Fırtınası*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, Nisan 2014, 216 s.)

5. *Ciğerdelen* (C), (Safiye Erol, *Ciğerdelen*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, Nisan 2015, 261 s.)

6. *Dineyri Papazı* (DP), (Safiye Erol, *Dineyri Papazı*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, Mart 2014, 333 s.)

7. *Leylak Mevsimi* (LM), (Safiye Erol, *Leylak Mevsimi*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, Kasım 2011, 95 s.)

Safiye Erol'un bu yedi eseri, yukarıdaki sıraya göre taranmış, eserler içinde geçen tasavvufi terimler tespit edilmiş, eserlere ait tasavvufi terimler sözlükleri hazırlanmıştır. Tasavvufi terimlerin eserlere göre dağılım tablosu ile tematik tasnifi de oluşturulmuştur. Bunların dışında tasavvuf ve Safiye Erol ile ilgili yazılmış eserler, akademik çalışmalar, makaleler ve araştırma yazıları da incelenmiştir.

Sonuç bölümünde, taranan eserlerde tespit edilen tasavvufi terimlerin yorumlanması, Safiye Erol'un tasavvufa bakış açısı ve eserlerinde tasavvufu ele alışı açıklanmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Safiye Erol'un Eselerinde Tasavvufi Terimler ismi araştırmanın sınırlarını oluşturmaktadır. Araştırma; Makaleler, *Çölde Biten Rahmet Ağacı*, *Kadıköyü'nün Romanı*, *Ülker Fırtınası*, *Ciğerdelen*, *Dineyri Papazı*, *Leylak Mevsimi* adlı eserleri kapsamaktadır. Çalışma, adı geçen bu yedi eserde yer alan tasavvufi terimlerle sınırlanmıştır.

1. TASAVVUF

1.1. Tasavvuf Nedir?

Tasavvufun ne olduğu ile ilgili tek bir tanım yapmak oldukça zordur. Tasavvufa gönül veren mutasavvıfların ve âlimlerin yaptıkları tasavvuf tanımları birbirinden farklılık göstermektedir. Yapılan birçok tanım tasavvufun ne kadar çok yönlü olduğunu göstermektedir. Her bir tanım tasavvufun farklı bir yönünü ortaya koymaktadır. Tasavvufu kısaca, insanın iç dünyasına yapılan derin bir yolculuk olarak tanımlayabiliriz.

Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük*'te tasavvufu tanımlarken, İslam'ın gizli yönüne vurgu yaparak İslam gizemciliği tabirini kullanmıştır. Ayrıca tasavvufu, "Kur'an'da tavsiye edilen ve peygamberin rehberliğinde hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti" (TDK, 2011: 2275) olarak tanımlamıştır.

Kubbealtı Lugatı'nda tasavvufun çok yönlü olmasından dolayı farklı şekillerde tanımlanabileceği ifade edilmiştir. "İslam'ı ve imanı kulluğun gerektirdiği şekilde ahlakı, özü ve ruhuyla yaşama disiplini" (Ayverdi, 2011: 1206) şeklinde tanımlanmıştır.

Cebecioğlu, Arapça kökenli bu kelimenin yün giymek anlamında olduğunu belirtmiştir. Allah ile kul arasında yaşanan ihsan olayı ve sonucunda kulun ihsan özelliğini kazanmasıdır. Kur'an- ı Kerim'i Hz. Muhammed rehberliğinde yaşamaktır (Cebecioğlu, 2014: 475). Bu tanımda Cebecioğlu, tasavvufun ihsan yönünü ön plana çıkarmıştır.

Süleyman Uludağ, tasavvuf teriminin edepten başlayan bir yolculuk olarak değerlendirir. Bu yolculukta amaç, güzel huylar edinmek, kimseyi incitmemek, nefesine hâkim olmak, Hak huzurunda olmak gibi zorlu süreçlerden geçerek kâmil insan olup Hakk'a erişmektir (Uludağ, 1999: 512). Bu görüş tasavvufun çok yönlü bir anlayış olduğunu ortaya koymaktadır.

Osman Türer'in *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi* adlı eserinde tasavvufu tanımlarken tasavvufi anlayışın basamaklarını açık bir şekilde ifade etmiştir:

"Tasavvuf, insanın kalbindeki kötü vasıflarla onlardan kurtulma çarelerinden; kalpteki iyi vasıflarla ve onları kazanma yollarından; manevi mertebeleri kat ederek en yüksek mertebe olan "insan-ı kâmil" mertebesine ulaşmanın kurallarından ve nihayet "tevhid"ın sırlarından bahseden bir ilimdir" (Türer, 1995: 26).

Yapılan tanımlara bakıldığında tasavvufun içsel, manevi bir yolculuk olduğu anlaşılmaktadır. Yolculuğa çıkan mutasavvıfların makamları vasıfları, ruhsal halleri bu tanımların farklılaşmasına neden olmaktadır. Tanımların birleştiği ortak payda Allah'a

samimiyetle yönelmek, nefsi kontrol altına almak, hayatı ibadetle geçirmek, dünyanın geçici hayatına kapılmamaktır.

1.2. Tasavvuf Kelimesinin Kökeni

Tasavvuf kelimesinin kökeni ile ilgili net bir bilgi olmamakla birlikte değişik görüşler vardır:

Peygamber Efendimiz (S.A.V.) devrinde bilinmeyen ve pek meşhur olmayan bir kelime olan tasavvuf için genel düşüncelerden biri; “suf”tan geldiğidir. Gömlek anlamındaki “kamîs”i giyene, gömleği giydi anlamında “tekammesa” denildiği gibi, yün ve yünlü elbise anlamındaki “suf”u giyene de “tesavvefe” denildiği ve böylece tasavvuf kelimesinin türediği kabul edilmektedir” (Gündüz, 1987: 5-6).

Tasavvuf geçmişi oldukça eski bir terimdir. Geçmişi ile ilgili yukarıdaki bilgide bahsedildiği üzere peygamberimiz döneminde bu terimin tam manasıyla bilinmediği veya henüz otaya çıkmadığıdır.

Tasavvuf kelimesinin tanımında olduğu gibi kökeni üzerinde de çeşitli görüşler vardır:

“Tasavvuf kelimesinin a) ehl-i suffeden, b) saff-ı evvel'den, c) Benû Sufa adlı bir kabile adından, d) arılık ve temizlik anlamındaki saffet'ten, e) Yunanca "hikmet" anlamındaki sofus'tan, f) yün anlamındaki suftan türemiş olduğuna dair farklı görüşler ileri sürüldüğü görülür. Dil ve iştikak kaideleriyle Hz. Peygamber döneminde suftan yapılmış elbise giyilmesi dolayısıyla son ihtimalin doğruluğu daha kuvvetlidir” (Bilgin, 1995: 61).

Tasavvuf teriminin kökeniyle ilgili farklı görüşlerin olması kelime açısından bir zenginlik oluştursa da, kökeninin tam ortaya çıkarılması açısından da olumsuz bir durum olarak göze çarpmaktadır.

Kubbealtı Lugatında ise, tasavvufun kökeni Arapça yün anlamına gelen suf kelimesinden türetilen *tesavvuf* olarak belirtilmiştir (Ayverdi, 2011: 1206).

Tasavvufun kökeni ile ilgili öne çıkan görüş yün elbise anlamındaki “suf” kelimesinden geldiğidir. Tasavvufa yönelen, gönül veren kişilerin de giyim tarzı bu görüşü desteklemektedir. Tasavvuf, İslamiyetin içsel boyutudur. Tasavvuf sahip olduğu derin ve zengin düşünce sistemi ile büyük insanlar yetiştirerek İslam’a büyük hizmetlerde bulunmuş ve hâlâ da bulunmaya devam etmektedir.

1.3. Tasavvufun Gayesi

Tasavvufun en birincil amacı, insan-ı kâmil olmaktır. Bunu gerçekleştiren de insanın kendisini, nefsinin ve en önemlisi de yüce Yaradan’ı tanıma fırsatlarını sunmasıdır. Tasavvuf diğer bir amacı da insanları dünyanın geçiciliğinden vazgeçirip, onları mânâ âleminde yaşatmaktır.

Tasavvufun amacı ile ilgili Eraydın; güzel ahlak, nefis terbiyesi ve salih amelleri öne çıkarmıştır. Tasavvuftaki son basamak olan kemal mertebesine, Hz. Muhammed'in yolundan ulaşabileceğini ifade etmiştir. (Eraydın, 2001: 56). Eraydın, tasavvufun gayesinde Hz. Muhammed'in güzel ahlakını öne çıkarmıştır. Tasavvufun amacı, iyi ameller işleyerek güzel ahlaka erişmekse, bizi bu hedefe götürebilecek en mükemmel rehber de Hz. Muhammed'dir.

Tasavvufun bir başka gayesi de peygamberimizden sonra onun sünnetini yaşatabilecek gerçek rehber kişiler yetiştirmektir. Rehberler aracılığıyla insanları güzel ahlakla yönlendirerek nefisleri terbiye etmek hedeflenmiştir. Ve nihayi gaye de İslamiyetin tadına vararak sevgiliye en yakın mertebe olan insan-ı kâmil olabilmektir.

1.4. Tasavvufun Tarihsel Gelişimi ve Türklerde Tasavvuf

Tasavvuf, Kur'an-ı Kerim'den beslenerek, sünnetin rehberliğinde yol alan düşünce ve yaşayış sistemidir. Tasavvuf ile zühd arasında çok sıkı ve güçlü bir bağ vardır. Tasavvufun ortaya koyduğu hayat da zühde dayalıdır.

Altıntaş, züht hareketinin tasavvufun geçmişindeki önemine dikkat çeker. Sufilerde zühd anlayışı ölüme kadar olmalıdır çünkü züht, tasavvufun başlangıcıdır. Züht düşüncesinin kurucusu sayılan Hasan Basri, bu anlayışı tasavvufa dönüştürmüştür. Ve sonraları bu anlayış, tekke ve zikir meclisleri aracılığıyla yayılır (Altıntaş, 1986: 6). Züht tasavvufun temel taşlarından biridir. Zühd anlayışının tasavvuf ile benzerlik göstermesi bu iki anlayışın yolunu birleştirir. Türer ise, tasavvufun en büyük temsilcisinin Muhyiddin İbn'ül Arabi olduğunu ve onun tasavvufun sistemleşiren kişi olduğunu ifade etmiştir. Vahdet-i vücud görüşü sayesinde tasavvuf anlayışı güçlenmiştir ve kısa sürede bu görüş tarikatlar tarafından benimsenmiştir (Türer, 1995: 275). Vahdet-i vücud görüşü tasavvufun temel taşlarından biri haline gelmiştir. Mutasavvıfların çoğunu ortak paydada birleştiren bir görüş olarak dikkat çekmektedir.

Kuşadalı İbrahim Halvetî'nin görüşleri doğrultusunda tasavvufun tarihî seyri üç bölüme ayrılarak araştırılmıştır. Buna göre tasavvufun tarihi seyri; ilk devir, tekke devri ve son devir olmak üzere üç kısımdır (Öztürk, 1997: 49). Peygamberimiz'in Kur'an'ı Kerim'e göre yaşadığı hayat ile şekillenen tasavvuf anlayışı daha sonraları onu görenlerin bu hayatı diğer müslümanlara anlatmasıyla devam etmiştir. Ve bu anlayış tekkeler aracılığıyla kısa sürede dünyanın pek çok yerindeki Müslümanlara anlatılmıştır.

Son olarak tasavvufun tarihi süreci birkaç şekilde tasnif edilir. Bu tasniflerden en çok kullanılanı şöyledir: a) Zühd devri, b) Tasavvuf devri, c) Vahdet-i Vücut devri, d) Tarikatlar devri, e) Çağdaş durum (Türer, 1995: 77).

Türklerin İslamiyetle yolları İslam dininin ilk devrelerinde birleşmiştir. Türkler, ilk başlarda azınlık olarak müslüman olsa da daha sonraları topluluklar halinde müslüman olmuşlardır. Bu değişim Türkler arasında hızlı bir şekilde devam etmiştir.

Karahanlı devletinin İslam dinini kabul etmesi, Türkler arasında İslam dininin yayılmasında büyük katkı sağlamıştır. İslamiyetin, Türkler arasında hızla yayılmasında ve sevilmesinde tasavvufi düşüncenin büyük etkisi olur. Tasavvuf, Türkistan'da X. yüzyılda etkili olmaya başlamış ve kısa sürede tüm ülkede etkisini hissettirmiştir. Türkler, İslam dinini hoşgörüyle karşıladıkları için müslüman sayısı kısa sürede hızlı bir artış göstermiştir. Türkler arasında müslümanlığın sevilmesindeki önemli etkenlerden biri de tasavvuf anlayışıdır. İslam tasavvufunun evliyalık, insan-ı kâmil ve güzel ahlak anlayışları Türkleri bu dine çok daha kolay adapte etmiştir (Banarlı, 1998: 276).

İslamiyetteki dervişler ile Türklerdeki ozan, kam ve şaman gibi topluma yön veren liderlerin bulunması ve bu liderlerin toplumları manevi yönden ihya eden özellikleri olması Türklerin İslamiyete girmelerini hızlandıran bir unsur olarak dikkat çekmektedir.

“Türk sufilerinin, güzel ahlak modeli olmalarının yanında savaş zamanlarında hem ordularla savaşa katılıp kılıç salları, hem de sınır boylarında bir güvenliği sağladılar. Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinin kuruluş ve yükselişlerinde derviş gazilerin ve tasavvuf zümrelerinin önemli rolleri vardır. Türk milletinin karakteristiği olan devletçilik ve teşkilatçılık dehası ile tarikatların aksiyoner tavrı birleşince dünyanın en büyük imparatorluğu kurulur. Türk tarihinde Alparslan, Melikşah, Osman Gazi, Fâtih, Yavuz ve Kanuni gibi hükümdarlar kadar Ahmed Yesevi, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Hacı Bayram ve Akşemseddin gibi “gönül sultanları” da önemli bir yere sahiptir” (Banarlı, 1998: 681).

Görülmektedir ki, tasavvuf ve tasavvufi anlayış dinî hayatın ve inanç sisteminin yanında, sosyal ve kültürel pek çok alanda Türk toplumuna fayda sağlamıştır.

Türklerde, tasavvuf anlayışının en yoğun yaşandığı ve büyük mutasavvıfların yetiştiği dönem olarak Selçuklu göze çarpmaktadır.

Bardakçı, tasavvuf düşüncesinin kurumsallaştığı dönemin Anadolu'daki XIII. yüzyıl olduğunu belirtir. Mevleviye, Rifaiye, Kadiriye gibi tarikatların kurulduğu dönem olması ve tarikat kurucularının da bu dönemlerde yaşamaları tasavvuf anlayışının gelişmesinde etkili olmuştur. Bu anlayışın Anadolu'da gelişmesi birçok mutasavvıfın burada yaşamasını sağlamıştır. Bu dönemde Anadolu tasavvufi düşünce ve mutasavvıf açısından oldukça

zengin ve verimli bir dönem yaşamıştır. Bu dönemdeki önemli mutasavvıflardan bazıları: medresenin olduğu şehirlerde etkili olan mutasavvıflar; İbn'ül Arabi, Mevlana, Ahi Evran, göçebe hayatın yaşandığı kırsal kesimde etkili olan mutasavvıflar; Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Abdal Musa... (Bardakçı, 2002: 681). Bu şeyh ve dervişler toplum üzerinde o kadar etkili bir maneviyat sistemi oluşturmuşlar ki her zaman toplum tarafından sevilmiş ve itibar görmüşler. Yunus Emre'nin Türkiye'nin birkaç yerinde türbesinin olması buna güzel bir örnektir. Ölümünün üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen bu mutasavvıfların günümüzde isimleri, eserleri ve anlayışları hâlâ yaşamaktadır.

Osmanlı döneminde, Selçuklu kadar büyük mutasavvıflar yetişmese de tasavvuf anlayışı ülkede devam etmiştir. Tekke ve zaviyelerde tasavvuf anlayışı sürdürülmüş, mutasavvıflar halka ve devlete hizmetlerde bulunmuşlardır. Türkler, tasavvuf anlayışını derinden yaşamış bir topluluktur. Bu anlayış tekkeler, tarikatlar ve dervişler aracılığıyla kültürün bir parçası haline gelerek günümüze kadar ulaşmıştır.

Günümüzde ise, tasavvuf ve tasavvufi anlayış bu büyük mutasavvıfların eserleri ve çizdikleri yollar aracılığıyla devam etmektedir.

1.5. Tasavvufi Terim

Bilim, sanat ve meslek dallarıyla veya alanlarıyla ilgili özel kavramları karşılayan kelimelere terim denir. (TDK, 2011: 2330). Bilim veya sanat kavramları için kullanılan anlamı sınırlı sözcük (Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü, 1972. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 06.10.2019). Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ad (Gramer Terimleri Sözlüğü, 2003, <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 06.10.2019).

Tasavvuf, kalbe doğan sırlardır. Tasavvufu anlamak için öncelikle hissetmek gerekir. Tasavvufu yaşayan mutasavvıflar tarikatlarında, tekkelerinde, eserlerinde ve sohbetlerinde bu anlayışa ait ortak bir dil oluşturmuşlardır. Bu ortak dil de tasavvufi terimleri meydana getirmiştir. Tasavvufi terimler diğer ilimlerdeki terimlerden farklıdır. Bu terimler, içsel süreçlerin ürünü olduğundan zaman içinde mutasavvıflar tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Tasavvufi terimlerin mutasavvıfa ve dönemlere göre farklılaşması tasavvufun çok boyutlu ve zengin olduğunu göstermektedir. Tasavvufa gönül vermiş kişilerin oluşturduğu bu dili anlamak için öncelikle kullandıkları terimleri yorumlamak gerekmektedir. Tasavvufi anlayışa hâkim olmadan bu kültüre ait terimleri anlamlandırmak ve terimleri eserler

üzerinden direkt tespit edebilmek oldukça güçtür. Bu yüzden tasavvufi terimleri açıklayan ve anlatan tasavvufi terimler sözlükleri her zaman el altında tutulmalıdır.

Bu çalışmada, Safiye Erol'un *Makaleler*, *Çölde Biten Rahmet Ağacı*, *Kadıköyü'nün Romanı*, *Ülker Fırtınası*, *Ciğerdelen*, *Dineyri Papazı* ve *Leylak Mevsimi* adlı yedi eserinde yer alan tasavvufi terimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada, Safiye Erol'un tasavvuf anlayışı eserlerde yer alan tasavvufi terimler üzerinden gösterilmek istenmiştir. Bu bağlamda, sanatçının yedi eserinden tasavvufi anlayışı temsil eden terimler seçilmiştir. Tasavvufi anlayışı tam manasıyla yansıtmayan dini içerikli olan terimler çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir. Tespit edilen tasavvufi terimlerle Safiye Erol'un çalışma kapsamına alınan yedi eserine ait tasavvufi terimler sözlükleri oluşturulmuştur.

2. SAFİYE EROL

2.1. Safiye Erol'un Hayatı

Safiye Erol, 2 Ocak 1902 tarihinde Uzunköprü'de dünyaya gelmiştir. Babası, Edirne ilinin Uzunköprü ilçesinde kâtip olan Sâmi Bey, annesi ise Bektaşî dervişi olan Emine İkbâl Hanım'dır. Ailesi Makedonya'dan göç ederek Trakya'ya gelmiştir. Ve burada Hacıkadir Bey Mahallesi'ne yerleşmişlerdir. Babasının tayini dolayısıyla Safiye Erol dört yaşındayken İstanbul'a taşınırlar. İstanbul'a geldikten sonra da Üsküdar Selimiye muhitinde yaşamaya başlarlar. Safiye Erol, burada 10 yaşına kadar yaşamış ve mahallenin ilkokulunda eğitimine devam etmiştir. Babası ve annesi onun eğitimi için oldukça titiz davranıyorlardı. İlkokulu bitirdikten sonra Erol'un Batı kültürünü yakından tanınması için Fransız Mürebbiyeler Okulu'na gönderirler. Fransız Mürebbiyeler Okulu'ndan sonra Safiye Erol, 1914 yılında Haydarpaşa'da bulunan Alman Lisesi'ne, ardından Beyoğlu'nda bulunan Alman Lisesi'ne gitmiştir.

Safiye Erol'un Melek ve Refiye adında iki kız kardeşi vardır. Alman Lisesi'nde okuduğu sırada dokuz yaşındaki olan Melek vefat eder. O günlerde aile, önce Kadıköy Şifa semtine, daha sonra da Beyazıt'ın Soğanağa Mahallesi'ne taşınmıştır.

Açıkgöz, 1917 yılında Türkiye'den ilk defa yurt dışına öğrenci kafilesi gittiğini ve Safiye Erol'un da bu kafilde yer aldığını ifade etmiştir. Yazar, Aralık 1917'de Türk-Alman Derneği'nin aracılığıyla Almanya'nın Lülbeck şehrinde yer alan Özel Falkenplatz Lisesi'ne gitmiştir. Almanya'dayken okul giderleriyle diğer harcamalarını İstanbul ve Lülbeck belediyeleri birlikte karşılamıştır. Buradaki günlerini Alman bir ailenin evinde pansiyoner olarak geçirmiştir (Açıkgöz, 2001: 82).

Yazar daha onlu yaşlarda kendini iki farklı medeniyetin içinde bulur. Yaşına rağmen oldukça olgun bir hayat görüşüne sahip olan yazar, Almanya'da ne için bulunduğu farkındadır. Amacı kendini geliştirip ülkesine dönerek kendi vatanına hizmet etmektir. Bu yüzden kendi ait olduğu kültüre sahip çıkmış ve onu hep korumuştur. Safiye, ailesinin maddi ve manevi değerlerden hiçbir zaman uzaklaşmadan eğitimlerini tamamlamıştır. Ayverdi'nin deyişiyle; Safiye Erol, Batı'dan öğrendiklerini özümseyerek, Avrupa'yı kendi içinde gören, disiplin içinde yaşayan Müslüman bir Türk olarak yaşamıştır (Ayverdi, 2005: 92-93).

“Safiye Erol işte en küçük yaşından beri böyle sağlam ve temelli bir yerli –bu kelimenin altını itina ile çiziyorum- değerler sistemiydi” (Araz, 1964: 33). Yazarın ailesinden aldığı maddi ve manevi tüm değerleri yurt dışında yaşasa da koruduğunu ve onları yaşattığını görülmektedir.

Safiye Erol, liseyi Mart 1919 tarihinde bitirmiştir. Birinci Dünya Harbi'nin en hareketli zamanlarındaki bu yılda Almanya'da çıkan huzursuzluklar üzerine İstanbul'a dönmüştür. Fakat eğitimini yarıda bırakmak istemeyen Safiye, ailesinin de desteğiyle savaş etkisi geçtikten sonra 1921 yılı yaz döneminde tekrardan Almanya'ya gitmiştir ve Marburg an der Lahn'da üniversite eğitimine başlamıştır. Elster ve Jensen adlı profesörlerin derslerine devam etmiştir. 1921/22 yılı kış döneminde eğitimini devam ettirmek için Freiburg i. Br.(Breisgau) gelmiştir ve orada da Reckenford ve Fincke adlı profesörlerin öğrencisi olmuştur (Açıkgöz, 2001: 82).

Safiye Erol, bu sıralarda ilk yazılarını Almanya'da ve Almanca olarak yayımlamıştır.(Üniversite birinci sınıfta yazdığı yazıların isimleri: “Büyücü Masalı” ve “Leyla ile Mecnun”) Kaleme aldığı bu yazılar dil ve yazarlık açısından ilk olması bakımından önem arz etmektedir.

Bunların yanında Freiburg'taki Realgymnasium'da eğitim görür. Sistemli ve disiplinli çalışmalar sonucu 1923 yılının Mart ayında mezuniyet sınavını kazanmıştır. Mezun olduktan sonra yazın Münih şehrine gider. Münih'te alanında ün yapmış Dyroff, Muncker, Gunter ve Geheimrat Hommel gibi profesörlerle tanışma imkanı bulmuş ve onlarla çalışmaya başlamıştır. Sistemli ve disiplinli çalışmaları hocaları tarafından çok beğenilir ve kısa sürede Safiye onların gözüne girmiştir. Tüm bu yaşanan olumlu olaylar yazarın kendine olan güvenini de arttırmıştır.

Profesörünün bu konudaki kendisine sık sık söylediği sözler yıllar sonra hala kulaklarında çınlayacaktır:

“Münih Üniversitesi'nde, seminer çalışmaları sırasında ben kendimi dolu dizgin kapıp koyverdiğim zamanlar profesörün sık sık söylediği bir söz vardır. Hocam derdi ki:” Fri Sami, Sie geraten mieder vom hundersten ins Tausendeste...” “Bayan Sami, on sayılardan yüzlere, yüzlerden binlere saptınız” (Erol, 2010: 285).

Almanya'nın Münih İsviçre Konsoloslugu Türkiye masası tarafından 24 Haziran 1924'te kendisine verilen kimlikle kısa bir süre için İsviçre'ye gider. Almanca hazırlanan

kimlikte kişinin orta boylu, burnunun düzgün, göz ve saç renginin kahverengi olduğu ve yüzünde herhangi bir iz veya işaret bulunmadığı ifade edilir (Yardım, 2003: 37).

Geheimrat Hommel'in danışmanlığında "Die Pflanzennamen in der Altarabischen Poesie" (Münih,1926) adlı çalışmasıyla doktor olmuştur. Felsefe alanındaki eğitimini 24 yaşında bitiren Safiye Erol, şarkiyat dalında "Eski Arap Şiirinde Bitki Adları" teziyle bu unvanı kazanmıştır.

Safiye Erol, Almanca ve Fransızca'nın yanında şarkiyat eğitim ile Arapça ve Farsça dillerine de oldukça hâkim olmuştur.

Yazar, uzun seneler yurt dışında kalmakla, sosyal hayatında bir Batılı davranışı kazanmıştır. Spor yapma, sürekli dik oturma, erken gelen misafirleri salonda bekletme, disiplinli çalışma Erol'un alışkanlıkları arasındadır (Sevim, 2003-2004: 26). Safiye Erol, Doğu ve Batı kültürünü harmanlayarak kendine has bir hayat tarzı oluşturmuştur.

Selahaddin Şar, ziyarete gittiklerinde kendilerini tam "bir batı protokolü, bir Osmanlı hanım kibarlığı veya İslam hanımefendisi tevazu ve safiliği içinde" karşılayan Safiye Erol'da, bu üç kadının zaman zaman yer değiştirdiğini ifade eder (Şar, 1964: 189(39)). Safiye Erol, bulunduğu ortama göre davranışlarını kontrol edebilen güzide bir şahsiyet olarak dikkat çekmektedir.

Altı yaşından başlayarak hep batı dilleriyle eğitim gören, genç yaşta gittiği Almanya'dan lise ve üniversiteyi okuyup doktorasını yaptıktan sonra yurda dönen Safiye Erol, Batı kültürüne tamamen boyun eğmemiş, öğrendiklerini özümseyen ve her zaman değerlerine sahip çıkan müslüman bir Türk olarak hayatını sürdürmüştür.

Emel Esin'in ifadesiyle sıla-i rahim Safiye'yi memleketine bağlamıştır yazardaki bu vatan aşkı o kadar güçlüdür ki yaşayacağı beşeri aşkı da yenecektir:

" Mercan renkli bir gothique kilisenin yükseldiği, ortaçağ heykellerinin kapıda dizilip gülümsediği Freiburg şehrinde, Safiye Hanım felsefe okudu. Avrupa medeniyetinin abidelerinin gölgesinde yetişti ve onların özünü anlamaya ve kültürün iskeletini teşkil eden metotları tanımaya çalıştı. Sade Avrupa kültürü değil bütün dünya kültürleri, en cazibeli veçheleri ile ona arz oluyordu. Sonradan kendisinden duyduğuma göre, gerek Uzak Şark mefkûresi, gerek Hind düşüncesi Safiye Hanım'ı celb etmişti. Safiye Hanım kültür cihetinden fakirleşmiş vatani unutacak mıydı? Böyle olmayacaktı çünkü harici tesirlerin kuvvetine rağmen, tahsil yılları boyunca hep annesini özlemişti. Sıla- i rahm onu Türkiye'ye bağladı" (Esin, 1964: 6).

Yakın arkadaşı Ayverdi, yazarın henüz çocukken bir papazla yaşadığı anıya dikkat çekmiştir:

“Almanya’da yanında yaşadığı ailenin dostlarından bir papaz, bu küçük, akıllı kızı sürekli ziyarete gelir ve hep bu kızla ilgilenirdi. Bu durumu fark eden evin hanımı, papazın Safiye ile ilgilendiği sırada, Safiye’ye papaz seni çok beğeniyor bir gün seni Hristiyan yapacak, der. Evin hanımının bu sözleri üzerine; Safiye, yooo bir gün onu ben Müslüman edeceğim diyerek verdiği bu sert ve iddialı tepki herkesi şaşkına çevirmiştir” (Ayverdi, 1987: 93).

Yazarın çocuk yaşta verdiği bu cevap kültürüne ve inançlarına sıkı sıkıya bağlı olduğunun göstergesidir. Ayrıca, ailenin çocuğun maddi ve manevi dünyasının oluşmasında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Samiha Ayverdi, Safiye Erol’un daha çocuk yaşlarda böyle “delinmez bir zırh” içinde olmasını, annesi İkbâl Hanım’ın sahip olduğu “aşk ve irfanı” kızına nakletmeyi bir analık borcu sayarak, bu “manevi sermayeden” adeta ona, büyük bir pay ayırmasına bağlamıştır (Ayverdi, 1987: 91).

Safiye Erol, bu konuyla ilgili makalelerinden birinde annesiyle babasının manevi dünyalarını eksiksiz olarak kendisine aktardıklarını ve üstünden tufan geçse bunun değişmeyeceğini ifade eder (Erol, 2010: 75). Yazarın da ifade ettiği gibi aile, çocuğun hayata karşı gözünü açan ilk okuludur ve kişilik temellerinin atıldığı yerdir. Safiye Erol ailesinden aldığı tüm bu değerleri ömrü boyunca muhafaza ederek bir hayat yaşamıştır.

Samiha Ayverdi, “Rumeli evliyası” olarak gördüğü Safiye Erol’un annesini bir makalesinde kendine has sanatlı ifadesiyle şöyle tanıtmaktadır:

“Safiye Erol’un annesi Keşanlı İkbâl Hanım, bu Bektaşî dervîşi, geceyi gündüze katan bir şevk ve iman ile dopdolu ise de, kızı gibi yıllar yılı mürekkep yalamış değildi. Fakat asırların beklentisi olan öyle bir şifahi bir bilgi dağarcığı vardı ki, yanık gönlü, bereketli bir irfan ve iman zemininden kana kana içtiği muhabbet ile cilalanmış, bir iç nizamın, örfün, âdetin ve tarihin, hamasetin kolu kanadı altında olmak şerefini baş tacı etmiş bir müstesna kadındı” (Ayverdi, 1987: 91-92).

Safiye Erol’un annesi İkbâl Hanım’ın Bektaşî şeyhi olması yazarın tasavvuf geçmişinin nereden geldiği hakkında da bilgi vermektedir. Safiye Erol, tasavvuf kültürünü âşina bir kalemdir.

Safiye Erol, Almanya’da Hintli bir genç ile tanışmıştır. Bu genç ile aralarındaki gizli bağ onları kısa sürede arkadaşlıktan aşka yöneltmiştir. Almanya’daki eğitimlerini bitirdikten sonra bu aşklarını evlilikle süslemek istemişlerdir. Hintli genç, Safiye’ye evlenip birlikte ülkesine gitmeyi teklif etmiştir. Fakat Safiye kendi ülkesine dönmek istediğini ve vatani için yapacak çok şeyi olduğunu ifade ederek vatan aşkının daha baskın olduğunu göstermiştir. Safiye Erol’un duygularını dizginleyerek, eğitimlerini tamamlayıp memleketine dönüşü, bir gazetede “vatanını aşkına tercih ettiği” şeklinde yorumlanmıştır (Yeşim, 1964: 42). Yazarın

sevdiği adamı ardında bırakıp ülkesine geri dönmesi, vatanına olan aşkının daha baskın olduğunu göstermektedir.

Safiye Erol, ölmeden üç gün önce Nezihe Araz ile sohbet etmiştir. Bu sohbette insan olmak için aşkı tam anlamıyla yaşamamının gerekliliğini vurgulamıştır. Ve yakın arkadaşı Araz'a tüm bildiklerini aktarmak istediğini söylemiştir. Her şeyi anlatabileceğini sadece aşkı anlatamayacağını çünkü aşkın lafla değil yaşayarak can yakarak öğrenilecek bir ateş olduğunu ifade etmiştir. Ve aşkı, dünyaya geliş nedeni olarak gördüğünü, bu duyguyu tam manasıyla yaşamış bir insan olduğunu söylemiştir (Araz, 1964: 2). Aşkı en güzel anlatan ve aşkın her aşamasını yaşayan yazar, arkadaşına da aşkın sırrını anlatmaya çalışmıştır. Fakat Safiye Erol da bilmektedir ki aşk anlatılmaz, sadece yaşanılır.

Yazar, Kandemir ile yaptığı mülakatında 1928 yılında İstanbul'a döndükten sonra yapıklarını şöyle ifade etmiştir:

“... İstanbul'a geldikten sonra birkaç sene çalıştım. Evlendim. O zaman Milli Mecmua çıkıyordu. Orada Safiye Sami, Dilara imzalarıyla ilk Türkçe yazılarım intişar etti. Bunlar küçük hikâyeler, tercüme falandı...” (Kandemir, 1949: 4-5).

Safiye Erol, vatanına geri döndükten sonra pek çok işle meşgul olmaya başlamış. Siyaset ile kısa bir süreliğine olsa meşgul olur. Kısa bir süre CHP'de çalışır. Siyaset onu yeteri kadar tatmin etmez, bu yüzden vaktinin çoğunu yazma çalışmalarına ayırır. Bundan dolayı siyasette resmi bir görevde bulunmamıştır. Memur, amir, mesai gibi kavramlar onun ruh dünyasına uygun olmadığından Safiye Erol; okumayı, düşünmeyi ve yazmayı tercih etmiştir.

Erol, kaleme aldığı bir makalesinde siyaset mezunu olmadığını ve bu alanda söz söylemeye de merakı olmadığını ifade etmiştir. Politikayı hayatının merkezine almayı pek uygun görmemiştir. Kaleminin cesur ve dürüst olması siyasete ters gelmiştir (Erol, 2010: 218). Siyaset ile belki de kısa sürede tüm Türkiye'de tanınan bir yazar olabileceğini bilen Safiye Erol, bunu elinin tersiyle itmiştir. Yazar kendini, içinde var olan yazarlık duygusunun akışına bırakarak, babadan yadigâr kalemine vermiştir.

Safiye Erol, 1931 yılında Deniz Kuvvetleri Çarkçıbaşlarından M.Nurettin Erol Bey ile evlenmiştir. Safiye Erol'un yeğeni Aydın Erol ve eşi, M. Nuri Yardım'ın kendileriyle yaptığı bir mülakatta, Nurettin Bey'in komutanlık yapmış olmasının da tesiriyle oldukça katı

ve otoriter bir mizaca sahip olduğunu ifade etmişler. Ayrıca, Safiye Erol'la yapılarının biraz farklı olduğunu, pek uyuşmadıklarını kaydetmişler. Nurettin Bey, matematik hocalığı yapmış, ateşelik görevinde bulunmuş, bilgili ve aristokrat bir adamdır (Yardım, 2003: 196).

Safiye Erol, 1932 yılında babasını(Sami Bey) kaybetmiştir. Yardım, eserinde yazarın bu yıllarının zorlu geçtiğini ifade etmiştir. Melek'ten sonra diğer kız kardeşi Refiye Hanım'ı da kaybeden yazar, kardeşinin oğlu olan Aydın'ı yanına alıp ve evladı yapmıştır. Safiye Erol, zaman geçtikçe tanınmaya başlamıştır. 1943 yılında Vakit gazetesinde ilan edilen İstanbul Belediyesi meclis üyeleri arasında muharrir Safiye Erol ismi de yer almıştır. Bu haberde yazarın vesikalık fotoğrafına da yer verilmiştir. Cemiyet faaliyetlerine de katılan yazar, 1955'te Ekrem Hakkı Ayverdi başkanlığındaki Fetih Cemiyeti'nin üyeliğine kabul edilmiştir (Yardım, 2003: 44). Yazarın politika, cemiyetler gibi faaliyetlere verdiği önem sayesinde insanlar artık Safiye Erol ismine aşina olmaya başlamışlardır.

Bunlarla birlikte, yazarın sosyal ve kültürel aktivitelere katılmıştır. Üsküdar İmar ve Kültür Derneği ile Türkiye Kadınlar Dayanışma Birliği'ne üye olmuştur. Musiki olan ilgisinden dolayı toplantılarına katılmıştır. Ramazan eğlenceleri ile sohbetlerine katılmaya çalışmıştır. Sosyal hayatında yaptığı bu faaliyetlerine makalelerinde ara ara yer vermiştir.

Yaptığı çalışmalar ve dolu dolu geçen bir hayat sayesinde Safiye Erol olgunluk dönemine ulaşmış ve 45 yıllık tecrübeli bir yazar olmuştur. Kendisi ve ülkesi için yaptığı çalışmalar, iyilikler, güzellikler ve fedakârlıklar ona yeterli gelmemiştir. İçeride, zihninde bulunan tereddütler, sorular bazen onu çok zorlamakta ve içinden çıkılmaz durumlara sokmaktaydı. İçinde hissettiği boşluğu bir türlü kapatamıyordu. İçindeki boşluğun gitmesi, kafasındaki soruların cevaplanması için ailesinden aldığı maneviyatla Allah'a sürekli dualar ediyordu. Burhan Toprak ile Muğla müftüsü İsmail Hakkı Hakgüder aracılığıyla Samiha Ayverdi ile tanışırılır. Kısa sürede kaynaşan ve dost olan bu iki hanımefendi, birbirlerine enerji veren iki kaynak olmuştur.

Safiye Erol için “Dünyadan, dünya dışına yol arayan o ateş misali Rumeli kadının yolu” (Ayverdi, 2013: 91) diyen Samiha Ayverdi ile yolları 1947 yılında kesişmiştir. Samiha Ayverdi'ye göre Safiye Erol;

Garp'tan getirdiği duygu ve fikir muhtevasına rağmen bunları birbirine lehimleyecek, perçinleyip bütün haline getirecek bir manevi düzeni henüz bulamamıştı. Onun için de Şark'ın Garb'a üstün olan bu irfan ve aşk motifini bir müşahhas varlıkta görmeye her zaman hasret çekmiş, Garp'tan alacağını almış, uzun yıllar boyunca dağarcığına yüklediği bu hazineyi açacak anahtarı aramıştı (Ayverdi, 1976: 202).

24 Mart 1948 yılında Ekrem Hakkı Ayverdi, Burhan Toprak, Samiha Ayverdi'nin yer aldığı bir mecliste Rifâîlik tarikatının şeyhi olan Kenan Rifâî¹ ile tanışılır. Annesinin bir Bektaşî şeyhi olmasından dolayı tasavvufa aşinalığı olan yazar, “Hocam” dediği Kenan Rifâî öncülüğünde yapılan sohbetlere arkadaşları Nezihe Araz, Samiha Ayverdi, Ekrem Hakkı Ayverdi ve Burhan Toprak ile beraber severek katılır. Safiye Erol, zihnini karıştıran ve cevap bulamadığı sorulara kısa sürede cevap bulmuştur. İçindeki fırtınalar dinmeye başlamış, kafasında zihnini karıştıran sorulara net cevap verir hale gelmiştir. Yakın arkadaşı Samiha Ayverdi arkadaşının yaşadığı bu döneme şu şekilde anlatmıştır:

“Arkadaşımız ve sevdiğimiz Safiye Erol, Garp çevrelerinden kazandığı zihnî bilgileri yüzünden gururun ve benliğin yükü altında ezilmeden yaşadı. Sonunda da gönlü dağarcığı, bir ulu Efendi'nin irfan ve iman hamûlesi ile dolup taşı. Yerin göğün kabul etmediği o ilâhi emanete gönlünde yer vermekle ululandı, bahtı açıldı” (Ayverdi, 1987: 90).

Safiye Erol, hocam dediği Ken'an Rifâî ile tanıştıktan sonra adeta kendini bulmuştur. İçinde kopan fırtınalar bu tanışma sonrasında dinmeye başlamış, kafasını kurcalayan tüm sorulara cevap bulmuştur.

Safiye Erol, “Ken'an Rifâî ve Yirminci Asır Işığında Müslümanlık” isimli eserde kendisine ait bölümde hocasıyla tanışmasını ve ona olan duygularını şu şekilde ifade etmektedir:

“Hakk'a göçmüş bulunan hocam, hayatın gözle görülen ve görülmeyen yollarında rehberim Ken'an Rifâî'nin maneviyatı huzurunda durarak şu yazıma başlamadan evvel onu selâmlıyor, ona şükranlarımı arz ediyorum, ondan yardım niyaz ediyorum. İlk defa 1948 senesinde huzuruna çıktım. Onu halka tanıtmayı, son nefesine kadar muhitine bezl ettiği kemal nimetlerini daha geniş kütlelere ulaştırmayı gaye bilen böyle bir eserde benim de söz payım olabilmek için birkaç senelik zaman kısa görünürse de bazı manevî mensûbiyetler vardır ki zaman kaydına girmez” (Ayverdi- Erol- Huri- Araz, 2003: 255).

Yazarın ifadelerinden anlaşılacağı gibi hocası onun hayatında adeta bir dönmü noktası olmuştur. Yazarın eksik kalan yönlerini tamamlayan, içine ferahlık duygusunu kazandıran ve varlığıyla yazara huzuru kaynağı olmuştur.

Haftanın belirli günlerinde Rifâî'nin rehberliğinde Neziha Araz, Samiha Ayverdi, Burhan Toprak, Ekrem Hakkı Ayverdi ve Safiye Erol'un da yer aldığı sohbetler gerçekleşir.

---

¹ “1866 yılında Filibe’de dünyaya gelen Türk mutasavvıfı Kenan Büyükaksoy, nam-ı diğer Kenan Rifâî, Rifâîliğin, Türkiye’deki en önemli temsilcisidir. Kenan Rifâî, 1908 yılında Fatih’te açtığı tekke ile tarikatın İstanbul’da özellikle kadınlar arasında yaygınlaşmasını sağladı. Kenan Rifâî, 1950 yılında vefat edinceye kadar şeyhlik yaptı. Galatasaray mezunu olan ve şeyhlik icazetini Medine’de şeyh Hazma Rifâî’den alan Kenan Rifâî, tarikat uygulamasında İslâm ahlâkını modern şartlara göre yorumlayarak, dergâhların birer kültür akademisi hâlinde gelişmesini amaç edindi. Tesettür konusundaki esnekliğiyle ve kadınların toplumdan soyutlanmaması fikriyle geniş bir kadın müritler topluluğuna ulaştı. Kenan Rifâî'nin, Tekke ve Zaviyelerin 1925 yılında kapatılmasını tasvip ettiği biliniyor. O dönemde İstanbul’da olan dört yüzü aşkın dergâhın hiçbirinin irfan müessesesi olmadığını açıkça belirtmesinden de, neden tekke ve zaviyelerin kapatılmasını istediği anlaşılıyor. Kenan Rifâî, devlet kanunlarına karşı çıkılmaması gerektiğini ise, ‘Biz ulü-l-emrin sözüne uyarız. Oradan gelenin hak olduğunu biliriz.’ diyerek açıklıyor” (Yılmaz ve Yıldız, 2005: 22).

Safiye Erol'un içindeki boşluk ve zihnindeki sorular, Ayverdi'nin ifadesiyle "Bir ulu Efendi'nin irfan ve îmân hamulesi" ile dolmuş ve rahatlamıştır.

Bu sohbetler, Kenan Rıfai'nin 7 Temmuz 1950 yılında vefat etmesine kadar sürmüştür. Yazar, 29 Eylül 1951'de hayat arkadaşı M.Nurettin Bey'i kaybetmiştir. Çok zaman geçmeden bir yıl sonra, 1952 yılında annesi Emine İkbâl Hanım'ı kaybetmiştir. Kısa sürede yaşanan bu ölümlerden sonra yazar kendini yazı dünyasına vermiştir.

Safiye Erol, 1942 yılında Kadıköy'den bir ev alır ama burada fazla yaşamaz genellikle yaz aylarında bu evi kullanmıştır. Daha sonra 1933-1961 yılları arasında Maçka Palas'tan bir daire almıştır ve uzun bir süre bu evde yaşamıştır. Bu ev 28 yıl kadar kültürel ve edebi faaliyetlere ev sahipliği yapmıştır. Samiha Ayverdi, Sofi Huri, Nihad Sami Banarlı, Nezihe Araz ve Safiye Erol'dan oluşan arkadaş grubu Salı günleri yazarın bu evinde toplanarak iki yıl boyunca Kenan Rıfâi'nin Mesnevi sohbetlerinin ilk cildini hazırlamışlardır. Yazar, hayatının en güzel yıllarını yaşadığı bu daireden 1961 yılında haksız bir şekilde tahliye edilerek evinden ayrılmıştır. Buradan Piyer Loti'de bulunan bir otele yerleşmiştir. Yazar geçirdiği zor günlerden sonra bu küçük otel odasından Üsküdar Selimiye'de bulunan bir eve taşınmıştır.

Safiye Erol'un yazarlık dışında zevk alarak yaptığı başka bir uğraşı da mûsikidir. Türk sanat mûsikisine hayrandır ve bu mûsikiyi dinlemekten büyük zevk duymuştur. Ayrıca yazar hayvanlara karşı çok ilgilidir. Evinde birlikte yaşadığı birçok kedisi vardır. Nazam Yeşim'in ifadesiyle "Yazar, müstesna bir hayvan dostuydu. Kedileri kişilik sahibi varlıklar gibi görüp severdi" (Yeşim, 1964: 42).

Emel Esin, yazarın ölmeden önce âşık olduğu Edirne'yi ziyaret ettiğini ve genellikle mektup ve makalelerle yazarın hayat muhasebesi yaptığını ifade etmiştir (Esin, 1964: 6).

Safiye Erol, 1 Ekim 1964 yılında hayata gözlerini kapatmıştır. Karacaahmet Mezarlığı kayıtlarında Safiye Erol'un, 62 yaşında kalp rahatsızlığından vefat ettiği bilgisine yer verilmiş ve mezar yeri olarak da 1. Ada 4975 olarak belirtilmiştir (Yardım, 2003:148).

Yaşarken pek tanınmayan yazar, öldüğünde de aynı şekilde ebedi yolculuğa uğurlanmıştır. Emel Esin Yeni İstanbul gazetesinde "Safi'nin Ölümü" (Esin, 1964: 2) adlı bir yazı yazarak yazarın cenaze töreni hakkında kısa bilgi vermiştir. Safiye Erol ile birlikte aynı gazetede yazarlık yapan Tarık Buğra da "Safiye Erol Hanımefendi'yi

Kaybettik”(Buğra, 1964: 3) isimli yazısıyla yazarın vefat haberini yapmıştır. Nezihe Araz, yakın arkadaşı Safiye Erol’un ölümüyle ilgili “Düşünen Adam” da yazarın yaşarken de ölümünden sonra da ilgi gösterilmemesine sitem eder (Araz, 1964: 156). Bir başka yakın arkadaşı Samiha Ayverdi de Safiye Erol’a birçok yazısında yer vererek o güzel insanı Türk halkının da tanınmasını istemiştir.

2.2. Safiye Erol’un Edebî Kişiliği

Safiye Erol’un ve kalemle tanışmasında babası etkili olmuştur. Babasının küçükken hediye verdiği kalem, onun yazı dünyasına girmesinin ilk basamağıdır. Kalemi ile bazı yazılarında konuşan yazar aslında bir taraftan da yazı hayatıyla ilgili bilgiler de vermektedir:

“Elimdeki bu kalem bana baba vasiyeti, baba armağanıdır... Sevgili babacığım, ancak baba ruhunun ulaşabileceği sezişlerle gelecekteki mesleğimi görmüş, o mesleğin son bölümünü elime temiz ve sağlam olarak tutuşturmak istemiş gibiydi. Sonraları ben de farkına vardım, var kuvvetimle bu sembole sarıldım. “Zavallı kalem...” ... Ey benim yüzü ak, yüreği pek kalemim! Sen hiçbir zaman rüyaya binek olmadın. Seni küçük bir âlem gibi havaya kaldırıyorum, din ve devlet ulularının ruhları, milletimizin vicdanı senin hakkında hekem dursun. Kim ne şüphe ederse esin, kim ne dudak bükerse büksün; babam vasiyetin oluşun ve temizliğin ve doğruluğun hürmetine işte ben seni öpüp başıma koyuyorum” (Erol, 2013: 67).

Safiye Erol’a küçüklüğünde uzun kış gecelerinde babası ve annesinin okuduğu hikâye ve romanlar, yazarın edebiyata olan ilgisini hep canlı tutmuştur (Erol, 2003: 377). Safiye Erol’un düşünce hayatının şekillenmesinde ve yazarlık yolunda ilerlemesinde ailesinin bu yaklaşımı etkili olmuştur.

Safiye Erol, Kandemir ile yaptığı mülakatta on yaşındayken içine büyük bir romancı olma isteğinin doğduğunu söylemiştir. Yazar olacağı duygusunu küçük yaşta içine doğmuştur. Bu duygu, yazarı etkisine küçük yaşlarda almıştır ve yazarın kendini akranlarından farklı görmesini sağlamıştır (Kandemir, 1949: 4-5). Yazarlık insanların içlerinde var olan bir yetenektir. Bu durum bazen başkaları tarafından, bazen de kişinin kendi tarafından keşfedilir. Safiye Erol da bu yeteneğini erken yaşlarda fark etmiş ve kendini küçük yaşlardan itibaren yazarlık yoluna odaklamıştır.

Yazar, Alman okulunda okurken yapılan tahrir görevlerinde hep birinci olarak içinde var olan yazarlık duygusunu keşfetmekteydi.

Safiye Erol, 1917’de eğitim için Almanya’nın Lülbeck şehrine için gitmiştir. Bu şehirde orta ve liseyi bitirerek, Münih Üniversitesi’nde edebiyat ve felsefe alanlarında eğitimini bitirmiştir. 1926 yılında doktorasını tamamlayarak vatanına geri dönmüştür.

Safiye Erol, Kandemir ile yaptığı mülakatta -Almanya’da iken günün birinde roman yazacağınız aklınıza gelir miydi? sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

- Profesörülerinden biri benden önce bunu aklıma getirmişti. Bir gün bana “Sen Türklerin Selma Lagerlöf’u olacaksın” demişti. Üniversitenin ilk semestrinde iken, ilk yazı deneyimimi bir Alman mecmuasında yazmışım. (Yazıların isimleri “Leyla ile Mecnun” “Büyücü Masalı”) (Kandemir, 1949: 5). Profesörün bu sözleri Safiye Erol’un yazarlık yeteneğinin gelişmesinde ve yazarın kendine güvenin gelişmesinde oldukça önemli rol oynamıştır.

Yazarın kendisiyle yapılan başka bir mülakatta edebiyata ne zaman ilgi duymaya başladığı sorulmuş, yazar verdiği cevap ile de yazı hayatını ve kişiliğini aksettirmiştir:

Bir türkünün kendisine çok tesir ettiğini ifade eden yazar, yazıya olan merakının daha öncelerine dayandığını ve bu yeteneğini Almanya’da eğitimine devam ederken de geliştirdiğini söylemiştir (Yardım, 2003: 189). Yazarın çok önceleri fark ettiği yazarlık yeteneğini etrafındakiler tarafından da desteklenmesi yazarı cesaretlendirmiş ve yazar olma yolunda daha çok yazmaya sevk etmiştir.

Yazarın Almanya’daki hocalarınca dünyada popüler olan Nobel Edebiyat Ödülü kazanmış yazarla kıyaslanması, Safiye Erol için çok büyük bir referans olmuştur.

Safiye Erol, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatındaki önemli yazarları arasında yer almıştır. Yazarla ilgili inceleme yapan araştırmacılar, yazarın yazı dünyasını üç dönemde incelemektedir. 1935’ e kadar olan dönemi “ Başlangıç Dönemi” olarak ifade edilir. İkinci dönem romanlarını yazdığı “ Olgunluk Dönemi”dir. Bu dönem ilk yayınladığı roman ile son yayınladığı roman da dâhil olan 1955 yılına kadar devam eder. Son dönem ise 1955 yılından ölümüne kadar devam eden “ Fikir Yazarlığı” dönemidir.

Yazar, Almanya’da iken başladığı yazılarına eğitimini aksatabileceğini düşündüğü için bir süreliğine ara vererek tamamen eğitimine odaklanmıştı. Yazar eğitimlerini tamamlayıp İstanbul’a döndükten sonra Türkiye’deki ilk Türkçe yazılarını “Safiye Sami” ve “Dilara” imzalarıyla yazar ve değişik alanlarda da tercüme yapar (Kandemir, 1949: 6). İlk tercüme eseri Milli Mecmua ’da Rabintadrath Taagore’dan “Ay Kuş” isimli şiiirdir. Türkiye’deki ilk telif yazısı “Rabintadrath Taagore” dir (Yardım, 2003: 43). Yazar, Selma Lagerlöf ve Knut Hamsun’dan tercüme çalışmalarında bulunmuş, Alman edebiyatı

romancılarından Jakob Wasserman'ın etkisinde kalmıştır (Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, 1979: 70). Yazarın ülkesine dönmesiyle vatanına olan hizmeti de başlamıştır. Hızlı bir şekilde yazı hayatına giren yazar, biriktirdiği tüm maddi ve manevi düşüncelerini artık milletin hizmetine sunmaya çalışmıştır.

Yazarın yeğeni Aydın Erol ve eşi, Safiye Erol'u yazarken hiç görmediklerini, bu kadar yazısının olduğunu gördüklerinde çok şaşırdıklarını ve muhtemelen yazılarını el ayak çekildiğinde geceleri kaleme aldığını dile getirirler. Yeğeni, yazarın kitap okumayı çok sevdiğini sürekli kitap okuduğunu hatta aynı anda iki kitap okuduğunu, Türkçe ile Almanca kitapları aynı zamanlarda okuduğunu ve okumaktan yorulduğu zaman dinlenmek için yeni bir kitap okumayı tercih ettiğini söyler (Yardım, 2003: 192). Ayrıca Aydın Erol, yazarın evinde bir oda dolusu kitabın olduğunu, yazarın vefatından sonra kitapları eşe dosta verip dağıttıklarını ifade etmiştir (Yardım, 2003: 198). Safiye Erol gibi fikri yönden çok zengin bir yazarla aynı evde yaşayanların onun bu yazı dünyasından haberi olmaması oldukça ilginç bir durumdur. Yazarın ölümüyle birlikte kitaplarının dağıtılmak yerine muhafaza edilmesi onun hatıralarının yaşatılması için daha yerinde bir karar olabilirdi.

Safiye Erol, Felsefe, Türk Tarihi, Tasavvuf Edebiyatı, Halk Edebiyatı, Divan ve Masal alanlarına ait eserleri daha çok okumuştur. Bunların içinden en çok ilgi duyduğu da Yunus Emre'dir (Kandemir, 1949: 7).

Yirmi sekiz yıl dolu dolu yaşadığı evinden bir otele taşınırken “kendi mabedim” dediği eşyalarda kitaplar en baştıdır:

“Kur'an-ı Kerim başta gider, bu güzel. Ama Mesnevi'yi bırakabilir miyim hiç? Hiç değilse birinci cildini alayım. Birkaç klasik divan. Biraz Yunus, biraz Hind, modern Avrupasız olmaz tabii, haydi iki üç cilt de ondan ” (Erol, 2003: 149). Makalesinde değindiği bu durum yazarın hem Doğu hem de Batı kültüründen kopmadığının güzel bir örneğidir.

Nezihe Araz, Safiye Erol'un Türk edebiyatındaki konumunu bir yazısında şu şekilde ifade etmiştir:

“Yunan, Hint, İslam felsefesini kusursuz bir vukufla tetkik etmişti. Bu üç felsefenin terkiibini modern felsefenin ışığı altında tarifsiz bir ustalıklarla yapardı. Mesnevi hikâyelerini modern psikolojinin mefhumlarıyla anlatmasında ve bu hikâyeleri günümüzün vasıl olduğu gerçekler içinde izahında onun terkipli ve müstesna zihin yapısını görmek mümkündür” (Araz, 1964: 2).

Safiye Erol'un Türk ve yabancı romancılarla ilgili düşünceleri şu şekildedir:

Türk edebiyatında çok başarılı ve güzel eserlerin olmadığını, romancı yetişmediğini, bunun yanında kendi kültürümüzde değerli olan yazarlar olduğunu ifade etmiştir. “Bizde beynelminel değerde eser yok. Ve romancı da yetişmedi. Kendimizce kıymetlerimiz var. Halide Edip Adıvar, Hüseyin Rahmi Gürpınar (kendine göre Türkçesi olmasına rağmen), Reşat Nuri Güntekin, Halid Ziya Uşaklıgil. Üslub açısından da Abdülhak Şinasi Hisar’ı beğendiğini söyler. Döneminde yer alan yeni sanatçıları beğenmediğini ve yabancılardan; Fransız klasikleri ile Dostoyoveski’yi beğendiğini ifade etmiştir (Yardım, 2003: 189). Safiye Erol, Türk romanının istenilen yerde olmadığını düşündüğü için büyük eser ve sanatçı sayabilmekte oldukça zorlanmaktadır. Yazarın Avrupa’da yaşadığı süre boyunca Batı kültürüne ait güzel örneklerle karşılaşması, seçici davranmasının sebebi olabilir.

Safiye Erol, sanatındaki amacın, insanlardaki en büyük macera olarak gördüğü aşkı anlatmak olduğunu ifade eder. Çünkü yazara göre istediğimiz olmak için aşkı tüm gerçekleriyle yaşamak lazımdır. Almanya’da üniversitede tanıştığı Hintli genç yazarın aşk konusundaki düşüncelerinin oluşmasında çok etkili olmuştur:

Yazarın bir mülakatında yaptığı değerlendirmeler, sanata bakış açısını anlatır niteliktedir:

“Sanatkârın bir hadiseyi, bir macerayı yaşama tarzı, şahsi yaşayışının fevkindedir. Ben bir eserimde bir aşk hicranını tarif ederken, o hicranı bütün şark kadınları namına yaşadım... Niçin itiraf etmeyeyim: Ben gayet fatalistim. Bu cemiyetin bana ne kadar zaman ihtiyacı varsa, o kadar zaman yaşarım ben. Fazlasına da zaten lüzum yok” (Kandemir, 1949: 6).

Yazarın bu görüşlerini destekleyen anlayış eserlerinde görülmektedir. Eserlerde başkahramanlar hep kadınlardır ve acı çeken, sıkıntı yaşayan yine hep kadın karakterler olmuştur.

Safiye Erol’a göre “sanat eseri iç disiplin ister ve sanat zaaf kaldırmaz. Yüksek sanatkar, zamanla mukayyet değildir. Bu güç bir inşa tarzıdır. Burada sanat kendini gösterir” (Yardım, 2003: 189-187). Safiye Erol’un bu disiplinli sanat anlayışına hâkim olmasında, uzun yıllar Almanya eğitim görmesi ve orada yaşaması etkilidir.

Halil Açıkgöz, Safiye Erol’un bir yazar olarak şöyle değerlendirmektedir:

“Safiye Erol, çok dikkatli bir okuyucu, çok geniş ve derin düşünen bir mütefekkir, ayrıntılardaki güzellikleri görebilecek hassasiyette bir gözlemci ve doğu-batı, eski-yeni arasında kurduğu köprüyü bir bir kendi vücudu teknesinde yoğurmasını bilmiş ender yetişen bir şahsiyettir. Aşağı yukarı 160’dan fazla tutan makalelerinde çevre gözlemlerine, bu gözlemlerden çıkardığı gözlemlere, şehirlere, sokaklarla, hayvanlara, çiçeklere, böceklere herkesten farklı bir ışıkla yanaşır. Kaleminin dokunduğu nesnelere birden bire canlanır, birer ruh kazanır” (Açıkgöz, 2001: 87).

Safiye Erol ile ilgili en derin araştırma yapan ve onun edebiyat âleminde daha fazla tanınmasını sağlayan Halil Açıkgöz'dür. Onun bu görüşleri de yazar için oldukça önem arz etmektedir.

Kazım Yetiş, Safiye Erol'un yazarlığını şu şekilde ifade eder:

“Safiye Erol romancı olmanın ötesinde bir düşünürdü, sağlam ve derin bir düşünce yapısına sahipti. O, duyguları ile düşüncesini izdivaç ettirebilen; üslup ilmindeki ifadesiyle yazmadan evvel düşünmeyi öğrenmiş bir sanatkârdır” (Yetiş, 2002: 68-72).

Safiye Erol, edebiyat ve felsefedeki bilgisini, sahip olduğu tasavvufun içsel ilhamını, Batı ile Doğu kültürlerine ait düşüncelerini yazılarına başarıyla uygulamıştır. Safiye Erol'u, romancı veya hikâyeci diye bir kalıba sokmamız mümkün değildir. Öncelikle o iyi bir okur ve okuduklarını dile getiren başarılı bir düşünürdür. Düşüncelerini de hiç çekinmeden kalemi aracılığıyla aktaran azimli ve başarılı bir yazardır.

Safiye Erol, gelenek ile modern anlayışı harmanlamayı başaran usta bir yazardır. Eserlerinde okuyucuyu sıkmayan akıcı bir üslup kullanmıştır. Almanca, Fransızca, Arapça, Farsça ve Türkçe dillerine hâkim olan yazar, sözcük seçiminde oldukça dikkatli davranarak okuyucuların anlayabileceği eserler oluşturmuştur. Pek çok alanda yetkin olan yazarın konu yelpazesi de o ölçüde geniştir. Kaynağı annesinden gelen, daha sonra hocası Kenan Rıfâî ile beslenen tasavvuf anlayışı yazarın kaleminin güçlü olduğu yönlerindedir. Bu yüzden yazarda, aşk teması oldukça önem arz etmektedir. Aşkın, Muhammed nurundan geldiğini ifade eden yazar, aşkı ilahi boyutta ele almıştır. Aşkın her halini anlatan yazar, beşeri aşktan ilahi aşka yönelişi eserlerinde ifade etmeye çalışmıştır. Beşeri aşkı, ilahi aşka ulaşmada bir köprü olarak gören yazar bunu eserlerinde okuyucuya hissettirir.

Safiye Erol, ilk olarak Almanya'da başladığı yazılarına ölümüne kadar devam etmiştir. Yazar, 1922'den 1964'e kadar dolu dolu geçmiş 40 yılın üzerinde bir yazı hayatına sahiptir.

2.3. Safiye Erol'un Eserleri

Safiye Erol, 1945 yılında La Motte Fouque'den “Sukızı”² ve 1941 yılında Selma Lagerlöf'ten “Portugaliya İmparatoriçesi”³ romanlarını tercüme etmiştir.

Safiye Erol, Geheimrat Hommel'in rehberliğinde “Die Pfalanzennamen in der Altarabishchen Poessie” isimli tezi tamamlayarak doktor unvanını kazanır. “Eski Arap Şiirinde Bitki Adları” isimli bu tezde, Arap şiirindeki kullanılan bitki isimlerini incelenmiştir.

“Leylak Mevsimi”, Safiye Erol'un ilk yazıya başladığı dönemde yazdığı hikâyelerden oluşan eserdir. “Metruk Yalıda Bir Gece”, “Aleksandra Filipovna”, “İlk Efendim Pomak Ali Efendi”, “Laz Sıdkı'nın Florya'da Hovardalığı”, “Leylak Mevsimi”, “Dört Kişi” isimli alt hikâyeden oluşur. Bu hikâyeler 1928-1931 yılları arasında Milli Mecmua'da yayınlanmıştır. Halil Açıköz, 2010 yılında “Leylak Mevsimi” adıyla hikâyeleri kitap haline getirmiştir.

“Kadıköyü'nün Romanı”, Safiye Erol'un ilk kaleme aldığı romanıdır. Safiye Erol bu roman için “Benim gençlik eserim, kalem tecrübemdir” demiştir. 1935'te *Vakit Gazetesi*'nde tefrika edilen roman, 1938'e kitap olarak ilk baskı yapılır, daha sonra 2001'de ikinci, 2003'te üçüncü baskısı yapılır.

Safiye Erol'un ikinci romanı olan “Ülker Fırtınası”, 1938'te *Cumhuriyet Gazetesi*'nde tefrika edilir ve 1944 yılında kitap olarak ilk baskısı yapılır ve ikinci baskı da 2001 yılında yapılmıştır.

Safiye Erol'un romancı kimliğindeki en başarılı eseri olan ve kendisinin de “en çok sevdiğim” dediği üçüncü romanı “Ciğerdelen” 1946 yılında yayınlanır. Daha sonra sırasıyla 1974, 2001 ve 2002 yıllarında yayınlanmıştır.

Yazarın son romanı olan “Dineyri Papazı”, 1955 yılında 26 Mayıs- 12 Ekim tarihleri arasında *Tercüman Gazetesi*'nin ilk sayısından itibaren 121 sayı tefrika edilir (Açıköz, 2002: 19). Halil Açıköz tarafından düzenlenerek, 2001 yılında kitap haline getirilmiştir.

² La Motte Fouque, “Sukızı”, tercüme eden: Safiye Erol, Dünya Edebiyatından Tercüme, Alman Klasikleri:18, Alâaddin Kıral Matbaası, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara 1945, 111.s

³ Selma Lagerlöf, “Portugaliya İmparatoriçesi”, (1941) Türkçeye Çeviren: Safiye Erol, Dünya Şaheserlerinden Tercüme Seris:17, Semih Lütfi Kitabevi, 165s.

“Çölde Biten Rahmet Ağacı”, 1962 yılı ramazan ayında *Yeni İstanbul Gazetesi*’nde tefrika edilmiş, İslam tarihinin en yoğun devrini felsefi bir bakışla anlatan eserdir. Başlangıçta yazar bu eseri iki kısım olarak düşünmüştür fakat ramazan bittikten sonra çeşitli sebeplerden ötürü eserin devamı yazılamamıştır (Yetiş, 2002: 68-69).

“*Makaleler*”, kitabı, yazarın sanat ve dünya görüşlerini yansıtan makalelerin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Yazarın, *Türk Yurdu*, *Yeni İstanbul*, *Her Ay*, *Havâdis*, *Son Havâdis*, *Milli Mecmua* gibi dergi ve gazetelerdeki haftalık ve aylık yazıları Halil Açıkgöz tarafından düzenlenerek, 2002 yılında kitap haline getirilmiştir.

Safiye Erol’un arkadaşlarıyla birlikte kaleme aldığı “*Kenan Rıfâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*” adlı bir eseri daha vardır. Yazar, Kenan Rıfâî ile tanıştıktan sonra hayatında büyük değişimler yaşamıştır. “Hocam” dediği o yüce şahsiyeti herkese tanıtmak için arkadaşları Nezihe Araz, Sofi Huri ve Samiha Ayverdi ile birlikte bu eseri kaleme almışlardır. Yazar kendisine ayrılan bölümde hocasının şahsiyetini ele almış ve onu detaylı bir şekilde anlatmaya çalışmıştır. Hocasını üç yönüyle ifade eder. Bunlar “mistik adam”, “hâkim adam”, “mürşid adam” başlıklarında anlatılır. Bu eser, Safiye Erol’un arkadaşlarıyla oluşturduğu ortak eser olduğundan çalışma kapsamına alınmamıştır.

2.4. Safiye Erol İle İlgili Kitaplar, Edebiyat Tarihleri ve Akademik Çalışmalar

Bu bölümde, Safiye Erol isminin geçtiği kitaplar ile edebiyat tarihlerine ve yazarla ilgili yapılmış akademik çalışmaların isimlerine yer verilmiştir.

Safiye Erol adının geçtiği kitaplar;

Selim İleri, “*Edebiyatımızda Sevdiğim Romanlar Kılavuzu*” adlı eserde Safiye Erol’un ilk romanı *Kadıköyü’nün Romanı* ile ikinci romanı *Ülker Fırtınası*’na yer vermiştir.

Mehmet Nuri Yardım’ın *Safiye Erol Kitabı* isimli eseri, yazarla ilgili fotoğraflar, anılar, röportajlar, içermesi bakımından araştırmacılar için önemli bir kaynaktır.

Safiye Erol adının geçtiği edebiyat tarihleri ve ansiklopediler;

1965’te *Varlık Yıllığı*’nda Tümer Acaroğlu, Safiye Erol’dan bahsetmiştir.

İhsan Işık’a ait olan “*Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*”nde Safiye Erol’un hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. İhsan Işık 2006 yılında basılan “*Resimli ve Metin Örneklili Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi*” isimli eserinde Safiye Erol’dan daha detaylı bahsetmiştir.

D. Mehmet Doğan, Mustafa Kutlu, Abubekir Erdem, Ezel Erverdi'in hazırladığı *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* isimli eserde Safiye Erol hakkında bir paraglaflık bilgi bulunmaktadır.

Atilla Özkırmılı'ya ait olan *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserde Safiye Erol adını yer verilmiştir.

Özlem Ağırđan *Dünden Bugüne Edirne İsimler Sözlüğü*'nde Safiye Erol'a kısaca yer vermiştir.

Ömer Nida, *Başlangıçtan Günümüze: Kadın Romancılarımız* adlı eserinde Safiye Erol ismine yer vermiştir.

Safiye Erol'u yakından tanıyan Nihat Sami Banarlı *Resimli Türk Edebiyat Tarihi* adlı eserinde yazarla ilgili bilgilere yer vermiştir.

Safiye Erol ile ilgili akademik çalışmalar, 1997 yılından başlayarak günümüze kadar devam etmiştir. Safiye Erol'u konu edinen 7 yüksek lisans tezi ile 2 doktora tezi yapılmıştır.

Kronolojik olarak Safiye Erol ile ilgili yapılmış yüksek lisans tezleri;

İlk akademik çalışma 1997 yılında Selçuk Üniversitesi'nde Nimet Türktemiz tarafından yapılan *Safiye Erol'un Hayatı ve Edebi Kişiliği* adlı çalışmadır.

Yazarla ilgili ikinci yüksek lisan tezi, 2004 yılında Trakya Üniversitesi'nde Dilek Çakır tarafından yapılan *Safiye Erol'un Romanlarında İnsan* adlı çalışmadır.

Safiye Erol ismi akademik çalışmalarda yavaş yavaş kendine yer bulmaya başlamıştır. Yine, 2004 yılında Celal Bayar Üniversitesi'nde Seçil Dumantepe Üstün tarafından *Safiye Erol'un Eserlerinde Zaman, Mekân ve İnsan* adlı üçüncü yüksek lisans çalışması yapılmıştır.

Dördüncü yüksek lisans tezi, 2005 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nden Yasemin Sürmeli Savcan tarafından yapılan *Safiye Erol'un Romanları Üzerine Bir İnceleme* adlı çalışmadır.

2007 yılında yazarla ilgili beşinci yüksek lisan tezi, Marmara Üniversitesi'nden Ayşe Özge Pelister tarafından *Safiye Erol'un Romanlarında Sosyal Hayat* ismiyle yapılmıştır.

Yine 2007 yılında, Hacettepe Üniversitesi'nde Fatma Özlem Bay tarafından *Safiye Erol Üzerine Bir İnceleme* adlı çalışma yapılmıştır.

Son tez çalışması ise, 2011 yılında, Marmara Üniversitesi'nde İlknur Atlı tarafından yapılan *Safiye Erol'un Fikrî Eserlerinde Değerler ve Din Eğitimi* adlı çalışmadır.

Kronolojik olarak Safiye Erol ile ilgili yapılmış doktora tezleri;

Yazarla ilgili ilk doktora çalışması, 2017 yılında, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde Zeynep Tek tarafından *Safiye Erol Anlatılarının Örnek Okur Düzeyinden Anlamlandırılması* ismiyle yapılmıştır.

İkinci doktora çalışması ise, 2018 yılında, İstanbul Üniversitesi'nde Neslihan Tırılı tarafından yapılan *Safiye Erol'un Kurmaca Metinleri Üzerinde Tematik Bir İnceleme* isimli çalışmadır.

Bu bölümdeki amacımız, yazarla ilgili yapılmış çalışmalardan haberdar olduğumuzu göstermek ve çalışmamızdaki bilgilerin teyit edilebilmesini sağlamaktır.

3. SAFİYE EROL'UN ESERLERİNDE TASAVVUFİ TERİMLER

Yazarın eserlerinde genel bir tasavvufi anlayış hâkimdir. Annesinden gelen Bektaşilik ve hocasından gelen Rıfâilik kültürleriyle yoğrulan yazar, eserlerinde tasavvufi terimlere fazlaca yer vermiştir. Bireyin ben olma mücadelesini anlatmıştır. Kahramanlar, yaşadıkları zorluklarla mücadele ederek onları yenmişler ve gerçek olan tek şeyin Allah olduğunu anlamışlardır. Yazar, kahramanların yaşadıkları acılarda, sıkıntılarda bir müddet sonra tasavvufu bir kurtarıcı gibi ortaya çıkarır. Yazar, tasavvuf penceresini genellikle bir rehber aracılığıyla kahramanlara açar. Bu rehber, kahramanların hayatlarına dokunur ve onları buldukları sıkıntılı günlerden kurtararak iç huzura kavuşturur. *Kadıköyü'nün Romanı*'nda kısmen hissedilen bu yaklaşım, *Ülker Fırtınası*, *Ciğerdelen*, *Dineyri Papazı* romanlarında fazlasıyla kendin hissettirmektedir. Yazar, eğitim hayatını Almanya'da bitirip ülkesine hizmet etmek için döndükten sonra sevdasını ardına bırakmıştır. Âşık olduğu Hintli gencin aşkı, yazarda büyük yaralar açmış ve yazara aşkın her aşamsını yaşatmıştır. Aşkın her halinin anlatıldığı eserlerinde yazara ve hayatına ait izler görülmektedir. Yazar, zihnini kurcalayan ve huzuru bulmasına engel olan düşüncelerden hocası Kenan Rıfâî ile tanıştıktan sonra kurtulmuş ve iç huzuru bulmuştur. Romanlarında, aşk ile kendini kaybeden, ne yaptığını bilmeyen kahramanların ilahi aşka yöneldiklerinde kurtuluşlarını görülmektedir. Yazar eserlerinde aşkın “cünun, fünûn ve sükûn” evrelerini kahramanları yaşatır ve böylece onların olgunlaştırarak kemâle erdirir. Safiye Erol, aşkta mutlak acı veya mutluluk olmadığını, mutlak olan tek şeyin Allah olduğunu ifade etmiştir. Tek gerçeğin Allah olduğunu ve mutluluğun sadece Allah'ta olacağını anlatır. Yazar, aşk konusunu tasavvufi açıdan ele alarak beşeri aşktan ilahi aşka geçişi gösterir. Kahramanlarını manevi yollardan olgunluğa erdirtir. İlahi aşkın tadını alan kahramanlarda huzur ve mutluluk kendini göstermektedir. Yazar, hocasını tanıdıktan sonra kaleme aldığı *Dineyri Papazı* romanında bu yaklaşımı daha iyi fark ettirir.

Yazarın incelenen romanlarına bakıldığında; eserlerdeki başkahramanlar kadınlardır. Kadın kahramanlar, güçlü karakterli ve kendi ayakları üzerinde hayatlarını sürdürebilen saygıdeğer bireyleridir. *Kadıköy'ün Romanı*'nda Bedriye, *Ülker Fırtınası*'nda Nuran, *Ciğerdelen*'de Cangüzel ve Zühre, *Dineyri Papazı*'nda Gülbün, romanlardaki isimler değişse de kahramanların yaşantıları benzerlik gösterir. Bu kahramanlar yazarın romanlardaki yansımalarıdır. Kadınlar kısa bir mutluluk dönemi yaşadıkları hemen sonra ızdırap dönemlerini yaşamaya başlar. Kahramanlar adeta ölüm dirim günleri yaşarlar.

Yaşanılan bu ızdıraplar aşkın mertebeleridir ve ulaşılmak istenen en yüksek merteye olan ilahi aşktır. Kahramanlar içinde buldukları durumlardan tasavvuf yardımıyla ve rehber aracılığıyla kurtulurlar. Yazar, *Kadıköyü'nün Romanı*'nda; Mehmet Ali Hilmi Baba, *Ülker Fırtınası*'nda; Ali Fethi Bey, *Ciğerdelen*'de; Veli Koca ve Kuşlu Nine, *Dineyri Papazı*'nda; Şeyh Tayyar Birkul gibi rehber ve kâmil tiplere yer vererek kahramanlarını ilahi aşka yöneltmiştir. Kahramanların kendilerine gösterilen yol sayesinde kısa sürede buldukları durumdan kurtuldukları görülmektedir. İç huzuru bulan kahramanlar, kemâle ererek kendilerini topluma adarlar. Safiye Erol, kadınların nisyan basamağını geçemedikleri için erenlik mertebesine pek ulaşamadıklarını ifade etmiştir. Eserlerde yer alan kadın karakterlerin aşkta kemâle erseler de erenlik vasıflarına ulaşamamış olmaları yazarın bu görüşünü destekler niteliktedir. Ciğerdelen romanında yer alan Zühre karakterinin Kuşlu Nine vasfına erişmesi tüm eserlerde yer alan kadın karakterler içindeki en yüksek mertebedir.

Yazarın kaleme aldığı dört romanında da, beşeri aşktan ötürü canı çok yanan kahramanların ilahi aşka geçişi; “*Çölde Biten Rahmet Ağacı*” eserinde yazarın İslam dinine ve büyüklerine ait bilgilerini okuyuculara sunduğu; “*Makaleler*” adlı eserinde ise yazarın tasavvufa bazen dolaylı bazen direkt değindiği görülmektedir. Yazarın düşünce yazılarını oluşturan *Makaleler* ile *Çölde Biten Rahmet Ağacı* eserlerinde tasavvuf, bazen açıkça bazen de düşünceler ardında kendini göstermektedir. Bu iki eser tasavvufi terimler açısından oldukça zengindir. Yazarın, hayata gönül gözüyle bakması, düşünce yazılarını tasavvuf açısından ayrıca önemli kılmıştır. *Leylak Mevsimi* adlı eseri yazarın öykülerinden oluşmaktadır. Yazarın tasavvufi olgunluğa tam ulaşmadığı dönemlere ait olan bu eserde tasavvufa ve tasavvufi terimlere fazla rastlanmamaktadır.

3 1. Makaleler

Makaleler kitabı, yazarın sanat ve dünya görüşlerini yansıtan makalelerin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Yazarın, *Türk Yurdu*, *Yeni İstanbul*, *Her Ay*, *Havâdis*, *Son Havâdis*, *Milli Mecmua* gibi dergi ve gazetelerdeki haftalık ve aylık yazıları Halil Açıkgöz tarafından düzenlenerek, 2002 yılında kitap haline getirilmiştir.

Safiye Erol, üniversite birinci sınıfta ilk yazısını Almanya'da bir dergide Almanca olarak yayımlar. 1921 yılında yayınlanan bu yazının adı Leyla ile Mecnun'dur. Eğitimine devam ettiği için yazı yazmaya belli bir süre ara verir. Erol, Türkiye'ye döndükten sonra

1927 yılından itibaren Türkiye'deki ilk Türkçe yazılarını yayımlar. Bunlar Safiye Sami, Dilara imzalarıyla kaleme aldığı küçük hikâyeler, tercüme ve telif yazılardan oluşur.

Açıkgöz, yazarın Safiye Sami adıyla tercümeleri ile düşünce yazıları olduğunu, Dilara adıyla da birkaç küçük hikâyesi olduğunu ifade eder (Açıkgöz, 2001: 83). Safiye Erol'un 147 makalesi, Halil Açıkgöz tarafından derlenerek "*Makaleler*" ismiyle yayınlanmıştır. Mehmet Çavuşoğlu, İstanbul muhabirliği yaptığı sıralarda Safiye Erol'un *Türk Yurdu*, *Yeni İstanbul* ve *Son Havadis'e* yazdığı bütün yazıları kendisinin takip ettiğini, yazarın gazeteye pek uğramadığını anlatırken, nasıl yazdığı konusunda şunları söylemektedir:

"Yazılarımı okudun. Kolay yazdığının zannedersin değil mi? Rahat. Sehl-i mümteni... Hâlbuki haftada bir yazdığı o yazılar için ciltlerce kitap karıştırırdı. Çoğu kitapları da ben temin etmişimdir" (Açıkgöz, 2001: 85).

Ayverdi, yazarın ele aldığı her konuyu en ince ayrıntısına kadar düşünerek okurun karşısına çıkardığını ifade eder. Yazar, makalelerinde edebî ve felsefi kültürünü fazlasıyla okuyucuya hissettirmiştir (Ayverdi, 1995: 201).

Yazılarında " üç semavi dinin kitabı, Homeros'la Firdevsi, Erzurumlu İbrahim Hakkı Efendi ile İngiliz ruh doktoru, Şirazlı Sadi ile Goethe, Sezai-i Gülşeni ile Hint yogacıları ve Freud, Schopenhauer ile İsmail Hakkı Bursevî, İkbâl ile Anatole France beraber konuşur. Aynı mantıkla aynı doğruları söyler. Yazılarına aldığı şiir metinlerinin halk-tekke kültürüne ait olması, yazarın harsi tarafını gösterir. Öte taraftan onları Doğu ve Batı'nın yüksek kültürüyle kaynaştırması, birini diğeri için açıklamak üzere kullanması terkipçi tarafını ispat eder (Uğurcan, 2002: 76).

Yazar, makalelerinde toplumsal sorunlara da değinmeden geçmez. Bu sorunlara çözümler üretmeye çalışır. İnsanların yaşadıkları bu sorunların en önemli sebebini maneviyatın eksik olmasında ve insanların bu konuda doyuma ulaşamamalarında görmektedir. Bu konuya örnek olarak yazarın "Yorgunluk ve Zindelik" makalesini verebiliriz.

Yazarın, kadın konulu makaleleri de vardır. "Kadınlara Dair" adlı iki makalesinde Schopenhauer'in kadına yönelik düşüncelerini anlatır. "Kongre Dolayısıyla" adlı yazısında çalışma hayatındaki kadınların problemlerini anlatır.

Yazarın, roman ve hikâyelerinde fazlaca yer alan aşk konusu makalelerinde de "Aşk Arifesi", "Aşk Gecesi", "Aşkın Adağı ve Ödülü" gibi isimlerle karşımıza çıkar.

Yazar, makalelerinde eğitim konusuna da değinmiştir. “Öcü” adlı yazısında çocuklarda terbiyenin nasıl olmasını anlatır, “Cennet Nerede” isimli yazıda yeni kuşaktaki maneviyat eksikliğini dile getirir, dini eğitimde annenin önemini vurgular. “Buhranlı Gençlik” gençlere yol gösterici nitelikte bir makaledir. “Ebu’l Muzaffer Ahmed Han” da terbiye meselesini önemini vurgular.

Yazarın sanatla ilgili de yazıları vardır. Bunlar “Sanatın Hedefi”, “Sanatın Bedeli”, “Politika ve Sanat” makaleleridir.

Yazarın, Ramazan ayı ve eğlenceleri, dini ve manevi değerlerle ilgili de yazıları vardır. Tarihle ilgili yazıları da vardır. Bunlar tarihle ilgili insanlara fayda sağlayacak bilgilerdir.

Yazarın üslubu yazılarının konularına göre farklılık göstermektedir. Okucuyla, kendi kendiyile akıcı konuşmalar yapar. Zaman zaman da söylev tonlarını kullanarak heyecanlı anlatım yapmaktadır. Uğurcan, Safiye Erol’un makalelerinin deneme türüyle benzerlik gösterdiğine dikkat çekmiştir (Uğurcan, 2002: 73-74).

Safiye Erol’un makalelerinde dikkatli bir çalışma, derin yorumlar ve sanatkârane bir bakış açısı vardır. Makalelerinde romancılığını hissettiren yazar, okuyucuyu sıkmadan deneme türüne yakın bir yaklaşım sergilemiştir.

Makaleler Adlı Eserde Geçen Tasavvufi Terimler

A

abdâl: <Ar. Bedel, bidl ve bedii kelimelerinin çoğulu olup karşılık, halef, şerefli, cömert, ivaz anlamındadır. Veliler içinden insanlara yardım etmek için manevi yönden izin verilmiş kişilerdir (Cebecioğlu, 2014: 12). (150 (2)). *Meğer orası, Hacı Bektaş-ı Velî halîfelerinden Abdal Musa'nın dergâhı imiş...*

âb-ı hayat: <Far. Hayat suyu anlamına gelen kelime tasavvufta, insanı ölümsüz kılan gerçek aşk ve ilm-i ledün anlamında kullanılır (Ayverdi, 2011: 3). (126, 216, 285, 362, 364, 415). *Cenâb-ı Hakk'ın Arş-ı Âlâ nurundan, âb-ı hayat suyundan yarattığı, yeşil zebercetten donattığı Me'vâcennetini isterim. (s.364)*

âdâb: <Ar. Edeb kelimesinin çoğuludur, izlenmesi gereken esaslar, görgü kuralları anlamlarındadır. Tasavvufta, sufilerin ve tarikat ehlinin uyduğu bu kurallar "adab-ı sufîyye",

"adab-ı tarikat", "adab ve erkân" şeklinde isimlendirilir (Cebecioğlu, 2014: 30). *Dinimizin tavsiye ettiği âdâbı düşünüyorum. (s.282)*

ağyar: <Ar. Yabancı, başkası, el anlamlarına gelen gayr kelimesinin çoğulu olan bu kelime, tasavvufta Hakk'a ve hakikate uzak olan ve bu mertebelere ulaşamayanlar anlamında kullanılır (Cebecioğlu, 2014: 33). *Âşık kişi sevdiği ile öyle bir birlik içindedir ki mutluluğunu ağyardan gizlemek için ağlama sızlama tedbirini kullanır. (s.437)*

ahd, ahid: <Ar. Söz verme. Tasavvufta, bezm-i ezelde insanların verdikleri söz (Uludağ, 1999: 30). *Hak ile ezel ettiğimiz ahde vefadır. (s. 357)*

ahlâk: <Ar. Huylar. İnsanın manevi dünyasını şekillendiren hususiyetlerdir (Cebecioğlu, 2014: 35). *Hak, vicdan, ahlâk mefhumlarını da öğretmeden olur mu? (s.57)*

âlem: <Ar. Kâinat, cihan, dünya, bütün varlıklar gibi kelime anlamları olan bu kelime, tasavvufta, yaratıcı dışında kalan her şeye verilen isimdir. Allah'ın varlığının kanıtı olduğundan Allah dışındaki her şeye âlem denmiştir (Cebecioğlu, 2014: 42). (194, 228, 299, 359, 438). *Üstat, bilindiği gibi, Edirne'nin Aydes kazasında doğmuş, 1725'te Bursa'da bekâ âlemine yürümüştür. (s.194)*

âlim: <Ar. Bilgin, ilim ehli. Yüce Allah'ın, kendi zatını, sıfatlarını, fiillerini ve isimlerini, yani bunların tecellilerini yakın yolu ile temaşa etme mertebesine çıkardığı kimseler (Uludağ, 1999: 42). (161, 356(2), 357(2), 360). *1700 sularında yaşamış ve ölmez eserler bırakmış olan ünlü din âlimi ve filozof İsmail Hakkı Bursavî (k.s.) kabir ziyareti bahsinde bugün de Türkiye'de itibarda olan telakkiyi Kitabü'n- Necat alı serinde tespit etmiş bulunuyor. (s.161)*

ârif: <Ar. Bilen, âşinâ, irfan ve marifet sahibi. Tasavvufta, Allah'ın varlığını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşahede ettirdiği kişi (Uludağ, 1999: 52). (102, 231, 290, 299). *Senin kabrin yerlerde değil, ârif kişilerin kalbinde aranmalı diyorum sultânım. (s.231)*

arş: <Ar. Göğün en yüksek katı anlamına gelen arş kelimesi tasavvufta, Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli ettiği, tahtının bulunduğu en yüksek gök katı anlamındadır (Ayverdi, 2011: 68). (362, 364). *Arş ile Kürsî altında, yedi kat gökün ise üstündedir, derler. (s.362)*

âşık: <Ar. Çok sevmek, aşık olmak. Tasavvufta, nefisini dünya nimetlerinin çekiciliğinden arındıran her şeyiyle Allah'a bağlı olan kişi (Ayverdi, 2011: 77). (96, 97, 230, 231, 324,

330(2), 357, 358, 437(3), 438(2)). **Âşıklar** miraca ermişlerdir, atrık geri dönmek, takrar beşeriyet diyarına geçmek vaktidir. (s.437)

aşk: <Ar. Aşırı derecedeki sevgidir. Hakiki aşk ise, Allah aşkıdır (Cebecioğlu, 2014: 54). (105, 145, 151, 173, 202, 229, 230, 231(3), 244, 245, 272(2), 292, 299, 317, 318(3), 320, 323(4), 324, 330, 331, 337, 340, 357(4), 359(6), 360(6), 362, 363, 437(2), 438(3)). *Bize yudum yudum aşkı, aşk içinde edebi ihsan et, medet yâ Mevlânâ!...(s.231)*

âteş : <Far. Aşk, sevgi harereti, muhabbet alevi, aşk âteşi (Uludağ, 2014: 63). *Hz. Mevlânâ'nın mürîdi ve âşığı olduğundan hep onun şevki ve ateşi içinde yanardı. (s.330)*

â'yan-ı sâbite: <Ar. Varlıkların vücut bulmadan önce ilm-i ilahide sabit olan suretleri (Ayverdi, 2011: 91). *Eğer tasavvuf diliyle konuşsa ve "Varlıkların aslı, Hak indindeki âyan-ı sâbitedir" demiş olsa ne icap edecekti. (s.64)*

âyin: <Far. Merâsim, tören, usul. Tasavvufta, tarîkat ehlinin kendi aralarında belli kurallara göre topluca yaptıkları zikir, dini merâsim, semâ (Uludağ, 1999: 70). (64, 72, 175(2), 356(2), 357, 359). *Herkes kendi mensup olduğu dinin âyininde yeni cân bulur. (s.175)*

aziz: <Ar. Maddi ve manevi hayatı insanlığa örnek olabilecek kerâmet sahibi erkek eren, ermiş, velî (Ayverdi, 2011: 98). *Bir Mesnevi beyiti der ki: " Bu dünyada yıkılmayacak bina, çökmeyecek çayı yoktur, bâki kalan ancak azizlerin ruhlara sinmiş şeklidir "âvâz-ı azizan der sudûr" azizlerin sesi nedir ve ruhlara nasıl siner... (s. 231)*

B

baba: <Far. Ata manasıdır. Tarîkat büyüklerine, mânevî mertebe sâhibi kimselere verilen unvan, Bektâşî şeyh unvanı (Ayverdi, 2011: 100). (71, 360(2)). ... *Mevlânâ'ya mürit olduktan kısa bir zaman sonra sarayda muhteşem bir toplantı tertip ederek Merendi Baba adında diğer şeyhi davet etti... (s.360)*

bâde: <Far. Şarap ve kadeh manalarına gelen kelime tasavvufta, insanı kendinden geçiren ilahi aşk anlamında kullanılır (Ayverdi, 2011: 102). (323, 438). *Ben derim ki aşka düşenin dudak değdirdiği mestlik Şarab-ı Kevser'in tâ kendisi dolu bir bâdedir. (s.323)*

bekâ: <Ar. Kulun Allah'ın sıfat ve vasıflarıyla süslenmesidir. İnsanın kendisinin, etrafındaki halkı ve eşyayı görmemesidir (Uludağ, 1998: 91). *Üstat, bilindiği gibi, Edirne'nin Aydes kazasında doğmuş, 1725'te Bursa'da bekâ âlemine yürümüştür. (s.194)*

berzah: <Ar. Dünya ile ahiret arasında ruhların kıyameti bekledikleri yer (Ayverdi, 2011: 137). (162, 187). *Peygamber nûruna ortaklık dolayısıyla ki, bir mü'minin kabrini ziyaret edip ona hayâtındaki gibi selâm verdiğimiz zaman o bizim selâmımızı “cisim kulağıyla değil, berzah kulağıyla işitir. (s.162)*

besmele: <Ar. Bismillahirrahmanirrahim'in kısaltılmış halidir. Başlangıç anlamı olduğundan her işe besmele ile başlanır (Cebecioğlu, 2014: 78). 85, 177, 213, 230, 317. *Neyzenbaşı taksime besmele çekti. (s.230)*

C

cân: <Far. İnsanın duygularını barındıran iç âlem, gönül. Bektâşî ve Mevlevîler'de tarikat kardeşi, derviş (Ayverdi, 2011: 181). 231(2). *Firkat can olduysa eğer aşkın nefhasını getiren bir ney sesi can sunmaya yeter.(s.231)*

câm-ı cihânnümâ: <Ar. Âlemi gösteren kadeh, içinde kâinatın görüldüğü kâse. Kâmil ârifin kalbi ve Hak adamının derûnu (Uludağ, 1999: 110). *Bu sefer “âb-ı hayat” ve “câm-ı cihannüma” peşine düştü. (s. 415)*

cefâ: <Ar. Eziyet, sıkıntı anlamlarında olan bu kelime tasavvufta, kulun Allah'tan uzaklaşmasıdır (Cebecioğlu, 2014: 94). (112(2), 146(2)). *İslâm ulularının cefâ bereli hayatlarını düşünüyorum da o üstatların talebesi olmaya özenen ben... (s.146)*

cem': <Ar. Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme. Tasavvufta, yaratılmışları görmeyip bütün varlıkları Allah'ın sıfatlarının zuhuru bilerek varlıklarının izâfî olduğunu idrak etme mertebesi (Ayverdi, 2011: 188). *Kudretli şairin büyüü ile ben câm-ı cem âyinlerine daldım gitti. (s. 72)*

cemâl: <Ar. Güzellik, yüz güzelliği. Allah'ın lutf edici sıfatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak güzellik ve rahmetle tecellisi (Ayverdi, 2011: 189). 119, 233. *İnanç duygusu modern psikolojide tam âhenk, huzur ve saâdet tâbirleriyle; bizim tasavvuf diline çevirsek “kemâl ve cemâl” mefhumuyla târif edilir.(s.119)*

cezbe: <Ar. Kendini çekmektir. Allah'ın, kulunu kendi hazretine çekmesidir (Cebecioğlu, 2014: 101). *İlle o akşamcı tiryaki ateş gibi hovarda delikanlıların yekten ilahi bir cezbe teslim olarak alışılmış zevkleri fırlatıp atmalarına hayran kaldım. (s.74)*

cihâd: <Ar. Savaş. Sâlikin nefsinin zabt u rabt altına alması için vermiş olduğu mücadele, bu uğurda çekilen çile. Düşmana karşı cephede verilen savaş (Uludağ, 1999: 121). *Cihat nedir, gazâ nedir, gâzi nedir bilir mi?*(s.254)

D

daru's-selam: <Ar. Esenlik ülkesi, huzur beldesi. Tasavvufta, cennet, cennetlik olanların beldesi (Uludağ, 1999: 136). *İkinci cennet "Darüsselâm" kırmızı yakuttan, üçüncüsü "Me'vâ" zümrüt benzeri mücevherden...*(s.362)

dede: Mevlevîlik'te, çilesini doldurmuş Mevlevî dervişlerine, diğer tarîkatlarda ise şeyh adayı durumundaki dervişlere verilen unvan. Bektâşîler'de eskiden baba yerine mürşide verilen isim ve unvan (Ayverdi, 2011: 259). (97, 147). *Müellif Edirne'de Gülşen-i Veli Dede dergâhının postnişini Şeyh Şuayb Efendi.* (s.97)

dergâh: <Far. Tarîkatlarda dervişlerin zikir ve ibadet ettikleri içinde tarîkatın gerektirdiği biçimde yaşadığı yer, tekke (Ayverdi, 2011: 271). (97, 100, 101, 102(2), 150, 186, 194, 345). *Müellif Edirne'de Gülşen-i Veli Dede dergâhının postnişini Şeyh Şuayb Efendi.* (s.97)

derviş: <Far. Tarîkata girip şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsinin terbiye eden, dünyadan yüz çevirip kendini Hakk'a adayan kişi (Ayverdi, 2011: 274). (60(2), 100, 101, 102, 146(2), 234, 279, 293, 307, 330, 356, 359). *Anlaşılan dervişlerin "tac ve hırka"sı üzerine hayli tartışmalar olmuş.* (s.146)

deverân, devrân: <Ar. Dönmek. Tasavvufta, Kâdiriyye, Rifâiyye, Halvetiyye ve Mevleviyye gibi zikir-i cehri esas alan tarîkatların döne döne yaptıkları zikir, semâ, âyin (Uludağ, 1999: 145). *Deverâna katılmak için her yandan su gibi akan âşıkların zevki, şevki ufukları tuttu.* (s.357)

din: <Ar. Yol. Tasavvufta, tefrika makamında (ayrılık) meydana gelen aşk, inanç, sevgi anlamındadır (Cebecioğlu, 2014: 132). (21, 31, 33(2), 34, 56, 57(3), 74(4), 75, 89, 96, 118(8), 119(2), 120, 131(2), 132(4), 136, 137, 140, 141, 159(3), 161(4), 162(4), 174(3), 177, 185(2), 186, 193(2), 196, 216(2), 235, 273(5), 274, 275, 278(2), 279(5), 282, 299, 310(2), 338, 356(2), 358, 368, 372, 395, 401(2), 402, 422, 424). *Din terbiyesinin niçin aleyhinde bulunuyorlar anlamam. Bazı kimseler fazilet öğrenmek için dine ihtiyaç yok, Allah ve peygamber mefhumlarını öğrenmesek de olur, diyorlar.* (s.57)

duâ: <Ar. Yakarış, yalvarış, niyâz, dilek dileme. Tasavvufta, kulun Hakk'a yakarışı (Uludağ, 1999: 155). (73, 109, 159(7), 162, 174, 205, 237, 249, 278, 279, 281, 282, 292, 343, 411, 416). *Bir hatim duâsında hafız efendinin "hükümet-i cumhuriye ve millet-i İslamiyye" için duâ ettiğini bizzat duydum. (s.159)*

E

ebed: <Ar. Daimilik, sonsuzluk anlamında olan bu kelime aynı zamanda Allah'ın isimlerindedir. Ezel kelimesinin karşıtıdır (Cebecioğlu, 2014: 137). (60, 89, 195, 230, 231, 330). *Peygamberden sonra fasılasız evliyânın zuhuru ise ezel ve ebed kanunu olan Kur'an'ın kendi kendini zaman içinde tekrarlaması ve bir nevi teste tabi tutması keyfiyetidir. (s.195)*

edeb: <Ar. Dâima Hakk'ın huzurunda olduğunu bilerek bu huzurun gerektirdiği şekilde davranma, kâinatta Allah'ın birliğini görerek tüm yaratılmışlara karşı saygılı olma (Ayverdi, 2011: 322). (75, 94, 114, 177, 206(2), 240, 283). *Türk'ün İslamiyet'le mayalanmış varlığı da edep kaynağından beslenir. (s.206)*

ehl-i dil: <Far. Gönül adamı, gönlünde birlik ve huzur zevkini bulan, gerçeği idrâk etmekten gelen gönül zenginliği ve müsamahaya sahip (kimse), irfan sahibi, ârif (Ayverdi, 2011: 328). *-Şairler, ehli dildirler- havası, ince nüanslı duygularla istidad olanların özel iklimidir; hem hüznün verir hem hüznün dağıtır. (s.248)*

er: Velî, ermiş Allah'a mânen yakın olan, Allah katında şefâati kabul edilen kimse (Ayverdi, 2011: 347). (71, 135, 364). *Kendimi bildim bileli gönlüm, derya yolunu arayan su gibi hep o tarafa aktı, ama ona ermek için bütün dünya emellerinden el çekmek gerekmiş. (s.364)*

erbab: <Ar. Bir işten iyi anlayan, o işte becerikli, usta, mahir olan kimse (Ayverdi, 2011: 347). *Şüphesiz burada hitap, geniş mânâda halka değil, İbrahim Hakkı'nın konu tarîkatı erbâbına, yani Nakşibendî dervişlerinedir. (s.60)*

eren-erenler: Ulaşan, varan. Tasavvufta, vâsıl ehl-i vusul, vuslatı gerçekleştiren velî, ermiş, kâmil insan (Uludağ, 1999: 174). (71, 91, 135, 144, 147, 150, 161, 162(2), 202, 230, 360, 361, 416, 438). *Zira bütün pîrlere, erenler hep peygamberlerimize birer misal sanılır ve Tanrı'dan ikram alırlar. (s.135)*

esmâ: <Ar. İsimler, adlar. Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın güzel adları (Uludağ, 1999: 176). *İnsan ruhu, esmâ ve safahat-ı ilâhiyye mefhumuna vasıl olmak için kozmik fütühat yaparcasına gayret sarfettikten sonra ilahlar âleminin artık ne lafi olur? (s.67)*

esrâr: <Ar. Sırlar, gizemler. Sâlikin Hak'tan ve Hakk'a erdiği noktada incelmeleri, erimesi (Uludağ, 1999: 177). ... *çünkü açısını gâipten aldıkları mânâ esrâr-ı Kur'an'dandır, esrâr-ı Kur'an ise yine Kur'an demektir. (s.195)*

eşik: İçeri girme, tevazu ve yokluk anlamlarındadır. Tasavvuf yolundaki saliki şeyhine ulaştıran geçiş yeridir (Cebecioğlu, 2014: 151). *Ayakkabılarımızı çıkardık, eşik niyâzını yerine getirdikten sonra harime girdik. (s.103)*

evliyâ: <Ar. Dostlar anlamındaki bu kelime velî kelimesinin çoğuludur. Ömrünü nefsiyle mücadele ederek geçiren şeriatî takva ile bütünleştiren, Hz. Peygamber'in yolundan ayrılmayan kişilere evliyâ denir (Cebecioğlu, 2014: 153). (57, 117, 162, 195(3), 309, 436). *Kendisi evliyânın misyonu ve hakikati içindedir. (s.195)*

eyvallâh: <Ar. İyi Vallah. Evet, öyledir, tasdik ederim anlamına gelir. Bazı tarîkatlarda peki olur, tamam mı, Efendim yerine Eyvallah demek adabıdır (Cebecioğlu, 2014: 48). (219, 287). ... *istiğna mertebesine ulaşıyorlar ve güya diyorlar ki "Biz alacağımızı aldık, eyvallah... (s.287)*

ezel: <Ar. Öncersizliği ifade eden bu kelime yalnızca Allah için kullanılmaktadır (Cebecioğlu, 2014: 154). (122, 195, 197, 204, 248). *Beşerin değişmez bir kaderi var, bu kadere ezal nasibi de desek, tabiat sınırları da desek pek fark etmez. (s.122)*

F

fakr: <Ar. Yoksulluk. Dervişlik, sâlikin hiçbir şeye mâlik ve sahip olmadığına şuurunda olması, her şeyin gerçek sahibinin Allah olduğunu anlaması (Uludağ, 1999, 184). *Önden gelen vasıflar: tevâzu, afîflik; riyâzet, tâat, fakr u fenâ vs. (s.119)*

fânî: <Ar. Geçici, ölümlü, bitici, sonlu, tükenen anlamlarındadır. Tasavvufta, Hak ile bakî olarak fenâyâ ermiş kişiler. (Cebecioğlu, 2014: 158). (38, 43, 306, 318, 410, 428(2)). *Her şey fânîdir, her şeyin fânîliğini müşahede etmek de fânîdir. (s.428)*

fazilet: <Ar. Erdem. İnsanda doğuştan var olan iyi huyların ve güzel niteliklerin geliştirilmiş ve olgunlaştırılmış şekilleri (Uludağ, 1999: 187). (57, 74, 193, 360). *Din terbiyesinin niçin*

aleyhinde bulunuyorlar anlamam. Bazı kimseler **fazilet** öğrenmek için dine ihtiyaç yok, Allah ve peygamber mefhumlarını öğrenmesek de olur, diyorlar. (s.57)

fazl: <Ar. Lütuf, ihsan, bahşış. Herhangi bir sebeple bağlı olmadan ve karşılık gözetilmeden doğrudan yapılan halis iyilik (Uludağ, 1999: 187). “**Fazl-ı İlâhi**”nin en yakın ve sevilen bir talebesi olduğu halde, bir defa bile bir terkip öğrenmek ricasına cesaret edemediğini, üstadına hizmeti, dünyevi maksatlarla... (s.162)

fenâ: <Ar. Kulun benliğinin Allah’ın varlığında yok olması, eşyanın nazarında silinmesi, kesret âleminin kayıtlarından sıyrılıp Hakk’ın tasarrufu altına girmesi (Ayverdi, 2011: 375). Önden gelen vasıflar: tevâzu, afîflik; riyâzet, tâat, fakr u **fenâ** vs. (s.119)

firkat: <Ar. Ayrılık, hicran, sıla hasreti. Halk perdesi ile perdelenmek (Uludağ, 1999: 194). **Firkatin** ilan olduğu demde ise gelecekteki vuslatın müjdesi Bekle, sabret, özlemler tuzağı olma muradına acele acele üstüne gitme. (s.438)

G

gına: <Ar. Zenginlik. Tasavvufta, tam ve kâmil mülkiyet. Mutlak olarak ganî (zengin) Allah’tır (Uludağ, 1999: 205). (89, 363). **Hakk’ın takdirine, peygamberin irşadına, mürşidin rehberliğine uyarak “gına ve istiğna” tam doymuşluk ikliminde kalacak.** (s.363)

göçmek: Ölmek Hakk’a yürümek anlamlarında kullanılan bir kelimedir (Cebecioğlu, 2014: 178). (216, 274). **İnsan sevdiği biriyle göz göze gelir yahut rahmete göçmüş bir sevgilinin hatırasıyla burnunun direği sızlar...** (s.274)

gönül: İman, iyi ve kötü tüm duyguların kaynağı olan kalbin manevi yönü, yürek, dil. Cenâb-ı Hakk’ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı (Ayverdi, 2011: 429). (101, 104, 113, 123, 148, 151, 173, 174, 175, 229, 230, 231, 232, 235(3), 265, 268, 270, 282(2), 292, 293, 299, 301, 318, 330, 331(2), 344, 362, 364, 368(3), 369, 388, 394, 409, 429, 437). **Gönül** gözüyle bir defa daha geri bakıyorum, kendimi son ziyaret günümde tekke kapısı önünde görüyorum. (s.104)

gülbang: <Far. Gül sesi, birçok kimsenin birlikte koro halinde çıkardıkları ses. Tasavvufta, belli hususlar için tertip edilmiş dualar (Uludağ, 1999: 209). **Hâlbuki bir tekbiri, bir gülbanki, bir türbe ziyaretini bile çok görenler oluyor.** (s.89)

H

hac: <Ar. Ziyaret. Tasavvufta, belli kurallara uyarak bir Müslümanın Zilhicce ayında Kâbe'yi ziyaret etmesi. Hakk'a ermek için yapılan manevi ve ruhi yolculuk (Uludağ, 1999: 213). (173, 18, 424). *Hacca mı gidiyorum, ecdad toprağına mı, anne babamı ziyarete mi?* (s.173)

hacet: <Ar. Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç. Allah'tan ve büyük bir makamdan yerine getirilmesi, gerçekleştirilmesi istenen dilek (Ayverdi, 2011: 453). *Bu gece yoksa Kadir Gecesi gibi hâcet kapıları mı açılır, göktn nur mu iner...* (s.321)

Hak-Hakk: <Ar. Allah, Cenabıhak, Tanrı, Hüdâ. Varlığı ezelden ebede sabit olan anlamında Allah'ın güzel isimlerinden biridir. (Ayverdi, 2011: 458). (68, 75(2), 103(2), 113, 119, 123, 135, 190, 195, 232, 235, 245(2), 254, 265, 272, 323, 324(2), 358, 363, 364, 385, 388, 403, 413, 437). *Hakk'tan gayri her şeye imsak etmek demektir.* (s.75)

hakikat: <Ar. Gerçek. Sufiler, Allah'a ulaşma yolunun dört mertebesi olduğunu söylerler. Bunlar; şeriat, tarikat, hakikat ve marifettir (Cebecioğlu, 2014: 188). (195, 291, 438). *Kendisi evliyânın misyonu ve hakikati içindedir.* (s.195)

hâl- hâlet <Ar. Durum. Tasavvufta, insanın iradesi dışında Allah'ın bir lütfuyla kalbe gelen his, feyz, bereket (Uludağ, 1999: 218). (195(2), 230, 359). *Tasavvuf üstatları gibi hâl ve hâlet telkin etmek tasavvurunda olmayan, sadece bilgi sunan öfkeli filozof...* (s.195)

halife: <Ar. Allah'ın tüm sıfatlarına ve isimlerine mazhar olan mürşid, velî, insan-ı kâmil. Şeyhin yerine geçen ve müridlerini terbiye eden kişiye halife denir (Uludağ, 1999: 219). (150, 198). *Meğer orası, Hacı Bektaş-ı Velî halifelerinden Abdal Mûsâ'nın dergâhımış imiş.* (s.150)

hamd: <Ar. Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lütuf ve ihsân karşısında yaratana minnet ve şükran duygularını bildirmesi (Ayverdi, 2011: 465). (127, 351). *Gözlerim bir zaman dalıp gitti, sonra yerimden fırladım, hamd olsun sular akıyordu, kapacak ne buldumsa doldurum.* (s.127)

havf: <Ar. Korku. Tasavvufta, Allah'ın azabından ve gazabından duyulan cehennem korkusu. Havf, Allah'ın kullarını iyiliklere ve ibadetlere sevk etme metodudur (Uludağ, 1999: 229). *Temkinli ruh "havf ü recâ" sadmelerine pek cevap vermez.* (s.114)

hay: <Ar. Diri, canlı. Allah'ın sıfatı, ismi: Hay hû: bir zikir şekli (Uludağ, 1999: 229). *Haaay! Etti Mevlana, bir sayhaylahavayı yırttı. (s.360)*

hayâ: <Ar. Utanma. Ayıplanma korkusuyla nefsin bir şeyi yapmaktan ve yapmamaktan çekinmesi. İki türüdür: 1) tabî hayâ, mahremiyet; 2) dînî hayâ, Allah korkusu (Uludağ, 1999: 229). *Hâlbuki ben anmaya bile hayâ edecek kadar muazzam mânevi himmetlere mazhar olmuştum. (s.199)*

hayru'l beşer: <Ar. İnsanların en hayırlısı anlamında olan bu kelime grubu peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) için kullanılan bir tabirdir (Cebecioğlu, 2014: 202). *Toplumun selâmeti uğruna yaşamış ve çalışmış ulularımızı "Hayrî'l-beşer" in izinden yürümüş erginlerimizi düşünüyorum. (s.282)*

hırka: <Ar. Kumaş parçalarının birleştirilmesiyle oluşturulan yamalı elbise. Dervişlerin zikir zamanlarında giydikleri tarîkat kıyafeti. Tarîkat dilinde hırka giymek deyimini sıkça kullanılır (Uludağ, 1999: 237). (95, 146(2), 147). *Anlaşılan dervişlerin "tac ve hırka" sı üzerine hayli tartışmalar olmuş. (s.146)*

hidâyet: <Ar. Doğru yolu işaret etme, Allah'a yöneltme. Hak yolu, müslümanlık (Ayverdi, 2011: 506). (196(2)). *Hidâyet, sadece akıl ve vicdan yoluyla vâsıl olunacak bir menzil midir? (s.196)*

hikmet: <Ar. Bilgelik ve hâkimlik. Allah'ın her şeyi yerli yerince yaratma, her şeyi layık olduğu yere koyma sırrı, âlemin insanlar tarafından anlaşılmayan gizli amacı (Ayverdi, 2011: 507). (97, 140, 198, 254). *İslâmiyet keşanesinin, bütününi açıklamaksızın bir tek yapı taşının vücud-ı hikmetini izah etmek güç, hatta imkânsız. (s.254)*

himmet: <Ar. Bir kemâl halini veya başka bir şeyi elde etmek için tüm ruhani güçlerle kalbin Hakk'a yönelmesi. Ermişlerin manevi güçleri (Uludağ, 1999: 243). *Hâlbuki ben anmaya bile hayâ edecek kadar muazzam manevi himmetlere mazhar olmuştum. (s.199)*

huşû: <Ar. Allah'ın kudreti karşısında kulun alçak gönüllü olup nefsinin küçük görmesi, yüreği ürpermeyle dolarak Rabb'ine boyun eğmesi (Ayverdi, 2011: 520). (254, 255). *Ciddi düşünmek, gerçekleri görmek vakti gelince huşû ve saâdetle titreyerek ecdadımıza bakınız. (s.255)*

huzûr: <Ar. İç rahatlık. Cenâbıhak'ın varlığının her şeyi kaplayıp başka şeye yer bırakmayacak şekilde hissedildiği mertebe (Ayverdi, 2011: 521). *Gönüller huzûra kavuşurmuş.* (s.235)

hürmet: <Ar. Saygı, itibar etme. Allah'a ve emirlerine, dine ve şeyhlere saygı itibar etme (Uludağ, 1999, 251). *Faydasız köhne mefhumlara yeni terbiyede yer yok denecekse ben de derim ki, öyleyse gençlikten huşû ve hürmet beklemeye de hakkımız yok.* (s.254)

İ

ibadet: <Ar. Tapma. Tasavvufta, sâlikin Allah'a ulaşmak için gösterdiği gayret (Uludağ, 1999: 255). (239, 423(2)). *Abdest ve taharat faslından başlayarak namaza, oruca, sonra diğer ibadetlere, ibadetlerden sonra muamelata geçerek tereke ve miras bahsini sona bıraktı, fikhın tamamını...* (s.423)

ibret: <Ar. İbret, hâllere bakıp ibret alma, ders alma. Hayır ve şer konusunda kulların yaşanılanlardan kendilerine dersler çıkarması ve davranışlarını düzenlemesi (Cebecioğlu, 2014: 229). ... *kah "melamet hırkasını" sırtıma alıyor, kah " mîrsâd- ibretten" temaşaya geçiyorum.* (s.95)

ihsan: <Ar. Bağışlama, bağışta bulunma. Tasavvufta, Allah'a O'nu görüyormuş gibi ve O'nun huzurunda olmanın farkında olarak ibadet etme (Ayverdi, 2011: 544). (202, 231, 272). *Allah biliyor, Allah görüyor, bildiği ve gördüğü içindir ki bu büyük aşka bu uzun ömrü ihsan eyledi.* (s.272)

ilâhî: <Ar. İslam dininde Allah'a, peygambere ve manevi büyüklere karşı duyulan aşkı, tarikat esaslarını ve âdâbını dinî heyecanları dua ve yalvarmaları dile getiren ve besteyle okunan manzume (Ayverdi, 2011: 551). (76, 174, 175, 299, 395). *Koca ninemiz üç ayları tutar, evin içinde ilahiler okuyarak îman zevkiyle kanatlanmış gibi süzülür, hamaratlığını, çevreye karşı tutum tatlılığını bir kat daha arttırmış.* (s.395)

ilham: <Ar. Cenab-ı Hak tarafından feyz yoluyla kalbe gelen şeyler (Cebecioğlu, 2014: 237). (195, 437, 438). *Onun görüşüne göre evliyâ, Rabb'in ilhâmına, yahut daha açık bir deyimle "vahiy"e mazhardır, çünkü açısını gaipten aldıkları...* (s.195)

ilm-i hâl: <Ar. Yaşanılan zamanın, halin bilgisi anlamında olan bu kelime grubu tasavvufta, tekkelerde müritlere öğretilen bilgi ve bu bilgilerin bulunduğu kitaplar manasında kullanılır

(Cebecioğlu, 2014: 238). *Başta Kur'an-ı Kerim, En'am, İlm-i Hal sonra en ziyade okunanlardan Muhammediye, Envârü'l-Âşikin vesaire. (s.96)*

îmân: <Ar. Allah'ın varlığını ve birliğini, melekleri, kutsal kitapları, peygamberleri, kıyamet gününü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalb ile tasdik dil ile ikrar etme (Ayverdi, 2011: 557). (102, 103, 118(5), 119(4), 120, 144, 174, 226, 259, 270(2), 273(2), 279, 310, 358, 395, 396). *Yine bizim tasavvuf diliyle konuşmak icap ederse îman; cüz'ün külle temas ettiği noktada zuhura gelen bir hadisedir. (s.119)*

inayet: <Ar. Lütuf. Allah'ın kullarına yardım etmesi, koruması, kollaması (Cebecioğlu, 2014: 242). (323, 324). *Sevgiliden değil, kendimizden, kendimizden de değil, Hakk'ın inâyetinden beklemeliydik. (s.324)*

insân-ı kâmil: <Ar. Allah'ın yeryüzünde halifesi olan, nefsini ve Rabb'ini bilen, Kur'an ahlakıyla ahlaklanmış olgun insan (Ayverdi, 2011: 565). (195, 233). *Kâmil insan çoluk çocuğa oyuncak der, gönül eğlendirir. (s.233)*

inzivâ: <Ar. Köşeye çekilme, insanlardan uzaklaşarak bir şeye karışmama. Kendini Allah'a adayp dünya işlerinden el çekme (Ayverdi, 2011: 568). (30, 39). *Daha ekseriyetle inzivâda yaşar. (s.30)*

irâde: <Ar. İstek, arzu, taleb. Tasavvufta; nefsi, onun arzularından çevirip Hakk'ın rızasına yöneltmek. Nefsin değil Hakk'n isteğini yerine getirme (Uludağ, 1999: 270). *Geçende bir dostumla bu "yaşamak" konusuna dolandık, sanki pek lazımmuş gibi irâde bahsine geldik dayandık, cüz'i irâde var mıdır, yok mudur? (s.248)*

irfan: <Ar. Allah'ın sırlarına ve eşyanın hakikatine tefekkür, keşif ve ilham yoluyla vakıf olma, tevhid ilmini zevk edinme (Ayverdi, 2011: 570). *Kim der ki vaktiyle burası memleket evlâtlarındaki cevheri işleyen, yontan, onlara lâyıklığı şa'şayı veren bir îman ve irfan ocağı idi? (s.102)*

irşâd: <Ar. Manen aydınlatma, Hak yolunu gösterme, gafletten uyandırma, uyarma (Ayverdi, 2011: 571). *Hakk'ın takdirine, peygamberin irşâdına, mürşidin rehberliğine uyarak "gına ve istiğna" tam doymuşluk ikliminde kalacak. (s.363)*

istiğna: <Ar. Zengin olmak, ihtiyaç duymamak. Tasavvufta, sâlikin Allah'ın kendisine kâfi olduğuna inanarak ondan başkasına ihtiyaç duymaması ve tenezzül etmemesi (Uludağ,

1999: 277). (287, 291, 307, 363). *Dervişin istiğna tâcını başlarına oturtmadan gözdelik tahtına geçmesinler. (s.307)*

iştiyak: <Ar. Özlemek. Tasavvufta, alınan hazzın sürekli olması için âşıkın sevgilisine kavuşmayı şiddetle arzulanması (Uludağ, 1999: 283). (75, 229). ... *benim gönül derdimi anlamaya istidat peydahlamış olsun, öyle ki ben ona bildireyim aşk nedir, iştiyak nedir...* (s.229)

itikâf: <Ar. Durmak, beklemek. Tasavvufta, ibadet maksadıyla cami veya mescitte belli bir süre durmak ve bu süreyi ibadetle geçirmek. Zorunlu haller dışında dünyalık işlerle uğraşmama (Uludağ, 1999: 284). ... *ve gerek rûhu dâima temiz bulundurmak, kanâat göstermek, itikâfa çekilmek, dîne müteallik eserleri mütalâa etmek. (s.31)*

K

kahr: <Ar. Ezmek, mahvetmek anlamında olan bu kelime tasavvufta, Allah'ın yardımıyla nefsi kontrol altına almak (Uludağ, 1999: 294). (190, 198). *Hakk'ın kahır ve lütuf tecellisi. (s.190)*

kalb: <Ar. Çevirme, gönül, vicdan. Tasavvufi bilginin kaynağı, Allah'ın isim ve sıfatlarının en güzel şekilde ortaya çıktığı yer (Uludağ, 1999: 297). *Senin kabrin yerlerde değil, ârif kişilerin kalbinde aranmalı diyorum sultânım. (s.231)*

kalb-i selim: <Ar. Temiz vicdan, saf kalb, sağ duyu (Uludağ, 199: 298). *Kalb-i selimin ve îmânın fizik yapı üzerinde öyle bir tesiri vardır ki şumûlü derecesi hakkında tahmin yürütmek bile imkânsızdır. (s.120)*

kavuk: Üzerine sarık sarılan çeşitli biçimdeki baş giyeceği, makam ve mertebelere göre farklı çeşitleri vardır (Ayverdi, 2011: 642). (103, 330, 357). *Hz. Mevlâna'ya nispet edilen kavukla cüppeli resme bakıyorum. (s.330)*

kaygusuz: Tasasız, dertsiz anlamında bir kelime (Cebecioğlu, 2014: 275). (150(3)). *Menkibeye göre Kaygusuz dünya zevklerine dalmış zengin bir beyzâdeymiş. (s.150)*

kelâm: <Ar. Söz anlamına gelen bu kelime tasavvufta, ortaya çıkma, zahir olma manalarındadır (Cebecioğlu, 2014: 277). (113, 153, 195, 233, 363). *Hakk'ın kelâmı, sıfat-ı ilâhiye olmak hasebiyle "gayrı mahlûk"tur, vücuttan ve şekilden ve kisveden münezzehtir. (s.195)*

kemâl: <Ar. Erginlik, olgunluk. Tasavvufta, nefsânî vasıf ve sıfatlardan ve bunların eserlerinden münezze olma (Uludağ, 1999: 305). (23, 119, 233). *İnanç duygusu modern psikolojide tam âhenk, huzur ve saâdet tâbirleriyle; bizim tasavvuf diline çevirsek “ kemâl ve cemâl” mefhumuyla târif edilir.(s.119)*

kerâmet: <Ar. Bir ermişin, Allah’ın kendisine yakın kullarına lutfettiği olağanüstü şeyler yapma gücüyle ortaya koyduğu, akıl sınırlarını aşan tabiatüstü iş, harkulade hal (Ayverdi, 2011: 657). *Ama İslâm felsefesinde maddi kerâmete pek değer verilmez. (s.144)*

kerem: <Ar. Maddi ve manevi cömertlik, lütuf, ihsan bağışlar anlamlarındadır. Buna ulaşan dervişler, "keremin var olsun" şeklinde şükür ederler (Cebecioğlu, 2014: 281). *Aşk kesbi değildir, ihsânidir, yani Yaradan ’ın yaratığına yüce keremidir. (s.319)*

kevser: <Ar. Çokluk, pek çok hayır, kevser şarabı, cennette Allah ’ın nimetlerinden olan bir ırmak (Cebecioğlu, 2014: 284). (323(5), 324(2), 362). *Kur ’an-ı Kerim ’de ise cennette akan Kevser adlı bir şarap ırmağı anılıyor. (s.323)*

kırk, kırklar: Tasavvufta kırk sayısı önemlidir. Hz. Musa’nın Tur Dağı’nda Allah için kırk gün süren münacaatına dayanır. Veliler zümresi olan kırkların dünyayı idare ettiğine inanılır. Olgunluk yaşı olarak da kırk kabul edilir (Cebecioğlu, 2014: 286). (98, 99, 135, 136(2), 163, 229, 258, 274, 383, 427). *Merhemi yaraya vururlar, kırk günde savar. (s.136)*

kıyâmet: <Ar. Ölümden sonra dirilme. Dünyadaki biten hayattan sonra tekrar dirilmek. İradî ölümden sonra kudsî âlemde kalbin ebedi olarak diri kalması (Uludağ, 1999: 317). (231, 237(2), 254, 321). *Hakk yoluna lokma lokma vermişler, bir kefen bile bulamadan üstlerindeki fukaracık elbiseleriyle kabre girmişlerdir, ölmezliğin al ipek harmânisine bürünüp kıyâmete kadar tâze kalırlar ... (s.254)*

kuds, kudsiyyet: <Ar. Temiz olmak, arınmak. Tasavvufta, ermişlerin ilâhî yönü, saf tarafı (Uludağ, 1999: 320). *Mübârek ayın son günlerinde iftar sofrasında hayatları muhabbet ve kutsiyet damlaları sızmasını kollarken radyom açık dururdu. (s.394)*

kurbân: <Ar. Allah’a yakın olmak için belli şartları taşıyan hayvanın ibadet için kesilmesi. Tasavvufta, fenâ mertebesi, kulun kendisini Allah yolunda feda etmesi. En büyük kurban kulun nefsinin feda etmesidir (Uludağ, 1999: 323). (162, 274, 275(2), 276(4), 299). *Sözlükler “Kurban” Cenab-ı Hakk’a yaklaşmak için feda edilen nesnedir, diye açıklarlar. (s.275)*

kürsî: <Ar. Masa anlamında olan bu kelime Allah'ın sıfatların tecellisi ve kudretinin zuhur etmesi. Emirlerin ve yasakların bulunduğu alan (Cebecioğlu, 2014: 298). *Arş ile Kürsî altında, yedi kat gökün ise üstündedir, derler. (s.362)*

L

ledün: <Ar. İlm-i ledün. Tasavvufta, Allah'tan vasıtasız gelen bilgi (Uludağ, 1999: 335). (118, 356). *Olsa olsa iki fırka mücadelesi " Ulemâ-yı Rüsûm " dediğimiz skolastik bilginlerle "İlm-i Ledün" taraflısı ehl-i tasavvuf arasında geçmiştir. (s.118)*

letâfet: <Ar. Hoşluk, güzellik, incelik. Maddi varlığı gözle görülebilecek gibi olmama (Ayverdi, 2011: 741). *Kıskançlıkla terkibi bozulmasın, nihanlık ve letâfetle yoğrulmuş kanaati yahut istiğnayı huy edinsin. (s.291)*

lütûf: <Ar. İhsan. Tasavvufta, kulu Allah'a yakınlaştıran ve günahlardan uzaklaştıran her şey. Allah'ın kullarına yardımda bulunması (Uludağ, 1999: 337). (152, 190, 198, 234(2), 269, 408). *Kahır yüzünden lütûf olur derler ve yine derler ki sular karışmadan durulmaz. (s.198)*

M

makâm: <Ar. Durulacak yer, mekân. Peygamber veya büyük bir zat adına yaptırılmış türbe. Sâlikin Allah yolunda ulaştığı kalıcı mertebe, mânevî rütbe (Ayverdi, 2011: 761). (102, 104, 105(2), 129, 130, 146, 161(2), 162, 254, 293, 318, 437). *Şehitlik mertebesi bizim anlamamızda öyle Tanrı'ya yakın bir makâmdır ki, büyük filozof ve bilginimiz İsmail Hakkı Bursâvi... (s.254)*

mânâ: <Ar. Anlam, hakikat, sır. Tasavvufta, uykudayken görülen rüyaya, mânâ veya seyr adı verilir (Cebecioğlu, 2014: 318). (230(2), 359(2)). *Şeb-i Arus'a kimi mânâda, kimi surette, kimi -ne mutlu- hem mânâda, hem surette gider. (s.230)*

mânâ âlemi- sûret âlemi: <Ar. Manevi âlem veya ruhaniler âlemi (Cebecioğlu, 2014: 318). *Hüsâmeddin Çelebi, sevdiğinin ten kokusunu içirmiş o yumuşak tomara yanağını dayar dayamaz mânâ âlemine geçti, ne uykudur ne uyanıklık âlemi, işte öyle bir haldir, yaşayan bilir. (s.359)*

masivâ: <Ar. Başkası. Tasavvufta, Allah dışındaki her şey (Cebecioğlu, 2014: 320). (75, 357). *Sözümüzü olgun ve ergin kimselere mahsus olan Mâsivâ orucu ile bağlayalım. (s.75)*

mazhâr: <Ar. Ortaya çıkış, zuhur ediş yeri. Meclâ, tecelligâh (Cebecioğlu, 2014: 321). *Hâlbuki ben anmaya bile hayâ edecek kadar muazzam mânevi himmetlere mazhar olmuştum. (s.109)*

medet: <Ar. İmdad, yardım, himaye. Tasavvufta, meded Allah'tan istenir. Aynı zamanda ermişlerin ruhlarından yardım istemeye de meded denir (Uludağ, 1999: 353). (229, 230(2), 231). *Bize yudum yudum aşkı, aşk içinde edebi ihsan et, medet yâ Mevlânâ! (s.231)*

melâmet: <Ar. Giyim, kuşam, zikir, ayin gibi yerleşmiş adet ve törenlere önem vermeyip nefsi devamlı yermeyi, kınamayı, böylece halkın iltifatından uzaklaşarak Hakk'a yaklaşmayı esas alan anlayış (Ayverdi, 2011: 791). ... *kah "melamet hırkasını" sırtıma alıyor, kah "mirsâd- ibretten" temaşaya geçiyorum. (s.95)*

menkabe: <Ar. Evliyaların, velilerin kerametlerini, örnek davranışlarını hikmetli sözlerini, yaşam tarzlarını anlatan eserler. Amaç, dinleyenlerde aşkı alevlendirmek, yüreklerde çerağ yakmaktır (Cebecioğlu, 2014. 329). (58, 136, 150, 151, 169, 206, 208, 233, 269, 399, 415). *Tarihten bile daha ağır basan kamu vicdanı sembollerde, menkıbelerde dile gelir. (s.206)*

menzil: <Ar. Makam, konak, durak, mertebe seyr u sülük sırasında ulaşılan ve geçilen yerler (Uludağ, 1999: 358). (90, 150, 187, 196). *Hidâyet, sadece akıl ve vicdan yoluyla vâsıl olunacak bir menzil midir? (s.196)*

meretebe: <Ar. Kuvvet, makam, mevki, rütbe izleme yeri anlamlarındadır (Cebecioğlu, 2014: 330). (150, 254, 273, 287, 290, 402). *Beyzâde o menzilde varlığından soyunmuş, tarikat ilminde yol alarak yüce meretebe kazanmış (s.150)*

miraç- mi'rac: <Ar. İslam inancına göre Hz. Muhammed'in Allah'ın daveti üzerine yedi kat semayı aşır Allah'ın huzuruna yükselerek O'nunla görüşmesi mucizesi (Ayverdi, 2011: 827). *Mecazi mi, miraç bile herkesin harcı değildir ve belki de layık olmadan miraca erenler bulunur. (s.230)*

molla: <Ar. Âlim. Sûfîler zâhid, vâiz ve âlim gibi mollayı ehl-i kısr ve ehl-i zâhir sayar her fırsatta onu tenkit ederlerdi (Uludağ, 1999: 371). *Molla Câmi 'ye Mevlânâ hakkında fikrini sormuşlar. (s.437)*

murâd: <Ar. Maksat, dilek, sevgili. Tasavvufta, iradesini kontrol altına aldıktan sonra tüm engelleri aşarak Allah'a ulaşan eren (Uludağ, 1999: 377). (117, 388, 438). *Bekle, sabret özlemle tuzağı olma, murâdının acele acele üstüne gitme. (s.438)*

mükâşefe: <Ar. Meydana çıkarma. Tasavvufta, akıl ve duygular yoluyla erişilmesi mümkün olmayan maddi, manevi ve ilahi bilgileri kalp gözüyle keşfeme (Ayverdi, 2011: 872). (186, 187). *İslâm dininin yüce önderleri, evvela "tahkîk" sonra "mükâşefe" yolunun emsalsiz sultanlarıdır. (s. 186)*

mürîd: <Ar. Dileyen, isteyen. Tarikata girip bir mürşide bağlanan kimse, kendi iradesini Hakk'ın iradesine terk edebilmek için bir mürşidin terbiyesine giren derviş (Ayverdi, 2011: 883). (31(2), 32(3), 97, 152, 330(2), 357, 360). *Selçuk padişahı Sultan Alaeddin'in karısı Gürcü Gatun, H. Mevla'nı mürîdi ve âşıkı olduğundan hep onun şevki ve ateş içinde yanardı. (s.330)*

mürşîd: <Ar. Rehber, kılavuz, önder. Tasavvufta, Hak ve hakikate erişme yolunda mürtlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh (Ayverdi, 2011: 884). (21, 147, 230, 363). *"Samurları giyersin ve nefâis yersin ve daim nefse uyarısın, ey mürşit... sonra doyarsın." (s.147)*

N

na'ât: <Ar. Sıfat, vasıf, nitelik. Âşıkın sevgilisini tasvir etmesi. Hz. Peygamber'i ve niteliklerini anlatan şiirler (Uludağ, 1999: 397). *Na'at okundu bitt; sazlar buyur etmek emek ister gibi kendi varlıklarını haber verdiler. (s.230)*

nâfile: <Ar. Farz ve vaciplere ek olarak yapılan ibadetler. Allah'a yaklaşmak için kula fırsat sunan bu ibadetlere tasavvuf ehli kişiler oldukça önem verir (Uludağ, 1999: 398). *Nâfile namaz, oruçlarla mübârek günlere karşılayıcı çıkan ev hanımlarının yüzünde pare pare nurlar uçuşurmuş. (s.76)*

nasib: <Ar. Feyz, hisse. Tasavvufta, nasib almak: el almak, bir şeyhe bağlanmak. Nasip vermek: el vermek. El ve feyz alanlara nasibli denir (Uludağ, 1999: 400). (100, 187, 197, 216, 285, 396). *Edirne'de elbette manevi kaynaklardan da birer yudum "âb- hayat" nasibim oldu. (s. 285)*

nefes: <Ar. Alevi- Bektaşî inanç ve görüşünü, Hz. Ali sevgisini dile getiren ve dergâhlarda belli makamlarda söylenen, hece veya arzula yazılmış manzume, tarîkatlara göre deyiş, ayet gibi isimler alır (Ayverdi, 2011: 922). (71, 89, 90, 149). *Gürgür Baba'dan bacadan aşağı üflediği nefesi dinledi.* (s. 71)

nefha- nefahât: <Far. Üfleme, üflenen ruh (Uludağ, 1999, 404). *Firkat can olduysa eğer aşkın nefhasını getiren bir ney sesi can sunmaya yeter.* (s.231)

nefs: <Ar. Can, benlik. Tasavvufta, kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları. Nefs, kulun en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek gerekir (Uludağ, 1999: 405). (29, 31(2), 32, 76, 111, 112, 113, 141(3), 147(2), 169, 296, 404). *Muayyen vaziyetlerde oturarak nefsinin tefekküre vakfedecektir.* (s.31)

neseb: <Ar. Soy. Tasavvufta, müridin kendisini manevi olarak şeyhinin soyundan bilmesi ve onun evladı sayması, çocuğu sayması (Uludağ, 1999: 406). *Cihaz Melike Hatun'a verilmekle hakikatte Hz. Mevlana'nın manevi nesebinden olan bütün kadınlara verilmiştir.* (s.291)

ney: <Far. Üflenerek çalınan nefesli bir çalgı. Tasavvufta, sevgilinin makamı, sevgilinin sunduğu kadeh, mürşid-i kâmil (Uludağ, 1999: 409). Tarikat müziklerinde kullanılan çalgı aleti. *Firkat can olduysa eğer aşkın nefhasını getiren bir ney sesi can sunmaya yeter.* (s.231)

niyâz: <Far. Yalvarma, yakarma. Tarikatların kendilerine göre değişen niyaz metodları vardır. Mevlevilerde törenin uzamasını istemeye de niyaz adı verilir (Cebecioğlu, 2014: 373). (98, 101, 103, 123, 161, 162(2), 173). *Yeni bir devir açılır, başlangıcın uğurlu olması için Hakk'a niyâzlar, törenler, şölenler yapılır.* (s.123)

niyet: <Ar. Amelin evveli ve başlangıcı. Tasavvufa, samimi ve sağlıklı bir niyetle yönelmek esastır (Uludağ, 1999: 412). (75, 386). ... *Niyet ettim Allah rızası için... diyerek hurmayı tekrar önüne bırakır.* (s.75)

nûr: <Ar. Işık, ziya. Tasavvufta, Allah'ın tüm mahlûkatı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edebilecek, hissedebilecek, görülebilecek duruma getiren ilahi tecellisi (Ayverdi, 2011: 939). (27, 39(3), 63, 76, 77(2), 97(2), 100, 122, 136, 150, 154, 162(4), 173(2), 180, 181, 185(2), 204, 206, 225, 233, 236, 321, 357, 359, 362, 364, 385, 388, 389, 390). *Gözüme nur, gönlüme nur, ömrüme nur verdiniz.* (s.39)

nûr-ı Muhammedî: <Ar. Peygamberimiz Hz. Muhammed'in nurudur. Allah, tüm evreni ve varlığı Hz. Muhammed'in nurundan yaratmıştır (Cebecioğlu, 2014: 376). *Zavallı Ayasofya yüz yıllardan beri olduğu gibi Nur-ı Muhammedî ile şereflenir ve bugün nice donanmış camiler arasında nasipsiz kalmazdı. (s.390)*

Ö

ölüm: <Ar. Mevt. Ölüm iki türdür; a) tabiî ölüm. b) İhtiyarî (teknik ölüm) (Uludağ, 1999: 417). (43(2), 54, 56(2), 61, 63, 90, 91(3), 109, 121, 122, 133, 135, 137(2), 156, 178, 186(2), 207(2), 216(3), 223, 231(2), 233, 247, 248(2), 268, 270(2), 275, 277, 292, 293, 294(3), 305(2), 306, 318(2), 361, 362, 384(2), 404, 408, 415(2), 437, 438). **Ölüm mü diye sormuştun. Evet ölümdü. (s.294)**

P

pîr: <Far. Yaşlı kişi, ihtiyar. Tasavvufta, şeyh, mürşid, kâmil insan (Uludağ, 1999: 420). (58, 89(2), 97, 135(2), 231(3)). *Bazen pîrlerden, ermişlerden medet dilerse de bu, ibadette bir üslup inceliğinden ibarettir. (s.135)*

R

Rabb: <Ar. Yetiştiren, besleyen, Allah. Tasavvufta, mâlik, seyyid, sahib. Tüm varlıklar Allah'ın bir ismine bağlıdır (Uludağ, 1999: 425). (84, 195, 197, 219, 237, 241, 283, 300, 411, 428). *Aman yâ Rabbi sen bilirsin. (s.197)*

rahmet: <Ar. Acımak, esirgemek. Allah'ın Rahman ve Rahim olmak üzere iki türü acıması vardır. Rahman, tüm yaratılmışlara olan acıması; Rahim, ahirette ve yalnızca müslümanlara olan acıması (Cebecioğlu, 2014: 394). (56, 63, 84, 186, 197, 209, 235, 265, 274, 344, 346). *Sonra seher vakti rahmet kapıları açılır, dilekler kabul olurmuş. (s.235)*

recâ: <Ar. Ümit, umut. Tasavvufta, kalbin hoşlandığı bir şeyi beklemesinden rahatlık ve ferahlık duyması (Uludağ, 1999: 430). *Temkinli ruh "havf ü recâ" sadmelerine pek cevap vermez. (s.114)*

rızâ: <Ar. Allah'ın kulun hali ve yaptıkları karşısında duyduğu hoşnutluk. Kulun Allah'tan gelen her şeyi itiraz etmeden kabul etmesi (Ayverdi, 2011: 1026). (75, 197). ... *Niyet ettim Allah rızası için... diyerek hurmayı tekrar önüne bırakır. (s.75)*

riyâzet: <Ar. Az yiyip içme, az uyuma, çok ibadet etme. Nefsin isteklerini geri çevirme. Dünya lezzetlerinden sakınarak nefsi terbiye etme (Ayverdi, 2011: 1029). (75, 119, 178, 239, 357). *Ona ne ibadette, ne riyâzette, ne zevk ve şevkte çıkışacak kimse yoktur. (s.357)*

rûh: <Ar. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can (Ayverdi, 2011: 1031). (19, 20, 23, 29(3), 31, 33, 37, 41, 58(2), 60(2), 61(4), 64, 67, 69, 73(2), 75, 80, 85(2), 87, 91, 98(2), 99, 102, 111, 112, 114(4), 121, 125, 127, 129, 133(2), 134, 139, 140, 146, 147, 150, 159, 162, 163, 164, 174, 179, 181, 184(4), 185, 186, 188, 189, 203(2), 204, 208(2), 209, 212(2), 216, 226(2), 231(3), 235, 236, 244,(2), 248, 252, 253, 255(2), 259, 271(2), 272(2), 273(2),275(2), 278, 281, 282(2), 283, 285, 286, 289, 291(2), 294, 330, 310, 318(4), 320, 324, 327, 329, 330, 336, 339, 340, 342, 351, 358, 361(2), 363, 368(3), 369, 392, 394, 398, 401, 406, 409, 410, 424, 427, 428(2), 437(3)). *Ne bahtiyar imiş ki böyle bir rûha malik imiş ve bi'n-nefs rûhun zevkini tatmış. (s.29)*

S

saâdet: <Ar. Mutluluk. Tasavvufta, Rabbânî feyzlere ve ilâhî tevfiğe nâil olup dünya ve ahirette yüksek manevi makamlara erme (Uludağ, 1999: 445). (119, 255, 340, 438). *Zaman kaydı unutulduğu için hiç farkına varılmadan güneşin doğduğu âşıklara saâdet ve hakikat bâdesinin sunulduğu... (s.438)*

sabr: <Ar. Dayanma, dayanıklık. Tasavvufta, başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, yakınmamak. Kul, sıkıntılarını sadece Allah'a arzeder (Uludağ, 1999: 446). (147, 269, 343, 438). *Ya Allah ya Muhammed, ya sabır ya selâmet. (s.343)*

sadaka: <Ar. Sıdk, doğruluk. Sevap kazanma umuduyla, ihtiyacı olanlara ayni veya nakdi yardımda bulunma. Velilerin alameti çok cömert olmalarıdır (Cebecioğlu, 2014: 410). (101, 162, 366). *Peygamber şefâati, ermişler ve desteği, geride kalan inançlıların duası, sadaka, kurban, fukarâ doyurmak. (s.162)*

safâ: <Ar. Temizlik, duruluk, zevk. Tasavvufta, bulanıklıklardan, kötü huylardan arınma durulanma hali. Tasavvuf ahlaktır, ahlakça önde olan safahat da önde olur (Uludağ, 1999: 448). (112(3)). *Safâ ve cefâ telakkilerimizi daha mütevazı ölçeklerle sınırlandırabilirsek daha ileri gidersek hem safâdan, hem cefadan hariç... (s.112)*

salât: <Ar. Hz. Muhammed'e sevgi ve saygı göstermek, onu övmek şefâtine erişmek amacıyla okunan duâ (Ayverdi, 2011: 1053). (162(2)). *Peygamberimize(s.s.v.) gerek kabr-i şerifinde de gerek uzaktan getirelen salât u selâm ise, kendilerinin hem ruhaniyetin hem de cismaniyetine sunulmuştur.*

sanduka: <Ar. Mermerden veya tahtadan yapıp üzerine çuha kaplanan tabut biçiminde mezar üstü (Ayverdi, 2011: 1059). ...*bir rahle, bir şamdan, ortada sarı maden şebeke içinde yeşil örtülü, kavuklu sanduka.* (s.103)

sarık: <Ar. Fes, kavuk, külah üstüne sarılan tülbent veya bez. Sarıklar tarikatlara göre şekil farklılıkları gösterir, böylece dervişin sarığına bakılarak hangi tarikata bağlı olduğu anlaşılır (Cebecioğlu, 2014: 418). *Sümbül Efendi(k.s.) lakabının çiçeğini öyle severmiş ki, hep sarığına takarmış.* (s.249)

savm: <Ar. Oruç anlamındadır. Nefsin isteklerini engellemek için oruç tutulur. Asıl olan Müslümanın ömür boyu manada oruç tutmasıdır (Cebecioğlu, 2014: 419). (75(3)). "*Savm-ı Dâvûdî*"den daha latifi "*Savm-ı Visal*" yani *bitiştirme oruç* yahut halk tabirince *döngel orucudur.* (s.73)

secde: <Ar. Saygı ve tapma maksadıyla alını yere koyma. Tasavvufta, iki türlü secde vardır; a)Küllî secde: insan âleminin tamamının secde etmesi. b) İhtisas secdesi- kalb secdesi: kulun kendini Allah'a bağlayan özel secde (Uludağ, 1999: 455). (77, 175). ... *güzel sesli korolar ilahiler okur ve dünyanın her tarafından gelmiş kozmopolit hacılar secdeye varır.* (s.175)

selâm: <Ar. Esenlik. Tasavvufta, nefsin dünya ve ahirette hiçbir sıkıntıya uğramaması, dünya ve ahirette huzurlu, rahat ve mutlu olması (Uludağ, 1999: 459). (162(2), 290). *Peygamberimize(s.s.v.) gerek kabr-i şerifinde de gerek uzaktan getirelen salât u selâm ise, kendilerinin hem ruhaniyetin hem de cismaniyetine sunulmuştur.*(s.162)

selâmet: <Ar. Huzur ve esenlik anlamlarında olan kelime tasavvufta, emniyet makamıdır. Nefsin selametine uymadan huzura, esenliğe ulaşmak gerekir (Cebecioğlu, 2014: 425). (162, 343). *Ya Allah ya Muhammed, ya sabır ya selâmet.* (s.343)

semâ: <Ar. Mevlevî dervişlerinin ney, kudüm, rebap gibi çalgılar ve okunan ilahiler eşliğinde tennure giyerek belli bir usule göre ayakta ve kolları iki yana açılmış vaziyette dönmeleriyle ortaya çıkan âyin (Ayverdi, 2011: 1080). (64, 357(4), 358(2), 359). *Neticede*

hepsi mürit, oldular ama Konya'da rebap ve **semâ** dedikodusu yine sürdü gitti, buna şaşmamalı. (s.357)

sîr: <Ar. İnsanda ilahi hakikatleri idrak ve müşahede eden manevi melekelerden biri. Allah tarafından sadece gönül ehillerine bildirilen hakikatler (Ayverdi, 2011: 1103). (194, 205, 231, 278, 318, 359, 360, 387, 437, 438). *Ah onun o andaki nurdan ve **sırdan** bitme gülümser bakışını görebilseydim!* (s.359)

silsile: <Ar. Bir müridin Hz. Peygamber'e kadar ulaştığı kabul edilen manevi terbiye ve irşat zinciri (Ayverdi, 2011: 1110). *Tâ Âdem babamızın cennetten tart edilmesine kadar dayanan bu uzun tedâi **silsilesi** bana nereden geldi?* (s.199)

sıfât-ı ilâhîyye: <Ar. İlahi yönü olan sıfatlar, özellikler. Allah'ın rızası, gazabı ve rahmeti onun sıfat-ı ilahiyeleridir (Cebecioğlu, 2014: 436). *Hakk'ın kelamı, **sıfat-ı ilâhîyye** olmak hasebiyle "gayr-ı mahlûk"tur, vücuttan ve şekilden ve kisveden münezzehtir.* (s.195)

sofu: <Ar. Sûfi, velî, ermiş. Takva sahibi, dini yönden duyarlı kişi. Bunun yanında dinden habersiz şekilci kişilere de sofı denir (Uludağ, 1999: 476). (146, 236, 357, 358). *Kitab'ün-Necât adlı eserinde ham **sofulara** birkaç ârifâne sitem serpiştirmiştir.* (s.146)

sûfî : <Ar. Tasavvufa inanan, tasavvufu bir hayat görüşü olarak benimseyen, tasavvuf ehli kimse, derviş, mutasavvıf (Ayverdi, 2011: 1132). *İyi niyetli nakkaş sadece "yoklukla çadır kuran" **sûfî** derviş cephesini görebilmiş, gelecekteki kuşaklara yadigâr bırakmış.* (s.330)

sultân: <Ar. Kuvvet, kudret, padişah. Tasavvufta, velilere geçmişten bu yana sultan ve şah unvanları verilmiştir. Sultan unvanı genelde Türk veliler için kullanılmıştır (Uludağ, 1999: 479). (89(2), 150(3), 187, 231, 357, 360). *Senin kabrin yerlerde değil, ârif kişilerin kalbinde aranmalı diyorum **sultânım.*** (s.231)

sükûn: <Ar. Rahat, hareketsizlik. Tasavvufta, Hakk'ın huzurunda ve onun inayeti çerçevesi dahilindeki ruhi rahatlık, manevi hayat (Uludağ, 1999: 480). *Cami avlusuna girdim, kuvvet kudret, temzilik, güzellik, **sükûn.*** (s.205)

sükût: <Ar. Susmak, konuşmamak. Tasavvufta, zaruret bulunmadıkça konuşmamak, susarak gerçeği kavramaya çalışmak. Tasavvufta sükût esastır (Uludağ, 1999: 481). (147, 283). *O hakikat, bırakalım, edep ve **sükût** sargısı altında gizli kalsın, aşınalar bilsin yalnız, canlarında barındırsınlar, saklasınlar Edirne'yi.* (s.283)

sûret: <Ar. Cenâbıhakk'ın sıfatlarının şehadet aleminde tecelli etmiş şekli olan her varlık (Ayverdi, 2011: 1135). (34, 230(2)). *Şeb-i Arus'a kimi mânâda, kimi sûrette, kimi –ne mutlu-hem mânâda, hem sûrette gider.* (s.230)

Ş

şâd: <Far. Neş'e, sevinç. Tasavvufta, kabz halinden sonra sâlikin bast haline geçmesi (Uludağ, 1999: 483). (246, 301). *Gencin karşısına ayna tutmuşlar, aynadaki yüzü görünce taze şehid, şâd olmuş, bayram etmiş.* (s.246)

şân: <Ar. Şöhret, hal anlamındadır. Allah'ın tüm tecellerine için varolan ilahi hükümlere şân denir (Cebecioğlu, 2014: 451). *Hâlbuki fetih nesilleri elbete "fahri ü şân" erginliği içinde olduklarını bildikleri halde alışılmış bir havanın tabiliğini yaşadılar.* (s.121)

şarâb: <Ar. İçki, mey, bade. Tasavvufta, coşkun aşk halleri, kemale ermiş kişilerin hali. İlahi aşk, budur (Uludağ, 1999: 485). (323(3), 324, 362). *Kur'an-ı Kerim'de ise cennette akan Kevser adlı bir şarap ırmağı anılıyor.* (s.323)

şecere: <Ar. Ağaç. Tasavvufta, tarikat silsilesini gösteren şema. Kişinin ailesini, sülalesini gösteren soy ağacı. Tasavvuf okullarının dayandığı kişileri, ayrıldığı kollan gösteren semâya da şecere adı verilir. Buna silsilename veya ensâb kütüğü de denir (Uludağ, 1999: 488). *Bilmem bu menkıbelerde süt ve kan madde olarak bir ilaç diye mi kabul edilmiş yoksa şecere kuvveti ifasıyla muhabbeti karşılığı birer sembol gibi mi görülmüş?* (s.136)

şefâ'at: <Ar. Aracılık, yardım etmek. Yüce makam sahibinin, aracı şahsın hatırı için onun dileğini kabul etmesi veya suçunu affetmesi (Uludağ, 1999: 489). (23, 135, 161). *İslamiyet her şeyi Hakk'tan bilir, şefâ'ati Tanrı ve peygamberimizden(s.a.) bekler.* (s.135)

şefkât: <Ar. Acımak, merhamet. Tasavvufta, halka ihtiyacı olanı vermek, güçleri yetmeyecek olanları onlara vermeme, anlayamayacakları dille onlara hitap etmeme (Uludağ, 1999: 490). *Şefkatle nidâ eyleye rahman gecelerde.* (s.236)

şehâdet: <Ar. Göz önündeki, görülen, şahit olunan şey. Şehidlik, şehid olarak ölme. En yüce şehâdet mertebesi, Allah yolunda öldürülmektir (Cebecioğlu, 2014: 457). *Şu saatte pek çok kimsenin dua ettiğini, şehâdet getirdiğini görür gibi olurum.* (s.237)

şehîd: <Ar. Hak yolda Hak uğruna Hak sevgisiyle canını veren âşık, sevgilisinin tecelli ışığıyla hayata gözlerini kapatan âşık (Uludağ, 1999: 490). (89, 98, 99, 161, 206(2), 207(2),

215, 216, 222(2), 245, 246, 254(6), 255, 287, 319, 320(5), 321(5), 322, 387). *Şehitler ki, canlarını feda ederek gazâyâ girmiş ve vücutlarını Hakk yoluna lokma lokma vermişler, bir kefen bulmadan üstlerindeki fukaracık elbiseleriyle kabre girmişleridir... (s.254)*

şeriât: <Ar. Açık, doğru yol. Tasavvufta, Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şerîat, tarîkat, hakîkat, mârifet) birincisi, kulların Allah'a ulaşmak için yapması gereken kulluk görevlerini yapma makamı (Ayverdi, 2011: 1166). (24, 214, 356, 357(2), 358, 421). *Rebapla semâ'î şeriat yolunda mübah göstermek çarelerini bile aradı, bakın ne hazin söyler. (s.358)*

şerîf: <Ar. Mübarek, kutsal, şerefli. Hz. Muhammed'in torunları Hz. Hasan soyundan gelenler için "Şerîf", Hz. Hüseyin soyundan gelenler için "Seyyid" unvanları kullanılmıştır (Ayverdi, 2011: 1166). *Peygamberimize(s.a.v.) gerek kabr-i şerîfinde de gerek uzaktan getirelen salât u selâm ise, kendilerinin hem ruhaniyetin hem de cismaniyetine sunulmuştur.(s.162)*

şevk: <Ar. Özlem. Tasavvufta, gönlün sevgili ile buluşma arzusu, Allah'a kavuşma özlemi (Uludağ, 1999: 495). (330, 357). *Deverâna katılmak için her yandan su gibi akan âşıkların zevki, şevki ufukları tuttu. (s.357)*

şeyh: <Ar. Bir tarîkata girip seyr u sülûkunu tamamladıktan sonra tarîkatın en yüksek mertebesine ulaşan ve kendisine derviş yetiştirme izni verilen, irşâat etme ehliyetin sahip kâmil insan (Ayverdi, 2011: 1168). (97, 101, 185(4), 186, 213, 269, 357, 360(2)). *Koca kavuklu mutaassıp şeyhleri afur tafur âlimler donakaldılar, kimse hazrete yanaşamadı, kimse o aşk oduna yanmışın kanlı gözlerine bakamadı. (s.357)*

şükür: <Ar. Teşekkür, nimeti dile getirme. Tasavvufta, yapılan iyiliğin yerinde olduğunu ifade etme, iyiliği övme. Şükür, nimetten önce onu nasip edeni görüp anlamaktır (Uludağ, 1999: 503). (99, 188, 269, 324, 330). *Yaradan'a şükürler olsun! (s.330)*

T

tâ'at: <Ar. Boyun eğme, emredileni yapma. Tasavvufta, Allah'ın iradesine uyma, Allah'ın rızasına uygun tüm söz, davranış ve hareketler (Uludağ, 1999: 505). *Önden gelen vasıflar: tevâzu, afîflik; riyâzet, tâat, fakr u fenâ vs. (s.119)*

tâc: <Far. Değerli ve süslü başlık. Tasavvufta, tarîkat şeyhlerinin giydikleri külah. Her tarîkat şeyhinin tacı diğerlerinden farklıdır (Uludağ, 1999: 506). (146(2), 307). *Anlaşılan dervişlerin “tac ve hırka”sı üzerine hayli tartışmalar olmuş. (s.146)*

tahkîk: <Ar. Hakk’a ermek, hakikati bulmak için uğraşp sonucunda Allah’ın sıfatlarıyla sıfatlanma. Hakk’ı alemde müşahede etme (Ayverdi, 2011: 1188). (186, 187). *Her ikisi de İslam dininin yüce önderleri, evvela “tahkîk” sonra “mükâşefe” yolunun emsalsiz sultanlarıdır. (s.186)*

takvâ: <Ar. Korkma, sakınma, korkma. Tasavvufta, Allah’a boyun eğme, ceza gelecek davranışlarından sakınma, nefsi bu davranışlardan uzak tutma (Uludağ, 1999: 508). *Sokrat’ın ruhu en samimi imanla teneffüs eder, sözlerinde takvâ çeşnisi hiç eksik değildir. (s.118)*

tarîkat: <Ar. Yol. Tasavvufta, Hakk’a ermek için tutulan, bir takım kuralları ve ayinleri bulunan yol. Allah’a erişme yolundaki dört makamdan biri (Uludağ, 1999: 510). (60(2), 97, 122, 129, 133, 146(2), 149, 150, 185(2), 187, 213, 279). *Güzel annem bir tarîkate bağlı idi, boynuna taktığı “teslim taşı” denilen, köşeli kristalden bir madolyanı vardır, gelsin beraber. (s.149)*

tasavvuf: <Ar. Tasavvuf baştanbaşa edeptir. Kötü huyları terk edip güzel huylar edinmektir. Nefse karşı girişilen barışı olmayan bir savaştır. Nefsinden fâni, Hak ile bâki olmaktır (Uludağ, 1999: 512). (50, 64(5), 65, 118, 119, 144, 147, 195, 235, 362). *Bu fikir İslam tasavvufunda “tayy-ı mekân” tabiriyle adlandırılır. (s.144)*

tayy-i zamân ve tayy-i mekân: <Ar. Zaman ve mekân kavramındaki değişiklikler. Zamanın ve mekânın sınırlarının ortadan kalkması kerameti (Cebecioğlu, 2014: 479). (144(2)). *Bu fikir İslam tasavvufunda “tayy-ı mekân” tabiriyle adlandırılır. (s.144)*

tecellî: <Ar. Zuhur etmek, açığa çıkmak. Tasavvufta, gaybten gelen ve kalpde zahir olan nurlar. Görünmeyenlerin kalplerde hissedilmesi (Uludağ, 1999: 514). (22, 43, 99, 113, 119, 152, 175, 187(2), 190). *Hakkın kahır ve lûtufta tecellisi. (s.190)*

tecrîd-tefrîd: <Ar. Tecrîd, kalbi Allah'a bağlayarak O’ndan başkasına yüz çevirme; tefrîd, sadece Allah ile meşgul olarak O’nu en yüce makamda tutmak (Cebecioğlu, 2014: 482). (236, 438). *Şimdi tecrîd iklimine girmek hakkıdır. (s.438)*

tefekür: <Ar. Düşünme. Tasavvufta, aranılana ulaşmak için kalbin çaba göstermesi, hayır ve şerri görmek için için kalpte bulunan ışık, vicdan (Uludağ, 1999: 518). (27, 31, 34, 118). *Muayyen vaziyetlerde oturarak nefisini **tefeküre** vakfedecektir. (s.27)*

tekke: <Far. Tarikat mensubu dervişlerin ibadetlerini ve zikirlerini yaptıkları ve tarikat adabına göre yaşanan yer, dergâh (Ayverdi, 2011: 1226). (101, 102, 104, 178, 186(2), 194, 239, 341, 343(2)). *Gönül gözüyle bir defa daha geri bakıyorum, kendimi son ziyaret günümde **tekke** kapısı önünde görüyorum. (s.104)*

teslim taşı: Bektâşi babalarının boyunlarına taktıkları, yollarına bağlılıklarını ve teslimiyetlerini gösteren on iki köşeli Hacı Bektaş taşı (Ayverdi, 2011: 1245). (149, 230). *Güzel annem bir tarîkate bağlı idi, boynuna taktığı “**teslim taşı**” denilen, köşeli kristalden bir madolyanı vardır, gelsin beraber. (s.149)*

tevâzu: <Ar. Alçak gönüllük. Tasavvufta, insanın nefisini Hakk’ın huzurunda kulluk mevkiine koyması, halka karşı şefkatli olması, kibirli ve gururlu olmaması (Uludağ, 1999: 529). (40, 119, 318). *Önden gelen vasıflar: **tevâzu**, afiflik; riyâzet, tâat, fakr u fenâ vs. (s.119)*

türbe: <Ar. Bir ermişin kabrinin yer aldığı mezar, ziyaret yeri (Uludağ, 1999: 538). (89, 97(2), 100, 102(2), 103, 109, 128, 150, 161(2), 166, 248, 270, 341, 389, 390, 408). *İstanbul halkının daima akın ettiği **türbenin** avlusunda bir su akar ki, göz hastalığına deva imiş. (s.248)*

türbedâr: <Ar. >Far. Türbelerde bekçilik yapan, oraları bekleyen ve ziyaretçilere yardımcı olan kişi (Uludağ, 1999: 538). (102, 103, 104, 105). ***Türbedâr** Cuma namazına çıkmış, ne çare. (s.102)*

U

ulûhiyyet: <Ar. Allah’ın zat mertebesinden sonra tüm ilahi sıfat ve isimleriyle ortaya çıktığı ilk tecelli mertebesi (Ayverdi, 2011: 1283). *Fakat bu kahramanla teve’ün demek olan **ulûhiyyet** ıstrabın ve ölümün fevkindedir. (s.43)*

Ü

ümmet: <Ar. Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tabi olanların meydana getirdiği topluluk (Ayverdi, 2011: 1296). (73, 75, 159(3), 162, 175, 421). *O dakikada Peygamberimiz, **ümmetlerine** yeni sevgi ve bilim ufukları açmıştır. (s.75)*

V

vahdet: <Ar. Birlik. Tasavvufta, hakiki manada bir olan Hak'tır. Bu yüzden gerçek manada birlik yalnızca Allah için söz konusudur (Uludağ, 1999: 552). *Şunu kabul etmek gerek ki dünya görüşü, bir vahdete erişmiş devirlerde ruh şifası için usul kurmak daha kolaydı. (s.61)*

vahdet-i vücûd: <Ar. Tüm kainatın Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellisi olduğu, Allah'ın varlığından başka hiçbir şeyin var olmadığı (Ayverdi, 2011: 1304). (96, 97). *Ne yapacaksın ki? dedi, bu kitap vahdet-i vücuttan bahseder. (s.96)*

vahiy: <Ar. Hakk'ın seslenmesi. Sûfilere gelen ilham (Uludağ, 1999: 554). (187, 422, 424). *Esasen İslamiyet geçmiş peygamberleri hak tanıdığı gibi peygamberimiz kendilerine vahy gelmeyen hususlarda kitap ehlinin adetlerine uymayı severdi. (s.424)*

vâsıl: <Ar. Ulaşan, varan manasındaki kelime tasavvufta, Allah'ı tanıyan, onun yasaklarından kaçınıp emirlerini yerine getiren kişi anlamındadır (Cebecioğlu, 2014: 518). (23, 196). *Hidâyet, sadece akıl ve vicdan yoluyla vâsıl olunacak bir menzil midir? (s.196)*

vecd: <Ar. Bulma, var olma. Tasavvufta, kulun hiçbir çabası olmadan kalbine gelen ilham, his, feyz (Uludağ, 1999: 560). *Ruh girer nöbete; aşkı vecd ile tevâzu ile ele alır, bir taç gibi başına oturur. (s.318)*

vech: <Ar. Yüz. Hakk'ın yüzü. Nesnelere varolmasını sağlayan Hak. Her şeyin gerçeği Allah'tır. Rabbin, her varlıkta bir yüzü vardır. Bu vech, varlığın ruhunun sureti üzeredir (Uludağ, 1999: 562). *Tasavvuf kitaplarından öğrendiğim veçhile nefsimi fenâ hallerden temizlemek, ahlakımı düzeltmek, Allah'ı anmak için kalbimi tasfiye etmek gayesiyle vaktimi hep ... (s.187)*

velî: <Ar. Cenab-ı Hakk'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu, eren, ermiş (Ayverdi, 2011: 1314). (58, 60, 75, 91, 116, 129, 209, 270, 358). ... *o bizim gibi değil, değişik yapıda imtiyazlı ve çileli Hak velîsidir, zinhar küstahlık etmeyelim. (s.358)*

vicdan: <Ar. İç duygu. Vecd ile yakın olsa da ondan daha özeldir. Kullar vicdanları ile Allah'a ulaşma imkânı bulurlar. Bu yüzden vicdanın Allah'a yoldaşlığı vardır (Cebecioğlu, 2014: 526). (57, 123, 160, 185, 196, 299, 357, 404, 413, 428). *Hidâyet, sadece akıl ve vicdan yoluyla vâsıl olunacak bir menzil midir? (s.196)*

vukûf: <Ar. Durmak, bilmek. Tasavvufta, dervişlerin ısrarlı ve özenli şekilde bazı hususlara dikkat etmesi ve onları anlamaya çalışması. Durmak, vâkîf olmak, yani bilmek demektir. Sâlikin belirli konularda dikkat sarfedip, onları anlamaya çalışması (Uludağ, 1999: 572). ... *ancak siyasi tecrübesi tam olgunluğa ermiş, milli bünyeyi isabetle teşhis etmiş vukuf ve kelâm sahiplerine söz düşer. (s.153)*

vuşlât: <Ar. Ulaşmak, varmak, erişmek. Hakk'a ermek, kemâle ermeştir (Cebecioğlu, 2014: 528). (230, 438(2)). *Maddi şarabı neylerim, ben cihanın mestliğinin madeni olmuşum dedirten vuşlat geceleri. (s.438)*

Y

yedi : Yedi kelimesi din ve tasavvuf açısından önemli bir kelimedir. Kur'an'da yirmi dört defa geçer. Bu da bu sayının önemine dikkat çeker. Haftada yedi gün olması, secde yaparken yedi uzvun Allah'a yakın olması hayat içinde karşımıza çıkan birkaç örnektir (Cebecioğlu, 2014: 535). (49, 91, 163(2), 208(2), 272, 360, 362, 422). *Buna Türkiye'mizde ölmüşün yedisi derler. (s.163)*

Z

zâhir: <Ar. Aşıkâr, açık bir şekilde görünen. Allah. Aynı zamanda esma'ül hüsnâdan biridir. (Uludağ, 1999: 582). (356(2)). *Ama zâhir âlimleri, mûsıkî ve raks şeriata uygun değildir diye bağırmiş çağırmiş... (s.356)*

zâviye: <Ar. Tekke, özellikle küçük tekkeler için kullanılan bir tabir, nişin de denilir (Uludağ, 1999: 583). *Çandarlı Hayreddin vakfı, Yeşil Cami, Eşref Rumi Camisi, Yakup Çelebi Zâviyesi, camiler, camiler, mescitler, türbeler... (s.341)*

zevk: <Ar. İlahi tecellilerin müşahedesinden dolayı ârifin kalbinde hâşıl olan idrak ve bu halin verdiği haz (Ayverdi, 2011: 1386). *Deverâna katılmak için her yandan su gibi akan âşıkların zevki, şevki ufukları tuttu. (s.357)*

3. 2. Çölde Biten Rahmet Ağacı

Çölde Biten Rahmet Ağacı, Safiye Erol'un ramazan boyunca yazdığı düşünce yazılarından oluşmaktadır.

Çölde Biten Rahmet Ağacı, Safiye Erol'un 1962 yılı ramazan ayı boyunca *Yeni İstanbul Gazetesi*'nde yayınlanmıştır. Eser, İslamiyeti felsefi yaklaşımla ele almıştır. Yazar,

eseri iki kısım olarak tasarlamış fakat ramazan sonrasında devamını kaleme alamamıştır. (Yetiş, 2002: 68-69).

Mehmed Çavuşoğlu, Halil Açıkgöz'ün kendisiyle yaptığı mülakatta eserle ilgili bilgi verirken, yazarın eserin devamını yazamama nedenlerini şöyle izah etmektedir:

“Bir tasavvuru vardı; peygamber annelerini yazmak istiyordu. Bir Budha'nın, bir Hazret-i İsa'nın, bir Hazret-i Musa'nın, bir de Hazret-i Peygamber'in annelerini... Yeni İstanbul'da bir ramazan boyu tefrika yazdı. Orada Hazret-i Peygamber'in hayatından safhalar anlatılır. “Çölde Biten Rahmet Ağacı” ismini de kendisi koydu. Benden de kitaplar istedi, götürdüm. 30 tefrika yazdı, sonra devam etmedi. Sebebinin de söyledi: “ Beni bu yazı bitirdi. Yeni bir hava gerek, yeniden enerji toplamam lazım.” dedi. Gazete çok ısrar etti, ama yazamadı. Yazmadı değil, yazamadı. Çünkü Ciğerdelen'i nasıl yazdığını bana daha önce anlatmıştı. Biliyordum, yazamam deyişindeki manayı” (Açıkgöz, 2001: 86).

Çölde Biten Rahmet Ağacı, 1962 yılının Ocak ve Şubat aylarında 30 tefrika halinde yayınlanmıştır. Günlük deneme tarzında yazılan bu yazılar birbirinin devamı gibi değerlendirilebilir. Eserde sırasıyla “ Hazret-i Halil İbrahim, Hazret-i Hacer, Hazret-i Sara, Hazret-i İsmail, Mekke, Medineliler, Hem Heva Üzre Döşendi Bir Döşek, Kadınlar, Kurbanoğlu, Hazret-i Hatice, Cebrail, Ebu Talip, Ezelden Sadık Olanlar, Her Birisi Bir Yol İle, Mekke'deki Pilatus, Mahzunluk Yılı, Batn-ı Nahl'de İmana Gelenler, Ayın Bölünmesi, Hasret Çeken Burak, Miraç, Miraç Ertesi, Ebu Cehil Biseydi Ki, Müslüman, Sofu ve Hovadalar, Gaziler Helvası, Hicret “ isimli tefrika yazılar yer alıyor. Kitaptaki her bir bölüm yazısının ne zaman, nerede yayınlandığıyla ilgili bilgiler dipnotlarla aktarılıyor.

Çölde Biten Rahmet Ağacı, bir siyer kitabından öte dini duyguları hisleri öne çıkartan bir eserdir. Eser, esas itibariyle Peygamber efendimizin hayatını anlatır. Eser, Hz. Halil İbrahim ile başlayıp, efendimizin hicretine kadar devam eden bölümlerden oluşur. Yazar, asr-ı saadet ile yaşanan zaman arasında bağ kurmaya çalışıyor. Safiye Erol bu eserinde başta Hz. Muhammed, peygamberler, İslam büyükleri ve İslam tarihi ile ilgili düşüncelerini bir kadın bakış açısıyla ve duyarlılığıyla kaleme almıştır.

Safiye Erol'un ifadesiyle Cenab-ı Hak, ilk önce “Nur-ı Muhammedi”yi, sonra o cevher uğruna bütün kâinatı yaratır. Yazar, bu “Muhammedi nurun”, Âdem'den başlayarak başta bütün peygamberler olmak üzere daima hak edenden hak edene geçmek suretiyle devrettiğini söyler. Erol'a göre, insan hayatında sevgiden ve kahramanlıktan yana ne varsa hepsi, “Muhammed emaneti alın nuru”ndan sevgiliden sevgiliye aktarılır. Kâbe'yi gönül makamı olarak değerlendiren yazar, Kâbe'nin Hz. Muhammed nurunu sembolü olarak ifade eder. Esere genel olarak bakıldığında mensur şiir özelliklerini de gösterdiği pek çok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir.

Çölde Biten Rahmet Ağacı Adlı Eserde Geçen Tasavvufi Terimler

A

âb-ı hayat: <Far. Hayat suyu anlamına gelen kelime tasavvufta, insanı ölümsüz kılan gerçek aşk ve ilm-i ledün anlamında kullanılır (Ayverdi, 2011: 3). (27, 28). *Yeryüzü aşk harîmindeni, âb-ı hayattan mahrum kaldı, tâ İbrâhim 'le İsmâil'e kadar. (s.28)*

ağyar: <Ar. Yabancı, başkası, el anlamlarına gelen gayr kelimesinin çoğulu olan bu kelime, tasavvufta Hakk'a ve hakikate uzak olan ve bu mertebelere ulaşamayanlar anlamında kullanılır (Cebecioğlu, 2014: 33). *Yâri ağyardan seçmek keyfiyeti herkesin yaratılışına göre başka başka oluyor. (s.65)*

âhir: <Ar. Son. Tasavvufta, kulların sahip olduğu tüm sıfat ve isimlerin öncesinde ve sonrasında Allah'ın olması (Uludağ, 1999: 31). (60, 69). *Şu var ki, zaman ilerlemiş, halk başka halk, peygamber dersen âhir zaman peygamberi.(s.69)*

ahlâk: <Ar. Huylar. İnsanın manevi dünyasını şekillendiren husiyetlerdir (Cebecioğlu, 2014: 35). *Mayaları temizce, ahlâkları düzgünce, gözleri aydınlıkça. (s.56)*

âlem: <Ar. Kâinat, cihan, dünya, bütün varlıklar gibi anlamları vardır. Tasavvufta, yaratıcı dışında kalan her şeye verilen isimdir Allah'ın varlığının kanıtı olduğundan Allah dışındaki her şeye âlem denmiştir (Cebecioğlu, 2014: 42). (25, 32, 33, 44, 49, 50, 52, 54, 66, 72, 89). *Fahr-i Âlem'in vücuda gelme sebeplerini hazırlayan göksel nur harmanıdır.(s.32)*

âriz: <Ar. Engel. Tasavvufta, şeytan veya nefsten kalplere gelen, kötülöklere sevk eden arzular, tuzaklar, engeller, ilintiler demektir. Tasavvufa, girmiş kişinin salikin önüne çıkıp, Hakk'a giden yolda, kendisini alıkoyan manevî engeller (Uludağ, 1999: 54). (16, 102). *Çok defa bana acâyip bir hal âriz olur. (s.16)*

asâ: <Ar. Değnek, baston anlamındadır. Tasavvufta, yolculuk yaparken asa taşımak sûfilik geleneğidir. Hz. Peygamber'in asâ taşınması şeyhlerin bu sünnete uymasına vesile olmuştur (Uludağ, 1999: 55). *Ben, çok pek çoksevdiğim İbrahim (a.s.v.)'i hep bir engin ovada asâsına dayanmış, ufuklara kadar yayılan obalarını, sürülerini gözler, görürüm. (s.16)*

ashab: <Ar. Hz. Muhammed zamanında yaşamış, onu görmüş ve sohbetinde bulunma şerefine erişmiş kimseler, sahâbe (Ayverdi, 2011: 72). *Bunları sırası geldikçe ashâba nakletti. (s.89)*

âşık: <Ar. Çok sevmek, aşık olmak. Tasavvufta, nefisini dünya nimetlerinin çekiciliğinden arındıran her şeyiyle Allah'a bağlı olan kişi (Ayverdi, 2011: 77). (12, 27, 33, 41, 43, 57, 61, 65, 74(2), 83, 87). *Kimi âşıklıkta ileri varmıştır, salât ü selâm bile getiremez, ötelere aşmıştır ne hoş...* (s. 33)

aşk: <Ar. Aşırı derecedeki sevgidir. Hakiki aşk ise, Allah aşkıdır (Cebecioğlu, 2014: 54). (27(3), 32, 74, 86(3), 87, 90, 98, 102(3)). *Zîra evliyâda aşk ve dehâ birbirine kaynar, tahmin edemeyeceğimiz vasıflarla perçinlenir.* (s.87)

B

berzah: <Ar. Dünya ile ahiret arasında ruhların kıyameti bekledikleri yer (Ayverdi, 2011: 137). (50, 51). *Gün gelir menzilden kopar, berzaha düşeriz.* (s.50)

Beytullah: <Ar. Allah'ın evi, Kâbe. Mürşidin gönlü (Ayverdi, 2011: 142). *Gönül Kâbesi'ne kimsenin ne sözü çıkışır ne sa'yi, hiç olmazsa Mekke'deki Beytullah'a bakalım.* (s.27)

bezm-i elest: <Far, <Ar. Allah'ın ruhları yarattıktan sonra ezelde onlarla yaptığı toplantı. Ezel meclisi, elest toplantısı, meclis (Cebecioğlu, 2014: 80). (47, 61). *Müslüman inancına göre âşıklar sâdıklar bu vasıflarını tâ "elest" bezm"inden diğer bir deyimle ezel meclisinden getirirler.* (s. 61)

bismillah: <Ar. Bismillâhirrahmânirrahim sözünün kısaltılmış halidir (Ayverdi, 2011: 137). *Özenmek, kazanmak, bezenmek, gaziler helvası sofrasında toplum şenliği kutlamak, Bismillah yeni gazâyâ donanmak.* (s.105)

C

cefâ: <Ar. Eziyet, sıkıntı anlamlarında olan bu kelime tasavvufta, kulun Allah'tan uzaklaşmasıdır (Cebecioğlu, 2014: 94). (59(2), 69, 94). *Müslümanlardan on beş kişilik bir kafiye ana yurtta çektikleri cefâyâ dayanamayarak Resulullah'ın tensibi ile Affan oğlu Osman önderliğinde Habeşistan'a göç etmişti.* (s.69)

celâl: <Ar. Büyüklük, ululuk. Tasavvufta, âşığın gururunu kırarak kendisi karşısında ne kadar çaresiz olduğunu ona ispatlaması. Allah'ın felaket getiren ilahi iradesi (Uludağ, 1999: 115). (11, 83). *Hak yaradan öğerek yarattığı herkes daha gümrah serpilsin diye celâlınden, cemâlınden gani gani yağdırır.* (s.83)

cemâl: <Ar. Güzellik, yüz güzelliği. Allah'ın lutf edici sıfatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak güzellik ve rahmetle tecellisi (Ayverdi, 2011: 189). (74, 83). *Hak yaradan öğerek yarattığı herkes daha gümrah serpins diye celâlınden, cemâlınden gani gani yağdırır. (s.83)*

cism, cismâni: <Ar. Madde, maddi. Tasavvufta, çeşitli parçalardan meydana gelen nesne madde, maddî anlamındadır. Çeşitli parçaların oluşturduğu nesneye denir (Uludağ, 1999: 123). *Cism-i insâniye dokunmayacak Cism-i hayvaniden kurban verilecektir. (s.24)*

D

dem: <Far. Nefes, yaşanılan zaman dilimi, vakit. Tasavvufta, Rahmani nefes ki Hakk'ın feyzinden ibarettir (Uludağ, 1999: 139). *Bir elde kılıç bir elde alev gönülde İsm-i celâl, berzâhu tuğ gibi delip geçelim, Peygamberimizin "Vahiy" halinin rüzgârı o demde üzerimize olsun, âmin yâ Muîn. (s.51)*

dîdâr: <Far. Yüz, göz, görme, seyretme. Tasavvufî anlamı, sevgili, ilahi güzelliği seyretmektir (Cebecioğlu, 2014: 131). *O Veyselkarânî ki, diğer yakınları gibi "Dîdâr" bile görmemiş, sadece bir ün işitmişti. (s.48)*

din: <Ar. Yol. Tasavvufta, tefrika makamında (ayrılık) meydana gelen aşk, inanç, sevgi anlamındadır (Cebecioğlu, 2014: 132). (11(2), 15, 27(2), 56, 66, 67, 78, 90, 94, 95, 97, 99, 102(3), 108). *Ama İslâm dîninin ruhu Tanrısal aşkın kudsîyet merkezinde sır edilmiştir. (s.27)*

duâ: <Ar. Yakarış, yalvarış, niyâz, dilek dileme. Tasavvufta, kulun Hakk'a yakarışı (Uludağ, 1999: 155). (21, 80). *Gidereayak şükür ve bereket niyâzı duâlarını ettikten sonra "Kadın sana müjdelersin, yakında bir oğlun olur" dediler. (s.21)*

E

ebed: <Ar. Daimilik, sonsuzluk anlamında olan bu kelime aynı zamanda Allah'ın isimlerindedir. Ezel kelimesinin karşıtıdır (Cebecioğlu, 2014: 137). (32, 46, 58, 105). *"Vahiy iklimi ebedîdir, muhalif rüzgârda öyle. (s.58)*

edeb: <Ar. Dâima Hakk'ın huzurunda olduğunu bilerek bu huzurun gerektirdiği şekilde davranma, kâinata Allah'ın birliğini görerek tüm yaratılmışlara karşı saygılı olma (Ayverdi,

2011: 322). (50, 82, 99(3), 109). *Bence İslâmiyet'in en muhteşem cephesi mânevi estetikdir, edeptir, denebilir. (s.99)*

ehl-i dil: <Far. Gönül adamı, gönlünde birlik ve huzur zevkini bulan, gerçeği idrâk etmekten gelen gönül zenginliği ve müsamahaya sahip (kimse), irfan sahibi, ârif (Ayverdi, 2011: 328). *Ey ehl-i diller, set derken, sepet dersem beni bağışlayın. (s.32)*

ehl-i hâl: <Ar. Bir manevi derecenin tecellisini ve zevkini ruhunda hisseden, hakikat ehli (Ayverdi, 2011: 327). *Hâl ehli ve tahkik ehli dediğimiz ulular kâfilesi mertebelerinden Niyazî Mısrî der ki... (s.50)*

eren/ erenler: Ulaşan, varan. Tasavvufta, vâsıl ehl-i vusul, vuslatı gerçekleştiren velî, ermiş, kâmil insan (Uludağ, 1999: 174). (11, 35, 40, 62). *Allah'a şükür olsun, Peygamberimize salât ü selâm olsun, dinimiz alanındaki bazı düşünce ve duygularımı derlemek, denetlemek, din kardeşlerime sunmak için niyetlendim kalkındım, erenler eli üstümde olsun. (s.11)*

evliyâ: <Ar. Dostlar anlamındaki bu kelime velî kelimesinin çoğuludur. Ömrünü nefsiyle mücadele ederek geçiren şeriatî takva ile bütünleştiren, Hz. Peygamber'in yolundan ayrılmayan kişilere evliyâ denir (Cebecioğlu, 2014: 153). (32, 87, 100). *Allah'ın âdemoğluna nasip ettiği, peygamberlerin, evliyâların teyit ettiği şerâfet hâliyle beşerlik zaafı arasındaki savaştır bu titreyişim. (s.32)*

ezel: <Ar. Öncesizliği ifade eden bu kelime yalnızca Allah için kullanılmaktadır (Cebecioğlu, 2014: 154). (12, 34, 50, 61(3), 62). *Lakin o nuru ezelden nasip almak yolunda İsmâil gibi, en müthiş dünya meşakkatlerine de müşteri olmak lazımmiş. (s.34)*

F

fazilet: <Ar. Erdem. İnsanda doğuştan var olan iyi huyların ve güzel niteliklerin geliştirilmiş ve olgunlaştırılmış şekilleri (Uludağ, 1999: 187). (20(2), 59, 75, 99). *Bu yüzdendir ki, fazileti kabahat sayılarak sığaya çekildiği ve ummadığı ellerden kalp kırmak yahut kafa yarmak için...(s.59)*

feryâd: <Far. Haykırma, çığlık. Tasavvufta, zorunlu ve yüksek sesle yapılan zikir. Kendinden geçerek bağırarak Allah'a yakarma durumu (Uludağ, 1999: 189). (39, 51, 62, 109(2)). *Hazret-i Muhammed, evinde verdiği bir ziyafette dik kafalı soyunu îmâna getirmek için dağı taşı ufalayacak sözler ettiği, onlar çatnıp susunca "yok mu içinizde bana bir dost,*

bir kardeş?” diye feryât ettiği zaman gözyaşları ile ortaya fırlayan Habîbullah’ın boynuna düşen küçük Ali oldu. (s.62)

G

gaflet: <Ar. Hak’tan habersizlik. Kalbin Hak’tan gafil olması (Ayverdi, 2011: 396). *Allah bizi gafletten korusun; millet olarak, aile olarak, fert olarak ne vakit güç bir durum gelip çatarsa bilelim ki Resûlullah bize gazâyı emrediyor. (s.105)*

gazap: <Ar. Öfke, kızgınlık, dargınlık gibi mânâları ihtiva eder (Cebecioğlu, 2014: 176). (27, 63). *Hiç bilmedikleri bir gazabın ölüm saçan şahlanışını karşılarında gördüler, en zorba olanları bile felce uğratan bir kükreyişin sayhasını duydular. (s.63)*

gönül: İman, iyi ve kötü tüm duyguların kaynağı olan kalbin manevi yönü, yürek, dil. Cenâb-ı Hak’ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı (Ayverdi, 2011: 429). (12, 22, 25, 26(2), 27, 37, 39, 66, 90, 99, 110). *Hac der demez gönül kapsı ardına dayandı, gönül der demez kalemi tutan elim gevşedi, ben benden gittim. (s.26)*

gönülden geçirmek: Hatırlamak (Cebecioğlu, 2014: 178). (24, 89). *O gece, diyoruz ama zamanın, mekânın, arşın, ferşin üflenip silindiği bir Tanrı sırrını gönülden geçirirken zaman kaydı içine sıkışmak görüşümüzü kısıyor. (s.89)*

gönül ehl-i: <Tür, <Ar. Gönüllerinde birlik ve huzur zevkini bulan, gerçeği idrak etmenin verdiği gönül zenginliğine sahip kimse, ehl-i dil (Ayverdi, 2011: 429). (12, 80(2), 99). .... *Ondaki muhabbet hazinesi gönül ehlinin suret perdesi arkasında keyfiyetler sezebilen gönül gözü içindir. (s.99)*

H

Habîbullâh: <Ar. Allah’ın sevgilisi Hz. Muhammed (Cebecioğlu, 2014: 183). (45, 48, 62, 83). *Devr-i Saâdet’te Habîbullah’ın yakınlarında yaşamış olmalıyım. (s.45)*

hac: <Ar. Ziyaret. Tasavvufta, belli kurallara uyarak bir Müslümanın Zilhicce ayında Kâbe’yi ziyaret etmesi. Hak’a ermek için yapılan manevi ve ruhi yolculuk (Uludağ, 1999: 213). (26(2), 54). *Kâbe der demez Hacc’ı canlandırdım. Hac der demez gönül kapsı ardına dayandı, gönül der demez kalemi tutanelim gevşedi, ben benden gittim. (s.26)*

hakikat: <Ar. Gerçek. Sufiler, Allah’a ulaşma yolunun dör mertebesi olduğunu söylerler. Bunlar; şeriat, tarikat, hakikat ve marifettir (Cebecioğlu, 2014: 188). (51, 52(2), 87). *Bazı*

*hâletler kiümmete Fahr-i Âlem mîrasıdır, bilmez miiniz ey Müslüman kardeşlerim, insanın içinde başka, dışından başka bir **hakikatın** ferman yürüttüğü demleri bilmez misiniz?(s.52)*

Hak-Hakk: <Ar. Allah, Cenabıhak, Tanrı, Hüdâ. Varlığı ezelden ebede sabit olan anlamında Allah'ın güzel isimlerinden biridir (Ayverdi, 2011: 458). (11, 14, 15 16(2), 18, 22, 24(2), 35, 39, 40, 51, 53, 72, 75, 77, 83, 84, 86, 87, 89, 100). **Hakk**'ın inayetiyle duvarlar ötesi görür oldu, Sârâ'nın bir peygamber zevcesi şerâfeti ile kendini kurtardığını bildi. (s.15)

hâl- hâlet <Ar. Durum. Tasavvufta, insanın iradesi dışında Allah'ın bir lütfuyla kalbe gelen his, feyz, bereket (Uludağ, 1999: 218). (52, 82, 102, 110). *Bu da (Vahiy) **hâli** gibi edep mesâfesini emreden bir mevzudur. (s.82)*

Halîlullâh: <Ar. Allah'ın dostu sözünün kısaltımışı olarak Hz. İbrahim için kullanılır (Uludağ, 1999: 462). *Bunun üzerine kendisine **Halilullah** yani Allah'ın sadık dostu, dendi, içine düştüğü ateş deryası yanlara çekildi... (s.15)*

hayat: <Ar. Yaşama. Tasavvufta, sâliki dünya bağlarından ve nefsani arzularından koparan kutsal ve ilahi nurun tecelli etmesi (Uludağ, 1999: 230). *Celâl ve **Hayat** sıfatlarını hem düğüm hem harman kabı diye Âdem'i yarattı... (s.11)*

hidâyet: <Ar. Doğru yolu işaret etme, Allah'a yönelme. Hak yolu, müslümanlık (Ayverdi, 2011: 506). *O beşere o demde yeni bir **hidâyet** erişti. (s.24)*

hikmet: <Ar. Bilgelik ve hâkimlik. Allah'ın her şeyi yerli yerince yaratma, her şeyi layık olduğu yere koyma sırrı, âlemin insanlar tarafından anlaşılmayan gizli amacı (Ayverdi, 2011: 507). (17, 18, 110). *Her gelişmenin bir sevişmeye ve çatışmaya bağlı oluşu senin ilâhi **hikmetinmiş**, bilebilseydik. (s.110)*

himmet: <Ar. Bir kemâl halini veya başka bir şeyi elde etmek için tüm ruhani güçlerle kalbin Hakk'a yönelmesi. Ermişlerin manevi güçleri (Uludağ, 1999: 243). (51, 100). *Ve Peygamberlerden şefaât dilemek ve evliyâlardan **himmet** giyinmek. (s.100)*

huşû: <Ar. Allah'ın kudreti karşısında kulun alçak gönüllü olup nefsinin küçük görmesi, yüreği ürpermeyle dolarak Rabb'ine boyun eğmesi (Ayverdi, 2011: 520). *Biz bu üstün terkibe –o da bin bir ihtiras ve ihtirazla- ancak Hatîce annemiz zaviyesinden; **huşû** geçirerek bakabiliriz. (s.44)*

İ

ikrar vermek: <Ar. Söz vermek. Tasavvufta, tarikate yeni girmeye ve şeyhe bağlanmaya talibin söz vermesi, biat etmesi (Uludağ, 1999: 261). (53(2), 64, 66). *Haфіce annemiz “Eşhedü” diye başladı “İkrar veririm, Allah birdir. İkrar veririm sen Allah’ın elçisisin.”* (s.53)

ilham: <Ar. Cenab-ı Hak tarafından feyz yoluyla kalbe gelen şeyler (Cebecioğlu, 2014: 237). *Hac merasimini Cebrâil ilhâmı ile ilk defa İbrâhim edâ etti.* (s.24)

îmân: <Ar. Allah’ın varlığını ve birliğini, melekleri, kutsal kitapları, peygamberleri, kıyamet gününü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalb ile tasdik dil ile ikrar etme (Ayverdi, 2011: 557). (15, 21, 53, 56, 61, 62(2), 66, 75, 76, 79, 93). *Ya Ebubekir, îmâna gelişin nice olmuştur, sana ne dedi nemucize gösterdi hazret.* (s.62)

inayet: <Ar. Lütuf. Allah’ın kullarına yardım etmesi, koruması, kollaması (Cebecioğlu, 2014: 242). *Hakk’ın inayetiyle duvalar ötesi görür oldu, Sârâ’nun bir peygamber zevcesi şerâfeti ile kendini kurtardığını bildi.* (s.15)

irâde: <Ar. İstek, arzu, taleb. Tasavvufta; nefsi, onun arzularından çevirip Hakk’ın rızasına yöneltmek (Uludağ, 1999: 270). (22, 24). *Kendi mâsum kanı ümmetin yarasına akıtılacak, böylece o mâsum kann kudreti ümmet içinde bir gizli irâde olacak, şerri defedecek, hayrı fethedecek.* (s.24)

İsm-i celâl: <Ar. Cenâb-ı Hakk’ın, ulûhiyete ait sıfatlarının hepsini kendinde toplamış olan en yüce adı, büyüklüğünü gösteren en büyük ismi Allah (Ayverdi, 2011: 573). *Bir elde kılıç bir elde alev, gönülde İsm-i Celâl, berzâhı tığ gibi deliğ geçelim...* (s.51)

istiğna: <Ar. Zengin olmak, ihtiyaç duymamak. Tasavvufta, sâlikin Allah’ın kendisine kâfi olduğuna inanarak ondan başkasına ihtiyaç duymaması ve tenezzül etmemesi (Uludağ, 1999: 277). *Tahmin ederim ki bazı hususiyetler değişmeyecek, Müslümanın ruh yapısı ile ilgili birkaç özellik, bana sorulsa derim ki, istiğna, tenezzülsüzlük, tok gözlülük başta gelir.* (s.98)

K

kalender: <Far. Dünya malına önem vermeyen, müsamahakar, yumuşak huylu, alçak gönüllü. Kalenderiyye tarikatı mensuplarına da bu isim verilir (Ayverdi, 2011: 609). *Rindler, kalenderler, harâbâtîler... hangi birini sayayım? (s.102)*

kemâl: <Ar. Erginlik, olgunluk. Tasavvufta, nefsânî vasıf ve sıfatlardan ve bunların eserlerinden münezzehe olmak (Uludağ, 1999: 305). (18, 74). *Gazânın son mertebesi de bir kemâl ve cemâl infilakıdır. (s.74)*

kıssa: <Ar. Büyük velilerin, evliyaların hayat hikâyeleridir (Cebecioğlu, 2014: 287). *Müslüman kıssalarına göre İbrâhim, Nûh Peygamber neslindedir. (s.14)*

kıyâmet: <Ar. Ölümden sonra dirilme. Dünyadaki biten hayattan sonra tekrar dirilmek. İradî ölümden sonra kudsî âlemde kalbin ebedi olarak diri kalması (Uludağ, 1999: 317). (12, 51, 68, 106). *Derler ki, biz kıyâmete kadar elimiz böğrümüzde kalalım. (s.106)*

kuds, kudsiyyet: <Ar. Temiz olmak, arınmak. Tasavvufta, ermişlerin ilâhî yönü, saf tarafı (Uludağ, 1999: 320). *Ama İslâm dîninin ruhu Tanrısal aşkın kudsiyyet merkezinde sır edilmiştir. (s.27)*

kurban: <Ar. Allah'a yakın olmak için belli şartları taşıyan hayvanın ibadet için kesilmesi. Tasavvufta, fenâ mertebesi, kulun kendisini Allah yolunda feda etmesi. En büyük kurban kulun nefsinin feda (Uludağ, 1999: 323). (24(6)). *Âdemoğlu daima kurban vermek mükellefiyeti altında kalacak, lakin bundan böyle "Cism-i insânîye dokunmayacak Cism-i hayvânîden kurban verilecektir."(s.24)*

M

makâm: <Ar. Durulacak yer, mekân. Peygamber veya büyük bir zat adına yaptırılmış türbe. Sâlikin Allah yolunda ulaştığı kalıcı mertebe, mânevî rütbe (Ayverdi, 2011: 761). (37, 39, 45). *Kâbe'yi yani gönül makâmını Hak'tan nasip alır, zamân içinde gizlenmiş gafletle mâbedi gözetmekte gevşek davranır, putlara yer verir. (s.39)*

mânâ: <Ar. Anlam, hakikat, sır. Tasavvufta, uykudayken görülen rüyaya, mânâ veya seyr adı verilir (Cebecioğlu, 2014: 318). (39(2), 45, 68, 69). *Yalnız çocukların şahit olduğu bu olay sahiden vukua geldi mi yoksa mânâda yaşanmış hadiseyi madde realitesi ile muhite aksettirmek kudretini Hazret-i Peygamber o küçük yaşında bile gösterdi mi? (s. 39)*

mânâ âlemi- sûret âlemi: <Ar. Manevi âlem veya ruhaniler âlemi (Cebecioğlu, 2014: 318). *Mânâ âleminde, gönül gözüyle gördü, diyenler “Lâ Rüdrike el absar: O’nu kimse göremez” delilinden cesaret aldılar. (s.90)*

mazhâr: <Ar. Ortaya çıkış, zuhur ediş yeri. Meclâ, tecelligâh (Cebecioğlu, 2014: 321). *O, diğer insanlar gibi ilâhî bir sıfatın “mazhar”ı değil, sıfatın kendisidir. (s.45)*

menkabe: <Ar. Evliyaların, velilerin kerametlerini, örnek davranışlarını hikmetli sözlerini, yaşam tarzlarını eserler. Amaç, dinleyenlerde aşkı alevlendirmek, yüreklerde çerağ yakmaktır (Cebecioğlu, 2014. 329). (25, 34). *Menkibe sezdirir ki, Hristiyanlığın mayasında Nûr-ı Muhammedî için iştihak ve namzetlik imkânı vardı. (s.34)*

menzil: <Ar. Makam, konak, durak, mertebe seyr u sülûk sırasında ulaşılan ve geçilen yerler (Uludağ, 1999: 358). *Gün gelir, menzilden kopar, berzaha düşeriz. (s.50)*

mertebe: <Ar. Kuvvet, makam, mevki, rütbe izleme yeri anlamlarındadır (Cebecioğlu, 2014: 330). (50, 73, 74, 87). *Hakk’a erişmek “Zât” mertebesidir. (s.87)*

mihnet: <Ar. Derd, sıkıntı, imtihan. Tasavvufta, mâşuk yüzünden âşıkın çektiği çile, zahmet elem (Uludağ, 1999: 367). *Hazret-i Muhammed’in en derin mihnetlere gömüldüğü en bitkin zamanydı. (s.82)*

miraç- mi’rac: <Ar. İslam inancına göre Hz. Muhammed’in Allah’ın daveti üzerine yedi kat semayı aşır Allah’ın huzuruna yükselerek O’nunla görüşmesi mucizesi (Ayverdi, 2011: 827). (31(2), 62, 76, 82(4), 83, 84, 85(3), 86, 89(2), 90(3), 91(5), 93(2), 108). *Miraç, Hazret-i Peygamberin Hak ile Hak olmasıdır. (s. 82)*

mürşîd: <Ar. Rehber, kılavuz, önder. Tasavvufta, Hak ve hakikate erişme yolunda mürtlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh (Ayverdi, 2011: 884). (32, 85(2)). *Ama o bütün perâkende vuslatlar mürşîde yol bulmak mazhariyetine ererse bütün o muhabbet sızıntıları, bütün perâkende vuslatlar mürşîdin sîmâsında kristalize olur... (s.85)*

mürevvet: <Ar. Mertlik, insanlık. Tasavvufta, din ve akıl yönünden öğülmeye değer güzel davranışların ortaya çıkmasını sağlayan nefsin bir kuvveti, ruhi yetenek (Uludağ, 1999: 389). *Resûlullah derecesinde kadını anlayan, seven, ona karşı mürevvetli ve hürmetli olan bir dehâyı yeryüzü bir daha görmedi. (s.34)*

N

nasib: <Ar. Feyz, hisse. Tasavvufta, nasib almak: el almak, bir şeyhe bağlanmak. Nasip vermek: el vermek. El ve feyz alanlara nasibli denir (Uludağ, 1999: 400). (34, 105). *Lakin o nuru ezelden **nasip almak** yolunda İsmâil gibi, en müthiş dünya meşkatlerine de müşteri olmak lazımmış. (s. 34)*

nefs: <Ar. Can, benlik. Tasavvufta, kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları. Nefs kulun en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek gerekir (Uludağ, 1999: 405). (16, 98). *Hak yolunda yürümek uğruna insanlığın geçirdiği ve daha geçireceği kanlı savaşın tekmilini **nefsinde** yaşamıştır o. (s.16)*

niyâz: <Far. Yalvarma, yakarma. Tarikatların kendilerine göre değişen niyaz metodları vardır. Mevlevilerde törenin uzamasını istemeye de niyaz adı verilir (Cebecioğlu, 2014: 373). *Gidereayak şükür ve bereket **niyâzı** duâlarını ettikten sonra “Kadın sana müjdeleriz, yakında bir oğlun olur” dediler. (s.21)*

nûr: <Ar. Işık, ziya. Tasavvufta, Allah’ın tüm mahlûkatı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edebilecek, hissedebilecek, görülebilecek duruma getiren ilahi tecellisi (Ayverdi, 2011: 939). (11(2), 12(4), 13, 22, 32, 34, 47, 62, 65, 66(2), 76, 79(2), 90(2), 99). *Bu beşerî zulmet, ilâhi **nûra** zamin olmak içindir. (s.76)*

nûr-ı Muhammedî: <Ar. Peygamberimiz Hz. Muhammed’in nurudur. Allah, tüm evreni ve varlığı Hz. Muhammed’in nurundan yaratmıştır (Cebecioğlu, 2014: 376). (11(2), 34). *Menkıbe sezdirir ki, Hristiyanlığın mayasında **Nûr-ı Muhammedî** için iştihak ve namzetlik imkanı vardı. (s.34)*

Ö

ölüm: <Ar. Mevt. Ölüm iki türdür; a) tabii ölüm. b) İhtiyarî (teknik ölüm) (Uludağ, 1999: 418). (18, 21, 24, 63, 83, 109). *Ama **ölüm** ancak Hakk’ın takdir ettiği vadede gelir. (s.83)*

P

pîr: <Far. Yaşlı kişi, ihtiyar. Tasavvufta, şeyh, mürşid, kâmil insan (Uludağ, 1999: 420). *Umalım ki, o zaman **pîrden** himmet almak nasip ola... (s.50)*

R

Rabb: <Ar. Yetiştiren, besleyen, Allah. Tasavvufta, mâlik, seyyid, sahib. Tüm varlıklar Allah'ın bir ismine bağlıdır (Uludağ, 1999: 425). (24, 47, 90, 110). *Yâ Rabbî, nedir bu ayrılıklar, Mekkeler, Medineler, Şamlar, Kûfeler, ehl-i sünnetler, şialar, türlü türlü fırkalar ve mezhepler. (s.110)*

rahmet: <Ar. Acımak, esirgemek. Allah'ın Rahman ve Rahim olmak üzere iki türü acıması vardır. Rahman, tüm yaratılmışlara olan acıması; Rahim, ahirette ve yalnızca müslümanlara olan acıması (Cebecioğlu, 2014: 394). *Tuğba dallarının yeşil çadırı altında ahenge sokmak gururun rekâbetin sert rüzgârı ile örselenmiş varlığımızı **rahmet** ve muhabbet yağmuru ile tazelemek... (s.91)*

recâ: <Ar. Ümit, umut. Tasavvufta, kalbin hoşlandığı bir şeyi beklemesinden rahatlık ve ferahlık duyması (Uludağ, 1999: 430). *Herhangi bir şeyi çok istemek, herhangi bir işten çok ürkmek, kaçınmak gibi “korku ve **recâ**” engellerini aşabilmeli. (s.100)*

rızâ: <Ar. Allah'ın kulun hali ve yaptıkları karşısında duyduğu hoşnutluk. Kulun Allah'tan gelen her şeyi itiraz etmeden kabul etmesi (Ayverdi, 2011: 1026). *Müslümanın eli külfetlere davranırken **rıza** ve teslimiyetle kalkar, nimetlere uzanırken çekimser ve yumuşakça yarı yumulur her an el çekmeye hazırmış gibi bir başka özellik... (s.98)*

rind: <Far. Gönlünce hareket eden, keyfine göre davranan içi ilim irfanla dolu olmasına rağmen halkla birlikte yaşayan bilge kişi. Rıza mertebesine eriştiği için her şeyin Allah'tan geldiğini bilen kâmil insan (Uludağ, 1999: 437). ***Rindler**, kalenderler, harâbatîler... (s.102)*

riyâ: <Ar. Amel ve ibadetlerinde gösteriş yapmak. Allah'ı düşünmeden yapıldığı için ihlas terk edilir (Cebecioğlu, 2014: 402). *Sen hiçbir zaman **riyâya** binek olmadın. (s.67)*

rûh: <Ar. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can (Ayverdi, 2011: 1031). (12, 26, 32, 33, 38, 39, 40(2), 45, 48(2), 59, 60, 62(2), 63, 66, 67(2), 73, 85(2), 91, 94(2), 97, 98(2), 99, 102). *Böyle bir karşılaşmada iki Müslümanın bakışlarından birbirinin **rûhuna** nur ve hayat akar. (s.99)*

S

saâdet: <Ar. Mutluluk. Tasavvufta, Rabbânî feyzlere ve ilâhî tevfiğe nâil olup dünya ve ahirette yüksek manevi makamlara erme (Uludağ, 1999: 445). (45, 86, 92). *Bilelim ki o saâdet tâcından her birimizin alınına birer çelenk parıltısı düşmüştür.* (s.92)

sabr: <Ar. Dayanma, dayanıklık. Tasavvufta, başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, yakınmamak. Kul, sıkıntılarını sadece Allah'a arzeder (Uludağ, 1999: 446). (75(3), 87, 94(4), 106, 109). *Ey îman edenler, sabır ediniz, pasif kalınız. Sizin sabrınız, davanızdan vazgeçmek değildir.* (s.94)

safâ: <Ar. Temizlik, duruluk, zevk. Tasavvufta, bulanıklıklardan, kötü huylardan arınma durulanma hali. Tasavvuf ahlaktır, ahlakça önde olan safahat da önde olur (Uludağ, 1999: 448). (54, 59(2)). *Safâsına safâ, cefâsına cefâ.* (s.59)

salât: <Ar. Hz. Muhammed'e sevgi ve saygı göstermek, onu övmek şefâatine erişmek amacıyla okunan duâ (Ayverdi, 2011: 1053). (11, 33(2)). *Kimi âşıklıkta ileri varmıştır, salât ü selâm bile getiremez, ötelere aşmıştır ne hoş...* (s.33)

salâvât: <Ar. Hz. Muhammed'e sevgi ve saygı göstermek, onu övmek şefâatine erişmek amacıyla okunan duâ (Ayverdi, 2011: 1053). *Hazret-i Muhammed Mustafâ râ Salâvât.* (s.31)

secde: <Ar. Saygı ve tapma maksadıyla alını yere koyma. Tasavvufta, iki türlü secde vardır; a) Külli secde: insan âleminin tamamının secde etmesi. b) İhtisas secdesi- kalb secdesi: kulun kendini Allah'a bağlayan özel secde (Uludağ, 1999: 455). (16, 70(2)). *Aldırma, okudu, secde ayetinde secdeye vardı, " ilk sözüüm de bu, son sözüüm de bu, hadi var sağlıcakla" dedi.* (s.70)

selâm: <Ar. Esenlik. Tasavvufta, nefsin dünya ve ahirette hiçbir sıkıntıya uğramaması, dünya ve ahirette huzurlu, rahat ve mutlu olması (Uludağ, 1999: 459). (11, 33(2)). *Kimi âşıklıkta ileri varmıştır, salât ü selâm bile getiremez, ötelere aşmıştır ne hoş...* (s.33)

selâmet: <Ar. Huzur ve esenlik anlamlarında olan kelime tasavvufta, emniyet makamıdır. Nefsin selametine uymadan huzura, esenliğe ulaşmak gerekir (Cebecioğlu, 2014: 425). *Medineliler birkaç defa dâvet hatta ısrar etmişler, kalabalık ve silâhlı bir kâfile ile gelip Hazret-i Muhammed'i Kureys'in îtirâzına imkân selâmetle götüreceklerdi.* (s.108)

semâ: <Ar. Mevlevî dervişlerinin ney, kudüm, rebap gibi çalgılar ve okunan ilahiler eşliğinde tennure giyerek belli bir usule göre ayakta ve kolları iki yana açılmış vaziyette

dönmeleriyle ortaya çıkan âyin (Ayverdi, 2011: 1080). *Ama aşk meydanında semâa kalkan hep onlardı işte, ille onlar... (s.40)*

sıfat: <Ar. Özellik, nitelik, vasıf kalite gibi anlamlarındadır. Zata ait ve Allah'a ait olan sıfatlar vardır. Allah Rahman sıfatıyla bunların hepsinin üstündedir (Cebecioğlu, 2014: 435). *Artık "sıfat"ın da vücudu kalamayacağı için velev en yüksek sıfat olan velîlik, yahut Refref, kendiliğinden dağılır ve yok olur. (s.87)*

sîr: <Ar. İnsanda ilahi hakikatleri idrak ve müşahede eden manevi melekelerden biri. Allah tarafından sadece gönül ehillerine bildirilen hakikatler (Ayverdi, 2011: 1103). (22. 50, 70, 90, 94, 106). *Hîra dağındaki mağarada olup bitenin sözüne özenmeyelim, Cebrâil(a.s.) bahsini açmayalm vahiy âlemi zaten sırdır. (s.50)*

sidretü'l müntehâ <Ar. Tüm sâliklerin seyirlerinin, amellerinin ve ilimlerinin sona erdiği nokta buna berzah denir (Uludağ, 1999: 472). (84(2), 85(2), 86). *Sidre 'de Cebrâil bir serçe kuşu gibi titredi, parmak boyu ilerleyemedi, müsaade et makamımı aşmayayım yoksa yanarım, dedi... (s.84)*

sofu: <Ar. Sûfi, velî, ermiş. Takva sahibi, dini yönden duyarlı kişi. Bunun yanında dinden habersiz şekilci kişilere de sofı denir (Uludağ, 1999: 476). (101(6), 102(4), 103, 104(3)). *Müslüman meşrebinin iki kusvası bunlar: Sofular ve hovardalar. (s.101)*

sûret: <Ar. Cenâbıhakk'ın sıfatlarının şهادet âleminde tecelli etmiş şekli olan her varlık (Ayverdi, 2011: 1135). *Şımarıklığı sevmeyen, etrafa hafî çatıkça bakar, tebessümü ölçülüdür, ondaki muhabbet hazinesi gönül ehlinin sûret perdesi arkasında kayfiyetler sezebilen gönül gözü içindir. (s.99)*

Ş

şefâ'at: <Ar. Aracılık, yardım etmek. Yüce makam sahibinin, aracı şahsın hatırı için onun dileğini kabul etmesi veya suçunu affetmesi. (Uludağ, 1999: 489). (100). *Ve Peygamberlerden şefâ'at dilemek ve evliyâlardan himmet giyinmek. (s.100)*

şefkât: <Ar. Acımak, merhamet. Tasavvufta, halka ihtiyacı olanı vermek, güçleri yetmeyecek olanları onlara vermeme, anlayamayacakları dille onlara hitap etmeme (Uludağ, 1999: 490). (45(2), 89). *Yani parça değil bütündür, şefkatse şefkatin bütünü, mert ise mürüvvetin tecellisi, tamâmı. (s.45)*

şeriât: <Ar. Açık, doğru yol. Tasavvufta, Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şerîat, tarîkat, hakîkat, mârifet) birincisi, kulların Allah'a ulaşmak için yapması gereken kulluk görevlerini yapma makamı (Ayverdi, 2011: 1166). (97(2), 102). *Onlar sadece şeriat hükümlerini yerlerine getirmekle yetinmediler, şeriat hükümlerinin nereden ve nasıl niçin geldiğini kendi canlarından yaşamak... (s.97)*

şükür: <Ar. Teşekkür, nimeti dile getirme. Tasavvufta, yapılan iyiliğin yerinde olduğunu ifade etme, iyiliği övme. Şükür nimetten önce onu nasip edeni görüp anlamaktır (Uludağ, 1999: 503). (11, 21, 40, 73). *Gidereyak şükür ve bereket niyâzı duâlarını ettikten sonra "Kadın sana müjdeleriz, yakında bir oğlun olur" dediler. (s.21)*

T

tahkîk: <Ar. Hakk'a ermek, hakikati bulmak için uğraşın sonucunda Allah'ın sıfatlarıyla sıfatlanma. Hakk'ı alemde müşahede etme (Ayverdi, 2011: 1188). (87(2), 97). *Tahkîk ehli, bir hakîkatı ilim yoluyla değil, yaşayarak gerçekleştiren ulu kişilerdir. (s.87)*

tasavvuf: <Ar. Tasavvuf baştanbaşa edeptir. Kötü huyları terk edip güzel huylar edinmektir. Nefse karşı girişilen barış olmayan bir savaştır. Nefsinden fâni, Hak ile bâki olmaktır (Uludağ, 1999: 512). (45, 48, 93). *Tasavvuf diliyle konuşmak gerek. (s.45)*

tecellî: <Ar. Zuhur etmek, açığa çıkmak. Tasavvufta, gaybten gelen ve kalpde zahir olan nurlar. Görünmeyenlerin kalplerde hissedilmesi (Uludağ, 1999: 514). (23, 24, 45, 73, 110). *Bütün tecellilerin baştan sona lütuf, ister doğrudan doğruya ister kahr yoluyla, yine de lütuf olduğunu sadece anlamak değil, ruhumuza mal, varlığımıza "hâl" edebilseydik. (s.110)*

tevekkül: <Ar. Güvenme, vekil tayin etme. Tasavvufta, Allah'ın katında olana güvenip halkın elinde ve avucunda olanlara göz dikmemek (Uludağ, 1999: 531). *Pasif prensip yahut sabır ve tevekkül gizli harp mânâsıdır. (s.106)*

tûbâ: <Ar. Cennette bir ağaç, mutluluk. Tasavvufta, Hak ile üns makamı, ilahi huzurda sükûn ve huzur içinde olma (Uludağ, 1999: 537). *Tuğba dallarının yeşil çadırı altında ahenge sokmak gururun rekâbetin sert rüzgârı ile örselenmiş varlığımızı rahmet ve muhabbet yağmuru ile tazelemek... (s.91)*

Ü

ümmet: <Ar. Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tabi olanların meydana getirdiği topluluk (Ayverdi, 2011: 1296). (24(2), 52, 83, 89, 90, 91, 103). *Resûlullah Cenâb-ı Hak'tan ancak ve ancak ümmetini diledi. (s.89)*

V

vahiy: <Ar. Hakk'ın seslenmesi. Sûfilere gelen ilham (Uludağ, 1999: 554). (50(2), 51, 52, 58, 72, 79, 82, 91). *Hazret-i Muhammed, Ebu Kubeys dağına çıkıp duâ etti, vahiy aldı. (s.79)*

vasıf: <Ar. Nitelik, naat. Tasavvufta, vasfin niteliklerini anlatanın hüküm, fiil ve ahlakından bahsetmesi (Cebecioğlu, 2014: 518). (48(2)). *Peygamberimiz(in) vasıflarının izlerini ararlar, buldukları nispette mesut, bulamadıkları nispette bedbaht olurlar. (s.48)*

vefâ: <Ar. Bağlılık. Tasavvufta, ezelde bezm-i eleste Allah'a verilen söze, bağlı kalma, ezeli inayet (Uludağ, 1999: 562). (109, 110). *İslâm'ı kabul ve İslâm'a vefâ murahhasları olarak seçme kahramanlarını muhâcir gönderdi. (s.110)*

velî: <Ar. Cenab-ı Hakk'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu, eren, ermiş (Ayverdi, 2011: 1314). (24, 87(2), 100). *Resûlullah'ın "velî" sıfatıyla mirâca erdiğini kabul etmişlerdir. (s.87)*

vicdan: <Ar. İç duygu. Vecd ile yakın olsa da ondan daha özeldir. Kullar vicdanları ile Allah'a ulaşma imkânı bulurlar. Bu yüzden vicdanın Allah'a yoldaşlığı vardır (Cebecioğlu, 2014: 526). (53, 67, 68). *Akil yolu, vicdan yolu, Hak duygusu yolu. (s.53)*

vuslât: <Ar. Ulaşmak, varmak, erişmek. Hakk'a ermek, kemale ermek (Cebecioğlu, 2014, 528). (74, 85(2)). *Ama o bütün perâkende vuslatlar mürşîde yol bulmak mazhariyetine ererse bütün o muhabbet sızıntıları, bütün perâkende vuslatlar mürşîdin sîmâsında kristalize olur... (s.85)*

Y

yâr: <Far. Dost, sevgili. Tasavvufta tüm varlıkların suretlerini oluşturan ilâhî sıfatlar (Uludağ, 1999: 577). (56, 65). *Yâri ağyardan seçmek keyfiyeti herkesin yaratılışına göre başka başka oluyor. (s.65)*

Z

zâhir: <Ar. Aşikâr, açık bir şekilde görünen. Allah. Aynı zamanda esma'ül hüsnâdan biridir. (Uludağ, 1999: 582). *Hazret-i Muhammed'in Peygamberliği zâhir olmuştu, hicretle beraber İslamiyet'in din ve teşkilat olarak kudreti âşikar olmaya başladı. (s.108)*

zâlim: <Ar. Haksızlık ve zulm eden kişi. Allah'ı sadece bela ve zorda kalınca anan ve bu yüzden ibadet eden kişiye zâlim denir (Cebecioğlu, 2014: 540). *Hazret-i Hamza, Ebu Cehil gibi bir alçak zâlimi ne zamandan tanırdı, ama onun tam hüviyetini şimdi teşhis etti. (s.63)*

zât: <Ar. Bir şeyin kendisi, özü. Tasavvufta, bir şeyin tüm özellikleri ve diğerlerinden ayıran, tüm isim ve sıfatların dayandığı şey, zâttır. (Cebecioğlu, 2014: 541). *Hakk'a erişmek, "Zât" mertebesidir. (s.87)*

zuhur/ zuhurât: <Ar. Açığa çıkma. Tasavvufta, müşahede yoluyla maddeden temaşe edilen Hakk'ın ruhları, tecellî (Uludağ, 1999: 592). (12, 59). *İslâm'ın zuhur ve inkişafında mühim sayılacak hâdiseleri belki değişik görüşlerle değerlendirebiliriz. (s.12)*

zulm: <Ar. Haksızlık, acımasızlık. Tasavvufta, bir şeyi, yeri olmayan bir yere koymak (Uludağ, 1999: 592). *Zulüm ve safahat putu, karşı hücumla geçmeye kalmadan daha atik davranmak, ilk darbeyi indirmek istedi. (s.65)*

3. 3. Kadıköyü'nün Romanı

Kadıköyü'nün Romanı, Safiye Erol'un kaleme aldığı ilk romanıdır. Safiye Erol, bu roman için "Benim gençlik eserim, kalem tecrübemdir" demiştir. 1935'te *Vakit Gazetesi*'nde tefrika edilen roman, 1938'e kitap olarak ilk baskı yapılır, daha sonra 2001'de ikinci, 2003'te üçüncü baskısı yapılır.

"Kadıköyü'nün Romanı, 1930'ların başında grup arkadaşı olan yedi gencin hayatındaki bir devreyi anlatır. Bu havailik dönemi ile hayat yollarını deneme, ciddi seçimler yapma ve dünyadaki gerçek yerini alma arasında geçen dönemdir. Kahramanların grupla beraber olma, gruptan yalnız biriyle ilgilenme ve kendi başlarına olma vakiası estetik bir düzen içinde sunulur" (Uğurcan, 2001: 34).

Yazar, Kandemir'le olan mülakatında "Mevzuunu hayattan aldığı ve gönlünün bağlandığını söylediği Kalamış'ı yaşattığı için bu romanına karşı hala sevgisinin devam ettiğini" belirtir.

Safiye Erol'un imzasını taşıyan ilk eseri olan Kadıköyü'nün Romanı, 1930'lu yıllarda Kadıköy'de yaşayan ve birbiriyle yakın olan yedi arkadaşın (Necdet, Nesrin, Orhan,

Bedriye, Burhan, Mükerrerem, Baha) hayatlarını anlatır. Romanda olayları şekillendiren; Burhan, Necdet ve Bedriye arasındaki aşkı anlatılır. Tanınmış bir gazeteci olan Necdet, Bedriye ile bir mekânda arkadaşları vesilesiyle tanışır. Necdet'in annesiyle önceden yakın arkadaşlığı olan Bedriye, Necdet'in çocukluk yıllarını bilen ve onu tanıyan komşu evin kızıdır. Bu durum Necdet'in hoşlandığı ve çekici bulduğu kadının, Necdet'i hala bir çocuk gibi görmesine sebep olacaktır. Daha sonra Necdet tarafından sevildiğini anlayan Bedriye, hayatındaki boşluğu Necdet ile doldurabileceğini düşünür. Fakat ona duyduğunun aşk değil de sevilme ihtiyacı olduğunu fark eder. İşler bu denli karışık iken grubun içine Burhan katılır. Burhan, geçmişte yaşadığı vefasız aşk olaylarından sonra kadına ve aşka olan inancını yitirmiş, kendini doğanın kollarına bırakmış bir kişidir. Burhan'ın kadınlara ilgi göstermemesi de Bedriye'yi kendine çeker. Burhan da Bedriye'yi görsel olarak beğenir. Nesrin, Necdet ile çocukluk arkadaşıdır. Çok iyi anlaşılan bu iki arkadaşın çevrelerindeki herkes nişanlı gözüyle bakmaktadır. Nesrin de etraftakiler gibi düşünmekte ve Necdet'i sevmektedir. Fakat aynı karşılığı Necdet ona hiçbir zaman vermemiştir. Uzun bir zaman kendisine gelmesini beklese de Necdet'in Bedriye'ye olan aşkın fark edince bu aşk için beklemesine gerek olmadığını fark eder ve Necdet'ten ümidini keser. Çok geçmeden de Mükerrerem ile evlenir. Necdet'e olan aşkı içinden yok etmek için de kendini eğlence ve spora verir ve gününü gün ederek yaşamaya başlar. Bu hızlı hayatın temposuna dayanamayan Nesrin araba kazasında hayata gözlerini kapar ve etraftaki çoğu kişi de bu olayın bir kaza değil de karşılıksız aşkın neden olduğu bir intihar olarak düşünür.

Bedriye'nin görümcesi (ölen eşinin kız kardeşi) Mihriban Hanım Bedriye'ye ara ara yaşının genç olduğunu ve evlenip yuva kurmasını söyler. Çünkü o da gençliğinde Bedriye'nin geçtiği yollardan geçip çok yara almış, bu konularda hayat tecrübesi oldukça fazla olan bir kişidir. Bedriye ilk zamanlar sesi çıkmasa da daha sonra birine âşık olduğunu itiraf eder. Mihriban Hanım da gençken böyle bir aşk yaşadığı için Bedriye'yi anlayarak ona destek olur. Yüreğinin sesini dinlemesini ve mutlu olmasını söyler.

Bedriye âşık olduğu adamla bir yola çıkmak ister. Bedriye'nin etrafında pervane olup ısrar etmesine dayanamayan Burhan bu aşka cevap verme zorunluluğu hissederek onunla evlenir. Burhan, Bedriye'ye hayal ettiği aşkı, ilgiyi, sevgiyi vermemiş ve bu da Bedriye'de büyük bir yıkıma yol açmıştır. Bu arada umudunu hala yitirmeyen Necdet, Bedriye'ye aşkını anlatan isimsiz bir mektup yazar ve mektupla birlikte bir de yüzük gönderir. Yüzüğün ve mektubun Necdet'ten geldiğini anlayan Bedriye, onu Burhan'ın yanında rezil edip küçük

düşürür. Bu yüzden Necdet uzun bir süre Bedriye ile görüşmez. Çok geçmeden hamile kalan Bedriye, Burhan'ın baba olma fikrine soğuk durmasından dolayı bebeğini düşürür. Burhan'ın sadece kendisiyle maddi zevkler için bir arada olduğunu anlar. Bedriye çektiği bu sıkıntılar ve acılardan dolayı ölmeden önce ölebilmek sırrına ulaşmış ve kendini sosyal hayata vermiştir. Kısa sürede Burhan'dan boşanır ve müzik eğitimi için Viyana'ya gider. Necdet de Bedriye olan aşkının ızdırabını çektikten sonra aşkın tevekkül safhasına ulaşır. Alanında daha da tanınmaya başlar. Gazete ve edebiyat âleminde ismi daha çok zikredilir.

Olaylar Kadıköy'de geçmektedir. Buna mekâna ek olarak seyahate ve eğitim için gidilen Bursa ile Viyana gösterilebilir. Eser Kadıköy'ün ve çevre semtlerin o dönemki tüm sosyal ve kültürel hayatı ile ilgili bilgiler de içermektedir. Bedriye'nin gidişiyle Kadıköy önem kaybeder. Çünkü romanın diğer kahramanları da farklı yerlere dağılırlar. Necdet Bedriye'yi unutmak için Cağaloğlu'na taşınır. Orada sade, sakin kendi halinde bir hayat yaşar. Orhan askere gidecektir, Baha İzmir' ablasının yanına gider. Herkes bir şekilde Kadıköy'den ayrılır. Belli bir süre sonra Bedriye ile Necdet mektuplaşmaya başlar. Burhan da eskiden olduğu gibi kendini doğaya verir. Ve bu hayatında daha mutlu olur. Geçen bu süre içinde Necdet ile Bedriye aşkın olgunluk dönemini yaşamışlardır. Aşkın son basamağı olan dönüş ile birlikte de Kadıköy'e geri dönmeler de başlar. 1933 yılında roman kahramanlarının hepsi Kadıköy' yani "semt-i dildara" döner. Önce Orhan, Necdet'i çağırır ve Necdet Kadıköy'e geri gelir. İzmir'de Nesrin'e benzeyen zengin bir kızla evlenen Mükerrerem İstanbul'a gelir. Orhan şehir tiyatrosuna girer. Bedriye de Viyana'daki müzik eğitimini tamamlayıp Kadıköy'e döner. Döndükten sonra Bedriye'nin bir mekânda Burhan ile karşılaşması Bedriye'ye kaderin kendine acımadığını ve tüm acılar kendine yaşattığını düşündürür.

Kadıköyü'nün Romanı Adlı Eserde Geçen Tasavvufi Terimler

A

aşk: <Ar. Aşırı derecedeki sevgidir. Hakiki aşk ise, Allah aşkıdır (Cebecioğlu, 2014: 54). (105, 184(3), 238). *Ah efendim, ben hâlâ ebedî, ilâhî aşkın, sadâkatin, ideal dostluğun daha bilmem nelerin peşindeyim. (s.238)*

Ç

çile: <Far. Dervişlerin bir şeyh gözetiminde tenhaya çekilip kırk gün boyunca az yiyip, az uyuyup, bol bol ibadetle meşgul olup, nefsi terbiye etmesi (Cebecioğlu, 2014: 115). *Mihribanlar çileyi doldurur, hürriyet-i mâneviyyeyi kazanır, kâmil insan olurlar. (s.176)*

D

dede: Mevlevîlik'te, çilesini doldurmuş Mevlevî dervişlerine, diğer tarîkatlarda ise şeyh adayı durumundaki dervişlere verilen unvan. Bektâşîler'de eskiden baba yerine mürşide verilen isim ve unvan (Ayverdi, 2011: 259). *Mehmet Ali Hilmi Baba Dede postta otururdu. (s.181)*

dergâh: <Far. Tarîkatlarda dervişlerin zikir ve ibadet ettikleri içinde tarîkatın gerektirdiği biçimde yaşadığı yer, tekke (Ayverdi, 2011: 271). *O zamanlar Merdiven köyünde Şahkulu Sultan dergâhı vardı. (s.181)*

derviş: <Far. Tarîkâta girip şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsinin terbiye eden, dünyadan yüz çevirip kendini Hakk'a adayın kişi (Ayverdi, 2011: 274). *Necdet, uzun zaman hüccresine çekilen bir derviş gibi yaşadı. (s.223)*

din: <Ar. Yol. Tasavvufta, tefrika makamında (ayrılık) meydana gelen aşk, inanç, sevgi anlamındadır (Cebecioğlu, 2014: 132). (89, 181(2), 184(2), 186). *Buna din, iman, vicdan diyorlar. (s.184)*

duâ: <Ar. Yakarış, yalvarış, niyâz, dilek dileme. Tasavvufta, kulun Hakk'a yakarışı (Uludağ, 1999: 155). (135(2), 169). *Dua etmek bilmiyorlardı yahut da içlerinden gelmiyordu. (s.135)*

E

ebed: <Ar. Daimilik, sonsuzluk anlamında olan bu kelime aynı zamanda Allah'ın isimlerindedir. Ezel kelimesinin karşıtıdır (Cebecioğlu, 2014: 137). *Hakîkî ölüm tek bir lâhzadır, sonra ebedî huzur başlar. (s.222)*

eren-erenler: Ulaşın, varan. Tasavvufta, vâsıl ehl-i vusul, vuslatı gerçekleştiren velî, ermiş, kâmil insan (Uludağ, 1999: 174). *Gözden akıtır yaşı erenlerin halveti. (s.182)*

G

gönül: İman, iyi ve kötü tüm duyguların kaynağı olan kalbin manevi yönü, yürek, dil. Cenâb-ı Hak'ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı (Ayverdi, 2011: 429). (182, 183(3), 224). *Kaldı ikinci yol: Kalpsiz olmak, gönülü mezada çıkarmak, insafsız bir bedel istemek. (s.183)*

H

hakikat: <Ar. Gerçek. Sufiler, Allah'a ulaşma yolunun dört mertebesi olduğunu söylerler. Bunlar; şeriat, tarikat, hakikat ve marifettir (Cebecioğlu, 2014: 188). (184(3), 185). *Aşk öyle bir ilâhî bir zirvadır ki bütün hakikatler ona feda olsun. (s.184)*

halvet: <Ar. İnziva, uzlet, yalnızlık. Tasavvufta, mâsivâdan ilgiyi kesip tamamen Allah'a yönelmek, Allah ile manada konuşmak (Uludağ, 1999: 220). *Gözden akıtır yaşı erenlerin halveti. (s.182)*

hicran: <Ar. Irak olmak. Tasavvufta, Allah'tan başkasına görünen ve görünmeyen durumlarda iltifat etme, yönelme hali (Cebecioğlu, 2014: 215). (141, 142). *Rûhunu tatlı bir tevâzu ve tevekkül sel gibi basarak o hicran çoraklığını giderdi, yumuşattı. (s.142)*

hidâyet: <Ar. Doğru yolu işaret etme, Allah'a yönelme. Hak yolu, müslümanlık (Ayverdi, 2011: 506). *Yüzü, hidâyet nuru ile yıkanmış gibi, parlak, fevkalbeşerdi. (s.203)*

huzûr: <Ar. İç rahatlık. Cenâbıhak'ın varlığının her şeyi kaplayıp başka şeye yer bırakmayacak şekilde hissedildiği mertebe (Ayverdi, 2011: 521). *Hakîkî ölüm tek bir lâhzadır, sonra ebedî huzur başlar. (s.222)*

İ

ilham: <Ar. Cenab-ı Hak tarafından feyz yoluyla kalbe gelen şeyler (Cebecioğlu, 2014: 237). *Duyduğum, yaşadığım şey, kalbim doğrudan doğruya Allah'tan gelen bir ilhamdı. (s.141)*

îmân: <Ar. Allah'ın varlığını ve birliğini, melekleri, kutsal kitapları, peygamberleri, kıyamet gününü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalb ile tasdik dil ile ikrar etme (Ayverdi, 2011: 557). (170, 171(2), 184(2), 186, 233, 237). *Îmânım vecde geldi, öyle sevdim. (s.170)*

insân-ı kâmil: <Ar. Allah'ın yeryüzünde halifesi olan, nefsinin ve Rabb'ini bilen, Kur'an ahlakıyla ahlaklanmış olgun insan (Ayverdi, 2011: 565). (176(2), 226). *Mihribanlar çileyi doldurur, hürriyet-i mâneviyeyi kazanırlar **kâmil insan** olurlar. (s.176)*

inzivâ: <Ar. Köşeye çekilme, insanlardan uzaklaşarak bir şeye karışmama. Kendini Allah'a adayp dünya işlerinden el çekme (Ayverdi, 2011: 568). (217, 226(2), 232, 237, 263(2)). *Çünkü kemal mertebesini bulmak için insanlardan uzaklaşmak, **inzivâyâ** katlanmak, sevgiden vazgeçmek lazımdır. (s.226)*

istiğrak: <Ar. Batmak. Tasavvufta, ilahi aşkın istilasıyla sevgiliyi hayal ederken sâlikin kendisi, dış dünya ve mâsiva hakkında hiçbir hisse sahip olmaması (Uludağ, 1999: 277). *Ayağı topraktan kesilmiş, ruhu, bedeni, şimdiye kadar tanımadığı bir **istiğrak** âlemine erişmişti. (s.150)*

iştîyak: <Ar. Özlemek. Tasavvufta, alınan hazzın sürekli olması için âşıkın sevgilisine kavuşmayı şiddetle arzulaması (Uludağ, 1999: 283). (233, 243). *Gençliğimi, kadınlığımı, **iştîyâkı**mlı, îmânımı... (s.233)*

K

kemâl: <Ar. Erginlik, olgunluk. Tasavvufta, nefsânî vasıf ve sıfatlardan ve bunların eserlerinden münezze olmak (Uludağ, 1999: 305). (226(3)). *Çünkü **kemâl** mertebesini bulmak için insanlardan uzaklaşmak, inzivâyâ katlanmak, sevgiden vazgeçmek lazımdır. (s.226)*

kudret: <Ar. İktidar, güç. Allah'ın her şeye kadir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden (Ayverdi, 2011: 707). *Allah'ın yaratıcı **kudreti** bile sen gibi bir güzeli bir defa vücuda getirebilir. (s.52)*

kul: <Ar. Abd, köle. Tasavvufta, Allah'a karşı dinin sorumluluklarını ve görevlerini yerine getiren kişi, mürid, derviş (Cebecioğlu, 2014: 293). *Ne bahtiyar o **kullar** ki biraz delil armadan îmân ederler. (s.171)*

L

lütf: <Ar. İhsan. Tasavvufta, kulu Allah'a yakınlaştıran ve günahlardan uzaklaştıran her şey. Allah'ın kullarına yardımda bulunması (Uludağ, 1999: 337). (171(2), 180(2), 262(2)). *Allah'ın bize bu engin **lütfu** tabiidir, denizler, tepeler, gökler... (s.180)*

M

mertebe: <Ar. Kuvvet, makam, mevki, rütbe izleme yeri anlamlarındadır (Cebecioğlu, 2014: 330). (226(3)). *Çünkü kemâl mertebesini bulmak için insanlardan uzaklaşmak, inzivâya katlanmak, sevgiden vazgeçmek lazımdı. (s.226)*

mürşid: <Ar. Rehber, kılavuz, önder. Tasavvufta, Hak ve hakikate erişme yolunda müritlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh (Ayverdi, 2011: 884). *İlk kocası mürşidi, manevi hayatının temeli olan bu adamın tasvirinden sanki gizli bir kuvvet akarak onun perîşan ruhunu topladı, tahkimledi. (s.205)*

N

nasib: <Ar. Feyz, hisse. Tasavvufta, nasib almak: el almak, bir şeyhe bağlanmak. Nasip vermek: el vermek. El ve feyz alanlara nasibli denir (Uludağ, 1999: 400). (161, 221, 223, 247). *Büyük ızdırap büyük insanların nasîbidir. (s.247)*

nefs: <Ar. Can, benlik. Tasavvufta, kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları. Nefs kulun en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek gerekir (Uludağ, 1999: 405). (46, 74, 82, 114, 116, 133, 137(2), 146, 172, 176(2), 181(3), 182(2), 183, 190, 214, 226, 232, 237). *Evet, bu defa nefsim beni değil, ben nefsimi yenecektim. (s.181)*

niyâz: <Far. Yalvarma, yakarma. Tarikatların kendilerine göre değişen niyaz metodları vardır. Mevlevilerde törenin uzamasını istemeye de niyaz adı verilir (Cebecioğlu, 2014: 373). (127, 213). *Allah'tan en büyük niyâzım, size bir daha rastlamaktadır.*

nûr: <Ar. Işık, ziya. Tasavvufta, Allah'ın tüm mahlûkatı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edebilecek, hissedebilecek, görülebilecek duruma getiren ilahi tecellisi (Ayverdi, 2011: 939). (150, 203(2), 226, 234, 235). *Yüzü, hidâyet nûru ile yıkanmış gibi, parlak, fevkalbeşerdi. (s.203)*

Ö

ölüm: <Ar. Mevt. Ölüm iki türdür; a) tabiî ölüm. b) İhtiyarî (teknik ölüm) (Uludağ, 1999: 418). (73, 75, 126, 128, 136, 142, 144, 222). *Hakîkî ölüm tek bir lahza, sonra ebedi huzur başlar. (s.222)*

P

post: <Far. Hayvan derisi demektir. Tekkelerdeki şeyhlik makamını ifade eder. Tekkeye şeyh olmaya, posta geçmek veya posta oturmak denir (Cebecioğlu, 2014: 389). *Mehmet Ali Hilmi Baba Dede postta otururdu. (s.181)*

R

rûh: <Ar. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can (Ayverdi, 2011: 1031). (54, 72, 73, 83, 117, 137, 142(2), 143, 144, 148, 150, 151, 164, 165(3), 170, 171(2), 172, 179, 181, 196, 205, 206(2), 208(3), 215, 223, 224, 225, 226, 227, 229, 232(2), 233, 245(3), 246(2), 247(4), 260). *Ona rûhumun bütün kuvvetiyle taptım ve inandım. (s.171)*

S

saâdet: <Ar. Mutluluk. Tasavvufta, Rabbânî feyzlere ve ilâhî tevfiğe nâil olup dünya ve ahirette yüksek manevi makamlara erme (Uludağ, 1999: 445). (171(2), 184(8), 227). *Saâdet, Allah'ın kendisidir. (s.184)*

sabr: <Ar. Dayanma, dayanıklık. Tasavvufta, başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, yakınmamak. Kul, sıkıntılarını sadece Allah'a arzeder (Uludağ, 1999: 446). *Allah'tan sabr- cemîl ihsânını niyaz etti. (s.127)*

sadâkat: <Ar. Sıdk, doğruluk. Olumlu ve olumsuz her durumda kalbin doğru yoldan ayrılmaması, aynı durumda kalması (Cebecioğlu, 2014: 410). *Ah efendim, ben hâlâ ebedî, ilâhî aşkın, sadâkatın, ideal dostluğun daha bilmem nelerin peşindeyim. (s.238)*

sofu: <Ar. Sûfi, velî, ermiş. Takva sahibi, dini yönden duyarlı kişi. Bunun yanında dinden habersiz şekilci kişilere de sofı denir (Uludağ, 1999: 476). *Ve ortada dönen mesele, sofı bir müslüman için cenneti kazanmak veya cehenneme mahkûm olmak ne ise aynı ehemniyette bir mevzudur. (s.214)*

Ş

şükür: <Ar. Teşekkür, nimeti dile getirme. Tasavvufta, yapılan iyiliğin yerinde olduğunu ifade etme, iyiliği övme. Şükür nimetten önce onu nasip edenî görüp anlamaktır (Uludağ, 1999: 503). *Şükür gönlüm duruldu. (s.182)*

T

tasavvuf: <Ar. Tasavvuf baştanbaşa edeptir. Kötü huyları terk edip güzel huylar edinmektir. Nefse karşı girişilen barışı olmayan bir savaştır. Nefsinden fâni, Hak ile bâki olmaktır (Uludağ, 1999: 512). *Hintli tasavvufa saptı. (s.247)*

tecellî: <Ar. Zuhur etmek, açığa çıkmak. Tasavvufta, gaybten gelen ve kalpde zahir olan nurlar. Görünmeyenlerin kalplerde hissedilmesi (Uludağ, 1999: 514). *Günün birinde tecellî edeceğine inandığımız mucizeyi temiz bir alınla, lekesiz karşılamak isteriz. (s.232)*

tekke: <Far. Tarikat mensubu dervişlerin ibadetlerini ve zikirlerini yaptıkları ve tarikat adabına göre yaşanılan yer, dergâh (Ayverdi, 2011: 1226). (181, 254). *Sofra hazır oldu mu adet tekke usulüdür: Kapıdan girene buyurun, denir. (s.254)*

tevâzu: <Ar. Alçak gönüllük. Tasavvufta, insanın nefsinin Hakk'ın huzurunda kulluk mevkiine koyması, halka karşı şefkatli olması, kibirli ve gururlu olmaması (Uludağ, 1999: 529). (142, 225, 226). *Rûhunu tatlı bir tevâzu ve tevekkül sel gibi basarak o hicran çoraklığını giderdi, yumuşattı. (s.142)*

tevekkül: <Ar. Güvenme, vekil tayin etme. Tasavvufta, Allah'ın katında olana güvenip halkın elinde ve avucunda olanlara göz dikmemek (Uludağ, 1999: 531). (141, 142, 213(3)). *Evvêlâ isyan, sonra hicran, sonra tevekkül. (s.141)*

V

vecd: <Ar. Bulma, var olma. Tasavvufta, kulun hiçbir çabası olmadan kalbine gelen ilham, his, feyz (Uludağ, 1999: 560). *Îmânım vecde geldi, öyle sevdim. (s.170)*

vicdan: <Ar. İç duygu. Vecd ile yakın olsa da ondan daha özeldir. Kullar vicdanları ile Allah'a ulaşma imkânı bulurlar. Bu yüzden vicdanın Allah'a yoldaşlığı vardır (Cebecioğlu, 2014: 526). (131, 148, 172(2), 173, 184(2), 215). *Senin kendine karşı dinin, îmânın, vicdânın yok mu? (s.184)*

3. 4. Ülker Fırtınası

Safiye Erol'un ikinci romanı olan *Ülker Fırtınası*, 1938'te *Cumhuriyet Gazetesi*'nde tefrika edilir ve 1944 yılında kitap olarak ilk baskısı yapılır ve ikinci baskı da 2001 yılında yapılmıştır. Yazar kitabının neşrediliş öyküsünü Kandemir ile olan mülakatında şöyle anlatılır:

“Müsveddelerimi çantaya koydum. Matbaaya gidip Yunus Nadi Bey’in kapısını çaldım.-Bir romanım var, dedim. Aldı, - Hele bir okuyalım, dedi. Aradan iki üç sene geçti. Ses seda çıkmadı, gitti. - Geri verin, dedim. Vermediler. Sonra bir gün Allah rahmet eylesin Nadi Bey’e Serkl Doryan’da rast gelmişim. -Yarın kitabımı verin artık, dedim. Ertesi günü haber gönderdi, neşrediyoruz diye. Böylece 1938’te tefrika edildi. Sonra kitap oldu” (Kandemir, 1949: 4-5).

Nuran, küçük yaşta Batı’ya eğitim için gitmiş ve burada çok başarılı olarak yetkin bir müzisyen olmuştur. Ülkesine dönünce Avrupa hayatı ile Türk kültürü arasında gel gitler yaşar. Bu karmaşalar, sorunlar Nuran’ı etkileyecek ve hayatıyla ilgili hatalar yapmasına neden olacaktır. Hayatındaki bu çıkmazlardan ise tasavvuf yardımıyla kurtulur.

Roman, aşkın ve diğer yaşanan tüm sorunların geçici olduğunu, bunların insana huzur ve mutluluk vermediğini; huzurun ve mutluluğun ancak kalıcı unsurlara bağlanarak bulunacağını anlatır.

Sema Uğurcan, Ülker Fırtınasını, “Halk takvimine göre Haziran ayının onunda olan bir fırtınadır” diye tanımlar (Uğurcan, 2001: 36).

Romanın ana kurgusu Nuran-Sermet-Müzeyyen arasındaki aşk üçgenidir. Nuran, Abdülhamit döneminin ünlü paşalarından birinin kızı olan Dilsezâ Hanım ile Doktor Binbaşı Ali Fethi Bey’in kızıdır. Dilsezâ Hanım, Nuran’ın doğumundan az bir vakit sonra hayata gözlerini kapatır. Ali Fethi Bey de, emekliye ayrıldıktan sonra ilgisi olduğu Bektaşî tarikatına gönül verir. Nuran’ı da, teyzesi Dilrubâ Hanıma teslim eder. Dilrubâ Hanımın Selçuk ve Turan adında iki çocuğu vardır. Selçuk, Almanya’da felsefe ve edebiyat; Turhan da İngiltere’de iktisat okur. Kendi çocukları ile nasıl ilgileniyorsa, Nuran’a da aynı alakâyı gösterir. Hatta eğitimleri için Avrupa’ya gönderdiği çocuklarının yanı sıra, Nuran’ı da Avrupa’ya gönderir. Nuran, yetenekleri doğrultusunda müzik eğitimi alır. Viyana’da aldığı yedi senelik Batı müziği eğitiminden sonra, yirmi dört yaşında bir genç kız olarak ülkesine döner.

Nuran, Avrupa’da yetiştiği için Batı kültürüyle büyümüş ve kendini yetiştirmiştir. Müzikle ilgili hayalleri olan Nuran ülkesine döndüğünde, Bizans müziğini tamamlamak istemektedir. Bu konuda aile ahbablarından konservatuar müdürü Süreyya Beyden, kendisini Ortodoks kiliselerine götürmesi için yardım ister. Nuran, babasının da Bektaşî şeyhi olmasından dolayı mistisizme karşı ilgi duymakta ve kendini buraya doğru yönlendiren gizli kuvvete engel olamamaktadır. Kilise müziği ile Türk müziğini karşılaştırıp aralarındaki mistisizmi ortaya çıkarmak istemektedir. Konservatuar müdürü Nuran’ın isteklerini yerine getirebileceğini söyler ama bunu yapabilmesi için önce Türk müziğini

tanınması gerektiğini söyler. Ve onu arkadaşlarıyla birlikte Türk müziğini tanıtmak için düzenlediği fasıl gecesine götürür. Nuran, bu gecede tanımadığı sesler duyar ve aradığı hissiyatı ve mistisizmi bulur. Ud sesinden çok etkilenir ve bunu çalan Udi Sermet, Nuran'ı kendinden alıp götürür. Nuran aradığı gizemi, mistisizmi Sermet'te bulur ve o günden sonra kendini ona karşı güçsüz hisseder. Sermet de Nuran'ın duruşundan, görüşlerinden ve gizemli halinden etkilenir. Müzikte ve hayatta aradığı kişinin Nuran olduğunu düşünür ve tanışmalarının hemen ardından birlikte olmayı teklif eder. Nuran ne kadar Batı'da yetişmiş bir genç olsa da kaderci anlayışla hareket eden biridir ve daha önce gördüğü rüyadaki adamın Sermet olduğunu düşünür ve Sermet'in teklifini kabul eder. Bu durumu da kitapta "İşte benim esmer yüzlü kazam ve kaderim." diyerek ifade etmiştir

Birlikte olmaya başladıkları üçüncü ayda evlenmeye karar verirler. Fakat Nuran, Sermet'in evli ve dört çocuğu olduğunu öğrenir. Nuran, on dört yıllık evli bir adamla nasıl birlikte olduğunun şaşkınlığıyla kalır. Sermet, bu olay ortaya çıktıktan sonra karısını sevmediğini ve boşanmak istediğini ifade etse de bu ilişkinin aldığı ağır yarayı kurtaramaz. Daha sonra Nuran'dan beklediği karşılıkları bulamayan Sermet, karısından boşanmaktan vazgeçer. Bunun üzerine büyük bir yıkım yaşayan Nuran annesinden kalan ve düğünden sonra yaşayacakları köşke giderek kimseyle görüşmeden inziva hayatı yaşamaya başlar. Bu zor günlerinde Türkiye'de tatilde olan teyze çocukları onun yanında olup, kendini toparlamasına yardımcı olurlar.

Sermet, çok geçmeden aracı ile Nuran' ulaşmak ister. Ve teyzesinin kocası olan Numan'dan yardım ister, Nuran'ın yerini öğrenir ve kendini affettirmek için bir mektup yazar. Nuran, Sermet'i affeder ve tekrar görüşmeye başlarlar. Sermet, Nuran'ı evine davet eder. Nuran da aile ortamını ve Sermet'in kendisine yalan söyleyip söylemediğini anlamak için daveti kabul eder. Ve Sermet'in kendini kandırdığını o gece anlar. Çünkü Sermet eşiyle birlikte olmadığını söylemesine rağmen o gece eşiyle birlikte olarak Nuran'a çok büyük bir acı yaşatır. Sermet'e güvenen ve çok bağlı olan Nuran o gece öldüğünü fark eder. Bu yaşanan ihanet Sermet'i Nuran'ın gözünde Hz. İsa'ya ihanet eden Yehuda'ya benzetmesine neden olur. Yaşanan bu olaylar Nuran'ın ilk bestelerini yapmasına da vesile olur.

Yaşanan tüm bu olaylardan sonra Nuran, sığınacak bir liman olarak Bektaşî şeyhi olan babasının yanına gider. Babası Ali Fethi Bey, Bektaşî kültüründe yoğrulmuş kendini bu yola adanmış bir Bektâşî şeyhidir. Babası kızıyla çok sık görüşmese de onu uzaktan izlemekte ve zora düştüğünde yanına geleceğini, babasına ihtiyaç duyacağını bilmektedir.

Yaşadıklarından yorulan Nuran babasının yanına gelerek kendini sakinleştirir. Babasını yanında rahatlar ve huzur bulur. Babası kızına hiç ısrar etmez, nasıl isterse öyle davranmasına izin verir. Ali Fethi Bey'e göre insan sevmeli fakat sabit ve mutlak bir hedefe bağlanmalıdır. Nuran'ın babasını olan yakınlığı kan bağından ziyade ruhsal bağlantılar ile hayata baktıkları pencerelerin aynı olmasındandır. Nuran'ın babasına hep söylediği "Bir gün yolarımız kesişecek!" sözü gerçekleşmiştir. Nuran, aradığı gizemi mistik duygu ve düşünce ortamını babasının düşüncelerinde ve ortamında bulur. Nuran, babasından "İnsan için sevmenin bir ihtiyaç olduğunu fakat insanlar fâni olduğu için, rabitalarının da geçici olması gerektiğini; ancak tam iman ve teslimiyet olursa bunun da sadece sabit ve mutlak bir hedefe yani Allah'a doğru olması gerektiğini" öğrenir.

Nuran ara sıra Sermet'ten mektuplar almakta ve tekrardan görüşmeye başlarlar. Bu sırada Sermet'in karısı Müzeyyen de hamiledir. Sermet de aşkının ızdırabını fazlasıyla hissetmektedir. Gazinoda söylediği bağı yanık hisli şarkıyla herkesi etkiler. Nuran da aşka olan inancı tükendiği için, aşkı sadece zevkten ibaret görmeye başlamıştır.

Nuran, zaman geçtikçe Allah'ı sevmenin en kutsal görev olduğunu anlar. Bir taraftan da Türk operasında ünlü bir sanatçı olmuştur. Turan, eğitimi bitince Türkofis'te çalışmaya başlar. Selçuk, İstanbul Üniversitesi'ne doçent olarak atanır. Sermet, Nuran'ın babası Ali Fethi Bey' bağlanarak onunla sık sık sohbet eder. Kendini Nuran'a affettirmek için çok çabalar. Nuran da Sermet'in de zamanla kendisi gibi bu duruma alışacağını düşünmektedir.

Romanın sonlarında aşkın saadetinin uzun sürmediği anlatılır. Sermet yaptıklarıyla Nuran'ın kaderi arasında ilişki kurulmuştur. İsa- Yehuda olayı gibi bir ilişki kurulmuştur. Nuran eserin sonunda eğitimleri tamamlayarak ülkelerine dönen Turan ve Selçuk gibi kendini müziğe verir. Ve ülkede tanınmış bir müzisyen olur. Nuran yaşadığı ölümcül Sermet macerasından müziğe tutunması ile kurtulur ve yeniden doğmuş gibi hayatını yaşar.

Ülker Fırtınası Adlı Eserde Geçen Tasavvufi Terimler

A

âlem: <Ar. Kâinat, cihan, dünya, bütün varlıklar gibi kelime anlamları olan bu kelime, Tasavvufta, yaratıcı dışında kalan her şeye verilen isimdir Allah'ın varlığının kanıtı olduğundan Allah dışındaki her şeye âlem denmiştir (Cebecioğlu, 2014: 42). "*Evlât, sen benim âlemimden tât duymazsın ama istersen ara sıra beni yokla*" dedi. (s.49)

ayne'l-yakin: <Ar. Kalbin müşâhede yoluyla hakiki vahdeti (Uludağ, 1999: 73). “*Ayne'l-yakin gördüm cemâullâhî*” diyordu. (s.194)

âyin: <Far. Merâsim, tören, usul. Tasavvufta, tarîkat ehlinin kendi aralarında beeli kurallara göre topluca yaptıkları zikir, dini merâsim, semâ (Uludağ, 1999: 70). *Tekkeler kapandıktan sonra bazı uygunsuz kimselerin yaptığı gizli âyinlere yanaşmadı; fakat kendi dört duvarı içinde de bildiği gibi yaşamaktan vazgeçmedi.* (s.49)

B

baba: <Far. Ata manasınadır. Tarîkat büyüklerine, mânevî mertebe sâhibi kimselere verilen unvan, Bektâşî şeyh unvanı (Ayverdi, 2011: 100). (48, 135). *Ve nihayet “baba” oldu.*

C

cân: <Far. İnsanın duygularını barındıran iç âlem, gönül. Bektâşî ve Mevlevîler’de tarîkat kardeşi, derviş (Ayverdi, 2011: 181). *Ali Fethi Bey’i şaşırttı; kendini taîkattan bir can karşısında sanarak Nuran’ı erenler! Diye çağırıverdi.* (s.137)

cemâl: <Ar. Güzellik, yüz güzelliği. Allah’ın lutf edici sıfatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak güzellik ve rahmetle tecellîsi (Ayverdi, 2011: 189). *Ocağın aydın olsun, gördüğün cemâl olsun.* (s.49)

cezbe: <Ar. Kendini çekmektir. Allah’ın, kulunu kendi hazretine çekmesidir (Cebecioğlu, 2014: 101). (122, 157). *Gönül bir defa bu serabın tılsımı ile büyülendikten sonra ancak uzun senele ister ki, cezbe dağılsın.* (s.122)

Ç

çerâğ: <Far. Çıra, ışık. Tasavvufta, nur, marifet. Tekkelerde çerağ uyandırmak ve çerağı dinlendirmek tabirleri sıkça kullanılır (Uludağ, 1999: 129). (49, 126, 137). *O her gece kendi kendine çırağ uyandırır, dem çeker, ney üfler, lokma eder ve yatar uyur; Kaygusuz bir sultan.* (s.126)

D

dede: Mevlevîlik’te, çilesini doldurmuş Mevlevî dervişlerine, diğer tarîkatlarda ise şeyh adayı durumundaki dervişlere verilen unvan. Bektâşîler’de eskiden baba yerine mürşide verilen isim ve unvan (Ayverdi, 2011: 259). “*Bakın, bakın, Dede’nin kızı geçiyor.*” diyorlardı. (s.138)

dem: <Far. Nefes, yaşanan zaman dilimi, vakit. Tasavvufta, Rahmani nefes ki Hakk'ın feyzinden ibarettir. Dem çekmek, içki içmek anlamında da kullanılır (Uludağ, 1999: 139). (126, 135, 137). *O her gece kendi kendine çırağ uyandırır, dem çeker, ney üfler, lokma eder ve yatar uyur; kaygusuz bir sultan. (s.126)*

derviş: <Far. Tarîkâta girip şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsinin terbiye eden, dünyadan yüz çevirip kendini Hakk'a adayan kişi (Ayverdi, 2011: 274). (130, 138(2), 179). *O, fakir derviş Ali Fethi Bey, biliyor ki; Nuran babasına ihtiyaç duyarsa gelecektir. (s.138)*

din: <Ar. Yol. Tasavvufta, tefrika makamında (ayrılık) meydana gelen aşk, inanç, sevgi anlamındadır (Cebecioğlu, 2014: 132). (58, 140, 148(2)). *Din, îman, prensip, ideal, ne dersin de. (s.140)*

duâ: <Ar. Yakarış, yalvarış, niyâz, dilek dileme. Tasavvufta, kulun Hakk'a yakarışı (Uludağ, 1999: 155). (133, 143). *"Bismi Şah, Allah Allah..." diye başlayan ve daima pek hoşuma giden bu güzel duâyı duymadı bile. (s.143)*

E

ebed: <Ar. Daimilik, sonsuzluk anlamında olan bu kelime aynı zamanda Allah'ın isimlerindedir. Ezel kelimesinin karşıtıdır (Cebecioğlu, 2014: 137). *Nuran, sevdiği adamın hayatında en büyük varlık, bir mürşit, bir rehber, ilâhî güzelliğin temsili, ebedî hasretin tasviri olduktan sonra... (s.177)*

eren-erenler: Ulaşan, varan. Tasavvufta, vâsıl ehl-i vusul, vuslatı gerçekleştiren velî, ermiş, kâmil insan (Uludağ, 1999: 174). (46, 137). *Ali Fethi Bey'i şaşırttı; kendini taîkattan bir can karşısında sanarak Nuran'ı erenler! diye çağırırverdi.*

evliyâ: <Ar. Dostlar anlamındaki bu kelime velî kelimesinin çoğuludur. Ömrünü nefsiyle mücadele ederek geçiren şeriatî takva ile bütünleştiren, Hz. Peygamber'in yolundan ayrılmayan kişilere evliyâ denir (Cebecioğlu, 2014: 153). (101, 158). *Öyle bir hâle gelmeliyim ki, gönlümde bir evliyâ kuvveti olsa bile, artık kendi kendimi aldatmamalıyım. (s.158)*

eyvallâh: <Ar. İyi Vallah. Evet, öyledir, tasdik ederim anlamına gelir. Bazı tarikatlarda peki olur, tamam mı, Efendim yerine Eyvallah demek adabıdır (Cebecioğlu, 2014: 48). (134, 152). *Erince ırcii emri, dedim Allah'a eyvallah.* (s.152)

ezel: <Ar. Öncesizliği ifade eden bu kelime yalnızca Allah için kullanılmaktadır (Cebecioğlu, 2014: 154). (17, 134, 175, 176, 200). *Bu, böyle olduğu halde sevmek ihtiyacı ezeldir.* (s.134)

F

fahr: <Ar. Övünme anlamındaki bu kelime dilimli (terkli) Bektaşî tacının adıdır. Dilim (terk) li, Bektaşî tacının adıdır. Fakr ve yokluğu ifade eden bu tacı sufiler sembol olarak kullanılmıştır (Cebecioğlu, 2014: 157). *Sırtında pek iğreti duran üniforma sıyrıldı, onun yerine hakîkî kisvesi olan haydariye ile fahr geldi.* (s.48)

fânî: <Ar. Geçici, ölümlü, bitici, sonlu, tükenen anlamlarındadır. Tasavvufta, Hak ile bakî olarak fenâyâ ermiş kişiler (Cebecioğlu, 2014: 158). (121, 134(2), 135, 136, 140, 214). *İnsanlar fânidir, diye boynunu büktü, hafif gülümsedi...* (s.134)

G

göçmek: Ölmek, Hakk'a yürümek anlamlarında kullanılan bir kelimedir (Cebecioğlu, 2014: 178). *Aş, dem, lokma, hurç, haydariyye, çırağı uyandırmak, ocağı dinlendirmek, mihman olmak, göçmek, daha pek çok sözler.* (s.137)

gönül: İman, iyi ve kötü tüm duyguların kaynağı olan kalbin manevi yönü, yürek, dil. Cenâb-ı Hak'ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı (Ayverdi, 2011: 429). (158, 176). *Öyle bir hâle gelmeliyim ki, gönümde bir evliyâ kuvveti olsa bile, artık kendi kendimi aldatmamalıyım.* (s.158)

gülbang: <Far. Gül sesi, birçok kimsenin birlikte koro halinde çıkardıkları ses. Tasavvufta, belli hususlar için tertip edilmiş (Uludağ, 1999: 209). *Yemekten sonra adet üzerine gülbank çekerken, Nuran "Bismi Şah, Allah Allah..." diye başlayan ve daima pek hoşuma giden bu güzel duâyı duymadı bile.* (s.143)

H

hulûl: <Ar. Bir şeyin diğer bir şeye girmesi. Tasavvufta, Allah'ın eşya veya kişi hüviyetine girmesi inancı (Uludağ, 1999: 247). *Üstelik Ali Fethi'ye hulûl etmesini de becerdi.* (s.210)

huzûr: <Ar. İç rahatlık. Cenâbıhak'ın varlığının he şeyi kaplayıp başka şeye yer bırakmayacak şekilde hissedildiği mertebe (Ayverdi, 2011: 521). *Mutlak huzûru yalnız Allah'ta buluruz. (s.212)*

İ

îmân: <Ar. Allah'ın varlığını ve birliğini, melekleri, kutsal kitapları, peygamberleri, kıyamet gününü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalb ile tasdik dil ile ikrar etme (Ayverdi, 2011: 557). (21, 22, 67, 78, 80, 81(2), 84(2), 90, 103, 105, 106, 116, 134(3), 136(2), 140, 153, 198). *Mutlak bir îmân, mutlak bir teslîmiyet. (s.84)*

îhtiyak: <Ar. Özlemek. Tasavvufta, alınan hazzın sürekli olması için âşıkın sevgilisine kavuşmayı şiddetle arzulaması (Uludağ, 1999: 283). *Yüzünde öyle bir nur, öyle tok ve tamam bir saâdet vardı ki; Nuran onun gibi olabilmek îhtiyâkı ile tutuştu. (s.135)*

K

kaygusuz: Tasasız, dertsiz anlamına Türkçe bir kelime (Cebecioğlu, 2014: 275). *O her gece kendi kendine çırağ uyandırır, dem çeker, ney üfler, lokma eder ve yatar uyur; kaygusuz bir sultan. (s.126)*

kerâmet: <Ar. Bir ermişin, Allah'ın kendisine yakın kullarına lutfettiği olağanüstü şeyler yapma gücüyle ortaya koyduğu, akıl sınırlarını aşan tabiatüstü iş, harkulade hal (Ayverdi, 2011: 657). *Kerâmet bana biraz da mirastır. (s.101)*

kuds, kudsiyyet: <Ar. Temiz olmak, arınmak. Tasavvufta, ermişlerin ilâhî yönü, saf tarfı (Uludağ, 1999: 320). *İlâhî güzelliğin temellükü meneden kudsiyetini anlamış olacak. (s.170)*

kul: <Ar. abd, köle. Tasavvufta, Allah'a karşı dinin sorumluluklarını ve görevlerini yerine getiren kişi, mürid, derviş (Cebecioğlu, 2014: 293). *“Şah ve sultana kul “ olmazdı. (s.49)*

kün: <Ar. Allah bir şeyi yaratacağı zaman ona “ol” (kün) der, o da oluverir. Tasavvufta, Allah'ın bu sözlü emrine”kün hitabı” denir (Uludağ, 1999: 328). *Bilirim “kün feyekûn” dersin. (s.197)*

L

lokma: <Ar. Gıda. Şeyhlere göre ilhama sahip olmak için helal lokma şarttır. Dervişlerin hayat tarzları bir lokma bir hırka anlayışına dayanır. Tekkelerde lokma ettim tabiri kullanılır.

Bazı tekkelerde yemek adı olarak da karşımıza çıkar (Uludağ, 1999: 337). (126, 137). *O her gece kendi kendine çırağ uyandırır, dem çeker, ney üfler, lokma eder ve yatar uyur; kaygusuz bir sultan. (s.126)*

M

menkabe: <Ar. Evliyaların, velilerin kerametlerini, örnek davranışlarını hikmetli sözlerini, yaşam tarzlarını eserler. Amaç, dinleyenlerde aşkı alevlendirmek, yüreklerde çerağ yakmaktır (Cebecioğlu, 2014. 329). *Bu menkıbeyi bana yazdıran sebep şu ki... (s.18)*

mertebe: <Ar. Kuvvet, makam, mevki, rütbe izleme yeri anlamlarındadır (Cebecioğlu, 2014: 330). (136, 178). *Olgunluk yolunda bu, esaslı bir mertebedir. (s.136)*

mihmân: <Far. Misafir, konuk. Tanrı misafiri tabiridir. Tasavvufta, bu kişilere saygı, itibar göstermek Allah'a karşı bir görev gibidir (Cebecioğlu, 2014: 337). (132(2), 137). *Aş, dem, lokma, hurç, haydariyye, çırağı uyandırmak, ocağı dinlendirmek, mihman olmak, göçmek, daha pek çok sözler. (s.137)*

miraç- mi'rac: <Ar. İslam inancına göre Hz. Muhammed'in Allah'ın daveti üzerine yedi kat semayı aşip Allah'ın huzuruna yükselerek O'nunla görüşmesi mucizesi (Ayverdi, 2011: 827). *Muhammed bir defa mîrâca çıktı ve bir defa sütreye girdi. (s.213)*

mürîd: <Ar. Dileyen, isteyen. Tarikata girip bir mürşide bağlanan kimse, kendi iradesini Hakk'ın iradesine terk edebilmek için bir mürşidin terbiyesine giren derviş (Ayverdi, 2011: 883). (17, 18). *Bir peygambere en yakın olan müritlerin hepsi elbet de temiz, nurlu ve halâyetli insanlardır. (s.17)*

mürşîd: <Ar. Rehber, kılavuz, önder. Tasavvufta, Hak ve hakikate erişme yolunda müritlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh (Ayverdi, 2011: 884). (177, 211). *Herkes mürşidinden, hocasından kendi yaratılışına uygun olan şeyleri öğrenir. (s.211)*

N

nefes: <Ar. Alevi- Bektaşî inanç ve görüşünü, Hz. Ali sevgisini dile getiren ve dergâhlarda belli makamlarda söylenen, hece veya arzula yazılmış manzume tarikatlara göre deyiş, ayet gibi isimler alır (Ayverdi, 2011: 922). (49, 211). *O hâlâ, akşamları demini, bahçede*

yatıştırdığı salatasını hazırlar; çırağ uyandırır, **nefes** okur, **ney** çalar ve hiçbir dünya gâilesini umursamızıdı.

nefs: <Ar. Can, benlik. Tasavvufta, kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları. Nefs kulun en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek gerekir (Uludağ, 1999: 405). (26, 54, 75, 103, 126, 127, 132, 152, 183, 191, 192). *Çünkü nefisini terbiye edebilmiş, dünyanın sahte olan güzellikler nümâyişlerinden yüz çevirmişti. (s.126)*

ney: <Far. Üflenerek çalınan nefesli bir çalgı. Tasavvufta, sevgilinin makamı, sevgilinin sunduğu kadeh, mürşid-i kâmil (Uludağ, 1999: 409). Tarikat müziklerinde yaygın olarak kullanılan çalgı aleti. (49, 126). *O hâlâ, akşamları demini, bahçede yatıştırdığı salatasını hazırlar; çırağ uyandırır, nefes okur, ney çalar ve hiçbir dünya gâilesini umursamızıdı.*

nikâb: <Ar. Peçe demektir. Maşukun, kendisiyle âşığı arasına koyduğu engele denir (Cebecioğlu, 2014: 372). *Nikab bir an için kalktı, o kadar. (s.213)*

nûr: <Ar. Işık, ziya. Tasavvufta, Allah'ın tüm mahlûkatı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edebilecek, hissedebilecek, görülebilecek duruma getiren ilahi tecellisi (Ayverdi, 2011: 939). (79, 135, 161, 179, 185, 198). *Yüzünde öyle bir nur, öyle tok ve tamam bir saâdet vardı ki; Nuran onun gibi olabilmek iştiyâkı ile tutuştu. (s.135)*

O

ocak-ocakzâde: <Tür-<Far. Soy, kök. Bu kelime Bektâşi tabiri olarak da fazlaca kullanılır. Tekkelerde ocağın olmasına dikkat edilir ocak genellikle kıblenin yanında yer alır (Cebecioğlu, 2014: 379). (49, 137). *Aş, dem, lokma, hurç, haydariyye, çırağı uyandırmak, ocağı dinlendirmek, mihman olmak, göçmek, daha pek çok sözler. (s.137)*

Ö

ölüm: <Ar. Mevt. Ölüm iki türdür; a) tabî ölüm. b) İhtiyarî (teknik ölüm) (Uludağ, 1999: 418). *...gökteki bulutlar, fânî insan cinsini doğumlarla, ölümlerle tazeleyen. (s.135)*

P

post: <Far. Hayvan derisi demektir. Tekkelerdeki şeyhlik makamını ifade eder. Tekkeye şeyh olmaya, posta geçmek veya posta oturmak denir (Cebecioğlu, 2014: 389). *Zaten tarikat hayatına pek düşkün olan Ali Fethi Bey, karısını kaybedince büsbütün tekkelere postu verdi. (s.48)*

R

Rabb: <Ar. Yetiştiren, besleyen, Allah. Tasavvufta, mâlik, seyyid, sahib. Tüm varlıklar Allah'ın bir ismine bağlıdır (Uludağ, 1999: 425). *Bu ne güzellik aman yâ Rabbi!* (s.170)

rehber: <Far. Yol gösteren, kılavuz. Tasavvufta, şeyh, mürşid. Tarikata girmek isteyen kişileri bu yola hazırlayan dervişler (Uludağ, 1999: 433). *Nuran, sevdiği adamın hayatında en büyük varlık, bir mürşit, bir rehber, ilâhî güzelliğin temsili, ebedî hasretin tasviri olduktan sonra...* (s.177)

rûh: <Ar. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can (Ayverdi, 2011: 1031). (23, 29, 32, 47, 49, 58(2), 59, 62, 65, 73(2), 77, 78, 80(3), 82, 88, 96, 99, 100(3), 103(2), 106(3), 108, 109, 113, 115, 117, 121, 122, 123, 124, 126, 132, 134(2), 138, 140(2), 153, 155, 156, 161(2), 170, 171, 175, 176(4), 177, 179, 185, 190, 196, 202, 204, 205, 210(2)). *Rûhu mukaddes gönüllerimizde yer aldı.* (s.176)

S

saâdet: <Ar. Mutluluk. Tasavvufta, Rabbânî feyzlere ve ilâhî tevfiğe nâil olup dünya ve ahirette yüksek manevi makamlara erme (Uludağ, 1999: 445). (122, 135, 180(2)). *O, en büyük saâdetin semâvi parıltısı rüyâsını gördü.* (s.122)

selâmet: <Ar. Huzur ve esenlik anlamlarında olan kelime tasavvufta, emniyet makamıdır. Nefsin selametine uymadan huzura, esenliğe ulaşmak gerekir (Cebecioğlu, 2014: 425). (23, 122). *En müthiş gönül macerasından sonra, henüz topukları, gezindiği ecel diyarının lavları ile selâmet bölgesini arıyor.* (s.122)

sükût: <Ar. Susmak, konuşmamak. Tasavvufta, zaruret bulunmadıkça konuşmamak, susarak gerçeği kavramaya çalışmak. Tasavvufta sükût esastır (Uludağ, 1999: 481). (116, 132). *Ümit, aşk, iman, tereddüt, tekrar iman, inkisar sükût, sürünmek.* (s.116)

Ş

şâh: <Far. Padişah, sultan. Tasavvufta, sûfî, velî, şeyh. Mutasavvıflara ve tarikat şeyhlerine verilen unvan (Uludağ, 1999: 483). *Onun artık “evlât ve ayâli” yoktu, bir başına kalmıştı “Şah ve sultana kul” olmazdı.* (s.49)

şeyh: <Ar. Bir tarîkate girip seyr u sülûkunu tamamladıktan sonra tarîkatın en yüksek mertebesine ulaşan ve kendisine derviş yetiştirme izni verilen, irşâat etme ehliyetin sahip

kâmil insan (Ayverdi, 2011: 1168). (48, 49, 101). *Bu adamda ideal bir Bektâşi şeyhine lazım olan her şey vardı. (s.48)*

şükür: <Ar. Teşekkür, nimeti dile getirme. Tasavvufta, yapılan iyiliğin yerinde olduğunu ifade etme, iyiliği övme. Şükür nimetten önce onu nasip edeni görüp anlamaktır (Uludağ, 1999: 503). *Çok şükür, henüz son adım atılmamıştı. (s.76)*

T

tarikat: <Ar. Yol. Tasavvufta, Hakk'a ermek için tutulan, bir takım kuralları ve ayinleri bulunan yol. Allah'a erişme yolundaki dört makamdan biri (Uludağ, 1999: 510). (48, 49, 136, 137, 210). *Hâşâ! Nuran sanmasın ki Ali Fethi Bey tarîkata girmekle vakarsız bir tevekkül yolu tutturmuştur. (s.136)*

tasavvuf: <Ar. Tasavvuf baştanbaşa edeptir. Kötü huyları terk edip güzel huylar edinmektir. Nefse karşı girişilen barışı olmayan bir savaştır. Nefsinden fâni, Hak ile bâki olmaktır (Uludağ, 1999: 512). *Orada tarikat ve tasavvuf üzerine dinlediği sözler tam kendi meşrebine muvafıktır. (s.210)*

tecellî: <Ar. Zuhur etmek, açığa çıkmak. Tasavvufta, gaybten gelen ve kalpde zahir olan nurlar. Görünmeyenlerin kalplerde hissedilmesi (Uludağ, 1999: 514). *Ben irkildim ve ürktüm, fevkalbeşeri tecellî ettiren bu mukaddes sırdan elimi çekiyordum. (s.45)*

tekke: <Far. Tarikat mensubu dervişlerin ibadetlerini ve zikirlerini yaptıkları ve tarikat adabına göre yaşanılan yer, dergâh (Ayverdi, 2011: 1226). (48, 49(3), 139). *Fakat şeyhliği üzerine almak, tekkeyi idare için dünya işleriyle uğraşmak demek olacağından, idealinden çok ilri giden bu adam hiçbirini kabul emedi. (s.49)*

teslîmiyyet: <Ar. Kaderin tecellisine, Allah'tan gelene boyun bükme, bu durumdan hoşlanmasa bile karşı çıkmama (Uludağ, 1999: 527). (67, 84, 85, 134). *Mutlak bir îman, mutlak bir teslîmiyyet. (s.85)*

tevâzu: <Ar. Alçak gönüllük. Tasavvufta, insanın nefsinin Hakk'ın huzurunda kulluk mevkiine koyması, halka karşı şefkatli olması, kibirli ve gururlu olmaması (Uludağ, 1999: 529). *Çok mağrur ruhların bazen aşırı derece tevâzu gösterişleri varır, karşındakini şaşırttı. (s.73)*

tevekkül: <Ar. Güvenme, vekil tayin etme. Tasavvufta, Allah'ın katında olana güvenip halkın elinde ve avucunda olanlara göz dikmemek (Uludağ, 1999: 531). (110, 136, 179). *Hâşâ! Nuran sanmasın ki Ali Fethi Bey tarîkate girmekle vakarsız bir **tevekkül** yolu tutturmuştur. (s.136)*

V

vâsıl: <Ar. Ulaşan, varan manasındaki kelime tasavvufta, Allah'ı tanıyan, onun yasaklarından kaçınıp emirlerini yerine getiren kişi anlamındadır (Cebecioğlu, 2014: 518). *Sen buna bir vecid de, bir lûtfırabbânî de, eski dervişlerin “**vâsılı** illallah” olması diye düşün. (s.179)*

vecd: <Ar. Bulma, var olma. Tasavvufta, kulun hiçbir çabası olmadan kalbine gelen ilham, his, feyz (Uludağ, 1999: 560). *Ezeli güzelliğin unsuruna karışmış gibi **vecdler** duyduğu günlerin hâtırasını, lûtuşkâr tabiat... (s.200)*

vicdan: <Ar. İç duygu. Vecd ile yakın olsa da ondan daha özeldir. Kullar vicdanları ile Allah'a ulaşma imkânı bulurlar. Bu yüzden vicdanın Allah'a yoldaşlığı vardır (Cebecioğlu, 2014: 526). (103, 138, 207). *Fakat Nuran gene **vicdan** azâbı duymaktan kurtulamadı. (s.207)*

3. 5. Ciğerdelen

Safiye Erol'un romancı kimliğindeki en başarılı eseri olan ve kendisinin de “en çok sevdiğim” dediği *Ciğerdelen* 1946 yılında yayınlanır. Daha sonra sırasıyla 1974, 2001 ve 2002 yıllarında yayınlanmıştır.

“Safiye Erol, *Ciğerdelen*'de ‘büyük fetihler yapmış bir milletin çocukları olarak, eski Türk ruhunun kuvvetli ve zayıf taraflarını tarif etmek’ istediğini belirtir” (Enginün, 2001: 291).

Safiye Erol bu romanla ilgili yapılan bir mülakatta duygularını şöyle anlatır:

Romanı yazarken on iki kilo verdiğini ve iki defa bayıldığını ve roman bittiğinde de bir müddet hastalıktan kurtulamadığını söyler. Nietzsche'nin “ Büyük eserler müelliflerinden intikam alırlar” sözünü hatırlatarak bu romanın da ondan intikam aldığını söyler. Yedi Peçeli ile Son bölümde bayıldığını söyler. Kendi hayatında yaşadığı olayların burada etkili olmasını ifade eder (Kandemir, 1949: 4-5).

Ciğerdelen, ana hikâye ve bu hikâye bağlı hikâyelerden oluşur. İki bölümden oluşmaktadır. Turhan Tuna romanın başkahramanı ve aynı zamanda anlatıcısıdır. Turhan ile Canzi arasındaki aşk romana şekil veren olayları ve hikâyeleri oluşturmaktadır. Turhan

Tuna, yirmi dört yaşında 1931 senesinde Almanya'daki eğitimini tamamlayarak mimar olarak vatanına döner. Almanya'da zorluklarla geçen eğitim sürecinden sonra ülkesine hizmet etmeyi çok istemektedir fakat o dönemlerde yabancı mimarlara daha fazla değer veriliyordu. Fakat Turhan kısa sürede yaptığı işlerle kendinden söz ettirmeyi başarmıştır ve mesleğinde tanınmış bir mimar olmuştur. Milliyetçi bir genç olan Turhan ilk olarak kendi memleketi olan Edirne ve daha sonra tüm ülkenin kalkınması için imar planlarını çizmeyi istemektedir. Turhan'ın aile kökeni, Fatih, II. Beyazid ve Yavuz Sultan Selim zamanlarında önemli görevlerde bulunmuş Keşanlı Hersekoğlu Ahmed Paşa'ya kadar dayanmaktadır. 1943 yılı onun için dönüm noktası olmuştur. Ekim ayında İngiliz evindeki bir çay davetinde Canzi (Cangüzel) ile tanışır. Canzi, Turhan'ın liseden arkadaşı olan Haşmet'in karısıdır. Canzi ile Turhan tanıştıktan hemen sonra aralarında gizli bir bağla birbirlerine bağlanırlar. O sıralarda Canzi de Haşmet'ten boşanmak üzeredir. Canzi, öğretmen ve muharrirdir. Bununla birlikte kültürlü, modern bir Türk kadınıdır. Canzi'nin asıl adı Cangüzel'dir ve onun soyu da Turhan ile aynı aileye dayanır. İlk gördükleri andan itibaren birbirlerine çok yakın olmalarını ve kısa bir sürede bağlanmalarını bu soy birlikteliğine bağlarlar. Ve bu bağ, büyük bir aşka dönüşür. Bu süreç içerisinde de Canzi, kocası Haşmet'ten boşanır.

Turhan'ın, Canzi'ye olan ilgisi ve aşkı her geçen artarak devam eder. Bu aşk zamanla aşırı bir kıskançlığa dönüşür. Turhan, sevdiği kadının bulunduğu her ortamda bulunmaya çalışır. Çünkü kıskançlık duygusunu için için kemirmektedir. 1944 senesini kendi için "mukadderat yılı" olduğunu söyleyen Turhan gün geçtikçe psikolojik olarak kötüleşmektedir. Turhan'ın bu halini gören ve üzülmesini istemeyen Canzi, ecdatlarıyla ilgili yazdığı hikâyeleri Turhan'a verir. Canzi, ecdadın yaşadıklarını örnek vererek Turhan ile ilişkilerinin de tehlikeli olduğunu, aşkın hayattaki en kutsal duygu olduğunu, dikkat edilmezse insanda çok büyük acılar oluşturacağını anlatmak ve Turhan'a ders vermek istemiştir. Birbirinin devamı olan bu hikâyelerin isimleri; Sarı Sipahiler, Yedi Peçeli ve Ciğerdelen'dir. Bu üç hikâye hem geçmişlerini hem de yaşadıkları aşkı ifade etmesi bakımından iki âşık için hayat dersleri ile doludur.

Sarı Sipahiler isimli hikâye, Ahmet Paşa çocuklarından Turhan Bey, zeamet olarak Şahinkonak'a ailesiyle yerleşir. Burayı daha da büyüterek ve geliştirerek oğlu Veli Bey, torunu Sinan Bey ve ailesiyle buraya yerleşirler. Turhan Bey'in sarı bıyıklarından ve kumral kirpiklerinden dolayı aileye Sarı Sipahiler denmiştir. Hikâye, Mustafa Durakça üzerine kurgulanmıştır. Turhan Bey ile torunu Sinan Bey, Ciğerdelen'de şehit düştükten sonra,

dedesi Veli Bey (tecrübesi ve sözü dinlenen biri olduğundan Sarı Sipahililer ona Veli Koca demektedir.) Mustafa'yı yetiştirir. Hafız Nuri de Mustafa'yı dinî yönden eğitiyordu. Mustafa, Macarlardan Mariska isimli bir kıza âşık olur. Bunu Veli Koca'ya söylediğinde onu gerçekten sevip sevmediğiyle ilgili sefer dönüşü Mustafa'yı sınav yapacağını söyler. Bu konuyla ilgili derviş olan Muhittin Abdal, çileye kapanır ve çile sonunda Mustafa'nın aşkına inanılır. Mariska'nın başkasıyla evleneceği haberini alan Mustafa hemen gider, Mariska'nın amcaoğlu olan Graf'ı yener ve Mariska'yı Şahinkonak'a getirir. Graf daha sonra yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen, Sarı Sipahilerin ona olumlu yaklaşımı sonucu müslüman olarak Macar Feridun ismiyle onlara katılır. Mariska da Müslüman olarak Cangüzel adını alır. Türk kültürüne alışmaya çalışır ve bu konuda onu en çok yoran da kayınvalidesi Sümbül Hanım'dır. Bu baskıya fazla dayanamayan Cangüzel kimseye konuşmaz ve günlerce bir şey yemez. Daha sonra hamile olduğunu öğrenir. Oğlu Sinan'a karşı çok bağlı olan Cangüzel, oğlundan başkasını görmemekte ve ona aşırı sevgi göstermektedir. Bu durum sonucunda da Sinan şımarık, hırçın ve yiğit olmayan bir genç olmuştur. Mustafa Durakça, Ciğerdelen'de yirmi yaşında şehit düşer. Oğlunun acısına dayanamayan annesi Sümbül Hanım da birkaç ay sonra vefat eder. Kayınvalidesinin ölümüyle de konağı idare etmek Cangüzel'e kalır ve bu konuda gayet de başarılı olur. Cangüzel, bunları yapabildiğini de kayınvalidesine borçlu olduğunu bilir. Veli Koca, Sinan'ı babasının yerine geçecek bir yiğit olsun diye uğraşsa da başarılı olamamıştır. Sinan, her geçen gün gaddar ve şımarık bir genç olmaktadır. Bu durum karşısında yılların tecrübesi Veli Koca da çaresiz kalıyordu. Veli Koca ölüm döşeğinde iken vasiyetini Hafız Nuri'ye söyler ve ailesini ona emanet edererek vefat eder. Böylelikle Sarı Sipahiler hikâyesi son bulur.

Hikâyeyi okuyan Turhan rahatladığını fakat bunun çok sürmediğini, tekrardan kıskançlık duygusunu esir aldığını ifade eder. Canzi'nin annesi ile kocası ziyaretlerine gelir ve beraber yemek yerler. O akşam Canzi, Turhan'a bir hikâye daha verir. Bu hikâyenin adı da Yedi Peçeli'dir. Sarı Sipahiler hikâyesinin devamıdır. Bu hikâye adını Adviye Molla'nın Hafız Nuri'nin kızı Zühre'ye anlattığı Yedi Peçeli hikâyesinden alır. Bu hikâyede sevdiği adamın peçelerini kaldırarak olumsuz özelliklerini ortaya çıkarmak istenir. Sinan bir bey olmayı başaramamıştır. Gününü haremde geçirmekte, savaflara katılmamakta hatta savaflara kendi zırhını babasının arkadaşı Hafız Nuri'ye giydirerek onu gönderir. Sinan'ın küçüklükten tanıyan Hafız Nuri, kızı Zühre'yi konaktan uzaklaştırır ve öldükten sonra da konağa getirilmemesini vasiyet eder. Babasının ölümünden sonra Zühre yalnız kalmasını

diye onu seven akrabaları tarafından konağa getirilir. Çok geçmeden Sinan ile Zühre birbirlerine âşık olurlar. Zühre'ye imam nikâhı kıyılır. Bu arada Cangüzel oğlu Sinan ile her geçen gün bağları kopar ve oğlunu göremeden vefat eder. Sinan, Zühre ile evli olmasına rağmen ekonomik yönden rahatlamak için zengin biriyle evlenir. Zühre'yi de konaktan uzaklaştırarak Saraç İsmail adında yaşlı bir adamla evlendirir. Bu adam, Zühre'nin durumunu anlayınca onunla birlikte olmaz. Kısa süre sonra Zühre, Sinan'ın oğlu Nuri'yi dünyaya getirir. Sinan'ın diğer karsından da üç erkek çocuğu olur. Ama hiçbiri Nuri kadar zeki ve yiğit olamazlar. Sinan ile Zühre tüm yaşananlara rağmen gizli gizli buluşarak bu yasak ilişkiye devam ederler. Zühre, ilişkiler sonucu birkaç defa çocuk düşürür. Yaşadığı tüm bu olaylar Zühre'yi zayıf düşürür. Yaşanan tüm olaylarda çile çeken taraf Zühre'dir. Oğlu on altı yaşında yiğit bir delikanlı olarak gittiği Ciğerdelen'de şehit düşünce Sinan'dan da vazgeçer. Ve yaşanan tüm bu olaylar Zühre'nin kemâle ermesine vesile olur. O saatten sonra kendini Allah yoluna adar. Etrafindakiler ona Kuşlu Nine diyerek ona saygı gösterirler. Öldüğünde de sadece müslümanlar değil onu tanıyan herkes çok üzülür. Sinan bu olaydan etkilenir ve ilk defa zırh giyip Ciğerdelen'i savunmaya gider ve özüne döner. Cangüzel ve Zühre sevginin ve aşkın insana ne kadar fedakârlıklar yaptırabileceğini gösterir. Karşılık beklemeden kişiyi kendini tüm benliğiyle aşka vermenin hikâyesidir.

Ciğerdelen Efsanesi adındaki üçüncü hikâyede, Cangüzel bu efsane ile Turhan ile yaşadıkları aşkı bütünleştirir. Bu hikâye Turhan'ın engel olamadığı kıskançlık gibi duygularını kontrol etmesine yardımcı olarak onu aşta olgunlaştırır. Hikâyede, Ciğerdelen'in Türklerin elinden çıkması anlatılır. Bu olayla birlikte sahip olduğumuz maddi ve manevi değerlerin iyi bir şekilde muhafaza edilip korunmazsa kaybedileceği ifade edilir.

Turhan, Canzi ile evinde yaşadığı olaydan sonra ayrılır. Fakat Canzi'nin yazdığı hikâyeleri okuduktan sonra kendini bulur hatalarını anlayarak ders çıkarır ve ölmeden önce ölme sırrına erişir. İki âşık Turhan'ın Canzi'yi bulmasıyla tekrar barışır. Sevdiği kadının hasta olması Turhan'ı yıldırmaz. Tüm olumsuzluklara rağmen aşklarını kurtarmak isterler. Canzi, tam hayattan ümidini kaybetmişken hamile olduğunu öğrenir ve annelik duygusu Canzi'yi tekrardan hayata bağlar ve evlenmeye karar verirler. Evlenirler ve haziran ayında bir bebek beklerler. Bu arada Turhan da imar projelerini tamamlar. Edirne ve tüm vatan için yaptığı çalışmalarına büyük bir aşkla sarılır.

Ciğerdelen Adlı Eserde Geçen Tasavvufi Terimler

A

abdal: <Ar. Bedel, bidl ve bedii kelimelerinin çoğulu olup karşılık, halef, şerefli, cömert, ivaz anlamındadır. Veliler içinden insanlara yardım etmek için manevi yönden izin verilmiş kişilerdir (Cebecioğlu, 2014: 12). (69(2), 71(2), 72(3), 73, 74, 94). *Muhiddin Abdal'la Mustafa riyazetten çıktıktan sonra birkaç gün hesaplı besiyeye girdiler. (s.71)*

âb-ı hayat: <Far. Hayat suyu anlamına gelen kelime tasavvufta, insanı ölümsüz kılan gerçek aşk ve ilm-i ledün anlamında kullanılır (Ayverdi, 2011: 3). (96, 125). *Kevser-i aşk, âb-ı hayat. (s.96)*

âlem: <Ar. Kâinat, cihan, dünya, bütün varlıklar gibi kelime anlamları olan bu kelime, Tasavvufta, yaratıcı dışında kalan her şeye verilen isimdir Allah'ın varlığının kanıtı olduğundan Allah dışındaki her şeye âlem denmiştir (Cebecioğlu, 2014: 42). (63, 191, 219(2), 253, 255). *Hakikat âleminde kendisine bu çeşit sorgular sorulsa asla cevâbını veremezdi. (s.191)*

amel: <Ar. Fiil, iş, eylem, hareket, davranıştır. Şeriat ve tarikat gereği olarak yapılan her işe ve tâata amel denir (Uludağ, 1999: 47). *Pekâlâ, Zühre, mademki bunu biliyorsun; neden ona göre amel etmiyorsun. (s.190)*

asâ: <Ar. Değnek, baston anlamındadır. Tasavvufta, yolculuk yaparken asa taşımak sûfilik geleneğidir. Hz. Peygamber'in asa taşıması şeyhlerin bu sünnete uymasına vesile olmuştur (Uludağ, 1999: 55). (65, 69, 98, 101). *Sırtında hurka, başında taç, omuzunda hurç, elinde asâ, göğsünde billurdan teslim taşı tam cihazı ve yanında keçe külahlı iki dervişiyile konağa mihman oldu. (s.69)*

âşık: <Ar. Çok sevmek, âşık olmak. Tasavvufta, nefsinin dünya nimetlerinin çekiciliğinden arındıran her şeyiyle Allah'a bağlı olan kişi (Ayverdi, 2011: 77). *Şöyle ki: Âşık olan zâten alacağını almıştır, artık bir şey isteyemez, bundan geri o verecektir, hep o verecektir. (s.71)*

aşk: <Ar. Aşırı derecedeki sevgidir. Hakiki aşk ise, Allah aşkıdır (Cebecioğlu, 2014: 54). (18, 69(3), 70(2), 96, 143(3), 187(2), 194, 195(2), 203(3), 210). *Sadaka dağıtacağım, kurban keseceğim, günü gelince aşkımlı anarak Rüstemâne cenk edeceğim. (s.70)*

âyin: <Far. Merâsim, tören, usul. Tasavvufta, tarîkat ehlinin kendi aralarında beeli kuralalra göre topluca yaptıkları zikir, dini merâsim, semâ (Uludağ, 1999: 70). (86, 131). *Âyinler, kurbanlar, azatlamalar, hayrat, kıyamet... (s.86)*

âzâd: <Far. Hür, hürriyet. Tasavvufta, iç ve dış bağlardan kurtularak, Allah'tan başka hiçbir şeye kul olmama (Uludağ, 1999: 77). (203(5)). *Sultân-ı aşk daha birkaç kere: "Azat ol Zühre, azat ol Zühre..." diye seslendikten sonra iyice yaklaştı.*

B

baba: <Far. Ata manasınadır. Tarîkat büyüklerine, mânevî mertebe sâhibi kimselere verilen unvan, Bektâşî şeyh unvanı (Ayverdi, 2011: 100). (73, 190). *Bu ne hal böyle baba erenler? (s.73)*

besmele: <Ar. Bismillahirrahmanirrahim'in kısaltılmış halidir. Başlangıç anlamı olduğundan her işe besmele ile başlanır (Cebecioğlu, 2014: 78). (24, 59, 87, 160, 197, 229). *Bu çiçekleri hemen bu aksam uçlarından biraz dişleyip besmeleyle toprağa daldırmalı, yarına kalırsa belki ölürlere. (s.197)*

bismillah: <Ar. Bismillâhirrahmânirrahim sözünün kısaltılmış halidir (Ayverdi, 2011: 137). (95, 213). *"Bismillah... Ya gazi, ya şehit!" (s.213)*

C

cân: <Far. İnsanın duygularını barındıran iç âlem, gönül. Bektâşî ve Mevlevîler'de tarîkat kardeşi, derviş (Ayverdi, 2011: 181). (86, 114, 122, 125, 127). *İnan bana Molla kadını, ben ana gözüyle, can gözüyle görüyorum. (s.125)*

cem': <Ar. Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme. Tasavvufta, yaratılmışları görmeyip bütün varlıkları Allah'ın sıfatlarının zuhuru bilerek varlıklarının izâfî olduğunu idrak etme mertebesi (Ayverdi, 2011: 188). *Kimi Cem kâsesine el vurur, kimi mürşit eteğine sarılır yahut kendini musiki seline koyverir. (s.255)*

cezbe: <Ar. Kendini çekmektir. Allah'ın, kulunu kendi hazretine çekmesidir (Cebecioğlu, 2014: 101). *Her soluk alışta Allah diyen cezbeli dervişler gibi ben de sevdiğimin hasretiyle oturup kalkarsam çok sürmez... (s.233)*

Ç

çerâğ: <Far. Çıra, ışık. Tasavvufta, nur, marifet. Tekkelerde çerağ uyandırmak ve çerağı dinlendirmek tabirleri sıkça kullanılır (Uludağ, 1999: 129). “*Kayyum kapıları açıp kapaya, kandilleri çırağlara yaka, hasırları döşeyüp devşre ve temiz tuta ve cümle kayyum hizmetlerini edâ eyleye...*” (s.17)

çile: <Far. Dervişlerin bir şeyh gözetiminde tenhaya çekilip kırk gün boyunca az yiyip, az uyuyup, bol bol ibadetle meşgul olup, nefsi terbiye etmesi (Cebecioğlu, 2014: 115). (63, 69, 70(2), 169, 222). *Erenler çileye oturacak, ulemâ duâ edip yüze el çalacak.* (s.63)

D

dem: <Far. Nefes, yaşanılan zaman dilimi, vakit. Tasavvufta, Rahmani nefes ki Hakk’ın feyzinden ibarettir (Uludağ, n1999: 139). ... *Hak Yaradan’ım bana sonsuz sıfatlarından birini, yapıcı ve yıkıcı olmak huyunu başışlamakla benim ebedi varlığa, ebedi sanatla dem tutmaklığım istedi.* (s.253)

dergâh: <Far. Tarikatlarda dervişlerin zikir ve ibadet ettikleri içinde tarikatın gerektirdiği biçimde yaşadığı yer, tekke (Ayverdi, 2011: 271). (14, 69(2), 70, 72, 91). *Bir iki gün sonra Muhiddin Abdal, Budin’e Gülbaba Dergâh’ına yollanmak için destur istedi.* (s.72)

derviş: <Far. Tarıkata girip şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsinin terbiye eden, dünyadan yüz çevirip kendini Hakk’a adayın kişi (Ayverdi, 2011: 274). (65, 69(2), 72, 73, 91, 100, 156, 169, 190, 224, 233, 239). *Ancak dervişler dergâhta semâya kalkar; amma o başka iş.* (s.91)

dervişlik: <Far. Tarikata bağlılık. İslam dinini; iman, sıdk, vera, ihlas ve takva boyutunda yaşamaya dervişlik adı verilir (Cebecioğlu, 2014: 125). (135, 216). *Serde dervişlik var.* (s.135)

din: <Ar. Yol. Tasavvufta, tefrika makamında (ayrılık) meydana gelen aşk, inanç, sevgi anlamındadır (Cebecioğlu, 2014: 132). (18(2), 60, 63, 65, 75, 86, 154, 219). *İslam dinine olan aşkı görmesin de Hristiyanlara merhametimi mi görürsün?* (s.18)

duâ: <Ar. Yakarış, yalvarış, niyâz, dilek dileme. Tasavvufta, kulun Hakk’a yakarışı (Uludağ, 1999: 155). (17, 59, 63, 71, 77, 99, 106, 121, 124k, 130(3), 159, 163, 172, 176,

179, 182, 201, 205, 207, 208, 209(2), 228, 241). **Duâ edelim de Yaradan Hak, bacımızın tez günde tez canını alsın.** (s.130)

E

ebed: <Ar. Daimilik, sonsuzluk anlamında olan bu kelime aynı zamanda Allah'ın isimlerindedir. Ezel kelimesinin karşıtıdır (Cebecioğlu, 2014: 137). (223, 253(2)). *Yaradılış, âleminde ezelden **ebede** döne döne doldurduğum yerim kadar benimsin.* (s.223)

edeb: <Ar. Dâima Hakk'ın huzurunda olduğunu bilerek bu huzurun gerektirdiği şekilde davranma, kâinatta Allah'ın birliğini görerek tüm yaratılmışlara karşı saygılı olma (Ayverdi, 2011: 322). (85, 165, 178, 203). *Boynundan cüz kesesini çıkarır, hocasının önünde diz bükürek **edeple** el öper.* (s.178)

efendi: <Far. İnsanlar tarafından sözü dinlenen, söyledikleri itiraz edilmeden yapılan şeyh, pir, eren (Uludağ, 1999: 163). (219(2)). *Fahr-i âlem **efendimizin** çok sevdiği amcası Hazreti Hamza'yı Vahşi adında Mekkeli bir köle gazada öldürmüştü...* (s.219)

el öpme: Tarikatlarda uygulanan bir gelenek, adab. Müridlerin, istiğfarda bitiminde şeyhlerinin elini öpmesi (Cebecioğlu, 2014: 146). *Boynundan cüz kesesini çıkarır, hocasının önünde diz bükürek **edeple** el öper.* (s.178)

er: Recul, erkek, merd. Kemale ermiş, Allah'a yakın olan kişi, velî, pir, mürşid, ermiş (Uludağ, 1999: 173). (163, 203, 229). *Evladımı koru, beni de koru, **ermişler** hürmetine.*

eren-erenler: Ulaşan, varan. Tasavvufta, vâsıl ehl-i vusul, vuslatı gerçekleştiren velî, ermiş, kâmil insan (Uludağ, 1999: 174). (63, 72(2), 73, 191, 209, 222, 226). *Bildim ki vuslatın, **erenlerin** çile doldura doldura bir an için ulaştıkları Tanrı yakınlığı gibidir.* (s.222)

evliyâ: <Ar. Dostlar anlamındaki bu kelime velî kelimesinin çoğuludur. Ömrünü nefsiyle mücadele ederek geçiren şeriatî takva ile bütünleştiren, Hz. Peygamber'in yolundan ayrılmayan kişilere evliyâ denir (Cebecioğlu, 2014: 153). (35(2), 61, 201). *Müslümanlar "Bir **evliyâ** kızıdır,ermiştir, Sarı Saltuk neslindedir." diye üstüne titriyorlar ...* (s.201)

F

fânî: <Ar. Geçici, ölümlü, bitici, sonlu, tükenen anlamlarındadır. Tasavvufta, Hak ile bakî olarak fenâyâ ermiş kişiler (Cebecioğlu, 2014: 158). (61, 143, 225). ***Fânî** hayat kandilini söndürmemek gerek.* (s.225)

G

gaflet: <Ar. Hak'tan habersizlik. Kalbin Hak'tan gafil olması (Ayverdi, 2011: 396). *Senin son peçen gözündeki gaflet perdesidir, o da düşecek, her şeyi anlayacaksın; fakat ben öldükten sonra. (s.212)*

gayb: <Ar. Görünmeyen, gizli. Tasavvufta, Allah'ın kullarından gizlediği âlem, manevi ve ruhani âlem (Uludağ, 1999: 201). *Gönlümün gaybdan sezişini bile aşan bir şey... (s.147)*

göçmek: Ölmek Hakk'a yürümek anlamlarında kullanılan bir kelimedir (Cebecioğlu, 2014: 178). (106, 123, 124, 134, 210, 250, 255). *Fakat kapıları açmış, beyhude yere kan dökmeyin, Kuşlı Nine rahmete göçtü demiş. (s.210)*

gönül: İman, iyi ve kötü tüm duyguların kaynağı olan kalbin manevi yönü, yürek, dil. Cenâb-ı Hak'ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı (Ayverdi, 2011: 429). (61, 64, 71, 74, 111, 135, 135, 143(2), 147, 152, 153(2), 159, 163, 186(2), 188, 191, 192, 194, 198, 202, 208, 209(3), 260, 261). *Gönül aynası zaman zaman paslansa bile Allah! de. (s.191)*

gülbang: <Far. Gül sesi, birçok kimsenin birlikte koro halinde çıkardıkları ses. Tasavvufta, belli hususlar için tertip edilmiş dualar (Uludağ, 1999: 209). (70, 221, 224). ... *Kerbela gününde tef ve kudüm döverek, gülbang çeküp altın sancaklarını açarak Hak yolunda vuruşmaktı. (s.70)*

H

hac: <Ar. Ziyaret. Tasavvufta, belli kurallara uyarak bir Müslümanın Zilhicce ayında Kâbe'yi ziyaret etmesi. Hakk'a ermek için yapılan manevi (Uludağ, 1999: 213). (98, 103, 104). *Hacca gitmekten bu defa da vazgeçmek gerekti. (s. 103)*

hakikat: <Ar. Gerçek. Sufiler, Allah'a ulaşma yolunun dört mertebesi olduğunu söylerler. Bunlar; şeriat, tarikat, hakikat ve marifettir (Cebecioğlu, 2014: 188). *Hakikat âleminde kendisine bu çeşit sorgular sorulsa asla cevabını veremezdi. (s.191)*

Hak-Hakk: <Ar. Allah, Cenabıhak, Tanrı, Hüdâ. Varlığı ezelden ebede sabit olan anlamında Allah'ın güzel isimlerinden biridir (Ayverdi, 2011: 458). (70(2), 80, 120, 122, 126, 130, 139, 179, 185, 212, 223, 248, 253(3), 254, 260, 261(2)). *Varın selâmetle, sizi Hakk'ın birliğine ısmarlarım. (s.80)*

halvet: <Ar. İnziva, uzlet, yalnızlık. Tasavvufta, mâsivâdan ilgiyi kesip tamamen Allah'a yönelmek, Allah ile manada konuşmak (Uludağ, 1999: 220). (64, 71). *Başvezirin "Halvet ola!" buyurduğu odada yalnızdılar. (s.64)*

hamd: <Ar. Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lütuf ve ihsân karşısında yaratana minnet ve şükran duygularını bildirmesi (Ayverdi, 2011: 465). *Kurtuldum Ferhat. Hamdolsun! (s.158)*

hayâ: <Ar. Utanma. Ayıplanma korkusuyla nefsin bir şeyi yapmaktan ve yapmamaktan çekinmesi. İki türlüdür: 1) tabî hayâ, mahremiyet; 2) dînî hayâ, Allah korkusu (Uludağ, 1999: 229). *Ne çare başta kadınlık var, edep hayâ edecek, hâlini belli etmeyecek... (s.165)*

hayır: <Ar. İyilik, güzellik. Tasavvufta, evrende var olan her şey, tüm kâinat hayırdır. Mutasavvıflara göre var olanların tümü hayırdır, yokluk ise şerdir (Uludağ, 1999: 231). (124, 130(2), 182, 201). *Ona bundan büyük hayır duâ olmaz. (s.130)*

hırka: <Ar. Kumaş parçalarının birleştirilmesiyle oluşturulan yamalı elbise. Dervişlerin zikir zamanlarında giydikleri tarikat kıyafeti. Tarikat dilinde hırka giymek deyimi sıkça kullanılır (Uludağ, 1999: 237). *Sirtında hırka, başında taç, omuzunda hurç, elinde asâ, göğsünde billurdan teslim taşı tam cihazı ve yanında keçe külahlı iki dervişle konağa mihman oldu. (s.69)*

hicran: <Ar. Irak olmak. Tasavvufta, Allah'tan başkasına görünen ve görünmeyen durumlarda iltifat etme, yönelme hali (Cebecioğlu, 2014: 215). *Hicran, sonra îman, sonra ferâgat, sonra tevekkül, sonra seyran... (s.207)*

hikmet: <Ar. Bilgelik ve hâkimlik. Allah'ın her şeyi yerli yerince yaratma, her şeyi layık olduğu yere koyma sırrı, âlemin insanlar tarafından anlaşılmayan gizli amacı (Ayverdi, 2011: 507). (122, 131, 141, 206, 212). *Sevdiklerimizi ölüm almadan biz onların kadrini bilemiyoruz, ne hikmettir? (s.212)*

hil'at: <Ar. Değerli, itibarlı bir hediye olan giysi. Tasavvufta, Allah'ın kullarına lütufları, Allah'tan gelen feyz, bereket (Cebecioğlu, 2014: 217). *Bize vakar ve temkin hil'atını giydiren bu sık sık derlenip toplanmak, edep ve itaat divanına girmek alışkanlığı olmuştur. (s.85)*

Hû: <Ar. Allah'ın gayb olan hüviyeti, görünmesi mümkün olmayan zâtı. Aynı zamanda Allah'ın güzel isimleri arasında yer alır (Uludağ, 1999: 245). (100, 130, 224, 261(3)). *Hû Yaradan, hû!* (s.261)

huzûr: <Ar. İç rahatlık. Cenâbıhak'ın varlığının he şeyi kaplayıp başka şeye yer bırakmayacak şekilde hissedildiği merteye (Ayverdi, 2011: 521). ... *zira günde beş defa görünür görünmez her türlü kirden paklanıp en yüksek huzûra çıkmak zorundayız.* (s.85)

hürmet: <Ar. Saygı, itibar etme. Allah'a ve emirlerine, dine ve şeyhlere saygı itibar etme (Uludağ, 1999: 251). (163, 197, 209(2)). *Peygamberimiz hürmetine, senin yolunda can veren erenle hürmetine, senin yolunda dolandı...* (s.209)

İ

idrâk: <Ar. Algılamak, kavramak. Tasavvufta, iki türlü vardır; a)Basit idrak: Allah'ı idrak edip şuuruna varamama. b) Mürekkebi idrak: Allah'ın varlığıyla beraber şuurunu da idrak edebilmek (Uludağ, 1999: 258). (190(2)). *Evet, pîrim, buna idrâk ağacı derler.* (s.190)

ihlâs: <Ar. Samimiyet. Tasavvufta, Allah'ın huzurunda huşû halinde bulunma (Uludağ, 1999: 258). (111, 189, 192, 200). *İhlâs için ecelle pençeleşircesine çırpındığı bugünlerde Zühre bir rüya gördü.* (s.189)

ihşan: <Ar. Bağışlama, bağışta bulunma. Tasavvufta, Allah'a O'nu görüyormuş gibi ve O'nun huzurunda olmanın farkında olarak ibadet etme (Ayverdi, 2011: 544). (209, 260). *Hak Yaradan'ımdan niyâzım şudur ki eşimle bana orta katta bir durak ihşan etsin.* (s.260)

ilâhî: <Ar. İslam dininde Allah'a, peygambere ve manevi büyüklere karşı duyulan aşkı, tarikat esaslarını ve âdâbını dinî heyecanları dua ve yalvarmaları dile getiren ve besteyle okunan manzume (Ayverdi, 2011: 551). (23, 123, 142, 205). *Kendini yalnız sanan Zühre bağı dolusu tatlı sesiyle ilâhi okuyordu.* (s.142)

îmân: <Ar. Allah'ın varlığını ve birliğini, melekleri, kutsal kitapları, peygamberleri, kıyamet gününü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalb ile tasdik dil ile ikrar etme (Ayverdi, 2011: 557). (18, 58, 61, 115, 130, 157(2), 185, 207, 209, 221). *Bunca çile pahasına aşkın da, îmânın da mânâı insanlığa hizmet olduğunu öğrendim.* (s.209)

inayet: <Ar. Lütuf. Allah'ın kullarına yardım etmesi, koruması, kollaması (Cebecioğlu, 2014: 242). (138, 248). *Kimimiz de Hakk'ın inâyetine yorar.* (s.248)

istiğrak: <Ar. Batmak. Tasavvufta, ilahi aşkın istilasıyla sevgiliyi hayal ederken sâlikin kendisi, dış dünya ve mâsiva hakkında hiçbir hisse sahip olmaması (Uludağ, 1999: 277). ... *gözlerimdeki tanrıdan gelen **istiğrak** nuruyla bir kere daha durabilsem! (s.22)*

K

kavuk: Üzerine sarık sarılan çeşitli biçimdeki baş giyeceği, makam ve mertebelere göre farklı çeşitleri vardır (Ayverdi, 2011: 642). (101, 251). ***Kavuklu** mezar taşları dirilip dile geliyor. (s.251)*

kerâmet: <Ar. Bir ermişin, Allah'ın kendisine yakın kullarına lutfettiği olağanüstü şeyler yapma gücüyle ortaya koyduğu, akıl sınırlarını aşan tabiatüstü iş, harkulade hal (Ayverdi, 2011: 657). *O mübârek adamın her düşündüğünde, her işlediğinde bir **kerâmet** vardı. (s.144)*

kevser: <Ar. Çokluk, pek çok hayır, kevser şarabı, cennette Allah'ın nimetlerinden olan bir ırmak (Cebecioğlu, 2014: 284). (96, 107, 205, 209, 229). *Kendi cennetimizin gül baharı içinde **kevserle** şerbetlenmiş gibi şen ve hafiftik. (s.107)*

kırk, kırklar: Tasavvufta kırk sayısı önemlidir. Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Allah için kırk gün süren münacaatına dayanır. Veliler zümresi olan kırkların dünyayı idare ettiğine inanılır. Olgunluk yaşı olarak da kırk kabul edilir (Cebecioğlu, 2014: 286). (186(2), 190(2), 199, 207, 211). ...*Begânoğlu zavallısı, ben oltayı koyuverince **kırk** güne kalmadı öldü. (s.186)*

kıyâmet: <Ar. Ölümünden sonra dirilme. Dünyadaki biten hayattan sonra tekrar dirilmek. İradî ölümünden sonra kudsî âlemde kalbin ebedi olarak diri kalması (Uludağ, 1999: 317). (144(2), 166, 175, 193, 212, 223). ***Kıyamete** kadar bekleyecekti. (s.175)*

kudret: <Ar. İktidar, güç. Allah'ın her şeye kadir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden (Ayverdi, 2011: 707). *İşte Rabbimin nurunu bir fıkara çocuğunun tepesine dökmüş, onu alınada **kudretten** tâciyla yaratmış. (s.178)*

kudüm: <Ar. Tekkelerde kullanılan çalgı aletlerinden biridir. Gövde kısmı pirinç veya bakırdan yapılan iki tanesi birlikte kullanılır (Cebecioğlu, 2014: 292). *Kerbela gününde tef ve **kudüm** döverek, gülbank çeküp altın sancaklarını açarak Hak yolunda vuruşmaktı. (s.69)*

kurban: <Ar. Allah'a yakın olmak için belli şartları taşıyan hayvanın ibadet için kesilmesi. Tasavvufta, fenâ mertebesi, kulun kendisini Allah yolunda feda etmesi. En büyük kurban

kulun nefsinı feda (Uludağ, 1999: 323). (70, 86, 87, 110, 131). *Sadaka dağıtacağım, kurban keseceğim, günü gelince aşkımı anarak Rüstemâne cenk edeceğim.* (s.70)

kul: <Ar. Abd, köle. Tasavvufta, Allah'a karşı dinin sorumluluklarını ve görevlerini yerine getiren kişi, mürid, derviş (Cebecioğlu, 2014: 293). *Ey benim öz kulum, has yoldaşım Zühre!* (s.203)

külâh: <Far. Başlık. Dervişlerin taktıkları tepesi koni şeklindeki başlıklara külâh denir (Cebecioğlu, 2014: 297). *Sırtında hırka, başında taç, omuzunda hurç, elinde asâ, göğsünde billurdan teslim taşı tam cihazı ve yanında keçe külâhlı iki dervişiyle konağa mihman oldu.* (s.69)

L

lokma: <Ar. Gıda. Şeyhlere göre ilhama sahip olmak için helal lokma şarttır. Dervişlerin hayat tarzları bir lokma bir hırka anlayışına dayanır. Tekkelerde lokma ettim tabiri kullanılır. Bazı tekkelerde yemek adı olarak da karşımıza çıkar (Uludağ, 1999: 337). *Lokma edersin doymazsın, açsın, hep açsın, Tanrı'nın bahşettiği rızık gövdeye iniyor; ama sen bir türlü tok doyum olamıyorsun.* (s.177)

M

makâm: <Ar. Durulacak yer, mekân. Peygamber veya büyük bir zat adına yaptırılmış türbe. Sâlikin Allah yolunda ulaştığı kalıcı mertebe, mânevî rütbe (Ayverdi, 2011: 761). (71, 149, 209). *İnsanın gönlüne Tanrı makâmından kopmuş bir nûr düşerse o kişi emsaline karşı yükselmiş olur.* (s.71)

mânâ: <Ar. Anlam, hakikat, sır. Tasavvufta, uykudayken görülen rüyaya, mânâ veya seyr adı verilir (Cebecioğlu, 2014: 318). *Düriye Hanım dünyada, Zühre mânâda Sinan'a rahat huzur vermiyorlardı.* (s.173)

mânâ âlemi- sûret âlemi: <Ar. Manevi âlem veya ruhaniler âlemi (Cebecioğlu, 2014: 318). *Mânâ âleminde neden sonra benimle konuşmak lütfunu gösterdiği vakit gene "Sersem! Ah iflah olmaz sersem!"* (s.18)

mâ'rifet: <Ar. Bilgi, ameli bilgi. Tasavvufta, dervişlerin manevi ve ilahi gerçeklerin tadına vararak ulaştıkları bilgi, tecrübe, irfan. Tasavvuftaki dört mertebeden (1-Şeriat, 2-Tarikat, 3-

Hakikat, 4- Ma'rifet) sonuncusudur (Uludağ, 1999: 347). *Tanrı buyruğuyla işaret edilen mârifet, bu ikisi birleşince idrak ağacı ürer. (s.190)*

menkabe: <Ar. Evliyaların, velilerin kerametlerini, örnek davranışlarını hikmetli sözlerini, yaşam tarzlarını eserler. Amaç, dinleyenlerde aşkı alevlendirmek, yüreklerde çerağ yakmaktır (Cebecioğlu, 2014. 329). (219, 229, 250). *Çocuklara Kehf hocaları menkibesini anlattım, yanlarından ayrıldım. (s.229)*

mertebe: <Ar. Kuvvet, makam, mevki, rütbe izleme yeri anlamlarındadır (Cebecioğlu, 2014: 330). *Aşkın son basamağına, ölesiye sevip hep vermek mertebesine Zühre, Cangüzel ana gibi ulaşamamıştı. (s.195)*

mihmân: <Far. Misafir, konuk. Tanrı misafiri tabiridir. Tasavvufta, bu kişilere saygı, itibar göstermek Allah'a karşı bir görev gibidir (Cebecioğlu, 2014: 337). *Sırtında hırka, başında taç, omuzunda hurç, elinde asâ, göğsünde billurdan teslim taşı tam cihazı ve yanında keçe külahlı iki dervişle konağa mihman oldu. (s.69)*

mihnet: <Ar. Derd, sıkıntı, imtihan. Tasavvufta, mâşuk yüzünden âşkın çektiği çile, zahmet elem (Uludağ, 1999: 367). (94, 121, 143, 167, 178, 191, 204, 224). *Bu hakîkate eren içi dünyaya mihneti ne demek ola?*

mîzân: <Ar. Ölçü, terazi. Tasavvufta, insanın doğru düşünceye, güzel işe ulaşmasını ve bunların karşıtlarının farkına varmasını sağlayan kaideler. Şeriat, hakikat, tarikat bilgisinin adaleti Terazi demektir (Uludağ, 1999: 371). (81(2)). *Mîzan asla şaşmaz, beyim... (s.82)*

molla: <Ar. Âlim. Sûfiler zâhid, vâiz ve âlim gibi mollaı ehl-i kısr ve ehl-i zâhir sayar her fırsatta onu tenkit ederlerdi (Uludağ, 1999: 371). (14, 71(3), 77, 78, 88, 89, 91, 92, 94(2), 99(2), 101, 105(2), 120(2), 121, 122(5), 125(5), 128, 129, 130(2), 136, 137, 139, 140(3), 141, 144(2), 146, 147, 148, 151, 152(2), 155(2), 161, 162, 164(2), 165, 166(2), 167(2), 171(2), 172(2), 175, 178, 189, 196, 213, 220, 230(3), 231(2), 239, 241, 242). *Unutma Molla, kuzucuk gelinme benden vasiyet olsun... (s.125)*

murâd: <Ar. Maksat, dilek, sevgili. Tasavvufta, iradesini kontrol altına aldıktan sonra tüm engelleri aşarak Allah'a ulaşan eren (Uludağ, 1999: 377). (19, 64, 161). *Dedem, o zamanın aşırı sofuluğunu murat ediyordu. (s.18)*

münâcât: <Ar. Gizlice söylemek. Tasavvufta, kulların Allah'a yalvarması, dua ve niyazda bulunması ve Allah'a olan bağılıklarını ifade etmesi (Uludağ, 1999: 384). *İki duâ arasında münâcâtı hep aynı feryattı. (s.130)*

mürîd: <Ar. Dileyen, isteyen. Tarikata girip bir mürşide bağlanan kimse, kendi iradesini Hakk'ın iradesine terk edebilmek için bir mürşidin terbiyesine giren derviş (Ayverdi, 2011: 883). *O, hâfız olacak rimpapa mürîdi nerede? dedi. (s.69)*

mürşîd: <Ar. Rehber, kılavuz, önder. Tasavvufta, Hak ve hakikate erişme yolunda mürtlerine örnek olan, onları irşat eden, rehberlik eden kimse, şeyh (Ayverdi, 2011: 884). (71, 189, 255). *Kimi Cem kâsesine el vurur, kimi mürşit eteğine sarılır yahut kendini musiki seline koyverir. (s.255)*

N

nâfile: <Ar. Farz ve vaciplere ek olarak yapılan ibadetler. Allah'a yaklaşmak için kula fırsat suna bu ibadetlere tasavvuf ehli kişiler oldukça önem verir (Uludağ, 1999: 398). *Duâ, namaz, nâfile, Zühre'nin ateşi gün günden artıyordu. (s.176)*

nasib: <Ar. Feyz, hisse. Tasavvufta, nasib almak: el almak, bir şeyhe bağlanmak. Nasip vermek: el vermek. El ve feyz alanlara nasibli denir (Uludağ, 1999: 400). (126, 157, 180, 207). *Dişi ehline nasip değil. (s.157)*

nefs: <Ar. Can, benlik. Tasavvufta, kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları. Nefs kulun en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek gerekir (Uludağ, 1999: 405). (12, 29, 35, 58, 195). *Seni benimsemek için ne gayretler sarf ederiz, nefsimizi nasıl zorlarız. (s.12)*

nikâb: <Ar. Peçe demektir. Maşukun, kendisiyle âşığı arasına koyduğu engele denir (Cebecioğlu, 2014: 372). (143, 196(2), 197). *Son nikâbını ona bağışlıyorum, keşke elimden gelse de açtıklarımı da açmamış olsam. (s.196)*

niyâz: <Far. Yalvarma, yakarma. Tarikatların kendilerine göre değişen niyaz metodları vardır. Mevlevilerde törenin uzamasını istemeye de niyaz adı verilir (Cebecioğlu, 2014: 373). (77, 176, 209, 260). *Hak Yaradan'ımdan niyâzım şudur ki eşimle bana orta katta bir durak ihsan etsin. (s.260)*

nûr: <Ar. Işık, ziya. Tasavvufta, Allah'ın tüm mahlukatı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edebilecek, hissedebilecek, görülebilecek duruma getiren ilahi tecellisi (Ayverdi, 2011:

939). (22, 43, 51, 55, 71, 89, 102, 116, 126, 129, 133, 135, 143, 158, 164, 166, 167, 169, 178, 196, 203, 209, 210, 216, 222, 243, 247, 258). *Bu göklerden kandil kandil nûr iner, onların cömert ve sessiz şahâdetine. (s.116)*

O

on sekiz bin alem: <Tür. <Ar. Farklı özelliklerini bir arada bulunduran tüm evren bu isimle anılmaktadır. Dokuz felek, hava-su-ateş toprak küreleri, cansızlar, bitkiler, hayvanlar, insan ve insan-ı kâmil (Cebecioğlu, 2014: 381). *Canzi ile ben kısa zamanda geçmiş olduğumuz “ On sekiz bin âlem ”den uyandık. (s.29)*

Ö

ölüm: <Ar. Mevt. Ölüm iki türdür; a) tabiî ölüm. b) İhtiyarî (teknik ölüm) (Uludağ, 1999: 418). (14, 22, 29, 33, 37, 42, 43(4), 53, 64, 80, 81, 93, 94, 109, 110, 112, 119, 122, 125, 139, 143, 163, 195, 200, 204, 212, 220, 222, 225, 226, 232(3), 233(2), 237(3), 244, 242(2), 246, 248(2), 254, 256, 259). *Hak Çalap ölümden sonra dirimi de müjdelemiştir. (s.81)*

P

pîr: <Far. Yaşlı kişi, ihtiyar. Tasavvufta, şeyh, mürşid, kâmil insan (Uludağ, 1999: 420). (19, 103, 167, 190(3), 197, 226, 229, 248, 261). *Pîrîm bana destek olsun, ben ayrılık hastasıyım, erenler el koysun. (s.226)*

R

Rabb: <Ar. Yetiştiren, besleyen, Allah. Tasavvufta, mâlik, seyyid, sahib. Tüm varlıklar Allah’ın bir ismine bağlıdır (Uludağ, 1999: 425). (119, 131(3), 146, 163, 171, 175, 178, 207, 209(2)). *Âmin Yâ Rabbi!... (s.175)*

rahmet: <Ar. Acımak, esirgemek. Allah’ın Rahman ve Rahim olmak üzere iki türü acıması vardır. Rahman, tüm yaratılmışlara olan acıması; Rahim, ahirette ve yalnızca müslümanlara olan acıması (Cebecioğlu, 2014: 394). (104, 124, 134, 210, 250, 255). *Gün gelir – hayattır bu- zâtîâlînizin sevgili eşi rahmete göçer... (s.255)*

riyâzet: <Ar. Az yiyip içme, az uyuma, çok ibadet etme. Nefsin isteklerini geri çevirme. Dünya lezzetlerinden sakınarak nefsi terbiye etme (Ayverdi, 2011: 1029). (70, 71). *Muhiddin Abdal’la Mustafa riyâzetten çıktuktan sonra birkaç gün hesaplı besiyeye girdiler. (s.71)*

rûh: <Ar. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can (Ayverdi, 2011: 1031). (13, 17(2), 19, 22, 27, 28, 33, 42, 43, 49, 51(2), 64, 65(2), 113, 113, 114, 119, 122(2), 129, 130, 142, 179(4), 195, 203, 205, 213(2), 216, 217, 223, 228, 248, 256). *Bütün dileği de câmilerinde her gün rûhuna duâ edilmesi. (s.17)*

S

saâdet: <Ar. Mutluluk. Tasavvufta, Rabbânî feyzlere ve ilâhî tevfiğe nâil olup dünya ve ahirette yüksek manevi makamlara erme (Uludağ, 1999: 445). *Saâdet hamurundan yoğrulmuş kollarını Zühre'nin boynuna attı, cennet kokulu mübârek kokulu dudaklarını kadının alnına değdirdi. (s.203)*

sabr: <Ar. Dayanma, dayanıklık. Tasavvufta, başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, yakınmamak. Kul, sıkıntılarını sadece Allah'a arzeder (Uludağ, 1999: 446). *Sabırla çile doldurmak mârifeti dervişlerin ve kadınların şânıydı. (s.169)*

sadaka: <Ar. Sıdk, doğruluk. Sevap kazanma umuduyla, ihtiyacı olanlara ayni veya nakdi yardımda bulunma. Velilerin alameti çok cömert olmalarıdır (Cebecioğlu, 2014: 410). (70, 131). *Kurbanlar, sadakalar, âyincemler hep yoluyla, erkânıyla yerine getirildi. (s.131)*

sanduka: <Ar. Mermerden veya tahtadan yapıp üzerine çuha kaplanan tabut biçiminde mezar üstü (Ayverdi, 2011: 1059). *Hayvanlara çiğnetmemek için kabristan etrafına sınır kestiler, evliyâ sandukalarına dokunmalıdır. (s.61)*

secde: <Ar. Saygı ve tapma maksadıyla alını yere koyma. Tasavvufta, iki türlü secde vardır; a) Külli secde: insan âleminin tamamının secde etmesi. b) İhtisas secdesi- kalb secdesi: kulun kendini Allah'a bağlayan özel secde (Uludağ, 1999: 455). (63, 122, 143, 159, 189, 208). *Çoluk çocuk bütün millet secdeye varıp toprağa yüz sürecek. (s.63)*

selâmet: <Ar. Huzur ve esenlik anlamlarında olan kelime tasavvufta, emniyet makamıdır. Nefsin selametine uymadan huzura, esenliğe ulaşmak gerekir (Cebecioğlu, 2014: 425). (64, 79, 122(2), 204). *Sanırım ki ruhumun selâmeti bu gazâyâ bağlı. (s.64)*

semâ: <Ar. Mevlevî dervişlerinin ney, kudüm, rebap gibi çalgılar ve okunan ilahiler eşliğinde tennure giyerek belli bir usule göre ayakta ve kolları iki yana açılmış vaziyette

dönmeleriyle ortaya çıkan âyin (Ayverdi, 2011: 1080). *Ancak dervişler dergâhta semâya kalkar; amma o başka iş. (s.91)*

sevâb: <Ar. Mükafat. Allah'ın mağfiretini ve Peygamber efendimizin şefaatinin kazanmak için yapılan söz ve davranışlar (Cebecioğlu, 2014: 432). *El karısı getirmedense hazır konağın yabancısı değil, başı önünde uysal bîçâre, onu nikahlamak sevap olur. (s.188)*

sîr: <Ar. İnsanda ilahi hakikatleri idrak ve müşahede eden manevi melekelerden biri. Allah tarafından sadece gönül ehillerine bildirilen hakikatler (Ayverdi, 2011: 1103). (21, 65). *Geçerler, zîra yaradılış sırrına ihtiram göstermiyorlar. (s.65)*

sofu: <Ar. Sûfi, velî, ermiş. Takva sahibi, dini yönden duyarlı kişi. Bunun yanında dinden habersiz şekilci kişilere de sofı denir (Uludağ, 1999: 476). (19, 23). *Okudumi üfledim, kendime tam bir sofı süsü vererek onu da sardım sarmaladım... (s.23)*

sultân: <Ar. Kuvvet, kudret, padişah. Tasavvufta, velilere geçmişten bu yana sultan ve şah unvanları verilmiştir. Sultan unvanı genelde Türk veliler için kullanılmıştır (Uludağ, 1999: 479). (143(3), 187(2), 190, 194, 195, 203(3), 209, 210, 261). *Rüyâda Sultân-ı aşkı görü. (s.203)*

sükûn: <Ar. Rahat, hareketsizlik. Tasavvufta, Hakk'ın huzurunda ve onun inayeti çerçevesi dahilindeki ruhi rahatlık, manevi hayat (Uludağ, 1999: 480). *Şimdi geçmişi gözden geçirirken 43-44 yılbaşındaki bağışlamamın hatırası deretli ruhumu sükûn ve teselli ile sarıp sarmalayan biricik rahatlığumdur. (s.49)*

Ş

şâh: <Far. Padişah, sultan. Tasavvufta, sûfi, velî, şeyh. Mutasavvıflara ve tarikat şeyhlerine verilen unvan (Uludağ, 1999: 483). *Zîra ben senin alnına ölmez güzelliğın, kadınlığın şâh çelengini doladım. (s.203)*

şehâdet: <Ar. Göz önündeki, görülen, şahit olunan şey. Şehidlik, şehid olarak ölme. En yüce şehâdet mertebesi, Allah yolunda öldürülmektir (Cebecioğlu, 2014: 457). *Bu göklerden kandil kandil nur iner, onların cömert ve sessiz şahâdetine. (s.116)*

şehîd: <Ar. Hak yolda Hak uğruna Hak sevgisiyle canını veren âşık, sevgilisinin tecelli ışığıyla hayata gözlerini kapatan âşık (Uludağ, 1999: 490). (38, 61, 95, 100, 102, 103, 129,

138, 139, 152, 153, 213, 219, 223, 224). *Bir yandan kelleler sayılırken bir yandan **şehitler** gömüldü, helvalar pişti, mevlûtlar okundu. (s.100)*

şer: <Ar. Kötülük. Yokluk olan her şey şerdir. Allah'ın varlığı şer'i ortadan kaldırır ve hayrı ortaya çıkarır (Cebecioğlu, 2014: 460). *Kaygı yeme, Stefan Bey'im, hayır da düşse, şer de düşse bil ki senin üzerinde dolaşan hep Tanrı elidir. (s.81)*

şeyh: <Ar. Bir tarîkate girip seyr u sülûkunu tamamladıktan sonra tarîkatın en yüksek mertebesine ulaşan ve kendisine derviş yetiştirme izni verilen, irşâat etme ehliyetin sahip kâmil insan (Ayverdi, 2011: 1168). (19, 189). *Ötede cemaat, cümbüş kıyâmetle düğün kutlarken Zühre, ihtiyar **şeyhinin** dizi dibinde tasavvufa daldı. (s.189)*

şükür: <Ar. Teşekkür, nimeti dile getirme. Tasavvufta, yapılan iyiliğin yerinde olduğunu ifade etme, iyiliği övme. Şükür nimetten önce onu nasip edeni görüp anlamaktır (Uludağ, 1999: 503). (171, 209). *Feridun Bey ayran çanağını dikip “Yâ Rabbi **şükür**” dedi... (s.171)*

T

tâc: <Far. Değerli ve süslü başlık. Tasavvufta, tarîkat şeyhlerinin giydikleri külah. Her tarîkat şeyhinin tacı diğerlerinden farklıdır (Uludağ, 1999: 506). *Sırtında hurka, başında **taç**, omuzunda hurç, elinde asâ, göğsünde billurdan teslim taşı tam cihazı ve yanında keçe külahlı iki dervişiyle konağa mihman oldu. (s.69)*

taht: <Far. Makam, koltuk. Hükümdar koltuğu anlamına gelen kelime bir Bektaşî tabiri olarak büyük makam anlamına gelir (Cebecioğlu, 2014: 471). *Çık **tahtına** otur. (s.203)*

tasavvuf: <Ar. Tasavvuf baştanbaşa edeptir. Kötü huyları terk edip güzel huylar edinmektir. Nefse karşı girişilen barışı olmayan bir savaştır. Nefsinden fâni, Hak ile bâki olmaktır (Uludağ, 1999: 512). *Ötede cemaat, cümbüş kıyâmetle düğün kutlarken Zühre, ihtiyar şeyhinin dizi dibinde **tasavvufa** daldı. (s.189)*

tecellî: <Ar. Zuhur etmek, açığa çıkmak. Tasavvufta, gaybten gelen ve kalpde zahir olan nurlar. Görünmeyenlerin kalplerde hissedilmesi (Uludağ, 1999: 514). (42, 55, 209). *Her ne **tecellî** çıkagörse de milletim mayasındaki yüce cevheri kaybetmesin. (s.209)*

tesbîh: <Ar. Allah'ı takdis ve tenzih etmek, “Subhanallah” anlamındadır. Tarikatlara göre tesbih çekiş sayıları değişiklik gösterir (Uludağ, 1999: 526). *Dedikçe ihtiyar sipahi coştı, coştukça tekbirle **tesbihe** asılıp yüceleşti. (s.101)*

teslim taşı: <Tür. Bektâşî babalarının boyunlarına taktıkları, yollarına bağlılıklarını ve teslimiyetlerini gösteren on iki köşeli Hacı Bektaş taşı (Ayverdi, 2011: 1245). *Sırtında hırka, başında taç, omuzunda hurç, elinde asâ, göğsünde billurdan teslim taşı tam cihazı ve yanında keçe külahlı iki dervişiyle konağa mihman oldu. (s.69)*

tevekkül: <Ar. Güvenme, vekil tayin etme. Tasavvufta, Allah'ın katında olana güvenip halkın elinde ve avucunda olanlara göz dikmemek (Uludağ, 1999: 531). (157(2), 207). *Daha sonra ferâgat, daha sonra tevekkül, daha sonra seyran. (s.157)*

tûbâ: <Ar. Cennette bir ağaç, mutluluk. Tasavvufta, Hak ile üns makamı, ilahi huzurda sükûn ve huzur içinde olma (Uludağ, 1999: 537). (142(2)). *Cennetteki tûbâ dalları mı? (s.142)*

türbe: <Ar. Bir ermişin kabrinin yer aldığı mezar, ziyaret yeri. (Uludağ, 1999: 538). (103, 104, 128, 138, 184(2)). *Dün anamla İstolni 'ye gittik, Sarı Sipahiler Türbesi'ni ziyaret ettik. (s.184)*

Ü

ümmet: <Ar. Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tabi olanların meydana getirdiği topluluk (Ayverdi, 2011: 1296). (181, 253, 254). *...Peygamber'im de biz ümmetine soysuz insanların böyle çirkin sataşmaları karşısında mahzun olmamak öğüdünü verir. (s.254)*

V

varlık-benlik: Vücut. Tasavvufta, kibir, enâniyet, kişinin şahsi varlığı (Uludağ, 1999: 556). *Hak Yaradan'ım beni varlık âleminde katıksız saltanat süreyim diye yarattı... (s.253)*

vesvese-visvâs: <Ar. İçe doğan şeytanî düşünceler (Cebecioğlu, 2014: 527). *Vesveselerime inandım, kıskançlıktan mayası bozulan kanıma inandım, iftirâlara inandım. (s.215)*

vicdan: <Ar. İç duygu. Vecd ile yakın olsa da ondan daha özeldir. Kullar vicdanları ile Allah'a ulaşma imkânı bulurlar. Bu yüzden vicdanın Allah'a yoldaşlığı vardır (Cebecioğlu, 2014: 526). (49, 186, 193, 194, 212, 215). *Gözümün gördüğü hakîkate, vicdânımdan yükselen sese inanmadım. (s.215)*

vuslât: <Ar. Ulaşmak varmak, erişmek. Hakk'a ermek, kemale ermdir (Cebecioğlu, 2014: 528). *Bildim ki vuslatın, erenlerin çile doldura doldura bir an için ulaştıkları Tanrı yakınlığı gibidir.* (s.222)

Y

yedi : Yedi kelimesi din ve tasavvuf açısından önemli bir kelimedir. Kur'an'da yirmi dört defa geçer. Bu da bu sayının önemine dikkat çeker. Haftada yedi gün olması, secde yaparken yedi uzvun Allah'a yakın olması hayat içinde karşımıza çıkan birkaç örnektir (Cebecioğlu, 2014: 535). (120(2), 151, 154, 155, 196(3), 197(5), 198(6), 204, 213, 215, 222, 258(2)). *"Hayat" denilen yapının biz sanatkârlar, orta katından ayrıldık, yedi kat göklere çıktık.* (s.258)

Z

zâhir: <Ar. Aşıkâr, açık bir şekilde görünen. Allah. Aynı zamanda esma'ül hüsnâdan biridir. (Uludağ, 1999: 582). *Belî zâhir, molla kadın! Aşırı sevmek Hak Çalap'a şirk koştur.* (s.122)

3. 6. Dineyri Papazı

Yazarın son romanı olan Dineyri Papazı, 1955 yılında 26 Mayıs- 12 Ekim tarihleri arasında *Tercüman Gazetesi*'nin ilk sayısından itibaren 121 sayı tefrika edilir (Açıkgöz, 2002: 19). Yazar, bu romanı hocam dediği Ken'an Rifâi ile tanıştıktan sonra yazmıştır. Bu yüzden eserde Ken'an Rifâi'nin ve Rifailik tarikatının izleri görünmektedir. (Rifâilik için bk.)⁴

Eserin ana kahramanı Gülbün, ailesi olmayan yalnız genç bir kızdır. Hayatını etrafındaki insanların yardımlarıyla mutlu bir şekilde yaşamaya çalışmaktadır. Yaşadığı bu saadet günleri bir gün Kadıköy vapurunda gördüğü Ayhan ile tanışması ile sona erer. Evli ve çocuklu olan çapkın bu yaşlı adam, o günden sonra Gülbün'de kapanmaz yaralar açacaktır. Ayhan'ın kendisiyle oynadığını ve zevk için birlikte olduğunu anlayan Gülbün, Ayhan'ın gerçek yüzünü anlar ve yaptığı hataların farkına varır. Yaşadığı bu olaylar ve

⁴ "Ateş ve cam yemek, vücutlarına kızgın demir saplamak vb. gibi Hint fakirleri işi hüneler gösteren bir Sünnî tarikat. 12. yüzyılda Ahmet Rifâi tarafından Irak'ta kurulmuştur. Rifâa kabilesinden olduğu için bu adı almıştır. Soyu, Ali oğullarından Mûsâ Kâzım'a bağlanır. Bununla beraber tarikat sünnîdir. Kuran ve hadislere yorumlamaksızın uyar. Temel ilkesi riyâzet adı verilen ruh ve beden eğitimidir. Ateş ve cam yemek gibi hüneleri de bu eğitimin aşırılığa vardiırılmasıyla elde etmişlerdir" (Hançerlioğlu, 1975: 538).

pişmanlıklar onu ruhsal ve bedensel olarak hasta eder. Bozulan ruh sağlığından dolayı uzun bir müddet kendine gelemez. Zamanla etrafındaki dostların desteği ve sonradan tanıştığı bir Nakşî şeyhinin tasavvufi görüşleriyle kendini toparlar ve yaşadığı olumsuzluklardan kurtulur.

Roman, Gülbün ve Ayhan arasında yaşanan aşk üzerine kurulmuştur. Gülbün, Dr. Bülent, Ercüment, Akif Kaptan ve karısı Müyesser hep birlikte Talat Bağcı'nın evinde toplanmışlar sohbet ediyorlardı. Doktor Bülent ve Ercüment Gülbün'ün tıp fakültesinden arkadaşıdır. Talat Bey, misafirlerine Ketaki çiçeğinin hikâyesini anlatır. Bu aşk hikâyesini dinleyen Gülbün de 1942 yılında başlayan yedi yıl önceki yaşadığı hicranlı aşkı hatırlar. Yaşanan bu zor, acılı günler, Gülbün'e hayatı için yeni bir kapı açması gerektiğini göstermiştir. Bu mücadele, geçmişle olan sınavını vererek yeni bir hayat kurma çabalarıyla devam etmiştir.

Gülbün, on dört yaşında İtalyan bir ailenin yanında kalıyor, hem çocuklara bakıyor hem de onlara Türkçe dersler veriyordu. Bu işleri severek yaptığı için aile tarafından da çok seviliyordu. 1941 yılında yanında kaldığı aile İtalya'ya dönünce, Gülbün daha önceden tanışıklığı olduğu ve İtalyan ailenin hizmetçiliğini yapan Müyesser ve Akif Kaptan'ın evine yerleşir. İkinci Dünya Savaşı zamanları yılları olduğundan Akif Kaptan da Gülbün ile Müyesser'i birbirlerine emanet ederek savaşa katılır. 1942 senesinde Gülbün, tıp fakültesi dördüncü sınıf olmuştur. Aileye çok yük olmamak için de bir taraftan evlere iğne yapmaya giderek ek gelir sağlıyordu.

Gülbün bir gün vapurda Ayhan isimli bir adamı görmüş ve ilk görüşte âşık olmuştur. Ayhan evli ve orta yaşlı geçkin bir işadamıdır. Ayhan Cimşidoğlu, ticaretle uğraşmakta tanınmış zengin bir iş adamıdır. Evli ve çocukları vardır. Gülbün, ilerleyen zamanlarda Müyesser ile baktığı iskambil fallarında Ayhan'a "Dineyri Papazı" ismini takmıştır. Ayhan ile buluşmaya başladığında artık bir kadın olarak kendini hissetmeye başlamıştır. Kitapta bu durum ipekböceğinin kozadan çıkması olarak yorumlanır. Yazara göre, doğum, aşk ve ölüm birbirine geçmiş tek bir şifreden oluşur. Gülbün'ün alınına vurulan aşk damgası kâinatın yükünü üzerine almış olarak yorumlanır. Aşkın vericilik sıfatıyla tanışan Gülbün, geçmişini, geleceğini arkadaşlarını, dostlarını, herkesi, her şeyi aşkın arka planında bırakmıştır. Ayhan, Gülbün'ü aşk sultanı olarak görür. Kısa sürede aşkı tadını alan bu âşıklar hayatı hızlı yaşamaya başlar. Ayhan, Gülbün'ü garsoniyere çağırır. Gülbün iltifatlar, sevilme, okşanmak isterken; Ayhan bu buluşmalarda sürekli karısıyla ilgili konuşmakta, ona duyduğu

saygıyı ve sevgiyi Gülbün'e anlatmaktadır. Sürekli Gülbün'ü küçümsemekte ve onun gururunu okşamaktadır. Aşkını kanıtlamak isteyen Gülbün ise bu zulümlere tepki vermez, sitem etmez ve aşkı uğruna ölmek gerektiğini anlar. Gülbün ile Ayhan böyle devam eden ilişkilerinin bir gününde ayrılırlar. Ayhan, Gülbün'e seyahate çıkacağını söyler. 1943 yılının Haziran ayında ayrılırlar. Gülbün, ayrılığın elli ikinci günü ölümünün elli ikinci günüyümüş gibi düşünür. Temmuz ayında "Ayhan'dan Rozi'ye" isimli bir telgraf alır. Bu telgrafını kendine yazıldığını ancak üzerinden uzun zaman geçtikten sonra anlayacaktır. Aradan geçen üç aylık sıkıntılı dönemden sonra Gülbün, Ayhan ile karşılaşır. Konuşmak ister fakat Ayhan yaklaşmaz. Etrafında iki çocuğu olan ailesine bağlı bir aile reisi olarak tanınan Ayhan mı gerçek yoksa garsoniyerdeki Ayhan mı gerçek Gülbün bu iki farklı kişilik karşısında eriyip gitmektedir.

Gülbün, 1947'de Cerrahpaşa'da tedavi görmüştür. Yedi yıl boyunca geçirdiği bu ızdırap günlerini hatırlayıp arkadaşlarıyla paylaşması, yükünün, acısının hafiflediğini gösterir. İlk olarak buluştuğu garsoniyerdeki saf, temiz Gülbün, yaşadığı ölüm günlerinden sonra asıl kişiliğine bürünmüştür.

Gülbün'ün hayatının yedi yılı boyunca yaşadığı ölüm günlerinde yanında olan ve ondan hiçbir zaman şefkatlerini eksik etmeyen Bülent Bey, Ercümen, Güzin Hanım, Talat Bağcı ve Tayyar Birkul; Gülbün'ün bu süreci atlatmasında ve onun olgunlaşmasında çok büyük etkileri vardır. Tüm kahramanlar Gülbün'ün yaşadığı aşka saygı gösterirler ve onun bu aşkla birlikte yoğrulup pişmesini beklerler. Gülbün'ün anlattığı Dineyri Papazı'nın kim olduğunu araştırmayıp ona hep güven duymuşlardır. Gülbün'ün kemâle ulaşmasındaki en önemli kişiler Talat Bağcı ve arkadaşı Nakşî şeyhi olan Tayyar Birkul'dur. Özellikle Tayyar Birkul, Gülbün'ün tasavvufa yönelişinde önemli rol almıştır. Kitabı hocası Kenan Rifai ile tanıştıktan sonra yazdığından bu eserde ondan izler taşır. Eserdeki şeyh Tayyar Birkul da gerçek hayattaki hocasını anımsatır.

Romanın sonunda Gülbün ile uzun zamandır ona ilgi duyan ve âşık olan Ercümen ile evlenir. Bir kız çocukları olur. Güzin Hanım ile Dr. Bülent evlenir. Ali Kaptan ile Müyesser'in uzun zamandır hasretlerini çektikleri bir çocukları olur. Eserin sonunda kendini bulmuş, kemâle ermiş olan Gülbün'ü Edirne'de görmekteyiz. Kendini Selimiye'de bulur ve geleceği ile ilgili düşüncelere dalmaktadır. İnsanlar hata yapmaya meyilli bir varlıktır ve bundan dolayı hayatlarında hatalar yapabilir. Hataların sonucunda oluşan acılardan da yine

kendi iradeleriyle çıkabileceklerdir. Ve bu iradeyi güçlendirmek için de tasavvufa ihtiyaç vardır.

Dineyri Papazı Adlı Eserde Geçen Tasavvufi Terimler

A

âb-ı hayat: <Far. Hayat suyu anlamına gelen kelime tasavvufta, insanı ölümsüz kılan gerçek aşk ve ilm-i ledün anlamında kullanılır (Ayverdi, 2011: 3). (22, 124, 273). *Âb-ı hayat çeşmesinden bir daha içer. (s.273)*

âşık: <Ar. Çok sevmek, aşık olmak. Tasavvufta, nefsinin dünya nimetlerinin çekiciliğinden arındıran her şeyiyle Allah'a bağlı olan kişi (Ayverdi, 2011: 77). (180(2), 326). *Cenneti kim kaybetmiş ki âşık bulacak? (s.180)*

aşk: <Ar. Aşırı derecedeki sevgidir. Hakiki aşk ise, Allah aşkıdır (Cebecioğlu, 2014: 54). (96, 241, 326(2), 328, 331). *Selimiye'ye, Allah aşkından doğmuş yavru gibi, ters lale onun çiçek aşısı gibi. (s.331)*

C

cünûn: <Ar. Delilik. Tasavvufta, Allah âşıklarının ilahi aşkla meşgul olup başka hiçbir şeyle uğraşmamaları, sermest olmaları (Cebecioğlu, 2014: 107). (241(2)). *Şeyh Tayyar Bey aşkın üç devresinden bahseder: cünûn, fünun, sükûn devreleri. (s.241)*

D

dede: Mevlevîlik'te, çilesini doldurmuş Mevlevî dervişlerine, diğer tarikatlarda ise şeyh adayı durumundaki dervişlere verilen unvan. Bektâşîler'de eskiden baba yerine mürşide verilen isim ve unvan (Ayverdi, 2011: 259). (292, 294, 323). *Cimşid dedeye adaklar adamış, kurbanlar kesmiş, fukaraya sadakalar dağıtmış. (s.292)*

dem: <Far. Nefes, yaşanılan zaman dilimi, vakit. Tasavvufta, Rahmani nefes ki Hakk'ın feyzinden ibarettir (Uludağ, 1999: 139). *Biz insanlara henüz kapalı bir unsura vasıl olarak o unsura göre üstün teneffüs cihazı bağlamış bir ermiş gibi, Allah'ın hayat verici nefhasına dem tutmuş. (s.328)*

dergâh: <Far. Tarikatlarda dervişlerin zikir ve ibadet ettikleri içinde tarikatın gerektirdiği biçimde yaşadığı yer, tekke (Ayverdi, 2011: 271). *Tâ ki harîme girer ve dergâh kapısına karşı durur. (s.326)*

derviş: <Far. Tarîkâta girip şeyhe bağlanan, onun izinden Hak yolunda yürüyüp nefsini terbiye eden, dünyadan yüz çevirip kendini Hakk'a adayan kişi (Ayverdi, 2011: 274). *Benim gibi dedi, ben bildim ve bekledim. Sabreden derviş...* (s.289)

din: <Ar. Yol. Tasavvufta, tefrika makamında (ayrılık) meydana gelen aşk, inanç, sevgi anlamındadır (Cebecioğlu, 2014: 132). (21, 234, 293, 319). *Hacı Bey dini bütün mübârek bir adam...* (s.293)

duâ: <Ar. Yakarış, yalvarış, niyâz, dilek dileme. Tasavvufta, kulun Hakk'a yakarışı (Uludağ, 1999: 155). (133, 188, 190, 200, 202, 203, 258, 328, 331). *Geri kalanlar zembenden üçer yudum içip duâlarını kimi gönlünden kimi dilinden tamamladıktan sonra yeniden dünyaya gelmiş gibi Selimiye'nin kerem kapısından ayrıldılar.* (s.331)

E

ebed: <Ar. Daimilik, sonsuzluk anlamında olan bu kelime aynı zamanda Allah'ın isimlerindedir. Ezel kelimesinin karşıtıdır (Cebecioğlu, 2014: 137). (72, 82, 85). *Hakikatin kendine mahsus ayrı bir sesi vardır ki zihinlere ebedi nakışlar işler.* (s.85)

edeb: <Ar. Dâima Hakk'ın huzurunda olduğunu bilerek bu huzurun gerektirdiği şekilde davranma, kâinata Allah'ın birliğini görerek tüm yaratılmışlara karşı saygılı olma (Ayverdi, 2011: 322). *Amma bildiğim şudur ki senin şu insan sıfatında edepten ve hayâdan gönül ve hatırdan, hak ve vicdandan bir eser bile yok.* (s.239)

er: Recul, erkek, merd. Kemale ermiş, Allah'a yakın olan kişi, velî, pir, mürşid, ermiş (Uludağ, 1999: 173). (131(3), 238, 315). *Biz insanalara henüz kapalı bir unsura vasıl olarak o unsura göre üstün teneffüs cihazı bağlamış bir ermiş gibi, Allah'ın hayat verici nefhasına dem tutmuş.*(s.238)

eren-erenler: Ulaşan, varan. Tasavvufta, vâsıl ehl-i vusul, vuslatı gerçekleştiren velî, ermiş, kâmil insan (Uludağ, 1999: 174). (131,328). *Belli ki hüviyeti Hak-erenler hüviyetidir, ancak cisimle bir cami olmuştur.* (s.328)

evliyâ: <Ar. Dostlar anlamındaki bu kelime velî kelimesinin çoğuludur. Ömrünü nefsiyle mücadele ederek geçiren şeriati takva ile bütünleştiren, Hz. Peygamber'in yolundan ayrılmayan kişilere evliyâ denir (Cebecioğlu, 2014: 153). (198, 266, 289, 324). *Onda bir fatih kuvveti, bir evliyâ mürüvveti gördüm de sevdim, dedi.* (s.289)

F

fânî: <Ar. Geçici, ölümlü, bitici, sonlu, tükenen anlamlarındadır. Tasavvufta, Hak ile bakî olarak fenâyâ ermiş kişiler (Cebecioğlu, 2014: 158). (45, 52(3), 96, 123, 181, 226). *Fânî insan o zaman bir çehrede bütün kâinatı birden görür, çıldırarak açıl, açıl seni bileyim diye dize gelir, hem de gördüğü ululuğu fânî kalıbına sığdıramamaktan korkarak (örtün, örtün bana acı) diye yalvarırmış. (s.52)*

G

göçmek: Ölmek Hakk'a yürümek anlamlarında kullanılan bir kelimedir (Cebecioğlu, 2014: 178). *Gel zaman git zaman Mehmet Bey İstanbul'da ticaret mektebini bitirir Hacı Bey rahmete göçer, ailenin serveti tükenir, Birinci Cihan Harbi,2nden sonra düşman işgali ocaklarına incir diker. (s.295)*

gönül: İman, iyi ve kötü tüm duyguların kaynağı olan kalbin manevi yönü, yürek, dil. Cenâb-ı Hak'ın insanda tecellî ettiği yer, tasavvufî aşkın kaynağı (Ayverdi, 2011: 429). (239, 326, 328, 300). *Amma bildiğim şudur ki senin şu insan sıfatında edepten ve hayâdan gönül ve hatırdan, hak ve vicdandan bir eser bile yok.(s.239)*

H

Hak-Hakk: <Ar. Allah, Cenabıhak, Tanrı, Hüdâ. Varlığı ezelden ebede sabit olan anlamında Allah'ın güzel isimlerinden biridir (Ayverdi, 2011: 458). (68, 113, 134, 328). *Hak'la makbul olmak ister halka menfur olmadan. (s.68)*

halvet: <Ar. İnziva, uzlet, yalnızlık. Tasavvufta, mâsivâdan ilgiyi kesip tamamen Allah'a yönelmek, Allah ile manada konuşmak (Uludağ, 1999: 220). (326(2)). *Halvet olmak Selimiye Sultan'ın manevi hüviyetiyle buncacık da olsa yüz yüze gelebilmektir. (s.326)*

hamd: <Ar. Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lütuf ve ihsân karşısında yaratana minnet ve şükran duygularını bildirmesi (Ayverdi, 2011: 465). ... *bize on para geçmedi, hamd olsun bizim gibi fukaraların kutusundan ona masraf geçti, haberi yok. (s.138)*

haşyet: <Ar. Korku, kaygı. Tasavvufta, kulun kalbinde hissettiği korku, üzüntü ve acı. Bu korku kulların, işledikleri günahlardan ötürü duydukları Allah'tan çekindiklerinin göstergesidir bir histir (Uludağ, 1999: 226). *O, etrafına saldığı haşyet ve emniyetten karma tesir ile İstanbul'un kutlu türbelerini, andıyor, Eyüp Sultan'ı hatırlatıyor. (s.266)*

hayâ: <Ar. Utanma. Ayıplanma korkusuyla nefsin bir şeyi yapmaktan ve yapmamaktan çekinmesi. İki türlüdür: 1) tabî hayâ, mahremiyet; 2) dînî hayâ, Allah korkusu (Uludağ, 1999: 229). *Amma bildiğim şudur ki senin şu insan sıfatında edepten ve hayâdan gönül ve hatırdan, hak ve vicdandan bir eser bile yok. (s.239)*

hil'at: <Ar. Değerli, itibarlı bir hediye olan giysi. Tasavvufta, Allah'ın kullarına lütufları, Alah'tan gelen feyz, bereket (Cebecioğlu, 2014: 217). *Sır sahibi, vaktiyle terbiye gördüğü Mevlevî ocağından nice hil'atlar giyindi ki bunlardan biri de "ayıp kapatici"lığın bol yenli cübbesidir. (s.290)*

hürmet: <Ar. Saygı, itibar etme. Allah'a ve emirlerine, dine ve şeyhlere saygı itibar etme (Uludağ, 1999: 251). *İleri gidemezdi, gitmek de istemezdi; onu hayâ ve hürmet bürümeye başlamıştı. (s.274)*

hüviyet: <Ar. Gayb âlemindeki gerçekler. Tüm varlıklarda bulunan mutlak olan varlık (Uludağ, 1999: 253). (328(2)). *Belli ki hüviyeti Hak-erenler hüviyetidir, ancak cisimle bir cami olmuştur. (s.382)*

İ

ihyâ: <Ar. Canlandırma, diriltme. Allah'ın tecellisinin nefse doğuşu ve ilahi feyzlerle onu aydınlatma (Cebecioğlu, 2014: 234). *Öyle bir madde ki dokunursak eğer biz de değişiriz, bir yandan ihyâ olur bir yandan inhilal ederiz. (s.266)*

îmân: <Ar. Allah'ın varlığını ve birliğini, melekleri, kutsal kitapları, peygamberleri, kıyamet gününü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalb ile tasdik dil ile ikrar etme (Ayverdi, 2011: 557). *Ben de diyorum ki onun dini de işri îmânı da. (s.218)*

iştîyak: <Ar. Özlemek. Tasavvufta, alınan hazzın sürekli olması için âşıkın sevgilisine kavuşmayı şiddetle arzulaması (Uludağ, 1999: 283). *İştîyak ve hüziin adlı iki deryadan geçmiş insan artık kendi mayasının da hamurunu da değişmiş olduğunu, üçüncü halkada sükût zemine bastığını anlar. (s.325)*

K

kahr: <Ar. ezmek, perişan etmek. Tasavvufta, Allah'ın yardımıyla nefsi durdurmak ve nefsin isteklerini engellemek. Bazı veliler Allah'ın kahr sıfatına bazıları da lutf sıfatına nail olurlar (Uludağ, 1999: 294). *Bu görüşle her şeyin rengi değişiyor, doğum ve ölüm aynı*

oyundan birer cilve, lütuf ve **kahır** aynı makamdan birer perde ayarına damgalanıyordu. (s.305)

kesret: <Ar. Çokluk. Tasavvufta, bir olan Allah'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk hüviyetinde görünmesi. Vahdete kesreti görebilmek cem makamıdır (Uludağ, 1999: 309). (157, 319). *Hiddet ve kesret şaşkırtmacı!* (s.157)

kırk, kırklar: Tasavvufta kırk sayısı önemlidir. Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Allah için kırk gün süren münacaatına dayanır. Veliler zümresi olan kırkların dünyayı idare ettiğine inanılır. Olgunluk yaşı olarak da kırk kabul edilir (Cebecioğlu, 2014: 286). *İhmallere en çok küsen Aydın'la Suna'nın " Gülbün kırklara karıştı, Gülbün kara sevdaya uğradı " dedikleri kulağa gelmiş, omuzlarını silkmmişti.* (s.60)

kıyâmet: <Ar. Ölümden sonra dirilme. Dünyadaki biten hayattan sonra tekrar dirilmek. İradî ölümden sonra kudsî âlemde kalbin ebedi olarak diri kalması (Uludağ, 1999: 317). *Git artık azat ettim, savaşımız menkıbesini kıyamete kadar unutma.* (s.28)

kurban: <Ar. Allah'a yakın olmak için belli şartları taşıyan hayvanın ibadet için kesilmesi. Tasavvufta, fenâ mertebesi, kulun kendisini Allah yolunda feda etmesi. En büyük kurban kulun nefsinin feda (Uludağ, 1999: 323). *Cimşid dedeye adaklar adanmış, kurbanlar kesmiş, fakara sadakalar dağıtmış.* (s.292)

L

lütûf: <Ar. İhsan. Tasavvufta, kulu Allah'a yakınlaştıran ve günahlardan uzaklaştıran her şey. Allah'ın kullarına yardımında bulunması (Uludağ, 1999: 337). (23, 267, 305). *Bu görüşle her şeyin rengi değişiyor, doğum ve ölüm aynı oyundan birer cilve, lütûf ve kahır aynı makamdan birer perde ayarına damgalanıyordu.* (s.305)

M

makâm: <Ar. Durulacak yer, mekân. Peygamber veya büyük bir zat adına yaptırılmış türbe. Sâlikin Allah yolunda ulaştığı kalıcı mertebe, mânevî rütbe (Ayverdi, 2011: 761). (305, 326, 328). *Bu görüşle her şeyin rengi değişiyor, doğum ve ölüm aynı oyundan birer cilve, lütuf ve kahır aynı makamdan birer perde ayarına damgalanıyordu.*

melâmet: <Ar. Yerme. İlahi bir hüküm olarak halkı Allah'a davet edenler, peygamberler ve veliler her zaman eleştirilmiştir. Bunlara aldırmandan vazifelerini yapmaya devam etmeleri

gerekir (Cebecioğlu, 2014: 327). ... *asalet mayası bağlamış olanı, çeşitli mihnet ve melâmetle yaralanıp azap çeken de o, Edirne canânımız. (s.324)*

menkabe: <Ar. Evliyaların, velilerin kerametlerini, örnek davranışlarını hikmetli sözlerini, yaşam tarzlarını eserler. Amaç, dinleyenlerde aşkı alevlendirmek, yüreklerde çerağ yakmaktır (Cebecioğlu, 2014. 329). (14(3), 180, 266, 322). *Sonsuz menkubeler örtüsü bir köşeden yırtılınca herkes bildiğini ortaya atıyor. (s.322)*

mihnet: <Ar. Derd, sıkıntı, imtihan. Tasavvufta, mâşuk yüzünden âşıkın çektiği çile, zahmet elem (Uludağ, 1999: 367). (156, 185, 324). ... *asalet mayası bağlamış olan o, çeşitli mihnet ve melâmet yaralanıp azap çeken de o, Edirne canânımız.*

miraç- mi'rac: <Ar. İslam inancına göre Hz. Muhammed'in Allah'ın daveti üzerine yedi kat semayı aşip Allah'ın huzuruna yükselerek O'nunla görüşmesi mucizesi (Ayverdi, 2011: 827). ... *Peygamberimiz'in ashabına mi'racı anlattığı demdeki çehresine yanmışlıktan başka ne olabilir? (s.327)*

mücerred: <Ar. Tecrid edilmiş, soyulmuş. Tasavvufta, dünya işlerinden ve hayatında ilgisini kesmiş, evlenmemiş kişiler için de kullanılır (Cebecioğlu, 2014: 346). *Bir müddet daha mücerret de yol alır. (s.325)*

mürevvet: <Ar. Mertlik, adamlık, insanlık. Tasavvufta, din ve akıl bakımından güzel davranışlar ortaya çıkarmak, Allah âşıklarının hareketleri, dostların kusur ve ayıplarını görmemek (Cebecioğlu, 2014: 354). *Onda bir fatih kuvveti, bir evliyâ mürüvveti gördüm de sevdim, dedi. (s.289)*

N

nasib: <Ar. Feyz, hisse. Tasavvufta, nasib almak: el almak, bir şeyhe bağlanmak. Nasip vermek: el vermek. El ve feyz alanlara nasibli denir (Uludağ, 1999: 400). (38, 57, 80, 185, 241). *Nasıl derler nasibi olmayanın basireti de bağlanırmış. (s.185)*

nefha- nefahât: <Far. Üfleme, üflenen ruh. (Uludağ, 1999: 404) *Biz insanlara henüz kapalı bir unsura vasil olarak o unsura göre üstün teneffüs cihazı bağlamış bir ermiş gibi, Allah'ın hayat verici nefhasına dem tutmuş. (s.328)*

nefs: <Ar. Can, benlik. Tasavvufta, kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları. Nefs kulun en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek gerekir (Uludağ, 1999: 405). (101, 103, 104). *Adeta izzet-i nefsimde dokunuyorsun. (s.101)*

ney: <Far. Üflenerek çalınan nefesli bir çalgı. Tasavvufta, sevgilinin makamı, sevgilinin sunduğu kadeh, mürşid-i kâmil (Uludağ, 1999: 409). Tarikatlarda tasavvufu, ilahi aşkı ifade etmek için için kullanılan çalgı aleti. (38, 266). ... *önünde arkasında coşan zillerin, ney ve senturların nağmesine ayak uydurarak bir ilahin visaline gidiyorum hülyası ile gider...* (s.38)

niyâz: <Far. Yalvarma demektir (Cebecioğlu, 2014: 373). *Kendi içinden mahşer çığıyla koyuverdiği niyazlar kendi dışına felçe uğratmış sanılır. (s.234)*

nûr: <Ar. Işık, ziya. Tasavvufta, Allah'ın tüm mahlukatı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edebilecek, hissedebilecek, görülebilecek duruma getiren ilahi tecellisi (Ayverdi, 2011: 939). (41, 45, 58, 66, 96, 139, 142, 148, 156, 160, 166, 189, 207, 264, 296, 327, 328, 331(2)). *Çekmedi kurtuldu nûr içinde yatsın. (s.189)*

O

ocak-ocakzâde: <Tür-<Far. Soy, kök. Bu kelime Bektâşi tabiri olarak da fazlaca kullanılır. Tekkelerde ocağın olmasına dikkat edilir ocak genellikle kıblenin yanında yer alır (Cebecioğlu, 2014: 379). *Sır sahibi, vaktiyle terbiye gördüğü Mevlevi ocağından nice hil'atlar giyindi ki bunlardan biri de "ayıp kapatıcı"lığın bol yenli cübbesidir. (s.290)*

Ö

ölüm: <Ar. Mevt. Ölüm iki türdür; a) tabii ölüm. b) İhtiyarî (teknik ölüm) (Uludağ, 1999: 418). (19, 27, 35, 41, 47, 51(2), 57, 58, 63(2), 66, 69(2), 78, 80, 88, 96, 102, 108, 111, 121(2), 123(2), 124, 130(2), 131(2), 134, 139, 146, 147(2), 149, 152, 153(2), 156, 179, 182(2), 186(2), 190(2), 208, 209, 212, 219, 222, 223, 225(2), 231, 232(2), 234(2), 235(2), 238, 241, 242, 248, 250, 251, 252, 257(3), 258, 259, 261, 273, 287(2), 304, 305, 321, 328). *Güneş ışığında cebir ve ölüm, ayay ışığında kahpelik ve ölüm tadarı. (s.287)*

R

raks: <Ar. Dans etmek. Toplu zikirlerde ve ilahi okunurken dervişlerin kendilerinden geçerek yaptıkları ritmik, görsel hareketler. Semâ', deverân (Cebecioğlu, 2014: 395).

*Anladım ki senin asıl hüviyetin ne varlık ne de yokluk tanıyan aşk perisinin kendininkinden bile habersiz kalacak kadar bir vecde düşerek tutturduğu ilahi **raksın** füyûzânında kaynar durulur, coşar aşar yatıştır. (s.327)*

riyâ: <Ar. Amel ve ibadetlerinde gösteriş yapmak. Allah'ı düşünmeden yapıldığı için ihlas terk edilir (Cebecioğlu, 2014: 402). *İşte şimdi ben ömrümün hakikaten son demindeyim, bana inan, belki insanlar yüzde bilmem kaç su oldukları gibi bir o kadar da **riyâdırlar**. (s.120)*

riyâzet: <Ar. Az yiyip içme, az uyuma, çok ibadet etme. Nefsin isteklerini geri çevirme. Dünya lezzetlerinden sakınarak nefsi terbiye etme (Ayverdi, 2011: 1029). *Kendine göre ten renkleri bağlayan Selimiye Sultan kâh saz benizli kâh gül çehreli görünür; yüzü uçuk olursa aşk ve **riyâzetini** beyan eder, pembeler açarsa gaza kanı döktüğünü hatırlatır. (s.326)*

rûh: <Ar. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can (Ayverdi, 2011: 1031). (13, 24, 26, 35, 41, 46, 48, 51(2), 52, 53, 71(2), 80, 81(2), 82(2), 85, 91(3), 95, 96, 99, 100, 104, 106(2), 117, 118(2), 134, 147, 152(2), 171, 188(2), 191, 192, 197, 205, 207, 221(5), 222, 233, 236, 240, 246, 251, 252(2), 253, 256, 264, 267, 273, 289, 299, 315, 316, 323, 327, 328). *Bu hemen hemen bir teselli, insan **rûhunun** en sıkışık zamanda kendi gizli hazinesinden sızdırdığı bir rahmet damlacığı. (s.191)*

S

sabr: <Ar. Dayanma, dayanıklık. Tasavvufta, başa gelen musibetlerden dolayı Allah'tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, yakınmamak. Kul, sıkıntılarını sadece Allah'a arzeder (Uludağ, 1999: 446). *Benim gibi dedi, ben bildim ve bekledim. **Sabreden** derviş... (s.289)*

sadaka: <Ar. Sıdk, doğruluk. Sevap kazanma umuduyla, ihtiyacı olanlara ayni veya nakdi yardımda bulunma. Velilerin alameti çok cömert olmalarıdır (Cebecioğlu, 2014: 410). (202, 292). *Cimşid dedeye adaklar adanmış, kurbanlar kesmiş, fukaraya **sadakalar** dağıtmış. (s.292)*

sarık: <Ar. Fes, kavuk, külah üstüne sarılan tülbent veya bez. Sarıklar tarikatlara göre şekil farklılıkları gösterir, böylece dervişin sarığına bakılarak hangi tarikata bağlı olduğu anlaşılır (Cebecioğlu, 2014: 418). *Mehmet Ayhan Bey'in babası, gözünde altın gözlük, başında abani **sarık**, sırtında cübbe... (s.291)*

secde: <Ar. Saygı ve tapma maksadıyla alını yere koyma. Tasavvufta, iki türlü secde vardır; a) Külli secde: insan âleminin tamamının secde etmesi. b) İhtisas secdesi- kalb secdesi: kulun kendini Allah'a bağlayan özel secde (Uludağ, 1999: 455). *İşte böyle olursa onu elinden tutar, secde ettiği hâki- pâyimden kaldırır ve kemal-i cûd-ı kereminden başına bir taç giydiririm.* (s.299)

sîr: <Ar. İnsanda ilahi hakikatleri idrak ve müşahede eden manevi melekelerden biri. Allah tarafından sadece gönül ehillerine bildirilen hakikatler (Ayverdi, 2011: 1103). (54, 274, 290). *Sîr sahibi, vaktiyle terbiye gördüğü Mevlevi ocağından nice hil'atlar giyindi ki bunlardan biri de "ayıp kapatıcı"lığın bol yenli cübbesidir.*

sofu: <Ar. Sûfi, velî, ermiş. Takva sahibi, dini yönden duyarlı kişi. Bunun yanında dinden habersiz şekilci kişilere de sofı denir (Uludağ, 1999: 476). (201, 202). *Belki de biraz fazla gelenekçi halleri vardı, yani kapalı ve sofı.* (s.201)

sükûn: <Ar. Rahat, hareketsizlik. Tasavvufta, Hakk'ın huzurunda ve onun inayeti çerçevesi dâhilindeki ruhi rahatlık, manevi hayat (Uludağ, 1999: 480). (241, 245(2), 251). *Şeyh Tayyar Bey aşkın üç devresinden bahseder: cünûn, fûnun, sükûn devreleri.* (s.241)

sükût: <Ar. Susmak, konuşmamak. Tasavvufta, zaruret bulunmadıkça konuşmamak, susarak gerçeği kavramaya çalışmak. Tasavvufta sükût esastır (Uludağ, 1999: 481). *İştıyak ve hüznün adlı iki deryadan geçmiş insan artık kendi mayasının da hamurunu da değişmiş olduğunu, üçüncü halkada sükût zemine bastığını anlar.* (s.235)

Ş

şehîd: <Ar. Hak yolda Hak uğruna Hak sevgisiyle canını veren âşık, sevgilisinin tecelli ışığıyla hayata gözlerini kapatan âşık (Uludağ, 1999: 490). *Güya Rus Harbi yaralları hala inliyordur, gazileri hala mahzundur, şehitleri gül gülistan kokar.* (s.324)

şeriât: <Ar. Açık, doğru yol. Tasavvufta, Allah'a erişme yolundaki dört makamdan (şerîat, tarîkat, hakikat, mârifet) birincisi, kulların Allah'a ulaşmak için yapması gereken kulluk görevlerini yapma makamı (Ayverdi, 2011: 1166). *Mahkeminin kestiği nafaka, şeriatın biçtiği mihr-i muaccel değil ki bu, veren yüzünün akıyla versin, alan yüzünün akıyla alsın.* (s.256)

şeyh: <Ar. Bir tarîkâta girip seyr u sülûkunu tamamladıktan sonra tarîkatın en yüksek mertebesine ulaşan ve kendisine derviş yetiştirme izni verilen, irşâat etme ehliyetin sahip kâmil insan (Ayverdi, 2011: 1168). (157, 181, 241, 244, 248(2), 250, 251(2), 264, 266, 272, 319). *Harem iskelesini ziyaret ettiği zaman Talat Bey'in arkadaşı ihtiyar bir nakşî şeyhi ile tanıştı, adı Tayyar Birkul'du... (s.157)*

T

tecellî: <Ar. Zuhur etmek, açığa çıkmak. Tasavvufta, gaybten gelen ve kalpde zahir olan nurlar. Görünmeyenlerin kalplerde hissedilmesi (Uludağ, 1999: 514). (52, 91(2), 156, 332). *Unutmanın müthiş bir kader oyunu olduğunu, tecellileri yol almaya başlamış insanlarda bu tecellinin geçidini aksatacak mâniâların insanüstü bir mekanizma tarafından... (s.91)*

türbe: <Ar. Bir ermişin kabrinin yer aldığı mezar, ziyaret yeri (Uludağ, 1999: 538). (69(3), 118, 119, 266, 294). *O, etrafına saldıği haşyet ve emniyetten karma tesir ile İstanbul'un kutlu türbelerini, andırıyor, Eyüp Sultan'ı hatırlatıyor. (s.261)*

U

ulûhiyyet: <Ar. Allah'ın zat mertebesinden sonra tüm ilahi sıfat ve isimleriyle ortaya çıktığı ilk tecelli mertebesi (Ayverdi, 2011: 1283). (52, 223). *Avatar, bir ulûhiyyetin sıfatında tecellisi imiş. (s.52)*

V

vahdet: <Ar. Birlik. Tasavvufta, hakiki manada bir olan Hak'tır. Bu yüzden gerçek manada birlik yalnızca Allah için söz konusudur (Uludağ, 1999: 552). *Onlar Şarkın Sûfiyyun zümresindedir ki haklarında (suretleri kesrette manaları vahdette) denmiştir. (s.319)*

vecd: <Ar. Bulma, var olma. Tasavvufta, kulun hiçbir çabası olmadan kalbine gelen ilham, his, feyz (Uludağ, 1999: 560). (191, 327). *Anladım ki senin asıl hüviyyetin ne varlık ne de yokluk tanıyan aşk perisinin kendininkinden bile habersiz kalacak kadar bir vecde düşerek tutturduğu ilahi raksın fiyûzânında kaynar durulur, coşar aşar yatıştır.*

velî: <Ar. Cenab-ı Hak'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu, eren, ermiş (Ayverdi, 2011: 1314). *Eski Hint diyarında çok kudretli bi velî, gökteki tanrılara kızmış da yer yüzünde bir tütsü yakarak efsun okumaya başlamış. (s.142)*

vicdan: <Ar. İç duygu. Vecd ile yakın olsa da ondan daha özeldir. Kullar vicdanları ile Allah'a ulaşma imkânı bulurlar. Bu yüzden vicdanın Allah'a yoldaşlığı vardır (Cebecioğlu, 2014: 526). (196, 197(2), 239, 247(2), 249, 256, 262, 297). *Amma bildiğim şudur ki senin şu insan sıfatında edepten ve hayâdan gönül ve hatırdan, hak ve **vicdandan** bir eser bile yok.* (s.239)

vuşlât: <Ar. Ulaşmak, varmak, erişmek. Hakk'a ermek, kemale ermdir (Cebecioğlu, 2014: 528). *Vuşlat kabesini Cebrail tavaf eder, aşk kâşânesini Kerrûbî melekleri omuzda taşırmış.* (s.96)

Y

yedi : Yedi kelimesi din ve tasavvuf açısından önemli bir kelimedir. Kur'an'da yirmi dört defa geçer. Bu da bu sayının önemine dikkat çeker. Haftada yedi gün olması, secde yaparken yedi uzvun Allah'a yakın olması hayat içinde karşımıza çıkan birkaç örnektir (Cebecioğlu, 2014: 535). (27, 244, 298). *Yedi sene müddetle kapı kapı dolaştığı dost evlerinin hiçbirinde angaryalık kabul etmeyen kız...* (s.244)

3. 7. Leylak Mevsimi

Safiye Erol yazı hayatının ilk yıllarında (1927-1928) Milli Mecmua'da "Dilara" müstear adıyla yayınlanan hikâyeler, yazarın doğumunun yüzüncü yıldönümü dolayısıyla Kubbealtı Akademi Mecmuası'nın 2002 Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim ve 2003 yılının Ocak ve Nisan sayılarında yer almıştır (Erol, 2011: 20).

"Metruk Yalıda Bir Gece", "Aleksandra Filipovna", "İlk Efendim Pomak Ali Efendi", "Laz Sıdkı'nın Florya'da Hovardalığı", "Leylak Mevsimi", "Dört Kişi" adlarını taşıyan bu hikâyeler, *Milli Mecmua*'da 1927-1931 yılları arasında yayınlanır. Yazarın bilinen son hikâyesi "Gel Seninle Dertleşelim", Mehmet Nuri Yardım tarafından tekrar yayınlanır (Yardım, 2003: 222-229). Bu hikâye *Politika* gazetesinin 10, 11, 12 ve 13 Ekim 1940 tarihli nüshalarında dört gün boyunca tefrika edilmiştir.

Safiye Erol'un hikâyelerinin merkezinde romanlarındaki gibi aşk vardır. Yazar, hikâyelerde aşkın farklı durumlarını kaleme almıştır. Kahramanlar nefisleri ile çatışma yaşamaktadırlar. Bu mücadelede aşk büyük rol oynamakta ve kahramanların olgunlaşmasını sağlamaktadır.

"Metruk Yalıda Bir Gece" adlı hikâyede ana kahramanlar Zehra ile Orhan'ın ilk görüşte âşık olmaları anlatılır. Orhan ile Zehra ilk defa beraber geçirecekleri bir gece planlarlar. Kahramanlar Orhan'ın dede yadigârı eski bir yalıda bir araya gelirler. Zehra;

güzel, bakımlı, dikkat çekici bir kadın, Orhan ise görev adamı bir komutandır. Orhan ertesi gün görevi gereği şarka gidecektir. Bu yüzden bu gece onların birlikte geçireceği ilk ve son gece olacaktır. Zehra'nın altı yıl önce kaybettiği eşi Muzaffer Bey bu gecede iki kahramanın arasına girer. Muzaffer Bey, ölmeden önce, evlilik yıldönümlerine denk gelen bu günü kendi hatırasına vakfetmesini ister, Zehra da daha önce âşık olduğu eşinin maneviyatına saygı duyduğu için bu dileğini yerine getirir. Aşkın çok kutsal bir duygu olduğuna inanan Orhan ve Zehra büyük bir nefis mücadelesi verirler. Zehra, Orhan'ın gösterdiği metanete saygı duymakla birlikte “nefsine hâkim olamayan millete de hâkim olamaz” görüşünü benimseyerek zaten başka türlü bir şeyin olamayacağını düşünür.

“Aleksandra Filipovna” hikâyesinde Aleksandra Filipovna ile Kudret Bey arasındaki aşk anlatılır. Anlatıcının İsviçre’de eğitim gördüğü zaman tanışıp arkadaş olduğu Aleksandra, Rus general kızıdır. Nişanlısı vefat ettikten sonra İsviçre’de mankenlik ve modellik yapar. Arkadaş aracılığıyla tanıştığı Kudret Bey’e âşık olur. Kudret de eğitimden ziyade dede parası yiyerek hovardalık yapmaktadır. Aleksandra ile birbirlerine âşık olurlar. Farklı gönül maceralarıyla kafa yorsa da Aleksandra’ya olan ilgisi bitmez. Kudret parası bitince sevdiği kadın Aleksandra’yı yüzüstü bırakarak Türkiye’ye döner. Burada zengin birinin kızıyla evlenir. Aleksandra yaşanan bu olaylardan sonra hastalanır ve uzun bir nekahet dönemi yaşar. Kudret’in onu sevmesi ve yüzüstü bırakması kalbini kırmıştır. Onu unutmak için bu durumu bir teselli olarak düşünmüştür. O da fazla zaman geçmeden zengin ama yaşça kendinden çok büyük biriyle evlenir.

“İlk Efendim Pomak Ali Efendi” ve “ Laz Sıdkı'nın Florya'da Hovardalığı” birbiriyle bağlantılı iki hikâyedir. Hikâyeler, Keşanlı Hesna Hanım'ın başından geçenleri anlatmasıyla oluşur. İlk hikâyede ilk efendim dediği kocası Pomak Ali Efendi'yle olan yürümeyen evliliğini anlatır. İkinci hikâyede ise Pomak Ali Efendi öldükten sonraki eşi Laz Sıtkı'nın çapkınlık yaparken yakaladığını anlatır.

“ Dört Kişi” adlı hikâyede dört kişi arasında yaşanan aşk anlatılır. Her ikisi de evli olan Seniha ve Fahri arasındaki gizli aşk anlatılır. Komşu olan Seniha ve Fahri birbirlerine âşık olurlar. Buldukları sosyal durumlar itibariyle bu duygularını belli etmeden aşklarını içlerinde yaşarlar. Seniha ile İrfan evlidir. Fahri ile Güzin evlidir. Seniha İrfan'dan önce genç bir Mısır prensini sevmiş, o prens de onu sevmesine rağmen başka bir prensesle evlenmiştir. Buna çok üzülen zor günler geçiren Seniha tacir olan İrfan ile evlenir. Daha sonra komşu yalıdaki Fahri Bey’e âşık olur. Fahri deniz tabiat sevdalısıdır.

Güzin ise sosyal ve kültürel açıdan kocası Fahri'nin seviyesinde olmayan, kocasını anlayamayan bir eştir. Fahri ile Seniha'nın yaşadığı aşktan haberi olmayan, kocasındaki psikolojik değişmelerin sebebini yaşadıkları hayatın zorlukları olarak görmektedir.

“Leylak Mevsimi” adlı hikâyede anlatıcı kahramandır. Kahramanın ismi hakkında bilgi verilmemiştir. Öğretmenlik yapan bir kadın olduğunu anlayabiliyoruz. Yaşanılan bir karşılaşma sonucunda eski mutlu günlerin anlatımı yapılmıştır. Kahraman çocukluk arkadaşı Güzide'yi müsamerede görür. Güzide'nin yüzü ve özellikle de sürdüğü lavanta kokusu kahraman da geçmişte kalan bir aşkı tekrardan canlandırır. Kahraman dört sene evvel yaptığı seyahatlerde Petruşka iminde bir adama âşık olur. Güzide'nin kullandığı lavanta kokusu, ona yine baharda leylak mevsiminde pansiyonda sevgilisiyle beraber geçirdikleri bir günü hatırlatır. Sevgilisi odayı leylaklarla süslemiş ve ona “Leylak Mevsimi ” isimli bir parfüm hediye etmiştir. Bu koku kahramana zamanında “ bahar, gençlik, saadet ve ebedi aşkı” çağrıştırmıştır. Şimdi bu kokuyu tekrar duyduğunda da aşkının hatıraları uyanmıştır.

Leylak Mevsimi Adlı Eserde Geçen Tasavvufi Terimler

B

besmele: <Ar. Bismillahirrahmanirrahim'in kısaltılmış halidir. Başlangıç anlamı olduğundan her işe besmele ile başlanır (Cebecioğlu, 2014: 78). *Efendim o gün dedim ya: Pazar, Rumu, Ermenisi, gazinoya dolmuş, tam yemek zamanı, herkes kumanyaları açmış sermiş, daha çatal elinde, besmele dememiş.* (s.58)

bismillah: <Ar. Bismillâhirrahmânirrahim sözünün kısaltılmış halidir (Ayverdi, 2011: 137). *“Bismillah” dedik uzandık.* (s.48)

E

ebed: <Ar. Daimilik, sonsuzluk anlamında olan bu kelime aynı zamanda Allah'ın isimlerindedir. Ezel kelimesinin karşıtıdır (Cebecioğlu, 2014: 137). (62, 65). *Açıp kokluyorum; bahar, gençlik, saâdet, aşk, ebedî aşk.* (s. 65)

F

fânî: <Ar. Geçici, ölümlü, bitici, sonlu, tükenen anlamlarındadır. Tasavvufta, Hak ile bakî olarak fenâyâ ermiş kişiler (Cebecioğlu, 2014: 158). (43, 65, 67, 68). *Unutulamayan, inkar*

edilemeyen, yüz binde bir **fânîye** nasip olan ilâhi aşkın nefesi şişeden süzülüyor, dalga dalga benliğimde çalkalanıyor. (s. 65)

H

hikmet: <Ar. Bilgelik ve hâkimlik. Allah'ın her şeyi yerli yerince yaratma, her şeyi layık olduğu yere koyma sırrı, âlemin insanlar tarafından anlaşılmayan gizli amacı (Ayverdi, 2011: 507). *Kim bilir hikmet-i Hüdü, içime doğdu işte.* (s.56)

İ

îmân: <Ar. Allah'ın varlığını ve birliğini, melekleri, kutsal kitapları, peygamberleri, kıyamet gününü, kaderi, ölümden sonra dirilmeyi kalb ile tasdik dil ile ikrar etme (Ayverdi, 2011: 557). (60, 63). *Ümit ve îman, aşk saâdet.* (s.63)

K

kıyâmet: <Ar. Ölümden sonra dirilme. Dünyadaki biten hayattan sonra tekrar dirilmek. İradî ölümden sonra kudsî âlemde kalbin ebedi olarak diri kalması (Uludağ, 1999: 317). *Çünkü bak, zavallı doktorum kerpetenle dişi kavrayınca ben öyle bir bağırdım ki; kıyamet günü ölüleri mahşer divanına çağıran bir İsrâfil sanılır.* (s.84)

N

nefs: <Ar. Can, benlik. Tasavvufta, kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları. Nefs kulun en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek gerekir (Uludağ, 1999: 405). (29(2), 39, 72). *Nefsine hâkim olamayan millete de hâkim olamaz.* (s. 29)

Ö

ölüm: <Ar. Mevt. Ölüm iki türlüdür; a) tabîî ölüm. b) İhtiyarî (teknik ölüm) (Uludağ, 1999: 418). (29, 30(2), 66(2), 92). *Bu boşluk ve gariplik Muzaffer'in ölümüne de benzemiyordu.* (s.30)

R

Rabb: <Ar. Yetiştiren, besleyen, Allah. Tasavvufta, mâlik, seyyid, sahib. Tüm varlıklar Allah'ın bir ismine bağlıdır (Uludağ, 1999: 425). (28, 35, 49, 55, 59, 76). *Ne gece, Rabbim ne gece! diyordu.* (s.28)

rûh: <Ar. İnsan ve hayvanda vücudu canlı kılan bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can (Ayverdi, 2011: 1031). (26, 69, 88, 90). *Yalnız eylül ikiyi benim hâtrâma vakfet, rûhum şad olur. (s.26)*

T

tevekkül: <Ar. Güvenme, vekil tayin etme. Tasavvufta, Allah'ın katında olana güvenip halkın elinde ve avucunda olanlara göz dikmemek (Uludağ, 1999: 531). *İşte seneler geçti ki, tevekkül yolunun sessiz yolculuğunu kabul ettim. (s.63)*

3. 8. Eserlerde Yer Alan Tasavvufi Terimlerin Tablosu

Aşağıdaki tabloda, Safiye Erol'un yedi eserinde tespit edilen tasavvufi terimlerin eserlere göre dağılımı verilmiştir.

KELİME	M	ÇBRA	KR	ÜF	C	DP	LM
abdal	+				+		
âb-ı hayat	+	+			+	+	
âdâb	+						
ağyar	+	+					
ahd	+						
ahir		+					
ahlâk	+	+					
âlem	+	+		+	+		
âlim	+						
amel					+		
ârız		+					
ârif	+						
arş	+						
asâ		+			+		
ashab		+					
âşık	+	+			+	+	
aşk	+	+	+		+	+	
âteş	+						
a'yân-ı sâbite	+						
âyin	+			+	+		
ayne'l-yakin				+			
âzâd					+		
aziz	+						
baba	+			+	+		
bade	+						
berzah	+	+					
besmele	+				+		+
beytullah		+					
bezm-i elest		+					
bismillah		+			+		+
cân	+			+	+		

câm-1 cihânnümâ	+						
cefâ	+	+					
cem'	+				+		
celâl		+					
cemâl	+	+		+			
cezbe	+			+	+		
cihad	+						
cism, cismâni		+					
cünûn						+	
çerâğ				+	+		
çile			+		+		
daru's- selam	+						
dede	+		+	+		+	
dem		+		+	+	+	
dergâh	+		+		+	+	
derviş	+		+	+	+	+	
dervişlik					+		
deverân, devrân	+						
dîdâr		+					
din	+	+	+	+	+	+	
duâ	+	+	+	+	+	+	
ebed	+	+	+		+	+	+
edeb	+	+		+	+	+	
efendi					+		
ehl-i dil	+	+					
ehl-i hâl		+					
el öpme					+		
er	+				+	+	
erbâb	+						
eren/ erenler	+	+	+	+	+	+	
esmâ	+						
esrâr	+						
eşik	+						
evliyâ	+	+		+	+	+	
eyvallâh	+			+			
ezel	+	+		+			
fahr				+			
fakr	+						
fânî	+			+	+	+	+
fazilet	+	+					
fazl	+						
fenâ	+						
feryâd		+					
firkat	+						
gaflet		+			+		
gayb					+		
gazap		+					
gına	+						
göçmek	+			+	+	+	
gönül	+	+	+	+	+	+	

gönül ehli		+					
gönülden geçirmek		+					
gülbang	+			+	+		
habîbullâh		+					
hacc	+	+			+		
hacet	+						
Hakk- Hak	+	+			+	+	
hakikat	+	+	+		+		
hâl	+	+					
halife	+						
Halîlullâh		+					
halvet			+		+	+	
hamd	+				+	+	
haşyet						+	
havf	+						
hay	+						
hayâ	+				+	+	
hayat		+					
hayır					+		
hayru'l beşer	+						
hırka	+				+		
hicran			+		+		
hidâyet	+	+	+				
hikmet	+	+			+		+
hil'at					+	+	
himmet	+	+					
hu					+		
hulûl				+			
huşû	+	+					
huzur	+		+	+	+		
hürmet	+				+	+	
hüviyet						+	
ibadet	+						
ibret	+						
idrâk					+		
ihlâs					+		
ihsan	+				+		
ihya						+	
ikrar vermek		+					
ilahi	+				+		
ilham	+	+	+				
ilm-i hâl	+						
îmân	+	+	+	+	+	+	+
înayet	+	+			+		
insan-ı kamil	+		+				
inzivâ	+		+				
irade	+	+					
îrfan	+						
irşad	+						

ism-i celâl		+					
istiğna	+	+					
istiğrak			+		+		
iştiyak	+		+	+		+	
itikâf	+						
kahr	+					+	
kalb	+						
kalb-i selim	+						
kalender		+					
kavuk	+				+		
kaygusuz	+			+			
kelam	+						
kemâl	+	+	+				
keramet	+			+	+		
kerem	+						
kesret						+	
kevser	+				+		
kırk, kırklar	+				+	+	
kıssa		+					
kıyâmet	+	+			+	+	+
kudret			+		+		
kuds, kudsiyyet	+	+		+			
kudüm					+		
kul			+	+	+		
kurbân	+	+			+	+	
kûlah					+		
kün				+			
kürsî	+						
ledün	+						
letafet	+						
lokma				+	+		
lütûf	+		+			+	
makâm	+	+			+	+	
mânâ	+	+			+		
mânâ âlemi- sûret âlemi	+	+			+		
ma'rifet					+		
masivâ	+						
mazhâr	+	+					
medet	+						
melamet	+					+	
menkıbe	+	+		+	+	+	
menzil	+	+					
mertebe	+	+	+	+	+		
mezhep-meşreb	+	+	+	+			
mihmân				+	+		
mihnet		+			+	+	
miraç	+	+		+		+	
mizan					+		
molla	+				+		

murâd	+				+		
mücerred						+	
mûkaşefe	+						
münâcât					+		
mürîd	+			+	+		
mürşîd	+	+	+	+	+		
mürevvet		+				+	
na'ât	+						
nafîle	+				+		
nasîb	+	+	+		+	+	
nefes	+			+			
nefha- nefahât	+					+	
nefs	+	+	+	+	+	+	+
neseb	+						
ney	+			+		+	
nikâb				+	+		
niyâz	+	+	+		+	+	
niyet	+						
nûr	+	+	+	+	+	+	
nûr-1 muhammedî	+	+					
ocak-ocakzâde				+		+	
on sekiz bin âlem					+		
ölüm	+	+	+	+	+	+	+
pîr	+	+			+		
post			+	+			
Rabb	+	+		+	+		+
rahmet	+				+		
raks						+	
recâ	+	+					
rehber				+			
rızâ	+	+					
rind		+					
riyâ		+				+	
riyâzet	+				+	+	
rûh	+	+	+	+	+	+	+
saâdet	+	+	+	+	+		
sabr	+	+	+		+	+	
sadaka	+				+	+	
sadâkat			+				
safâ	+	+					
salât	+	+					
salâvât		+					
sanduka	+				+		
sarık	+					+	
savm	+						
secde	+	+			+	+	
selâm	+	+					
selâmet	+	+		+	+		
semâ	+	+			+		
sevâb					+		

sıfat		+					
sîr	+	+			+	+	
sidretü'l-müntehâ		+					
silsile	+						
sıfat-ı ilahiyye	+						
sofu	+	+	+		+	+	
sûfî	+						
sultan	+				+		
sûret	+	+					
sükût	+			+		+	
sükûn	+				+	+	
şâd	+						
şâh				+	+		
şan	+						
şarab	+						
şecere	+						
şefâ'at	+	+					
şefkât	+	+					
şehâdet	+				+		
şehîd	+				+	+	
şer					+		
şeriât	+	+				+	
şerîf	+						
şevk	+	+					
şeyh	+			+	+	+	
şükür	+	+	+	+	+		
tâ'at	+						
tâc	+				+		
tahkîk	+	+					
taht					+		
takva	+						
tarîkat	+			+			
tasavvuf	+	+	+	+	+		
tayy-i zaman ve tayy-i mekân	+						
tecelli	+	+	+	+	+	+	
tecrîd-tefrîd	+						
tefekkür	+						
tekke	+		+	+			
tesbîh					+		
teslim taşı	+				+		
teslîmiyyet				+			
tevâzu	+		+	+			
tevekkül		+	+	+	+	+	+
tûbâ		+			+		
türbe	+				+	+	
türbedar	+						
ulûhiyyet	+					+	
ümme	+	+			+		
vahdet	+					+	

vahdet-i vücûd	+						
vahiy	+	+					
varlık-benlik					+		
vasıf		+					
vâsıl	+			+			
vecd	+		+	+		+	
vech	+						
vefâ		+					
velî	+	+				+	
vesvese-visvâs					+		
vicdan	+	+	+	+	+	+	
vukuf	+						
vuslât	+	+			+	+	
yâr		+					
yedi	+				+	+	
zâhir	+	+			+		
zâlim		+					
zât		+					
zâviye	+						
zevk	+						
zuhur/ zuhurât		+					
zulm		+					

Tablo 1: Eserlerde Yer Alan Tasavvufi Terimlerin Tablosu

Taranan yedi eserden 300 tasavvufi terim tespit edilmiştir. Eserlerde yer alan tasavvufi terim sayıları farklılık göstermektedir. En çok terimi barındıran ilk üç eser sırasıyla; *Makaleler*, *Ciğerdelen* ve *Çölde Biten Rahmet Ağacı*'dir.

3. 9. Eserlerde Yer Alan Tasavvufi Özel İsimler:

Bu başlık altında, Safiye Erol'un eserlerinde tespit edilen tasavvufi anlamda kullanılmış özel isimlere yer verilmiştir. Özel isimler, tasavvufi terimlerdeki kitap sıralamasıyla aynı şekilde yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda, Safiye Erol'un yedi eserinde tespit edilen tasavvufi özel isimlerin eserlere göre dağılımı verilmiştir.

KELİME	M	ÇBRA	KR	ÜF	C	DP	LM
Allah	+	+	+	+	+	+	+
Bektaşî; Bektâşîyye	+	+		+			
Cebraîl		+				+	
Celvetiyye	+	+					
Gülşeniyye	+						
Hanefiyye	+						
İslam	+	+			+	+	

Kâbe	+	+				+	
Kur'ân	+	+	+			+	+
Mekke	+	+				+	
Mevlevî	+					+	
Mevlânâ	+						
Nakşbendiyye						+	
Rifaiyye						+	

Tablo 2: Eserlerde Yer Alan Tasavvufî Özel İsimler Tablosu

Taranan yedi eserden 14 tasavvufî özel isim tespit edilmiştir. En çok tasavvufî özel ismi barındıran ilk üç eser sırasıyla; *Makaleler*, *Çölde Biten Rahmet Ağacı* ve *Ciğerdelen* 'dir. Bu tasavvufî özel isimlerin yanı sıra, peygamber isimleri, tasavvuf ve din büyükleri ilgili özel isimler de tespit edilmiştir:

Peygamberler:

Hazret-i Muhammed, Hazret-i Âdem, Hazret-i Musa, Hazret-i İsa, Hazret-i Nuh, Hazret-i İbrahim, Hazret-i Halil.

Tasavvuf ve din büyükleri ile ilgili terimler:

Hazret-i Abdullah, Hazret-i Âmine, Hazret-i Abdulmuttalib, Hazret-i Hatice, Hazret-i Ayşe, Hazret-i Asiye, Hazret-i Fatıma, Hazret-i Hamza, Hazret-i Ebubekir, Hazret-i Hazret-i Ömer, Hazret-i Osman, Hazret-i Ali, Hazret-i Halil İbrahim, Hazret-i İbrahim, Hazret-i Hacer, Hazret-i İsmail, Hazret-i Sara, Havva, Süleyman Çelebi, Ebu Talip, Meryem, Mikail, Cebrael, İsrâfil, Azrail, Veyselkarani, Niyazi Mısri, Ebu Hanîfe, Ebu Sufyan, Ebu Talib, Ebu Vakkas, Ebu Cehil, Hasan, Yunus Emre, Mevlana, Şems Tebrizi, Sultan Veled, Çelebi Hüsamettin, Evliya Çelebi, Erzurumlu İbrahim Hakkı, İsmail Hakkı Bursevi, Molla Cami, Şeyh Osman Fazlı, Sezai Gülşeni, Türabi Dede, Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal, Abdal Musa, Kaygusuz Abdal, Hacı Bayram Veli, Şeyh Şuayb Efendi, Merkez Efendi, Eyüp Sultan, Gülşen-i Veli Dede, Muhiddin Arabi, İmam Gazali.

3.9.1. Makaleler Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufî Özel İsimler:

Allah: <Ar. Lafza-i celâl, ism-i a'zam, yüce, ulu yaratıcının en büyük ve en muazzam ismi. Tüm güzel isimleri üzerinde barındıran yaratıcının ismi (Uludağ, 1999: 42). (55, 57(8), 71, 72, 75, 79, 87, 93, 97, 107, 109(3), 116, 120, 128, 145, 197, 200, 201, 204, 237, 257, 272(2),

276, 302, 304(2), 318, 321, 324, 330(2), 343, 395(2), 398, 431, 438(2)). *Annem dedi ki, Allah herkesten, her şeyden büyük. (s.57)*

Bektaşî; Bektâşîyye: Tarikat. Tasavvuf okulu, Hacı Bektaş-ı Veli tarafından kurulmuş Horasan'dan Anadolu topraklarına gelmiştir. Yesevi tarikatının tesirindedir (Cebecioğlu, 2014: 35). (89, 90, 147, 186, 213, 356). *Bektaşî tabirince “yürüdü” demegi bir derece uygun bulurum. (s.186)*

Celvetiyye: <Ar. Bayramiyye tarikatının bir koludur. Hacı Bayram Velî etkisinde gelişmiştir. Aziz Mahmud Hüdayî'ye dayanan tasavvuf okuludur ve Osmanlı döneminde padişahların rağbet gösterdiği bir tarikattir (Cebecioğlu, 2014: 45). (185(2), 186, 194). *...Türk âlimi ve ahlakçısı, Celvetiyye Tarikatı âliyesi şeyhlerinden İ. Hakkî Hazretleri 1653 senesinde Edirne vilayeti Aydos kazasında doğdu. (s.185)*

Gülşeniyye: <Far. Halvetiyye tarikatının kollarından biridir. Kurucusu İbrahim Gülşenî'dir (Cebecioğlu, 2014: 94). (97, 102(2), 104). *Hacca giderken Gülşenî dergâhına bir bağışta bulunmak istemiş. (s.102)*

Hanefiyye: <Ar. Şazilî kökenli olup kollarından biridir. Şeyh Şemseddin Muhammed b. Hüseynü'l-Hanefî tarafından kurulmuştur (Cebecioğlu, 2014: 97). (421(2)). *Ezbere söylenir he yerde “Çok şükür Müslümanım, mezhebim hanefidir”. (s.421)*

İslâm: <Ar. Boyun eğme itaat. Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e teslim olup ona uyma, yolunda yürüme, nefsin öldürülmesi (Cebecioğlu, 2014: 246). (20, 57, 88(2), 97, 100, 118(3), 123(2), 129, 140, 144(3), 146, 152, 161, 162(3), 185(2), 186, 194, 198, 235, 242, 248, 254, 275, 279(2), 299, 312, 322, 330, 335, 347, 356(2), 362, 390, 395, 398, 401(2), 402, 421(3), 422(4), 423(2), 424(4), 425(3), 426(2)). *Bu fikir İslâm tasavvufunda “tay-ı mekân” tabiriyle adlandırılır. (s.144)*

Kâbe: <Ar. Vuslat makamı. Gönlün Allah'a yönelmesi, yaklaşması, kalbin sevgili yoluna girmesi (Cebecioğlu, 2014: 257). (98, 105, 347). *İslâm öncesi Araplar'ın Kâbe duvarına asmak gibi bir ihtiramla en üstün seviyede kutladıkları Muallâkat'ın benzeri Osmanlı devrinin üç beş ünlü divanına nezire yapmak istemişti.(s.347)*

Kur'ân: <Ar. Hz. Muhammed'e gönderilen son semavi kitap. Kur'an, cem ve icmal makamıdır, Hz. Muhammed'dir, insan-ı kâmilidir (Cebecioğlu, 2014: 294). (55, 72, 91, 96,

146(2), 149, 195(9), 196(4), 231, 261, 323, 385, 394, 422, 424(4), 425). *Nitekim tefsirler de Kur'an'dan sayılır ve Kur'an'a mülhaktır. (s.195)*

Mekke: <Ar. Kâbe'nin bulunduğu Müslümanların günde beş vakit yöneldikleri şehir. Mekke, mutasavvıflar tarafından ilâhî bir merteye olarak görülür (Cebecioğlu, 2014: 326). (123(2), 275(3), 425). *Peygamberimiz(s.a.) Mekke'nin fethinden sonra Huneyn gazâsına çıktı. (s.123)*

Mevlevî: <Ar. Hz. Mevlânâ tarafından kurulan tasavvuf okuluna bağlı olanlara verilen isim. Buraya bağlı olanların tarikatı da Mevleviyye'dir (Cebecioğlu, 2014: 333). (101, 356). *Buranın Mevlevî dergâhında yaşamış bunca şeyhlerin, derviş ve bacıların güzel kitabeli mermer mezarları deve dikenî ormanında kaybolmuş. (s.101)*

Mevlânâ: <Ar. Sahibimiz, efendimiz. Bu isim zikredildiğinde, Mevlevî tarikatı kurucusunun adı olan Mevlânâ Celâleddin Rumî anlaşılır (Cebecioğlu, 2014: 333). (229(4), 230(2), 329(2), 330(6), 331(3), 436(7), 437(4), 438(5), 357). *Bilmem bir Mevlânâ talebesi, ilmin tahlil ve terkiib metodlarıyla Mevlânâ'nın zatını belirtmeye kalkar mı? (s.436)*

Nakşendiyye: <Far. Nakış. Nakış. Hoca Muhammed Bahâeddin Nakşebend (k)'tarafından kurulmuş tasavvuf okuludur. Gizli zikir esasıyla oluşturulmuş, bugün anadolu'da Halidiyye ismiyle varlığı devam etmektedir (Cebecioğlu, 2014: 356). *Şüphesiz burada hitap, geniş mânâda halka değil, İbrahim Hakkî'nin konu tarikatı erbâbına, yani Nakşibendî dervişlerinedir. (s.60)*

3.9.2. Çölde Biten Rahmet Ağacı Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Özel İsimler:

Allah: <Ar. Lafza-i celâl, ism-i a'zam, yüce, ulu yaratıcının en büyük ve en muazzam ismi. Tüm güzel isimleri üzerinde barındıran yaratıcının ismi (Uludağ, 1999: 42). (14(2), 22, 25, 30, 32, 53(2), 58(2), 60, 63, 90, 103, 105). *Müslüman kişi buna kestirme cevap veremez, çünkü "ve bil kaderi hayrihî ve şerrihî minallahi ta'alâ" hayır da şer de Allah'tandır, ölüm de dirim de Allah'tan olduğu gibi. (s. 58)*

Bektaşî; Bektâşiyye: Tarikat. Tasavvuf okulu, Hacı Bektaş-ı Veli tarafından kurulmuş Horasan'dan Anadolu topraklarına gelmiştir. Yesevî tarikatının tesirindedir. (Cebecioğlu, 2014: 35). *Geçmiş zamanın, feleği utandıracak kadar güzel ve muhteşem Rumelihanımlarından bir Bektâşi bacısı tanımuştım. (s.26)*

Cebrâil, Cibrîl: <Ar. Allah'ın kulu. Yaratıcı ile peygamberler arasında iletişimi sağlayan melek, aklın sembolü, akl-ı Muhammedî (Cebecioğlu, 2014: 94). (14(2), 21, 24, 43, 50(3), 51, 54, 75, 76, 83(2), 84(2), 86(7), 87). *Hac merâsimini Cebrâil ilhâmı ile ilk defa, İbrahim edâ etti. (s.24)*

İslâm: <Ar. Boyun eğme itaat. Kur'an'a ve Hz. Peygamber' e teslim olup ona uyma, yolunda yürüme, nefsin öldürülmesi (Cebecioğlu, 2014: 246). (11, 12, 18, 23, 27(3), 48(3), 49, 51(2), 54, 55, 58(2), 62, 65(2), 66, 72, 75, 76, 78, 87, 93(2), 95, 102, 103, 104, 107, 108(2), 110(2)). *İslâm kültürü, İslâm tasavvufu, İslâm sanatı olduğu gibi başlı başına bir de Müslüman aşkı ve Müslüman izdivâcı vardır. (s.27)*

Kâbe: <Ar. Vuslat makamı. Gönlün Allah'a yönelmesi, yaklaşması, kalbin sevgili yoluna girmesi (Cebecioğlu, 2014: 257). (13(2), 19(2), 24, 26(3), 27(2), 28(3), 30(4), 31, 33(2), 39(3), 41, 43, 51, 54(2), 55, 60, 63, 64, 70, 75, 83, 91(2), 95(2), 96, 109, 110(2)). *Kâbe'yi yani gönül makâmını Hak'tan nasip alır, zaman içinde gizlenmiş gafletle mabedi gözetmekte gevşek davranır, putlara yer verir. (s.39)*

Kur'an: <Ar. Hz. Muhammed'e gönderilen son semavi kitap. Kur'an, cem ve icmal makamıdır, Hz. Muhammed'dir, insan-ı kâmilidir (Cebecioğlu, 2014: 294). (31, 39, 58, 59, 76, 77, 105). *Civarın cinleri, diğer bir rivayete göre perileri, Resûlullah'ın Kur'an okuyuşunu duydular, saçlarının tatlı kokusunu havadan aldılar, yedi tanesi yanına geldi, namazının bitmesini bekledi. (s.76)*

Mekke: <Ar. Kâbe'nin bulunduğu Müslümanların günde beş vakit yöneldikleri şehir. Mekke, mutasavvıflar tarafından ilâhî bir mertebe olarak görülür (Cebecioğlu, 2014: 326). (25, 26(2), 27(3), 29, 30(3), 33, 40, 51(2), 52, 54, 55, 56(2), 59, 66, 68, 69(2), 70, 72(2), 75(2), 76(4), 80, 82, 94(3), 95, 108(2), 109(3), 110(4)). *Mekke'ye başka bir çehre göstermek, Mekke ile başka bir dilden konuşmak, mânevi hâkimiyetin sesini duymuyor mademki, ona maddî kuvvetle pes dedirtmek gerek. (s.94)*

3.9.3. Kadıköyü'nün Romanı Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Özel İsimler:

Allah: <Ar. Lafza-i celâl, ism-i a'zam, yüce, ulu yaratıcının en büyük ve en muazzam ismi. Tüm güzel isimleri üzerinde barındıran yaratıcının ismi (Uludağ, 1999: 42). (51(2), 63, 76(2), 83, 89, 96, 105, 121, 123, 127, 141(3), 149, 158, 170, 173, 174, 180, 184(2), 188,

189(5), 191(3), 196, 206, 213, 219, 221, 224, 234, 244(2), 247, 249, 251, 257). **Allah'ın yaratıcı kudreti bile sen gibi bir güzeli bir defa vücuda getirebilir.** (s.51)

Kur'ân: <Ar. Hz. Muhammed'e gönderilen son semavi kitap. Kur'an, cem ve icmal makamıdır, Hz. Muhammed'dir, insan-ı kâmindir (Cebecioğlu, 2014: 294). **Bu Kur'an'dan bir âyeti.** (s.221)

3.9.4. Ülker Fırtınası Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Özel İsimler:

Allah: <Ar. Lafza-i celâl, ism-i a'zam, yüce, ulu yaratıcının en büyük ve en muazzam ismi. Tüm güzel isimleri üzerinde barındıran yaratıcının ismi (Uludağ, 1999: 42). (23, 24, 28, 37, 46, 58, 65(?), 85, 88, 90, 109, 122, 128, 133, 134(2), 135, 143(2), 149, 151(2-1), 152, 153, 156, 176, 179, 180, 183, 190, 193(2), 199, 202, 210, 212). **Mutlak huzûru yalnız Allah'ta buluruz.** (s. 212)

Bektaşî; Bektâşiyye: Tarikat. Tasavvuf okulu, Hacı Bektaş-ı Veli tarafından kurulmuş Horasan'dan Anadolu topraklarına gelmiştir. Yesevi tarikatının tesirindedir (Cebecioğlu, 2014: 35). (48(2), 49, 101, 137, 139, 211(2)). **Zâten benim babam Bektâşi şehidir.** (s.101)

3.9.5. Ciğerdelen Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Özel İsimler:

Allah: <Ar. Lafza-i celâl, ism-i a'zam, yüce, ulu yaratıcının en büyük ve en muazzam ismi. Tüm güzel isimleri üzerinde barındıran yaratıcının ismi (Uludağ, 1999: 42). (15, 31, 53, 60, 64(2), 68, 81, 87, 99, 100, 101, 124, 126, 149, 151, 171(2), 176, 177, 183, 187(2), 191, 192(2), 201, 207(2), 208, 209, 218, 224(2), 233, 235, 254). **Ama Allah vebâlini üç kişiden soracak.** (s.171)

İslâm: <Ar. Boyun eğme itaat. Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e teslim olup ona uyma, yolunda yürüme, nefsin öldürülmesi (Cebecioğlu, 2014: 246). **İslâm dinine olan aşkımi görmezsin de Hristiyanlara merhametimi mi görürsün?** (s.18)

Kur'ân: <Ar. Hz. Muhammed'e gönderilen son semavi kitap. Kur'an, cem ve icmal makamıdır, Hz. Muhammed'dir, insan-ı kâmindir (Cebecioğlu, 2014: 294). (18, 23, 70, 100, 101). **Kur'an'dan bir ayetti ki, cennet bahçelerinde akan sulardan bahsediyordu.** (s.70)

Mekke: <Ar. Kâbe'nin bulunduğu Müslümanların günde beş vakit yöneldikleri şehir. Mekke, mutasavvıflar tarafından ilâhî bir mertebe olarak görülür (Cebecioğlu, 2014: 326).

*Fahr-i âlem efendimiz amcası için sürekli yas tuttuktan nice zaman sonra **Mekke'yi** fethetmiş. (s.219)*

Rifâiyye: <Ar. kurucusu Seyyid Ahmed Rifâi'nin kurduğu tasavvuf okulu ve tarikat (Cebecioğlu, 2014: 219). *Sinan, **Rüfâî** dervişleri gibi cevelan urmaktan kalarak Zühre'yi ateşli bakışlarla alazladı. (s.156)*

3.9.6. Dineyi Papazı Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Özel İsimler:

Allah: <Ar. Lafza-i celâl, ism-i a'zam, yüce, ulu yaratıcının en büyük ve en muazzam ismi. Tüm güzel isimleri üzerinde barındıran yaratıcının ismi (Uludağ, 1999: 42). (43, 62, 66, 76, 84, 92(2), 104, 118, 124, 130, 136, 165, 169, 185, 189, 189(2), 200, 201, 237, 257, 261, 267, 282, 293, 328, 330, 331). *Feyzi Bey göğsünü gererek dikildi ve yüksek sesle **Allah!** diye bağırdı. (s.43)*

Cebrâîl, Cibrîl: <Ar. Allah'ın kulu. Yaratıcı ile peygamberler arasında iletişimi sağlayan melek, aklın sembolü, akl-ı Muhammedî (Cebecioğlu, 2014: 94). *Vuslat kâbesini **Cebrâîl** tavaf eder, ask kâşânesini Kerrûbi melekleri omuzda taşımış. (s.96)*

İslâm: <Ar. Boyun eğme itaat. Kur'an'a ve Hz. Peygamber'e teslim olup ona uyma, yolunda yürüme, nefsin öldürülmesi (Cebecioğlu, 2014: 246). *Türk vatanından, **İslâm** ikliminden, Edirne şehrinden dilber Selimiye'den ayrılık. (s.332)*

Kâbe: <Ar. Vuslat makamı. Gönlün Allah'a yönelmesi, yaklaşması, kalbin sevgili yoluna girmesi (Cebecioğlu, 2014: 257). (326, 327). *Ey **Kâbe** timsalin benim... (s.327)*

Kur'an: <Ar. Hz. Muhammed'e gönderilen son semavi kitap. Kur'an, cem ve icmal makamıdır, Hz. Muhammed'dir, insan-ı kâmilidir (Cebecioğlu, 2014: 294). (157, 188, 189, 198, 327, 328). *Hafız geldi, sabahlara kadar **Kur'an** okudu. (s.188)*

Mevlevî: <Ar. Hz. Mevlânâ tarafından kurulan tasavvuf okuluna bağlı olanlara verilen isim. Buraya bağlı olanların tarikatı da Mevleviyye'dir (Cebecioğlu, 2014: 333). *Sır sahibi, vaktiyle terbiye gördüğü **Mevlevî** ocağından nice hil'atlar giyindi ki bunlardan biri de "ayıp kapatıcı"lığın bol yenli cübbesidir. (s.290)*

Nakşendiyye: <Far. Nakış. Nakış. Hoca Muhammed Bahâeddin Nakşebend (k)'tarafından kurulmuş tasavvuf okuludur. Gizli zikir esasıyla oluşturulmuş, bugün anadolu'da Halidiyye

ismiyle varlığı devam etmektedir (Cebecioğlu, 2014: 356). *Harem iskelesini ziyaret ettiği zaman Talat Bey'in arkadaşı ihtiyar bir nakış şeyhi ile tanıştı, adı Tayyar Birkul'du... (s.157)*

3.9.7. Leylak Mevsimi Adlı Eserde Yer Alan Tasavvufi Özel İsimler:

Allah: <Ar. Lafza-i celâl, ism-i a'zam, yüce, ulu yaratıcının en büyük ve en muazzam ismi. Tüm güzel isimleri üzerinde barındıran yaratıcının ismi (Uludağ, 1999: 42). (37. 40(2), 47(2), 49, 56, 60, 68, 79, 84(2)). *Kudret'in kendisine ne şekilde bir hayat arkadaşı seçtiğini gördük, Allah bize bu günü de gösterdi! (s. 40)*

Safiye Erol'un incelenen yedi eserinde tasavvufi hayatı yansıtabileceğini düşündüğümüz din ve inanç sistemiyle ilgili özel isimler de tespit edilmiştir. Bunlar: *Anka, Burak, Halil İbrahim, Hızır, Hicaz, Refref, Simurg.*

3.10. Safiye Erol'un Eserlerinde Geçen Tasavvufi Terimlerin Tematik Tasnifi

3.10.1. Allah ve Allah'ın Vasıfları İle İlgili Terimler

Allah: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP, LM)

âb-ı hayat: (M, ÇBRA, C, DP)

arş: (M)

a'yân-ı sâbite: (M)

Beytullah: (ÇBRA)

bismillah: (ÇBRA, C, LM)

cân: (M, ÜF, C)

celâl: (ÇBRA)

cemâl: (M, ÇBRA, ÜF)

cezbe: (M, ÜF, C)

ebed: (M, ÇBRA, KR, C, DP, LM)

esmâ: (M)

ezel: (M, ÇBRA, ÜF)

fazilet: (M, ÇBRA)

gayb: (C)

gına: (M)

Hakk- Hak: (M, ÇBRA, C, DP)

hamd: (M, C, DP)

Hay: (M)

hayat: (ÇBRA)

hayır: (C)

Hu: (C)

hulûl: (ÜF)

hüviyet: (DP)

ihsan: (M, C)

ihya: (DP)

ilham: (M, ÇBRA, KR)

inayet: (M, ÇBRA, C)

ism-i celâl: (ÇBRA)

kahr: (M, DP)

kemâl: (M, ÇBRA, KR, C, DP)

kerem: (M, DP)

kudret: (KR, C)

kün: (ÜF)

kürsî: (M)

ledün: (M)

lütûf: (M, KR, DP)

nefha- nefahât: (M, DP)

nûr: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP)

Rabb: (M, ÇBRA, ÜF, C, LM)

rahmet: (M, C, DP)

rûh: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP, LM)

sîfat: (ÇBRA)

sîr: (M, ÇBRA, C, DP)

sîfat-ı ilahiyye: (M)

sultan: (M, C)

sükûn: (M, C, DP)

şâh: (ÜF, C)

şan: (M)

şefkât: (M, ÇBRA)

tayy-i zaman ve tayy-i mekân: (M)

tecelli: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP)

vahdet: (M)

vahdet-i vücûd: (M)

vahiy: (M, ÇBRA)

vech: (M)

zâhir: (M, ÇBRA, C, LM)

zât: (ÇBRA)

3.10.2. Davranış İle İlgili Terimler

ahlâk: (M, ÇBRA)

amel: (C)

fazilet: (M, ÇBRA)

fazl: (M)

gazap: (ÇBRA)

hayâ: (M, C, DP)

hikmet: (M, ÇBRA, C, DP, LM)

hürmet: (M, C, DP)

ibret: (M)

ihlâs: (C)

irşad: (M)

itikâf: (M)

kaygusuz: (M, ÜF)

letafet: (M)

meşreb: (M, ÇBRA KR, ÜF)

mizan: (C)

rikkat: (M)

riyazet: (M, C, DP)

sabr: (M, ÇBRA, KR, C, DP)

sadâkat: (KR)

sevâb: (C)

şükür: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C)

teslîmiyyet: (ÜF)

3.10.3. Dervişlik ve Mürşitlik İle İlgili Terimler

abdâl: (M, C)

âlim: (M)

ârif: (M)

baba: (M, ÜF, C)

cân: (M, ÜF, C)

câm-ı cihânnümâ: (M)

dede: (M, KR, ÜF, DP)

derviş: (M, KR, ÜF, C, DP)

dervişlik: (C)

efendi: (C)

ehl-i dil: (M, ÇBRA)

ehl-i hâl: (ÇBRA)

er: (M, C, DP)

erbâb: (M)

eren/ erenler: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP)

evliyâ: (M, ÇBRA, ÜF, C, DP)

gönül ehli: (ÇBRA)

halife: (M)

hırka: (M, C)

insan-ı kâmil: (M, KR)

irşad: (M)

keramet: (M, ÜF, C)

kıssa: (ÇBRA)

kuds, kudsiyyet: (M, ÇBRA, ÜF)

külâh: (C)

medet: (M)

melamet: (M, DP)

menkıbe: (M, ÇBRA, ÜF, C, DP)

molla: (M, C)

murâd: (M, C)

mükâşefe: (M)

mürîd: (M, ÜF, C)

mürşîd: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C)

mürevvet: (ÇBRA, DP)

neseb: (M)

pîr: (M, ÇBRA, C)

rehber: (ÜF)

sultan: (M, C)

şâh: (ÜF, C)

şefâ'at: (M, ÇBRA)

şeyh: (M, ÜF, C, DP)

türbe: (M, C, DP)

türbedar: (M)

vasıf: (ÇBRA)

vâsıl: (M, ÜF)

velî: (M, ÇBRA, DP)

vukûf: (M)

3.10.4. Din ve İbadet İle İlgili Terimler

ashab: (ÇBRA)

din: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP)

hacc: (M, ÇBRA, C)

kul: (KR, ÜF, C)

kurbân: (M, ÇBRA, C, DP)

mihmân: (ÜF, C)

nafile: (M, C)

sadaka: (M, C, DP)

savm: (M)

şeriât: (M, ÇBRA, DP)

şeyhu'l- islam: (M)

tâ'at: (M)

ümmet: (M, ÇBRA, C)

vefâ: (ÇBRA)

3.10.5. Dünya İle İlgili Terimler

âlem: (M, ÇBRA, ÜF, C)

dem: (ÇBRA, ÜF, C, DP)

fâni: (M, ÜF, C, DP, LM)

masivâ: (M)

on sekiz bin âlem: (C)

3.10.6. Dünyalık Hevesler İle İlgili Terimler

ağyar: (M, ÇBRA)

ârız: (ÇBRA)

gaflet: (ÇBRA, C)

hicran: (KR, C)

şer: (C)

varlık-benlik: (C)

vesvese-visvâs: (C)

zâlim: (ÇBRA)

zulm: (ÇBRA)

3.10.7. İlahi Aşk İle İlgili Terimler

Allah: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP, LM)

âşık: (M, ÇBRA, C, DP)

aşk: (M, ÇBRA, KR, C, DP)

âteş: (M)

bade: (M)

cefâ: (M, ÇBRA)

cihad: (M)

cünûn: (DP)

dîdâr: (ÇBRA)

esrâr: (M)

fâni: (M, ÜF, C, DP, LM)

fenâ: (M)

hil'at: (C, DP)

insan-ı kâmil: (M, KR)

istiğna: (M, ÇBRA)

iştiyak: (M, KR, ÜF, DP)

mihnet: (ÇBRA, C, DP)

ney: (M, ÜF, DP)

nikâb: (ÜF, C)

şarab: (M)

şevk: (M, ÇBRA)

vuslât: (M, ÇBRA, C, DP)

yâr: (ÇBRA)

3.10.8. İman ve İnançlar İle İlgili Terimler

ahd: (M)

ayne'l-yakin: (ÜF)

besmele: (M, C, LM)

bezm-i elest: (ÇBRA)

cem': (M, C)

duâ: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP)

edeb: (M, ÇBRA, ÜF, C, DP)

fahr: (ÜF)

fakr: (M)

fenâ: (M)

feryâd: (ÇBRA)

firkat: (M)

gönül: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP)

gönülden geçirmek: (ÇBRA)

hâcet: (M)

hâl: (M, ÇBRA)

hamd: (M, C, DP)

haşyet: (DP)

havf: (M)

hayâ: (M, C, DP)

hayır: (C)

hidâyet: (M, ÇBRA, KR)

hikmet: (M, ÇBRA, C, LM)

himmet: (M, ÇBRA)

huşû: (M, ÇBRA)

huzur: (M, KR, ÜF, C)

hürmet: (M, C, DP)

idrâk: (C)

ihlâs: (C)

ihya: (DP)

îmân: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP, LM)

inzivâ: (M, KR)

irade: (M, ÇBRA)

irfan: (M)

kalb: (M)

kalb-i selîm: (M)

kalender: (ÇBRA)

kelam: (M)

kesret: (DP)

kuds, kudsiyyet: (M, ÇBRA, ÜF)

lütûf: (M, KR, DP)

mânâ: (M, ÇBRA, C)

mânâ âlemi: (M, ÇBRA, C)

mazhâr: (M, ÇBRA)

medet: (M)

münâcât: (C)

niyâz: (M, ÇBRA, KR, C, DP)

niyet: (M)

nûr: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP)

recâ: (M, ÇBRA)

rızâ: (M, ÇBRA)

sabr: (M, ÇBRA, KR, C, DP)

secde: (M, ÇBRA, C, DP)

sîr: (M, ÇBRA, C, DP)

sidretü'l-müntehâ: (ÇBRA)

sûret: (M, ÇBRA)

sükût: (M, ÜF, DP)

şehâdet: (M, C)

şükür: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C)

tahkik: (M, ÇBRA)

tasavvuf: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C)

tecrîd-tefrîd: (M)

tefekür: (M)

teslîmiyyet: (ÜF)

tevekkül: (ÇBRA, KR, ÜF, C, LM)

vecd: (M, KR, ÜF, DP)

vicdan: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP)

zuhur/ zuhurât: (ÇBRA)

3.10.9. Makam- Mertebe İle İlgili Terimler

hakikat: (M, ÇBRA, KR, C)

halife: (M)

ihsan: (M, C)

makâm: (M, ÇBRA, C, DP)

ma'rifet: (C)

menzil: (M, ÇBRA)

mertebe: (M, ÇBRA, K, ÜF, C)

mizan: (C)

mücerred: (DP)

saadet: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C)

selâm: (M, ÇBRA)

selâmet: (M, ÇBRA, ÜF, C)

şâd: (M)

şehâdet: (M, C)

şehîd: (M, C, DP)

şerîf: (M)

taht: (C)

tûbâ: (ÇBRA, C)

ulûhiyyet: (M, DP)

3.10.10. Nefs İle İlgili Terimler

âzâd: (C)

çile: (KR, C)

gaflet: (ÇBRA, C)

nefs: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP, LM)

safâ: (M, ÇBRA)

tevâzu: (M, KR, ÜF)

3.10.11. Ölüm, Kıyamet ve Ahiret İle İlgili Terimler

âhir: (ÇBRA)

berzah: (M, ÇBRA)

daru's- selam: (M)

fenâ: (M)

gayb: (C)

göçmek: (M, ÜF, C, DP)

kıyâmet: (M, ÇBRA, C, DP, LM)

masivâ: (M)

ölüm: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP, LM)

3.10.12. Özel İsimler İle İlgili Terimler

Allah: (M, ÇBRA, KR, ÜF, C, DP, LM)

Bektaşî; Bektâşiyye: (M, ÇBRA, ÜF)

Celvetiyye: (M, ÇBRA)

Cebrail: (ÇBRA, DP)

Gülşeniyye: (M)

Hanefiyye: (M)

İslâm: (M, ÇBRA, C, DP)

Kâbe: (M, ÇBRA, DP)

Kur'ân: (M, ÇBRA, KR, C, DP)

Mekke: (M, ÇBRA, C)

Mevlânâ: (M, C)

Mevlevî: (M, C)

Nakşibendiyye: (C)

Rifâiyye: (C)

3.10.13. Peygamber ve Peygamberlik İle İlgili Terimler

Habîbullâh: (ÇBRA)

Halîlullâh: (ÇBRA)

melâmet: (M, DP)

miraç: (M, ÇBRA, ÜF, DP)

müevvet: (ÇBRA, DP)

na'ât: (M)

nûr-ı muhammedî: (M, ÇBRA)

salât: (M, ÇBRA)

salâvât: (ÇBRA)

şefâ'at: (M, ÇBRA)

vasıf: (ÇBRA)

3.10.14. Tarikat ve Tekke İle İlgili Terimler

âdâb: (M)

asâ: (ÇBRA, C)

âyin: (M, ÜF, C)

aziz: (M)

Bektaşî; Bektâşiyye: (M, ÇBRA, ÜF)

cân: (M, ÜF, C)

Celvetiyye: (M, ÇBRA)

çerâğ: (ÜF, C)

çile: (KR, C)

dede: (M, KR, ÜF, DP)

dergâh: (M, KR, C, DP)

deveran, devran: (M)

el öpme: (C)

eşik: (M)

eyvallâh: (M, ÜF)

fahr: (ÜF)

fakr: (M)

göçmek: (M, ÜF, C, DP)

gülbang: (M, ÜF, C)

Gülşeniyye: (M)

hâl: (M, ÇBRA)

halife: (M)

halvet: (KR, C, DP)

hidâyet: (M, ÇBRA, KR)

ikrar vermek: (ÇBRA)

ilahi: (M, C)

ilm-i hâl: (M)

inzivâ: (M, KR)

istiğrak: (KR)

itikâf: (M)

kalender: (ÇBRA)

kavuk: (M, C)

kudüm: (C)

lokma: (ÜF, C)

Mevlevî: (M, C)

Nakşibendiyye: (C)

nasib: (M, ÇBRA, KR, C, DP)

nefes: (M, ÜF)

ocak-ocakzâde: (ÜF, DP)

post: (KR, ÜF)

raks: (DP)

Rifâiyye: (C)

riyazet: (M, C, DP)

semâ: (M, ÇBRA, C)

silsile: (M)

şecere: (M)

tâc: (M, C)

taht: (C)

tarîkat: (M, ÜF)

tekke: (M, KR, ÜF)

teslim taşı: (M, C)

zâviye: (M)

3.10.15. Yer, Kavram ve Nesnelere İle İlgili Terimler

bazar: (M)

cism, cismâni: (ÇBRA)

ilahi: (M, C)

kevser: (M, C)

Kırk, kırklar: (M, C, DP)

kudüm: (C)

külah: (C)

miraç: (M, ÇBRA, ÜF, DP)

nefes: (M, ÜF)

ney: (M, ÜF, DP)

sarık: (M, DP)

sidretü'l-müntehâ: (ÇBRA)

tesbîh: (C)

tûbâ: (ÇBRA, C)

türbe: (M, C, DP)

yedi: (M, C, DP)

SONUÇ

Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufi Terimler adlı çalışmada Cumhuriyet Dönemi Edebiyatının değerli yazarlarından Safiye Erol'un eserlerinde yer alan tasavvufi terimler incelenmiş, bulunan terimlerden eserlerin tasavvufi terimler sözlükleri oluşturulmuş ve tasavvufi terimler tematik olarak sınıflandırılmıştır.

Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufi Terimler adlı çalışma neticesinde, Safiye Erol'un yedi eserinde 300 tasavvufi terim tespit edilmiştir. Eserlerdeki tasavvufi terimlerin yanında tasavvufi özellik gösteren 14 özel isim bulunmuştur.

Aşağıdaki tabloda SafiyeErol'un yedi eserinde tespit edilen tasavvufi terimlerin ve özel isimlerin eserlere göre dağılımı verilmiştir.

Eser Adı	Tasavvufi Terimler	Tasavvufi Özel İsimler
<i>Makaleler</i>	224	11
<i>Çölde Biten Rahmet Ağacı</i>	120	8
<i>Kadıköyü'nün Romanı</i>	46	2
<i>Ülker Fırtınası</i>	66	2
<i>Ciğerdelen</i>	127	7
<i>Dineyri Papazı</i>	74	5
<i>Leylak Mevsimi</i>	12	1

Tablo 3: Eserlerde Yer Alan Tasavvufi Terimlerin ve Özel İsimlerin Sayıları

Taranan yedi eser dikkate alındığında, tasavvufi terimi ve tasavvufi özel isim sayılarında *Makaleler* eseri ilk sırada yer almaktadır. Onu her iki konu başlığında ise *Ciğerdelen* ile *Çölde Biten Rahmet Ağacı* eserleri takip etmektedir. *Makaleler* adlı eserde,

terim sayısının fazla çıkması dikkat çekicidir. Safiye Erol, düşünce hayatı zengin bir şahsiyettir. Tasavvufla ilgili de pek çok makale kaleme almıştır. Mevlana, Erzurumlu İbrahim Hakkı, İsmail Hakkı Bûrsevî gibi tasavvufla ilgilenen şahsiyetlerle ilgili makaleler kaleme alması yazarın tasavvuf alanındaki yetkinliğini göstermektedir. Buna bağlı olarak da yazılar içinde tasavvufi terimler fazlaca yer almıştır. Yazarın *Çölde Biten Rahmet Ağacı* adlı eserinin sayfa sayısı diğerlerine nazaran oldukça azdır, buna rağmen tasavvufi terimlerin en yoğun bulunduğu eser olması dikkat çekicidir. Hz. Muhammed'in hayatı tasavvufun kaynağıdır. Dolayısıyla Hz. Muhammed'i ve asr-ı saâdeti anlatan bu eser, tasavvuf açısından oldukça zengindir. Romanları içinde ise tasavvufi terim açısından en zengin olanı, yazarın edebiyat dünyasında en çok bilinen eseri olan *Ciğerdelen'dir*. Bu eserde Cangüzel ve Zühre karakterleri aracılığıyla ilahi aşkın tüm safhaları detaylı bir şekilde anlatılmış ve nihayetinde kemâle erme yaşanmıştır. *Ülker Fırtınası*'ndaki Nuran ve *Dineyri Papazı*'ndaki Gülbün de *Ciğerdelen* romanındaki Zühre'nin geçtiği yollardan geçerler, çektiği sıkıntıları yaşarlar ve nihayetinde ilahi aşkın tadına varırlar. Bu üç romanda da tasavvuf belirgin bir şekilde yer alır. *Kadıköyü'nün Romanı* ise tasavvuf açısından en az terim barındıran romandır. Yazarın ilk romanı olması, beşeri aşkı daha ön planda tutması ve tasavvufi bakış açısını hayatına tam olarak yerleştirememesi bunda etkilidir. *Leylak Mevsimi* ise en az tasavvufi terimin yer aldığı eserdir. Yazar, bu hikâyelerde daha çok beşeri aşkı kaleme almıştır. Yazarın sanat hayatına genel olarak bakıldığında hem düşünce hem de olaya dayalı eserlerinde tasavvufu etkili bir şekilde kullandığı görülmektedir.

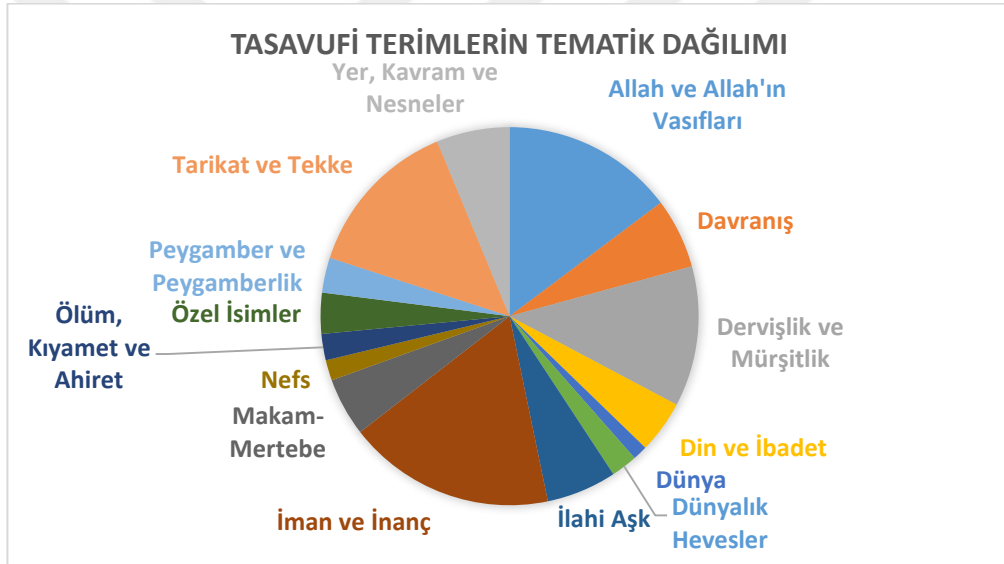
Taranan yedi eserden tespit edilen tasavvufi terimlerin ve tasavvufi özel isimlerin kökenlerinin dağılımı ise şu şekildedir: Arapça; 250 tasavvufi terim ile 17 tasavvufi özel isim, Farsça; 35 tasavvufi terim ile 3 tasavvufi özel isim, Türkçe; 19 tasavvufi terim ile 1 tasavvufi özel isim. Terimlerin kökenlerine genel olarak bakıldığında, Arapça'nın sayıca fazla olduğu görülmektedir. İslamiyet ile tasavvufun ilişkisi göz önüne alındığında tasavvufi terimlerin de köken olarak Arapça olması kaçınılmazdır.

Safiye Erol'un incelenen yedi eserinin tümünde yer alan tasavvufi terimler; Allah, *iman, nefs, ölüm, ruh* 'tur. Eserlerde en sık tekrar eden tasavvufi terimler ise; *Allah, aşk, âşık, din, dua, ebed, eren, fâni, gönül, Hak(Hakk), iman, İslam, kıyamet, Kur'an nefis, nur, ölüm, ruh, tecelli, tevekkül vicdan* 'dır.

Yazarın incelenen yedi eserinde tarikat isimleri (Bektaşîyye, Celvetîyye, Rifâîyye, Gülşeni, Mevlevîyye, Nakşibendiyye), tarikat kültürüne ve dervişlik adabına ait terimler

(çerağ, çile, dede, dergah, derviş, el öpme, gülbang, asa, lokma, ocak, post, inziva, tarikat, tekke, müşşid, mürid, şeyh, teslim taşı, sema, eren, insan-ı kâmil, rehber, pîr...) dikkat çekicidir. Yazar eserlerinde tarikat isimlerine yer vererek o kültürü tanıtmaya çalışmıştır. Eserlerde tarikat ve dervişlik ile ilgili sayfalarda tasavvufi terimlere fazlaca yer verilmiştir. Bunların yanında eserlerde peygamber isimleri (*Hazret-i Muhammed, Hazret-i Âdem, Hazret-i Musa, Hazret-i İsa, Hazret-i Nuh, Hazret-i İbrahim, Hazret-i Halil.*) ile tasavvuf ehli kişilere ve din büyüklerine (*Hazret-i Abdullah, Hazret-i Âmine, Hazret-i Ali, İmam Gazali, Muhiddin Arabi, Hacı Bayram Veli, Yunus Emre...*) de rastlanmıştır. Eserlerinden hareketle Safiye Erol'un tasavvuf anlayışında kalemi oldukça güçlü olduğu görülmektedir.

Safiye Erol'un yedi eserinden tespit edilen tasavvufi terimler on beş başlıkta tematik olarak sınıflandırılmıştır. Tasavvufi terimlerin tematik dağılımı şu şekildedir:

Tablo 4: Tasavvufi Terimlerin Tematik Dağılımı

Tasavvufi terimlerin tematik tasnifinde belli başlıklarda yığılmalar göze çarpmaktadır. En fazla terimin yer aldığı başlıklar sırasıyla; İman ve inanç (68), Allah ve Allah'ın vasıfları (58), tarikat ve tekke (52), dervişlik ve mürşitlik (47)'tir. En az terimin yer aldığı başlıklar ise; dünyalık hevesler (9), ölüm, kıyamet ve ahiret (9), nefis (6), dünya (5)'dir.

Safiye Erol, tasavvufu ve tasavvufi anlayışı o kadar içselleştirmiştir ki adeta hayatının bir parçası haline getirmiştir. Günlük hayatında tasavvufu ilgisiz olmayan durumlarda dahi bu adaba ait terimleri fazlaca kullanmıştır. Eserlerde bu durumu örnekleyen bazı terimler; *beyaban, cebr, cur'a, dem çekmek, gedâ, gül, hazret, icazet-name, kerim,*

mahbûb, râbîta, rahmân, rahîm, rü'yet, ta'âm, tevhîd, ülfet, vehm, yol-yoldaş, zekât, zikir, zillet, zühd.

Yazarın romanlarında tasavvuf, kendini ilahi aşk üzerinden göstermektedir. Yazar, *Çölde Biten Rahmet Ağacı* ve *Makaleler* adlı düşünceye dayalı eserlerinde tasavvuf ve tasavvuf anlayışı bazen direkt, bazen ise gizli bir şekilde okuyucuların karşısına çıkartmaktadır. Yazarın hayatını, edebi kişiliğini ve eserlerini bir bütün olarak incelediğimizde görüyoruz ki yazarın hayata baktığı pencerelerden biri de tasavvufur. Yazar, sadece eserlerinde değil şahsi hayatında da tasavvuf dilini ve adabını hissettirmektedir. Eserlerindeki özellikle kadın kahramanların tasavvufi süreçlerden geçmeleri, eserlerle yazar arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Saâdeti ve mutluluğu ilahi aşkta bulan Safiye Erol, tasavvuf sayesinde gönül ve ruh penceresini aydınlatmıştır. Tasavvufu içselleştirmeyi başaran Safiye Erol'un tasavvufi yönü edebiyat dünyası için dikkate değerdir.

Çalışma oluşturulurken, yazar ile ilgili pek çok kaynak taraması yapılmıştır. Yazarın hayatı ve edebi kişiliğiyle ilgili oldukça fazla kaynak olduğu tespit edilmiştir fakat yazarın tasavvuf yönünü ortaya koyan çok fazla çalışma bulunmamıştır. Yapılan bu çalışmada, hak ettiği değeri sonradan bulan Safiye Erol'un eserleri üzerinden tasavvufi yönü ifade edilmeye çalışılmıştır. Safiye Erol'un birçok alanda kaleminin kuvvetli olması, onun tek bir yönünün ifade edilmesini oldukça zorlaştırmıştır. Bu çalışma, Safiye Erol'un tasavvufi düşüncelerini tüm yönleriyle ifade edememiş olsa da yazarın bu yönünü öne çıkarması bakımından önem arz etmektedir. Safiye Erol'a fayda sağlayacağı düşünülen bu çalışmanın, yazarın tasavvufi yönünü ortaya koyan önemli çalışmalara kaynaklık etmesi temenni edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, H. (2001). “Safiye Erol’un Yazı Dünyası”. *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Yıl: 30(4), 82 – 88.
- Açıkgöz, H. (2002). “Safiye Erol’un Kendi Kaleminden Hayatı”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Yıl: 31(4), 13 – 20.
- Akalın, Ş. H. (haz). (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Altıntaş, H. (1986). *Tasavvuf Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Araz N. (1964). “Safiye Erol’un Ardından”, *Düşünen Adam*, 1(15), 2-33-156.
- Ayverdi, S. & Erol, S. & Araz, N. & Huri, S. (2003). *Ken ’an Rifâi ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Ayverdi, S. (1987). *Bağbozumu*. Ankara: Hülbe Yayınları.
- Ayverdi, S. (1976). *Abide Şahsiyetler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ayverdi, S. (2005). *Mülâkatlar*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Ayverdi, S. (2013). *Dile Gelen Taş*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Bardakçı, M. N. (2002). Türklerin Sosyal ve Kültürel Hayatlarında Tasavvuf ve Tarikatlar. *Türkler Ansiklopedisi*. 7. Cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Banarlı, N. S.(1998). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bilgin, A. A.(1995). Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı, *İlmî Araştırmalar*, Sayı:1, s. 61.
- Buğra, T. “Safiye Erol Hanımefendiyi Kaybettik”. (1964, Ekim 4). *Yeni İstanbul*, YNo. : 164, C:60.
- Cebecioğlu, E. (2014). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Otto Yayınları.
- Enginün, İ.(2001). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul:Dergâh Yayınları.
- Eraydın, S. (2001) *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Erol, S. (2010). *Makaleler*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Erol, S. (2011). *Leylâk Mevsimi*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Erol, S. (2013). *Çölde Biten Rahmet Ağacı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Erol, S. (2014). *Dineyri Papazı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

- Erol, S. (2014). *Ülker Fırtınası*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Erol, S. (2015). *Ciğerdelen*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Erol, S. (2015). *Kadıköyü'nün Romanı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Esin, E. "Sâfi'nin Ölümü". (1964, Ekim 7). *Yeni İstanbul*, s. 2,6.
- Gündüz, İ. (1987-1988), "Tasavvuf ve İnsan", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 5-6.
- Hançerlioğlu O. (1975). *İslam İnançlar Sözlüğü* İstanbul: Remzi Kitabevi 1. Basım.
- Kanar, M. (2010). *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Kandemir, F. (1949) "Ciğerdelen Müellifi Safiye Erol Diyor ki", *Edebiyat Âlemi Mecmûası*, 1(15), 4-7.
- Öztürk, Y. N. (1997). *İslam Düşüncesinde Bir Dönüm Noktası Kuşadalı İbrahim Halveti*. İstanbul: Yeni Boyut.
- Sami, S.(1926). "*Die Pfalanzennamen in der Altarabishchen Poessie*".Münih.
- Sevim, A.(2006). "*Yazarlar ve Aşkları*", İstanbul: Şule Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2019). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, 1972. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 20.09.2019
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2019). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 2003. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim Tarihi: 20.09.2019
- Şar, S. "Safiye Erol'un Ardından". (1964, Ekim 13). *Son Havadis*, YNo:189, C:(39).
- Türer O. (1995). *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: Seha Neşriyat.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Cilt 3*, (1979). İstanbul: Dergah Yayınları.
- Uğurcan, S.(2001). "Safiye Erol'un Romanları", İstanbul: *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, 31(2), 36-73-81.
- Uğurcan, S.(2002). "Safiye Erol'un Makaleleri", İstanbul: *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, 30(3), 34-43.
- Uludağ, S. (1999). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Marifet Yayınları.
- Yardım, M. N. (2003). *Safiye Erol Kitabı*. İstanbul: Bensenö Yayınları.
- Yeşim, N. "Vatanımı Aşka Tercih Etmisti" (1964, Ekim 18). *Kadın Kadına Milliyet Pazar İlavesi*, s. 11, 42.
- Yetiş, K. (2002). "Safiye Erol'un Üslûbu", İstanbul: *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, 31(2), 68-69.

Yılmaz, Ö. & Yıldız, U. “İslâm’da Tarikatlar”(2005, Ekim 9). *Sabah Gazetesi*, s. 22.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fatih BALLI
Doğum Yeri ve Tarihi : Devrek, 20.08.1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Celal Bayar Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
2015-... Safiye Erol'un Eserlerinde Tasavvufi Terimler
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : 2012-... Devrek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

İletişim

E- Posta Adresi : fatihballi67@gmail.com

Tarih : 10/09/2019 (Tez sınav tarihi)